

ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΟ ΚΑΛΥΤΕΡΟΝ ΤΟΝΩΤΙΚΟΝ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ

ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΕΘΝΗ ΕΚΘΕΣΙΝ ΒΟΛΩΝΙΑΣ (ΒΟΛΟΓΝΕ)
Εἶνε πλουσιώτατον εἰς Βιταμίνας, κατ' ἐξοχὴν ἐπιστημονικόν,
καὶ ἀπολύτως ἀβλαβὲς δυναμωτικόν.
ΠΩΛΕΙΤΑΙ Εἰς ὅλα τὰ ΦΑΡΜΑΚΕΙΑ

ΕΤΟΣ Γ'.—ΤΟΜΟΣ Δ'.—ΑΡΙΘ. 43

15 ΜΑΡΤΙΟΥ 1929

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΜΑΓΕΡ 29

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

STEFAN ZWEIG: ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΤΟΥ ΤΟΛΣΤΟΪ
Κ. ΟΥΡΑΝΗΣ: ΜΙΑ ΜΑΤΙΑΙΝ ΠΑΝΤΑ...
JOSEPH CONRAD: ΤΟ ΠΑΝΔΟΧΕΙΟ ΜΕ ΤΙΣ ΔΥΟ
ΜΑΓΙΣΣΕΣ
ΤΖΟΥΛΙΟ ΚΑΪΜΙ: Ο ΜΠΕΡΤΟΛΑΝΤΟ, Ο ΙΤΑΛΟΣ
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ
ΜΑΝΟΛΗΣ ΚΡΙΑΡΑΣ: ΕΛΠΙΔΕΣ
ΤΖΟΥΛΙΟ ΚΑΪΜΙ: ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΜΕΓΑΛΩΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ
ΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ.

LUGIO D'AMBRAS: ΧΑΜΙΝΙ
Φ. ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ: ΓΙΑ ΝΑ ΠΑΡΟΥΜΕ ΜΙΑ ΙΔΕΑ ΑΠΟ
ΖΟΓΡΑΦΙΚΗ.
ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΓΟΥΤΥΝΙΑΣ
Ν. ΜΠΟΥΡΑΣ: ΘΕΚΙΑ ΤΣΕΒΗ
Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ: ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ
GR. DELEDDA: ΓΙΑΤΙ ΑΜΑΡΤΗΣΕ
M. BARRING: ΠΕΡ' ΑΥΤΟΥ ΤΟΝ ΤΑΡΟ
ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ.

STEFAN ZWEIG

ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΤΟΥ ΤΟΛΣΤΟΪ

Γιὰ τὸν Τολστόϊ γράφτηκαν ἓνα σωρὸ ἄρθρα, ἰδίως μὲ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ μεγάλου φιλοσόφου. Τὸ γαλλικὸ περιοδικὸν «Εὐρώπη» ἀφιέρωσε ὁλόκληρον τεῖχος γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του. Μὰ ἓνα ἀπὸ τὰ πιδ συγκινητικὰ καὶ τὰ πιδ ἐμπνευσμένα ἄρθρα στάθηκε αὐτὸ ποῦ ἔγραψε ὁ κ. Στεφάν Τσβάιχ, ποῦ, μὲ δύναμιν ἐξαιρετικήν, χάρις στὶς ἀναμνήσεις τῶν φίλων τοῦ συγγραφέως καὶ τὶς ἀτομικὰς τοῦ ἐξομολογήσεις μᾶς παρουσιάζει ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ διασήμου φιλοσόφου μιά μερὰ ὁποιαδήποτε ἀνάμεσα σὲ χίλιες ἄλλες.
Τὴν ὥραία αὐτὴ «évocation» προσφέρουμε σήμερον τοῖς ἀναγνώσταις τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» σ' ἐπιμελημένη μετάφραση. Σ. Τ. Δ.

Πολὺ πρωὶ ὁ ὕπνος γλυστρᾷ ἀργὰ ἀπ' τὰ βλέφαρα τοῦ γέροντος: ξυπνᾷ κοιτάζει τριγύρω του: τὸ πρωῒνὸ φῶς χρωματίζει τώρα τὰ παράθυρα: ἡ μέρα ἀρχίζει. Ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ βάρη ἀνεβαίνει ἡ σκέψις. Καὶ τὸ πρῶτο αἶσθημα ποῦ νοιώθει εἶναι μιά εὐτυχισμένη ἐκπληξή: «Ζῶ ἀκόμα». Χθὲς τὸ βράδυ, ὅπως κάθε νύχτα, ξαπλώθηκε στὸ κρεβάτι του, μὲ τὴν ταπεινὴν μιάς ἐγκαρτέρησης ποῦ δέχεται τὸ θάνατον! Στὸ φῶς τὸ τρεμάμενον μιάς λάμπας, ἔχραξε ἀκόμα στὸ «Ἡμερολόγιό» του, μπρὸς ἀπὸ τὴν αὐριανὴ χρονολογία, τὰ τρία αὐτὰ γράμματα: Ε. Θ. Ζ. (ἐάν θὰ ζῇσω). Καί, πρᾶγμα θαυμαστό, ἡ εὐνοια τῆς ὑπαρξέως του τοῦ χαρίζεται ἀκόμα μιά φορά. Ζῇ, ἀναπνέει ἀκόμα, ἡ υἰεὶα του εἶναι καλή. Σὰν κάποιον θεϊκὸν χαιρετισμόν, ἀναπνέει τοὺς πνεύμονές του τὸν ἀέρα,

χαίρεται τὸ φῶς, μ' ὅλη τὴν ἀχόρταγην λάμψιν τῶν σταχτιῶν ματιῶν του. Πράγμα θαυμαστὸν νὰ ζῇ κανεὶς ἀκόμα καὶ νὰ αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸν τοῦ καλὰ!
Γεμάτος ἀπὸ εὐγνωμοσύνη σηκώνεται ὁ γέροντος: νάτος ὁλόγυμνος ρίχνοντας τὸ παγωμένο νερὸ ποῦ κοκκινίζει τὸ δυνατὸν ἀκόμα σῶμα του. Μὲ τὴν χαρὰ ἑνὸς γυμναστοῦ, κάμπτει καὶ ὀρθώνει τὸ στήθος του ἕως ὅτου οἱ πνεύμονες νὰ στενάξουν κ' οἱ ἄρθρωσις νὰ τρίξουν. Φορεῖ ἔπειτα τὸ πουκάμισό του καὶ τὴν ρόμπα του ποῦ τυλίγει τὸ τριμμένο κόκκινον δέρμα του. Ξανανοίγει τὰ παράθυρα καὶ σκουπίζει ὁ ἴδιος τὸ δωμάτιόν του. Ρίχνει τὰ κούτσουρα ποῦ τρίβουν στὴ ζωερὴν φωτιά. Ὁ ἴδιος εἶναι καὶ ὑπέρτερος τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ καμαριέρης.

Κατεβαίνει ἔπειτα γιὰ τὸ πρόγευμα. Ἡ

Σοφία Ἀντρέγεβνα, οἱ κόρες του, ὁ γραμματικός του, μερικοὶ φίλοι τὸν περιμένουν. Τὸ τσάι τραγουδεῖ στὸ σαμοβάρι. Σ' ἓνα στιβαγμένο δίσκο ὁ γραμματικός του φέρνει τὴν σωρεία τῶν γραμμάτων, τῶν περιοδικῶν καὶ τῶν βιβλίων, μὲ γραμματόσημα ἀπὸ τὶς τέσσερις γωνίες τοῦ κόσμου. Μὲ δυσανεξία ὁ Τολστόϊ κοιτάζει τὸν χάρτινον αὐτὸν πύργο.

— Λιβανωτὸς καὶ βρίσιμο, σκέπτεται σιωπηλά, ὅπως καὶ νάχη τὸ πρᾶγμα ἐνόχληση. Ὅα' ἔπρεπε νάναι κανεὶς μόνος μὲ τὸν ἐαυτό του καὶ μὲ τὸν Θεό, χωρὶς νὰ παίζει μὲ τὸ σύμπαν. Ὅα' ἔπρεπε νὰ διώξη κανεὶς ἀπὸ πάνω του ὅ,τι τὸν ταραίζει καὶ τὸν ἀφαιρεῖ, ὅ,τι τὸν κάνει ματαιόδοξο, φιλόδοξο, ὑπερήφανο, ἀνελευκρινή. Καλύτερα νὰ πετάξῃ κανεὶς ὅλ' αὐτὰ στὴ θερμάστρα, γιὰ νὰ μὴν βάλῃ μέσα στὴν ψυχὴ του τὸ ἀμάρτημα τῆς ἀλαζονείας.

Μὰ ἡ περιέργεια τὸν κεντρίζει: ψάχνει μὲ τὰ γρήγορα δάχτυλά του τὸ ἀνακείμενο αὐτὸ καὶ τὴν πληθώρα τῶν φακέλων: αἰτήσεις, κατηγορίες, ἐρωτήματα, προτάσεις ὑποθέσεων, ἀγγελίες προσεχῶν ἐπισκέψεων, διάφορες ἀνοησίες. Ἕνας βραχμάνος γράφει ἀπὸ τὰς Ἰνδίας ὅτι ἄσχημα κατὰλαβε τὸν Βούδα. Ἕνας κκοῦργος, καταδικασμένος σὲ καταναγκαστικὰ ἔργα, διηγεῖται τὴν ἱστορία τῆς ζωῆς του καὶ ζητεῖ συμβουλές. Νεαροὶ στενοχωρημένοι οἰκονομικὰ τοῦ γράφουν. Ζητιάνοὶ στὴν ἀπελπισία τους ζητοῦν βοήθεια. Ὅλοι ταπεινὰ στρέφουν σ' ἐκεῖνον, καθὼς λένε, στὸν μόνον ἱκανὸ νὰ τοὺς συνδράμῃ, γιὰτὶ αὐτὸς εἶναι «ἡ συνείδηση τοῦ κόσμου». Οἱ ρυτίδες τοῦ μετώπου του βαθουλώνονται περισσότερο:

— Ποιὸν μπορῶ νὰ συνδράμω—σκέπτεται—ἐγὼ ποὺ δὲν μπορῶ νὰ βοηθήσω τὸν ἐαυτό μου. Πλανιέμαι ἀπ' τὴν μιὰ μέρα στὴν ἄλλη καὶ γυρεύω μὴν καινούργια ἐννοια γιὰ νὰ ὑποφέρω τὴν ἀνερευνήτη αὐτὴ ζωὴ καὶ μιλῶ μὲ ἔμφαση γιὰ τὴν ἀλήθεια, γελώντας τὸν ἐαυτό μου. Γιὰτὶ αἰσθάνομαι ἐκπληξὴ ἐπειδὴ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἔρχονται καὶ φωνάζουν: «Λέων Νικολάγεβιτς, διδάξέ μας τὴν ζωὴ!» Ὁ, τι κάνω εἶναι ψευτιά, θεατρισιμὸς καὶ ἀκροβατισμός. Μὰ τὴν ἀλήθεια, ἀπὸ καιρὸ ἔχω ἐξαντληθῇ γιὰτὶ δαπανῶ τὸν ἐαυτό μου, γιὰτὶ χάνομαι ἀνάμεσα σὲ χιλιάδες καὶ χιλιάδες ἀνθρώπους, ἀντὶ νὰ ξεμοναχιασθῶ, γιὰτὶ μιλῶ,

μιλῶ, καὶ μιλῶ, ἀντὶ νὰ σωπάσω καὶ ν' ἀκούσω κατανυχτικὰ τὴν ἐσώτερη φωνὴ τῆς ἀλήθειας. Μὰ δὲν μπορῶ ν' ἀπογοητέψω τοὺς ἀνθρώπους στὴν ἐμπιστοσύνη τους: πρέπει νὰ τοὺς ἀπαντήσω.

Κρατᾷ ἓνα γράμμα περισσότερο ἀπὸ τ' ἄλλα. Καὶ τὸ διαβάσει δυὸ φορές, τρεῖς φορές. Κάποιος φοιτητὴς τοῦ γράφει καὶ τὸν βρίκει καπηλικὰ γιὰτὶ συμβουλεύει τὴν χρῆση τοῦ νεροῦ, ἐνῶ αὐτὸς ὁ ἴδιος πίνει κρασί. Ἐφθασε πιά ὁ καιρὸς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ σπῖτι του, νὰ χαρίσῃ τὰ ὑπάρχοντά του στοὺς χωρικοὺς καὶ νὰ γίνῃ ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ.

— Ἐχει δίκιο—σκέπτεται ὁ Τολστόϊ—μιλεῖ σὰν τῇ συνείδησίν μου. Μὰ πῶς νὰ τοῦ ἐξηγήσω αὐτὸ ποὺ δὲν μπορῶ νὰ ἐξηγήσω στὸν ἐαυτό μου. Πῶς νὰ ὑπερασπισθῶ, ἀφοῦ μοῦ ἐπιτίθεται καὶ με κατηγορεῖ;

Πέρνει τὸ γράμμα αὐτὸ μαζὶ του καὶ σηκώνεται γιὰ νὰ πάγῃ στὸ γραφεῖο του καὶ ν' ἀπαντήσῃ ἀμέσως. Στὴν πόρτα, ὁ γραμματικὸς προχωρεῖ πάλι καὶ τοῦ ὑπενθυμίζει πῶς τὸ μεσημέρι ὁ ἀνταποκριτὴς τῶν «Τάϊμς» θὰ ἔλθῃ νὰ τοῦ πάρῃ συνέντευξη: νὰ τὸν δεχθοῦνε; Τὸ πρόσωπο τοῦ Τολστόϊ σκυθρωπάει:

— Πάντα αὐτὲς οἱ ἐνοχλήσεις! Τί ζητοῦν ἀπὸ μένα; Ἔτσι γιὰ νὰ ρίξουν τὰ βλέμματά τους ἀποκλειστικὰ στὴν ὑπαρξή μου σὰν χαζοί. Ὅ,τι ἔχω νὰ πῶ βρίσκεται στὰ γραφτά μου. Ὅσοι ξέρουν νὰ διαβάζουν μποροῦν νὰ τὰ καταλάβουν.

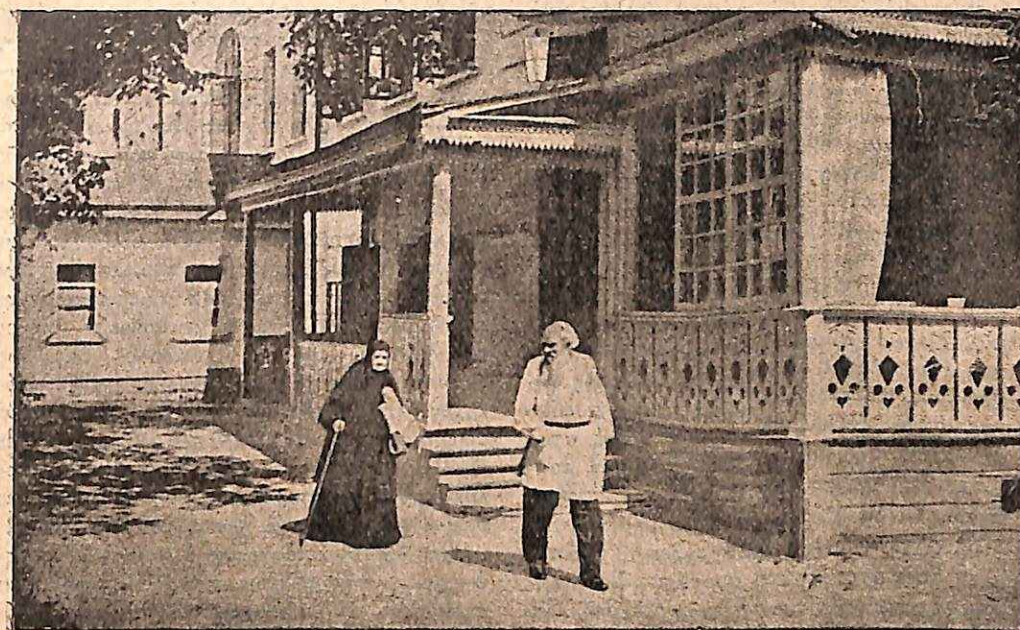
Μὰ, παρ' ὅλ' αὐτά, κάποια ἀδυναμία μαζὶ μὲ κάποια ματαιότητα, τὸν σπρώχνει νὰ δώσῃ τὴν συγκατάθεσίν του:

— Ἔστω—λέγει—μὰ μονάχα μισὴ ὥρα.

Καὶ μόλις φτάνει στὸ γραφεῖο του, ἡ συνείδησίν του διακρυπνίζεται:

— Γιατί, ἀκόμα μιὰ φορὰ, ὑπέκυψα; Μ' ὅλα τὰ σταχτιὰ μαλλιά μου καὶ ἐνῶ εἶμαι δυὸ βήματα μακριὰ ἀπ' τὸν θάνατο, φέρνομαι πάντα σὰν ματαιόδοξος καὶ παρὰσύρομαι ἀπ' τὴν φλυαρία τῶν ἀνθρώπων. Πάντα δὲν ἔχω θέληση, ὅταν μὲ παρκαλοῦν κολακευτικὰ. Πότε λοιπὸν θὰ μάθω νὰ κρύβωμαι, νὰ σωπαίνω; Βοήθησέ με, Θεέ μου, βόηθησέ με λοιπὸν!

Νάτος τώρα μόνος του στὸ γραφεῖο. Στους γυμνοὺς τοίχους κρέμονται ἓνα δρεπάνι, ἓνα δίκρανο, μιὰ ἀξίνη. Στὸ καλογυαλισμένο πάτωμα ἓνα βαρὺ κάθισμα εἰ-

Ὁ Τολστόϊ καὶ ἡ ἀδελφή του ἡγουμένη στὸ μοναστήρι Chevardiusho

ναι καρφωμένο, μπρὸς στὸ ἄδειο τραπέζι. Ἕνα κελλί, μισομοναστηριακὸ, μισοχωρικό. Ἡ μισοτελειωμένη δουλειὰ τῆς προηγούμενης μέρας βρίσκεται στὸ τραπέζι. «Σκέψις πάνω στὴ ζωὴ». Ξαναδιαβάζει τὰ ἴδια του τὰ λόγια, σβύνει διορθῶναι, ξαναγράφει. Πάντα τὸ γρήγορο γράψιμό του, ἓνα γράψιμο ἐξαιρετικὰ χονδρὸ σὰν παιδιοῦ, σταματᾷ, διακόπτεται.

— Εἶμαι πολὺ ἐπιφανειακός, πολὺ ἀνυπόμονος. Πῶς μπορῶ νὰ μιλήσω γιὰ τὸν Θεό, ἀφοῦ ἀκόμα δὲν ἀπέκτησα φωτεινὲς γνώσεις πάνω στὸ θέμα, ἀφοῦ ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲν ἔχω καμμιά βεβαιότητα κι' ἀφοῦ οἱ ἰδέες ταλαντεύονται ἀπὸ τὴν μιὰ μέρα ὡς τὴν ἄλλη; Πῶς μπορῶ νάμαι ἀκριβὴς καὶ νοητὸς γιὰ τὸν καθένα, μιλώντας γιὰ τὸν Θεό, ποῦναι ἀνέκφραστος, καὶ γιὰ τὴ ζωὴ ποὺ αἰώνια μένει ἀκατανόητη; Αὐτὸ ποὺ καταπιάνομαι ξεπερνᾷ τὴ δύναμή μου. Θεέ μου! πόσο, ἄλλοτε, περπατοῦσα μὲ πεποίτηση, ὅταν ἔγαφα λογοτεχνικὰ ἔργα, ὅταν παρουσίαζα στοὺς ἀνθρώπους τὴ ζωὴ ἔτσι ὅπως ὁ Κύριος τὴν καθώρισε γιὰ μᾶς καὶ ὅχι ὅπως ἐγὼ, γέρος ἄνθρωπος μπερδεμένος κι' ἀνήσυχος, ἐπιθυμῶ νάναι πραγματικά! Δὲν εἶμαι ἓνας ἄγιος, ὅχι, δὲν

εἶμαι καὶ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ διδάξω τοὺς ἀνθρώπους. Δὲν εἶμαι παρὰ «κάποιος» στὸν ὅποιον ὁ Θεὸς ἔδωσε φωτεινότερα μάτια καὶ καλύτερες αἰσθήσεις ἀνάμεσα στὶς χιλιάδες ὑπάρξεις, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ βλέπῃ τὸ Σύμπαν. Καὶ ἴσως τότε νάμουναι ἀγνότερος καὶ καλύτερος, τὴν ἐποχὴ ποὺ ἐξυπηρετοῦσα αὐτὴν τὴν Τέχνη ποὺ τώρα τόσο ἀνόητα καταριέμαι.

Στέκεται καὶ κοιτάζει ἄθελα τριγύρω του μήπως κάποιος τὸν κατασκοπεύει. Πηγαίνει γυρεύοντας σ' ἓνα συρτάρι κρυμμένο, τὰ ρομάντζα ποὺ μυστικὰ συνθέτει τώρα (γιατί, μόνο δημόσια, ἐχλεύασε τὴν Τέχνη καὶ τὴν ξευτέλισε, σὰν κάτι τὸ «περιττὸ» σὰν «ἀμάρτημα»). Νάτα, τὰ ἔργα ποὺ γράφτηκαν μυστικὰ καὶ κρύφτηκαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους: «Χατζή—Μουράτ». «Τὸ χαμένο Εἰσιτήριο». Τὰ φυλλομετρᾷ, διαβάζει μερικὲς σελίδες. Τὸ μάτι του ξαναφωτίζεται.

— Ναι, αὐτὰ εἶναι καλογραμμένα—σκέπτεται—αὐτὰ εἶναι καλά. Ὁ Θεὸς μ' ἔστειλε μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ περιγράψω τὸ σύμπαν ποὺ ἐδημιούργησε κι' ὅχι γιὰ νὰ μαντέψω τὶς σκέψεις του. Πόσο ἡ τέχνη εἶναι ὠραία, πόσο ἡ λογοτεχνικὴ δημι-

ουργία εἶν' ἀγνή καὶ πόσο ἡ φιλοσοφικὴ σκέψη εἶναι γεμάτη πόνο! Πόσο ἤμουν εὐτυχισμένος τότε πού ἔγραφα αὐτὰ τὰ φύλλα! Ἐγὼ ὁ ἴδιος ἐκλαιγα ὅταν περιέγραφα τὸ ἀνοιξιάντικο πρωτὶ στὴν «Συζυγικὴ εὐτυχία». Καὶ θυμάμαι ὅτι τὴ νύχτα ἐρχόταν ἡ Σοφία Ἀντρέγεβνα, μὲ τὰ μάτια ὅλο φωτιά καὶ μ' ἀγκάλιαζε. Ἐνῶ ἐκεῖνη ἀντέγραφε, αἰσθανόταν τὴν ἀνάγκη νὰ σταματήσει τὴν δουλειά της καὶ νὰ μ' εὐχαριστήσει, κ' εἴμαστε εὐτυχισμένοι ὅλη τὴν νύχτα—ὅλη τὴ ζωὴ μας! Μὰ τώρα πιά, δὲν μπορῶ νὰ ξαναγυρίσω πίσω: δὲν μοῦ ἐπιτρέπεται ν' ἀπογοητέψω τοὺς ἀνθρώπους, πρέπει νὰ τραβήξω προχωρώντας στὸν καινούργιο δρόμο, γιατί, στὴν ἀπελπισία τῆς ψυχῆς τους, ἐλπίζουν βοήθεια ἀπὸ μένα. Δὲν πρέπει νὰ σταματήσω. Οἱ μέρες μου εἶναι μετρημένες.

Ἀναστενάζει καὶ ξανακρύβει τ' ἀγαπημένα ἔργα στὸ ἄδρατο συρτάρι. Σὰν πληρωμένος γραφιάς, σιωπηλός, ἀνόρεχτος, ξακολουθεῖ νὰ γράφῃ τὰ φιλοσοφικά του δοκίμια, μὲ τὸ μέτωπο αὐλακωμένο ἀπὸ ρυτίδες καὶ μὲ τὸ πηγούνι τόσο βαθειὰ κατεβασμένο πὺν ἡ λευκὴ γενειάδα του γρατσουνίζει κι' αὐτὴ τὸ χαρτί, ὅπως ἡ πέννα, μ' ἓνα θόρυβο τσαλακωμένου πράγματος.

Νά, ἦρθε πιά τὸ μεσημέρι! Ἀρκετὰ δούλεψε σήμερα! Πετᾷ μακριὰ τὴν πέννα. Σηκώνεται μὲ μιᾶς, καὶ μὲ γρήγορα μικρὰ βήματα, κατεβαίνει τὴν σκάλα στριφογυρίζοντας. Κάτω ὁ ἵπποκόμος ἔχει ἑτοιμὴ τὴν ἀγαπημένη του φοράδα. Μ' ἓνα πήδημα καβαλλίκεψε καὶ νά, πὺν ἡ καμπουριασμένη σιλουέττα του ὅταν ἔγραφε, ὀρθώνεται τώρα. Φαντάζει μεγαλύτερος, πὺν δυνατός, πὺν νέος, πὺν ζωηρός, ἐνῶ, ἴσιος, ἐλαφρός, ἐλεύθερος, σὰν Κόζακος, ὀρμα, πάνω στὸ θερμόαιμο ἄλογο, πρὸς τὸ δάσος. Ἡ λευκὴ του γενειάδα κυματίζει καὶ τρέμει στὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου. Ἀνοίγει διάπλατα κ' ἡδονικά τὰ χεῖλη γιὰ ν' ἀπορροφήσῃ μέσα του πὺν δυνάμει τὴν δροσιὰ τῶν ἀγρῶν, γιὰ νὰ αἰσθανθῇ στὸ γέριό τοῦ σῶμα του, τὴν ζωογόνο ζωὴ. Καὶ ἡ ἡδονὴ τοῦ παραγμένου αἵματος βομβεῖ θερμὰ καὶ γλυκὰ στὶς φλέβες του, ὡς τὴν ἀκρὴ τῶν δαχτύλων του καὶ ὡς τὸ ἡχηρὸ κογχύλι τοῦ αὐτιοῦ του.

Τὴν στιγμή πὺν μπαίνει στὸ νεαρὸ δάσος, σταματᾷ ξαφνικά γιὰ νὰ κοιτάξῃ, νὰ κοιτάξῃ ἀκόμα μιὰ φορὰ πῶς, στὸν ἥλιο

τῆς ἀναγέννησης, τὰ γλοιώδη μπουμπούκια ἀνοίξαν, ὑψώνοντας στὸν οὐρανὸ μιὰ λεπτὴ καὶ τρεμάμενη πρασινάδα, τρυφερὴ σὰν κέντημα. Μ' ἓνα γερὸ χτύπημα τῶν ποδιῶν σπρώχνει τὸ ἄλογο στὰ δέντρα. Μὲ τὸ μάτι του, πὺν μοιάζει σὰν τοῦ γερακιῶ, διακρίνει μὲ συγκίνηση τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο, τὸ ἓνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἐπάνω καὶ κάτω, σχηματίζουν ἓνα μικροσκοπικὸ κομπολόγι, τὰ μυρμήγκια περπατοῦν στὴν φλοῦδα, ἐτοῦτα μὲ κοιλιὰ φουσκωμένη, ἐκεῖνα πρὸσπαθώντας νὰ γευθοῦν τὸ ἀλεύρι τοῦ δέντρου μὲ τοὺς λεπτοὺς ὑδάτινους γνάθους. Ἀρκετὰ λεπτὰ στέκεται ἐκεῖ ἀκίνητος, ἀπορροφημένος ἀπὸ τὸν θαυμασμό του, ὁ πολὺς πατριάρχης, καὶ παρατηρεῖ τὸ θαυμαστὸ αὐτὸ θέαμα, τὸ τόσο μεγάλωρεπο στὴν μικρότητά του. Καὶ δάκρυα θερμὰ κυλοῦν στὰ λευκά του γένεια.

Πόσο θαυμάσιος εἶναι ὁ θεὸς αὐτὸς καθρέφτης τῆς φύσεως, πὺν τὸν χαίρεται περισσότερο ἀπὸ ἐβδομήντα χρόνια, περιέχοντας πάντα καινούργια θαύματα, πὺν ναι συγχρόνως σιωπηλὸς κ' εὐγλωττος, αἰώνια γεμάτος ἀπὸ ἄλλες εἰκόνες, πάντα ζωντανὸς καὶ πὺν φρόνιμος στὴν σιωπὴ του ἀπ' ὅλες τὶς σκέψεις κι' ὅλα τὰ ζητήματα!

Τὸ ἄλογο χλινντρίζει ἀνυπόμονα. Ὁ Τολστόϊ ξυπνᾷ ἀπὸ τὴν βαθειὰ του προσήλωσιν. Σφίγγει δυνατὰ μὲ τὰ γόνατά του τὰ πλευρὰ τῆς φοράδας, γιὰ νὰ νοιώσῃ τώρα, μὲς στὸ σφύριγμα τοῦ ἀνέμου, ὅχι μονάχα κάτι τὸ τιποτένιο καὶ τὸ λεπτὸ, μὰ τὸ ὀρμητικὸ τρέξιμο καὶ τὸ πάθος τῶν αἰσθήσεων. Καὶ καλπάζει, καλπάζει, εὐτυχισμένος καὶ χωρὶς σκέψη. Διατρέχει ἔτσι εἴκοσι βέρστια, μέχρις ὅτου ὁ λαμπερὸς ἰδρὼς καλύπτει σὰν ἀφρὸς λευκὸς τὰ πλευρὰ τῆς φοράδας. Ἐπειτα ἀργὰ τὴν ὁδηγεῖ πρὸς τὸ σπίτι. Τὰ μάτια του εἶναι γεμάτα φῶς, ἡ ψυχὴ του εἶναι ξελαφωμένη. Εἶναι εὐτυχισμένος καὶ χαρούμενος, ὅπως τότε, πὺν παιδί ἀκόμα, περνοῦσε ἀπ' τὰ ἴδια δάση, ἀπὸ τὸν ἴδιο δρόμο, τὸν τόσο φιλικὸ, ἐδῶ κι' ἐβδομήντα χρόνια, αὐτὸς πὺν τώρα εἶναι ἓνας γέρος, μὰ πολὺ γέρος.

Μὲ τοὺς ὤμους κυρτούς, ὁ γέρος πηγαίνει στὴν πλαγινὴ αἵθουσα. Βγάζει τὴν μπλούζα του καὶ τὶς βαρεῖες μπότες του.

καὶ ξαπλώνει τὸ σῶμα του, τὸ βαρὺ του σῶμα, στὸ κρεβάτι καὶ σκέπτεται πάλι, ὅπως πάντα, πρῶτα τὸν θάνατο. Πάλι οἱ σκέψεις—σὰν πεταλοῦδες φανταχτερές—πετοῦν νευρικὰ ἀπὸ πάνω του, μὰ σιγὰ—σιγὰ χάνονται, σὰν λεπιδόφτερα, στὸ δάσος μιᾶς σκοτεινιάς πάντα πὺν βαθειᾶς. Νά, ὁ ὕπνος τὸν κυκλῶνι μὲ τὴν ἐρχόμενη σκιά του.....

Μὰ ξαφνικὰ τρέμει ἀπὸ φόβο: δὲν ἄκουσε κάποιο βῆμα; Ναι, κάποιος περπατᾷ πλάγι σιγὰ καὶ λαθραῖα, ἐκεῖ στὸ γραφεῖο του. Ἀμέσως ξεπηδᾷ χωρὶς νὰ κἀνὴ θόρυβο, μισόγυμνος, καὶ κολλᾷ τὰ λαμπερὰ μάτια του στὴν κλειδιονιά. Ναι, ὑπάρχει φῶς στὸ πλαγινὸ δωμάτιο. Κάποιος μπῆκε μὲ μιὰ λάμπα καὶ ψάχνει τὰ χαρτιά του, τὸ τόσο μυστικὸ «Ἡμερολόγιό» του, γιὰ νὰ διαβάσῃ τὰ λόγια του, τὶς συνομιλίες του μὲ τὴν συνείδησή του: Αὐτὸς ὁ κάποιος εἶναι ἡ Σοφία Ἀντρέγεβνα, ἡ γυναίκα του. Τὸν κατασκοπεύει ὡς τὸ

πὺν μύχιο μυστικὸ του. Δὲν τὸν ἀφίνουν μόνο, οὔτε μὲ τὸν Θεό. Παντοῦ, παντοῦ, στὸ σπῆτι του, στὴ ζωὴ του, στὴν ψυχὴ του, τὸν περιτριγυρίζουν ἡ φιλοδοξία κ' ἡ περιέργεια τῶν ἀνθρώπων. Τὰ χέρια του τρέμουν ἀπὸ παραφορά. Πιάνει τὸ πόμολο τῆς πόρτας, ἑτοιμὸς νὰ τὴν ἀνοίξῃ ἀπότομα καὶ νὰ ὀρμήσῃ στὴν γυναίκα του πὺν τὸν πρόδωκε. Μὰ τὴν τελευταία στιγμή, συγκρατεῖ τὴν ὀργή του!

— Ἴσως αὐτὸ νᾶναι μιὰ δοκιμασία....

Καὶ σέρνεται πάλι ὡς τὸ κρεβάτι του, σιωπηλός, μὲ κομμένη ἀνάσση, κοιτάζοντας βαθειὰ μὲς στὸ ἑαυτό του, σὰν σὲ μιὰ στερεωμένη πηγὴ.

Καὶ μένει ἀκόμα ὥρα πολλὴ ἄγρυπνος, αὐτὸς, ὁ Λέων Νικολάγεβιτς Τολστόϊ, ὁ πὺν μεγάλος κι' ὁ πὺν δυνατὸς ἀνθρώπος τῆς ἐποχῆς του, προδωμένος στὸ ἴδιο του τὸ σπῆτι, βασανισμένος ἀπ' τὴν ἀμφιβολία καὶ παγωμένος ἀπὸ τὴν μοναξιά.

Ἀπόδοση ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΠΡΑΤΣΙΚΑ

ΕΛΠΙΔΕΣ

Δὲν κλαίω πὺν φυλλορρόησαν
οἱ ἐλπίδες τῆς καρδιᾶς μου,
σὰ φύλλα πὺν φθινόπωρο
στὴ γῇ ἄσπλαχνα τὰ οἶχρει.
Δὲν κλαίω πὺν γυνώσκει
τὸ δέντρο τῆς καρδιᾶς μου.
Θὰ φύγῃ τὸ φθινόπωρο,
θὲ νὰ διαβῇ ὁ χειμώνας
πάλι θ' ἀνθήσῃ ἡ ἀνοιξὴ
στὸν κήπο τῆς καρδιᾶς μου.
Κ' ἴσως καὶ νᾶναι τ' ἀνθίσμα
πλουσιώτερο ἀπὸ τ' ἄλλα.
Κ' ἴσως τὸ θέρος δώσῃ μου
καὶ τοὺς γλυκοὺς καρπούς του.

ΜΑΝΟΛΗΣ ΚΡΙΑΡΗΣ

από έναν παλαιοπώλη που ή τρύπα του ήτανε ένα σωστό ξερίτιο. Στόν πάτο του κασσονιού (γιατί αγόρασα τὰ βιβλία μαζί με τὸ κασσόνι), βρήκα καὶ σκόρπια φύλλα, κι' ἀπὸ ἑνα-δύο φράσεις πού πήρε τὸ μάτι μου, πρόσεξα στὸ κείμενο κι' ἔπιασα νὰ τὸ διαβάσω.

Θεούλη μου, τί βαρεμὸς αὐτὸ τὸ μονότονο γράψιμο! Ἄρχισε μὲ τὴ φράση: «Κατὰ τὸ 1813, εἴμουννα εἰκοσιδύο χρονῶν», καὶ τραβοῦσε τὸ δρόμο του μὲ τὴ μεγαλύτερη μονοτονία. Ἐπειδὴ λείπανε κάμποσες σελίδες, ιδίως ἀπὸ τὴν ἀρχή, κάθησα καὶ συμπλήρωσα μὲ τὴ φαντασία μου τὰ μέρη πού δὲν ὑπῆρχαν, βοηθημένος ἀπὸ τὴ συνέχεια. Ἔτσι, ἔβγαινε τὸ νόημα ὅτι ἡ ἱστορία αὐτὴ εἶχε γίνει σὲ κάποιον πανδοχεῖο τῆς Ἰσπανίας. Ὁ συγγραφέας φαίνεται πὼς διηγότανε τὸ πὼς καὶ τὸ γιατί βρέθηκε σὲ κείνη τὴν ἀκρογναλιά, στὸ βόρειο μέρος τῆς Ἰσπανίας. Μολταυτὰ, ἡ περιπέτειά του δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὴ θάλασσα. Ἀπ' ὅσο κατάλαβα, ἦτανε ἀξιωματικός, κι' ὑπηρετοῦσε μέσα σὲ μιὰ κορβέττα. Αὐτὸ δὲν εἶναι παράξενο, γιατί σ' ὅλο τὸ διάστημα πού εἶχαμε τὸν πόλεμο στὴν Ἰβηρική Χερσόνησο, πολλὰ πολεμικὰ καράβια δικὰ μας περιπολοῦσαν ἀνοιχτὰ ἀπ' τὴ βορεινὴ ἀκρογναλιά τῆς Ἰσπανίας καὶ τρέχανε μεγαλύτερο κίνδυνο παρὰ σὲ κάθε ἄλλο μέρος.

Φαίνεται πὼς τὸ καράβι πού ἦτανε μέσα αὐτὸς ὁ ἀξιωματικός, εἶχε νὰ ἐκτελέσῃ μιὰ ἰδιαίτερη ἐντολή. Καὶ πὼς αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶχε ὑπηρεσία νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ τὴ ξηρὰ καὶ νὰ στέλνῃ ἀποστολὲς στὸ ἐσωτερικὸ, εἴτε γιὰ νὰ συνάξῃ πληροφορίες, εἴτε γιὰ νὰ μεταβιβάσῃ διαταγὰς ἢ ὁδηγίες στοὺς πατριῶτες ἰσπανούς, «τοὺς ζαντιγιέρος» καὶ τέτοιο τοῦ εἶχανε ἀναθέσει.

Αὐτὴ ἐδῶ τὴν ἱστορία, ἐπεισόδιο ἢ περιπέτεια—πέστε τὴν ὅπως θέλετε—μου τὴ διηγήθηκε κατὰ τὸ 1850 ἑνας ἄνθρωπος, πού, ὅπως ἔλεγε ὁ ἴδιος, εἶτανε ἑξήντα χρονῶν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Εἶναι μιὰ ἡλικία πού ἡσυχάζει πειὰ κανεὶς: τὸ παιγνίδι τῆς ζωῆς ἀπάνω-κάτω ἔχει τελειώσει, κι' ἀποτραβηγμένος παρὰμερα, ἀρχίζει νὰ ἀναπολῇ μὲ ζωηρότητα τὰ περασμένα. Καὶ σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν περίπτωσιν, φαίνεται ὅτι αὐτὸς ὁ παράξενος ρωμαντισμὸς πού πιάνει τὸν ἄνθρωπο σὲ τοιαύτη τὴν περασμένη ἡλικία, ἔσπρωξε καὶ τὸ ὑποκείμενο πού ἀνέφερα, νὰ διηγηθῇ τὴν περιπέτειά του αὐτὴ, γιὰ νὰ ικανοποιήσῃ τὸν ἑαυτὸ του ἢ γιὰ νὰ προκαλέσῃ τὸ θαυμασμὸ σ' ὅσους θὰ τὴν ἀκούσουν. Ὡστόσο, αὐτὴ ἡ ἱστορία δὲν πιστεύω δὲ νὰ τὸν δόξαζε, γιατί εἶναι γιομάτη ἀνείπωτο φόβο, φόβο τοῦ διαόλου, ὅπως λέγει καὶ ὁ ἴδιος.

Τὸ χειρόγραφο ἀπ' τὸ ὁποῖο διάβασα αὐτὴ τὴν περιπέτεια, εἶναι τὸ εὑρημα πού σημειῶνω κατ' ἀπὸ τὸν τίτλο. Αὐτὸ τὸ τεφράκι τὸ ἀνακάλυψα μέσα σ' ἑνα κασσόνι βιβλία πούχα ἀγοράσει στὴ Λόντρα, σὲ κάποια ὁδὸ πού καταδαφίσθηκε,

Παρακάτω, στὸ χειρόγραφο μέσα, ὁ συγγραφεὺς πλέκει τὸν πανηγυρικὸ ἐνὸς λαμπροῦ ναυτικοῦ πού ἀνῆκε στὸ πλήρωμα τοῦ καραβιοῦ. Εἶτανε γνωστὸς μὲ τ' ὄνομα Κούβα Τόμ, ὄχι γιατί βαστοῦσε ἀπὸ τὴν Κούβα, ἀλλὰ ἀπὸ κάποιες τρομερὲς περιπέτειες πού πέρασε σ' αὐτὸ τὸ νησί στὰ χρόνια τῆς νιότης του, πού εἶτανε τὸ εὐνοούμενο θέμα του σὰν ἀρχίζε τις ἀτελείωτες ἱστορίες πού διηγότανε στοὺς συντρόφους του, τὰ βράδια, σὰν συναζόντανε στὴν πλώρη. Εἶτανε ὁ τύπος τοῦ ἐγ-

τοῦ ἐτοίμαζε τὴν κουκέττα του καὶ σιγὰ σιγὰ γινότανε ὁ ταπεινὸς κι' ἀφοσιωμένος φίλος του. Ὁ συγγραφέας, παίρνοντας σὶδ καράβι, ξαναβρῆκε αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο ὕστερα ἀπὸ χωρισμὸ κάμποσων χρονῶν. Εἶναι συγκινητικὲς οἱ ἀναμνήσεις του ἀπὸ τὴ συνάντησή του αὐτὴ μὲ τὸν ἀγαπημένον του γέρο-Μέντορα.

Παρακάτω βλέπει ὁ ἀναγνώστης, πὼς ἐπειδὴ κανένας Ἰσπανὸς δὲν ἀνελάμβανε μιὰ τέτοια ἐπικίνδυνη δουλειά, ἀναθέσανε στὸν ἀφοβο θαλασσινὸ μὲ τὴν πλεξούδα,

Ὁ Κούβα Τόμ

πού τὸ θάρρος του κι' ἡ δύναμή του εἶτανε γνωστά, νὰ ἐκτελέσῃ μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὲς ἀποστολὲς στὸ ἐσωτερικὸ, γιὰ τὲς ὁποῖες μιλήσαμε παρὰπάνω. Οἱ ἐτοιμασίες δὲν εἶτανε καὶ μεγάλες. Ξημερώνοντας μιὰ βουρκομένη φθινοπωρινὴ μέρα, τὸ καράβι στάθηκε ἀλακάπα κοντὰ σ' ἑνα ἄβαθο κόρφο σὰν πέταλο, πού μπορούσε κανένας νὰ βγῇ στὴ στεργιά. Κατεβάσανε μιὰ βάρκα, κι' ὁ Τόμ Κορμπὶν (Κούβα Τόμ) μαζί μὲ τὸν νεαρό Ἐδγαρ Μπέρν, (ὅπως λεγότανε ὁ ἀξιωματικός), μῆλканε μέσα, ὁ ἑνας καθάλλικεμένος στὴν πλώρη κι' ὁ ἄλλος στὴν πρύμη καὶ τραβήξανε στὴ στεργιά.

Μερικοὶ ἄνθρωποι πού κατοικοῦσαν σ' ἑνα χωριουδάκι, ὁποῦ τὰ γκρίζα πέτρινα σπίτια του φαινότανε σὲ ἑκατὸ μέτρα περίπου, ἀποπάνω ἀπὸ μιὰ βαθεῖα χαράδρα, εἶχανε κατέβει στὴν ἀκρογναλιά καὶ κοιτάζανε τὴ βάρκα πού σίμωνε. Οἱ δύο ἐγγλέζοι πηδήσανε ἔξω. Οἱ χωρικοὶ, ἴσως γιατί ἀποβλακωθήκανε ἀπ' τὸ θαυμασμὸ, δὲν τοὺς κάνανε κανενὸς εἰδους ὑποδοχῇ, καὶ καθόντανε βουβοί. Ὁ Μπέρν εἶπε στὸν Τόμ νὰ τραβήξουνε εὐθὺς τὸ δρόμο τους. Γύρισε καὶ κοίταξε

Παρακάτω, στὸ χειρόγραφο μέσα, ὁ συγγραφεὺς πλέκει τὸν πανηγυρικὸ ἐνὸς λαμπροῦ ναυτικοῦ πού ἀνῆκε στὸ πλήρωμα τοῦ καραβιοῦ. Εἶτανε γνωστὸς μὲ τ' ὄνομα Κούβα Τόμ, ὄχι γιατί βαστοῦσε ἀπὸ τὴν Κούβα, ἀλλὰ ἀπὸ κάποιες τρομερὲς περιπέτειες πού πέρασε σ' αὐτὸ τὸ νησί στὰ χρόνια τῆς νιότης του, πού εἶτανε τὸ εὐνοούμενο θέμα του σὰν ἀρχίζε τις ἀτελείωτες ἱστορίες πού διηγότανε στοὺς συντρόφους του, τὰ βράδια, σὰν συναζόντανε στὴν πλώρη. Εἶτανε ὁ τύπος τοῦ ἐγ-

(*) Κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, πολλοί, ναυτικοὶ προπάντων, ἀφήνανε μιὰ πλεξούδα.

γύρω του εκείνα τὰ πρόσωπα πὺν χαεῦ-
ανε κ' εἶπε τοῦ συντρόφου του :

«Δὲν ἔχει κανέναν νὰ μᾶθη σπουδαῖα
πράγματα ἀπ' αὐτονοὺς ἐδῶ. Ἄς ἀνε-
βούμε ἴσαμε τὸ χωριό. Πιστεύω πὺς
θᾶχει κανένα καπελειό, γιὰ νὰ βροῦμε
κάποιον πὺν νὰ ξέρη ἐγγλέζικα τσάτρα-
πάτρα γιὰ νὰ μᾶς δώση ὁδηγίες.»

«Μὰ τὴν πίστη μου, ἐξοχώτατε, λέγει
ὁ Τόμ, ἀκολουθώντας τὸν ἀξιωματικό του.
Κάποιες πληροφορίες γιὰ τοὺς δρόμους
καὶ γιὰ τὶς ἀποστάσεις; Δὲν μὲ φοβίζουμε.
Πέρασα ἀπ' τὴ μὴν ἄκρη ἴσαμε τὴν ἄλλη
τὴν Κούβα στὸ μακρὸς, μονάχα μὲ τὴ
γλώσσα πὺν ξαίρω, καὶ μολαταῦτα ἤξαιρα
πειὸ λίγα ἰσπανικά ἀπ' ὅσα ξαίρω τώρα.
Ὅπως λέγανε, ἤξαιρα «τέσσερα λόγια κ'
οὔτε ἓνα παραπάνω», τὸν καιρὸ πὺν μὲ
βγάλανε στὴ στεργιά ἀπ' τὴ φρεγάδα
«Λευκή».

Δὲν ἔδινε σημασία στὴν ἐντολὴ πὺν
εἶχε νὰ ἐκτελέσῃ, μιᾶς μέρας περπάτημα
μέσα στὰ βουνά. Εἶναι ἀλήθεια πὺς
ἔπρεπε νὰ καλοπερατήσῃ μιὰ σωστὴ
μέρα ὡς πὺν νὰ φθάσῃ στὸ μονοπάτι
τοῦ βουνοῦ, μὰ αὐτὸ δὲν εἶτανε τίποτα
γιὰ ἓναν ἄνθρωπο πὺνχε περάσῃ τὴν
Κούβα μὲ τὰ ποδάρια, καὶ μάλιστα, χω-
ρὶς νὰ ξαίρη περισσότερες ἀπὸ τέσσερες
λέξεις.

Οἱ δυὸ συντρόφοι βαδίζανε τώρα ἐπάνω
σὲ κᾶτι σωροὺς ξερὰ φύλλα, πὺν τὰ στοι-
βάζουνε οἱ χωρικοὶ σ' αὐτὰ τὰ μέρη, γιὰ
νὰ λιπάνουν τὰ χωράφια τους. Σὲ μιὰ
στιγμὴ πὺν γύρισε νὰ κοιτάξῃ πίσω ὁ
Μπέρν, εἶδε πὺς ὅλος ὁ ἀρσενικός πλη-
θυσμὸς τοῦ χωριοῦ τοὺς ἀκολουθοῦσε κα-
τόπι, χωρὶς θόρυβο, σὰν νᾶχανε λάστιχα
κατ' ἀπὸ τὰ πόδια τους. Οἱ γυναῖκες τοὺς
κοιτάζανε ἀπ' τὰ κατώφλια, καὶ τὰ παι-
διὰ εἶχανε κρυφθῇ, κατὰ τὰ φαινόμενα
πίσω ἀπ' τὶς γωνίες τῶν σπιτιῶν. Τὸ
χωριὸ ἤξαιρε τὸ καρὰβι ἀπὸ μακρυνά, ἀλλὰ
κανέναν ξένον δὲν εἶχε ἔβγει σ' αὐτὸ τὸ
μέρος, ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια καὶ περισσό-
τερο. Τὸ δίκωχο καπέλλο τοῦ Μπέρν, οἱ
πυκνὲς φαβορίτες κ' ἡ πελώρια πλεξούδα
τοῦ Τόμ, τοὺς κάνανε νὰ βουθαθοῦνε.
Πηγαίνανε πίσω ἀπὸ τοὺς δυὸ ἐγγλέζους
σὰν μπουλουκι, καὶ τοὺς περιεργάζοντανε,
ὅπως ἐκεῖνοι οἱ ἰθαγενεῖς πὺν ἀνεκάλυψε
ὁ Κούκ στὶς θάλασσες τῆς Νοτιᾶς.

Κεῖνὴ τὴ στιγμὴ γιὰ πρώτη φορὰ τὸ

μάτι τοῦ Μπέρν πῆρε ἓναν μικρόσωμο
ἄνθρωπο μ' ἓνα κίτρινο καπέλλο. Μὲ ὅλη
τὴ λύγδα πὺν σήκωνε ἀπάνω του, εἶτανε
ἐντούτοις πολὺ ἀξιοπρόσεχτος.

Ἡ εἰσοδὸς τοῦ πανδοχείου εἶτανε μιὰ
ἀκανόνιστη τρύπα, ἀνοιγμένη μέσα σ'
ἓναν τοῖχο χτισμένο μὲ μικρὲς πέτρες.
Ὁ κάπηλας εἶτανε ὁ μόνος ἄνθρωπος πὺν
δὲν εἶχε ἔβγει στὸ δρόμο, γιὰ τὴν ξετρυ-
πωσε σὰν φάντασμα ἀπ' τὸ σκοτάδι, μέσα
στὸ ὁποῖο διέκρινε κανεῖς θαμπὰ τὰ φου-
σκωμένα ἀσκιά, πὺν βάζοννε μέσα τὸ
κρασί σὲ κεῖνα τὰ μέρη. Εἶτανε ἓνας
μεγαλόσωμος Ἀστούριανὸς μ' ἓνα μάτι,
μὲ κᾶτι μάγουλα βαθουλωμένα καὶ
κακοξουρισμένα. Τὸ σοβαρὸ του ὕψος
ἔκανε παράξενη ἀντίθεση μὲ τὸ μονά-
κριβο μάτι του πὺν ἔπαιξε ὀλοένα, δί-
χως νὰ σταματήσῃ πονθενά. Σὰν ἔμαθε
πὺς ἐπρόκειτο νὰ δείξῃ σ' ἓναν ναυτι-
κὸν ἐγγλέζο τὸ δρόμο γιὰ νᾶβρῃ μέσα
στὰ βουνά κάποιον Γκονζάλες, ἔκλεισε
γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸ γερό του μάτι, σὰν
νὰ συλλογιζότανε. Τὸ ξανάνοιξε, τῷπαιξε
πάλι ἀποδῶ κ' ἀποκεῖ.

— Γίνεται, γίνεται. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ
γίνῃ.

Στὴν πόρτα, σηκώθηκε κάποιον μουρ-
μούρισμα συμπαθείας μέσα στὸ πλῆθος,
σὰν ἀκούσθηκε τὸ ὄνομα τοῦ Γκονζάλες,
γιὰ τὴν αὐτὸς εἶτανε ἀρχηγὸς στὸ σῶμα
πὺν πολεμοῦσε μὲ τοὺς Γάλλους. Ὅταν
ὁ Μπέρν ζήτησε πληροφορίες ἀν ὁ δρό-
μος εἶτανε σίγουρος, εὐχαριστήθηκε μα-
θαίνοντας ὅτι, μῆνες τώρα, δὲν εἶχανε δῆ
οὔτε ἓναν στρατιώτη αὐτοῦ τοῦ κράτους,
οὔτε ἓνα μικρὸ ἀπόσπασμα ἀπ' αὐτο-
νοὺς τοὺς ἄτιμους «πολιζόν».

Κεῖ πὺν ἔδινε αὐτὲς τὶς ὁδηγίες ὁ κά-
πηλας, γιόμιζε καὶ μιὰ κανάτα κρασί,
καὶ σὰν τὴ γιόμιζε τὴν ἔβαλε μπροστὰ
σ' αὐτὸν τὸν ἀφορεσμένο τὸν Ἑγγλέζο,
τσεπώνοντας μὲ σοβαρότητα τὴ μοννέδα
ποῦροῖξε ὁ ἀξιωματικὸς ἀπάνω στὸ τρα-
πέζι.

Τὸ μάτι του ὀλοένα κ' ἔπαιξε γλήγορα,
σὰν νᾶθελε νὰ κἀνῃ τὴ δουλειὰ πὺν θὰ
κάνανε καὶ τὰ δι' ὁ μαζί. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ
ὅμως πὺν ὁ Μπέρν ρώτηξε ἀν θὰ μπο-
ροῦσε νᾶβρῃ ἓνα μουλάρι μὲ πληρωμὴ,
ὁ κάπηλας κάρφωσε τὸ μάτι του κατὰ
τὴν πόρτα, πὺν τὴν πολιορκούσανε οἱ
περίεργοι. Στὴν πρώτη σειρὰ, ἀκριβῶς

μέσα στὴν πόρτα, στεκότανε ἐκεῖνος ὁ
μικρόσωμος ἄνθρωπος μὲ τὴ μεγάλη
μπέρτα καὶ τὸ κίτρινο καπέλλο. Εἶτανε
ἓνα εἶδος ἀνθρωπάριο, ἓνας «πυγμαῖος».
Ὁ Μπέρν τὸν περιγράφει, πὺς στεκό-
τανε μ' ἓνα ὕψος πὺν σοῦρχότανε νὰ
γελάσῃ, μὰ πὺν εἶτανε μαζί μυστηριώδες
καὶ ἀποφασιστικό, κ' ἡ ἄκρη τῆς μπέρ-
τας του εἶτανε ριγμένη ἀπάνω ἀπ' τὸν
ἀριστερό του ὄμο, φράζοντάς του τὸ σα-
γόνι καὶ τὸ στόμα, ἐνῶ τὸ κίτρινο κα-
πέλλο μὲ τὸν πλατὺ γύρο εἶτανε στρα-
βοβαλμένο ἀπάνω στὸ μικρὸ τετράγωνο
κεφάλι του. Στεκότανε ἐκεῖ πέρα, καὶ κάθε

τόσο τραβοῦσε καὶ
γιὰ πρέζα ταμπάκο

«Ἐνα μουλάρι»,
εἶπε καὶ ξαναεἶπε
ὁ κάπηλας, ἔχοντας
καρφωμένο τὸ μά-
τι ἀπάνω σ' αὐτὸ
τὸ ξωτικό ὑποκεί-
μενο, πὺν λὲς κ'
εἶτανε ὁ λάκκος ο
πασαλειμμένο μὲ
ταμπάκο. «Ὁχι,
σενιὸρ ἀξιωματι-
κέ, δὲ γίνεται τρό-
πος νὰ βρεθῇ ἓνα
μουλάρι μέσα σὲ
τοῦτο τὸ φτωχο-
χώρι».

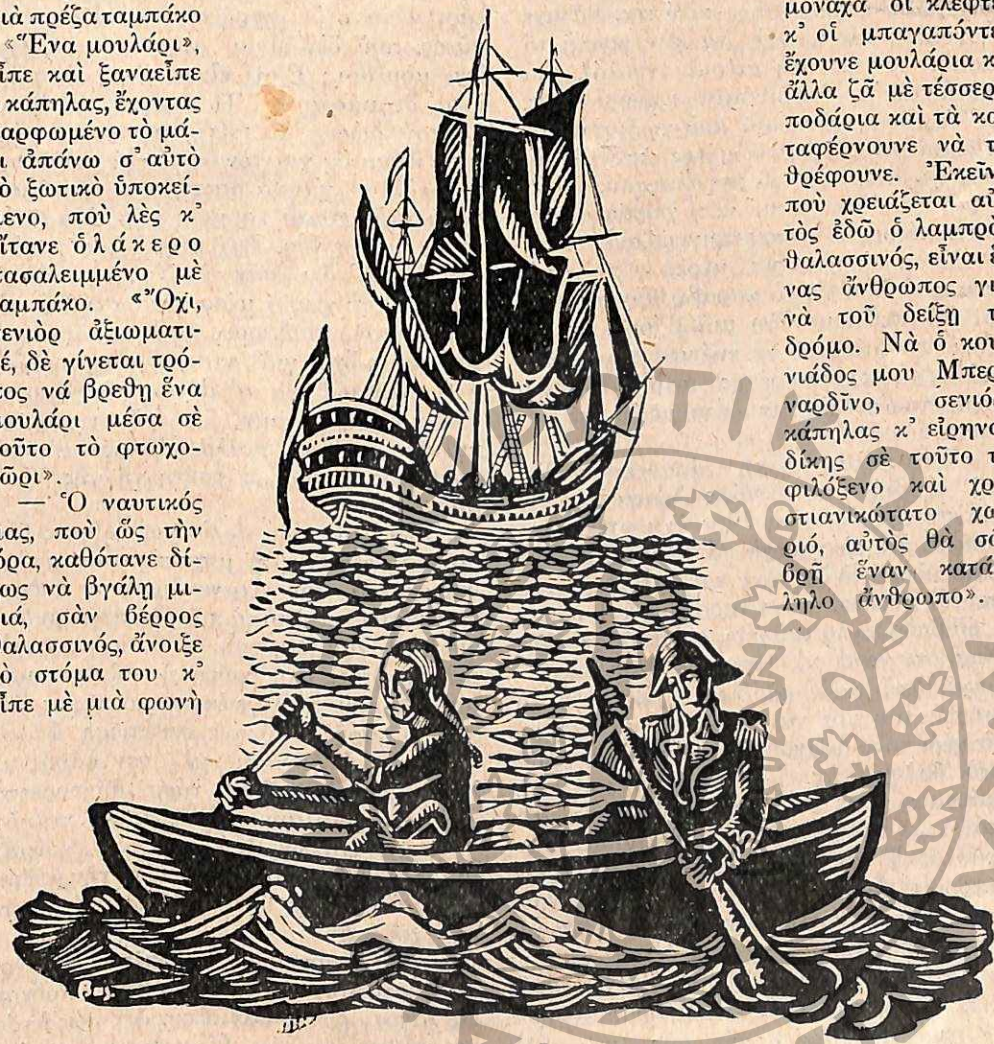
— Ὁ ναυτικός
μας, πὺν ὡς τὴν
ῥα, καθότανε δί-
χως νὰ βγάλῃ μι-
λιά, σὰν βέρορος
θαλασσινός, ἀνοῖξε
τὸ στόμα του κ'
εἶπε μὲ μιὰ φωνή

ἡσυχη: «Ἄν θέλει νὰ μὲ πιστέψῃ ἡ ἐξο-
χότη σας, ἐγὼ θὰ τᾶβγαζα πέρα μὲ τὰ δυὸ
μον ποδία καλύτερα καὶ θᾶφινα κατὰ
μέρος τὸ μουλάρι, μιὰ πὺν ὁ καπετάνιος
μοῦπε πὺς ὁ μισὸς δρόμος εἶνε ἓνα μο-
νοπάτι κανωμένο μόνο γιὰ κατσῖα».

Τ' ἀνθρωπάριο ἔκανε ἓνα βῆμα πρὸς
τὰ ἔμπρὸς κ' εἶπε ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς δίπλες
τῆς μπέρτας του μ' ἓναν τόνο σὰν σαρ-
καστικό:

«Ναῖσκε, σενιὸρ. Τοῦτο ὁδὸ τὸ χωριὸ
εἶναι πολὺ τίμιο γιὰ νᾶχῃ ἓνα μουλάρι
πὺν νὰ μπορέσετε κ' ἐσεῖς νὰ κάνετε τὴ
δουλειὰ σας. Μπορῶ νὰ πάρω ὄρκο. Σὲ

τοῦτα τὰ χρόνια
μονάχα οἱ κλέφτες
κ' οἱ μπαγαπόντες
ἔχουνε μουλάρια κ'
ἀλλὰ ζᾶ μὲ τέσσερα
ποδάρια καὶ τὰ κα-
ταφέρουνε νὰ τὰ
θρέφουνε. Ἐκεῖνο
πὺν χρειάζεται αὐ-
τὸς ἐδῶ ὁ λαμπρὸς
θαλασσινός, εἶναι ἓ-
νας ἄνθρωπος γιὰ
νὰ τοῦ δείξῃ τὸ
δρόμο. Νὰ ὁ κου-
νιαδὸς μου Μπερ-
ναρδῖνο, σενιὸρ,
κάπηλας κ' εἰρηνο-
δίκης σὲ τοῦτο τὸ
φιλόξενο καὶ χρι-
στιανικώτατο χω-
ριό, αὐτὸς θὰ σᾶς
βοῇ ἓναν κατὰ-
ληλο ἄνθρωπο».

Τραβήξανε στὴ στεργιά.

Είτανε τὸ μόνο πρᾶγμα ποὺ τοὺς ἀπό-
μενε νὰ κάνουν. Ὑστερ' ἀπὸ μερικά λό-
για ποὺ εἶπανε μετὰξὺ τους οἱ ντόπιοι,
φανερώθηκε ἓνα παλληκαρόπουλο μὲ μιὰ
πατατούκα κουρελιασμένη καὶ μὲ μιὰ κυ-
λόττα ἀπὸ κατσικοπροβιά. Ὁ ἐγγλέζος
ἀξιωματικός κέρασε ὅλο τὸ χωριό, καὶ κεῖ
ποὺ πίνανε οἱ χωριάτες, αὐτὸς μαζί μὲ
Κούβα Τὸμ τραβήξανε τὸ δρόμο τους,
ἀκολουθώντας τὸν ὁδηγό. Τ' ἀνθρωπάρι-
ο μὲ τὴν μτέρτα εἶχε γίνῃ ἄφαντο.

Ὁ Μπέρν συνώδεψε τὸ θαλασσινὸ ἴσαμε
ἔξ' ἀπὸ τὸ χωριό. Ἦθελε νὰ τὸν μπάση
καλὰ στὸ δρόμο, καὶ θὰ τὸν συνώδε-
νε μάλιστα μακρύτερα, ἂν ὁ ναυτικός δὲν
τοῦλεγε μὲ σεβασμὸ πὼς καλύτερα θάτανε
νὰ γυρίσῃ πίσω, γιὰ νὰ μὴν κρατᾷ τὸ
καράβι κοντὰ στὴ στεριά (γυαλό), μιὰ
ποὺ ὁ καιρὸς δὲ φαινότανε καλωσυνάτος.
Στ' ἀλήθεια, τὴν ὥρα ποὺ χωριστήκανε,
ἓνας οὐρανὸς βουρκαμένος καὶ βαρὺς
ἀπλωνε ἀπ' ἀπ' τὰ κεφάλια τους. Κάτι
ἄγρια χαμόδεντρα καὶ κάτι χωράφια γιο-
μάτα πέτρες τοὺς περιτριγυρίζανε.

«Μέσα σὲ τέσσερες μέρες, εἶπε φεύ-
γοντας ὁ Μπέρν, τὸ καράβι θά'ρθε γυαλὸ
καὶ θὰ στείλουμε ὅξω μιὰ βάρκα, ἂν δὲν
εἶναι φουρτοῦνα. Σὲ ἐνάντια περίπτωσι
βολέψου ὅσο μπορέσῃς πειὸ καλὰ, καὶ
περίμενε ὡς ὅτου μπορέσουμε νὰ σὲ πά-
ρουμε μέσα».

«Πάει καλὰ, ἀφέντη», ἀπάντησε ὁ Τὸμ
καὶ τραβήξε μὲ μεγάλες δρασκελιές. Ὁ
Μπέρν τὸν εἶδε ποὺ πῆρε ἓνα στενὸ μο-
νοπάτι. Μὲ τὴν χοντρή κάπτα του, μὲ δυὸ
μπιστόλια στὸ ζωντάρι του, μὲ μιὰ κάμα
(σπαθὶ δίκοπο) στὸ πλευρό του, καὶ μέναν
γεροῦ βούρδουλα στὸ χέρι, φάνταζε στ' ἀλή-
θεια στὰ γερά, κ' εἶτανε σὲ θέση νὰ φυ-
λαχτῇ ἀπὸ κάθε κίνδυνο. Ἔστριψε τὸ
κεφάλι του γιὰ νὰ κἀνῃ ἓνα σινιάλο μὲ
τὸ χέρι του, δείχνοντας ἀκόμα μιὰ φορὰ
στὸ Μπέρν τὴν ἡλιοκαμμένη καὶ γερὴ
φάτσα του μὲ τὶς πυκνὲς φοβορίτες. Τὸ
παιδί μὲ τὴν κατσικοπροβιά ἔμοιαζε σὰν
φαῦνος ἢ σὰν μικρὸς σάτυρος, κ' ἔτρεχε
μπροστά, ὕστερα στεκότανε καὶ τὸν περι-
μενε, καὶ πάλι ξεκινούσε μ' ἓνα πήδημα.
Σὲ λίγο χαθήκανε κ' οἱ δυὸ τους.

Ὁ Μπέρν γύρισε πίσω. Τὸ χωριό, ἢ
καλύτερα ἢ στοῦγκα, εἶτανε χωμένο μέσα
σὲ μιὰ ζαρωματιά τῆς γῆς, κ' αὐτὸ
τὸ μέρος φαινότανε τὸ πειὸ ἐρημικὸ τοῦ

κόσμου. Θάλεγε κανένας πὼς κάποια κα-
τάρα βάραινε αὐτὴ τὴ χέρσα καὶ σκο-
τεινὴ μεριά, ποὺ σ' ἔπιανε ἀπελπισία.

Δὲν εἶχε κάνει ἑκατὸ βήματα, ὅπου,
πίσω ἀπ' ὅνα χαμόδεντρο, πετάχτηκε ὁ μι-
κροσκοπικὸς Ἰσπανιόλος, τυλιγμένος μὲ
τὴ μτέρτα του. Ὁ Μπέρν καρφώθηκε στὸν
τόπο. Ὁ ἄλλος, βγάζοντας λίγο τὸ μικρὸ
χεράκι του ἀπ' τὴ μτέρτα, ἔκανε κάποια
μυστικὴ χειρονομία. Τὸ καπέλλο του εἶτανε
βαλμένο ἀκόμα πειὸ στραβὰ ἀπάνω στὸ
αὐτί του. «Σενιόρ, εἶπε χωρὶς κανέναν
πρόλογο. Προσοχή. Εἶναι σίγουρο, πὼς
κεῖνος ὁ γκαβὸς ὁ Μπερναντίνο, ὁ γαμ-
πρός μου, ἔχει τούτη τὴ στιγμή ἓνα μου-
λάρι μέσα στὸν ἀχερῶνα του. Καὶ γιατί
αὐτός, ποὺ δὲν εἶναι μπαγαπόντης, ἔχει
ἓνα μουλάρι; Γιατί εἶναι ἓνας κλέφτης,
ἓνας θεομπαίχτης. Ἡ ἀνάγκη μ' ἔκανε
νὰ τοῦ δώσω «τὸ ἔχει μου» γιὰ νά'χω
μισὸ κερμαῖδι γιὰ τὸν ὕπνο, καὶ μιὰ μπου-
κιὰ «ἄλλα» γιὰ νὰ βασιτῆω τὴ ψυχὴ μου
μέσα στὸ φτωχὸ κορμάκι μου. Μὰ τοῦτο
τὸ κορμί, σενιόρ, ἔχει μέσα μιὰ καρδιά
μεγάλῃ, κ' ὄχι σὰν ἐκεῖνο τὸ παλιό-
πραμα ποὺ χτυπᾷ μέσα στὰ στήθια αὐ-
τονοῦ τοῦ γαϊδάρου, ποῦναι συγγενὴς
μου καὶ τῶχω γιὰ ντροπὴ μου, μ' ὅλο
ποὺ ἐναντιώθηκα σ' αὐτὸν τὸ γάμο μὲ
ὅλη μου τὴ δύναμη. Ἄ, ἡ δυστυχισμένη
γυναῖκα τραβήξε πολλά. Ἔσωσε τὰ κοί-
ματά της ἀπάνω σὲ τούτη τὴ γῆς. Θεὸς
σχωρέσθηγε».

Ὁ Μπέρν τόσο πολὺ ξαφνίσθηκε, βλέ-
ποντας νὰ πεταχθῇ μπροστά του αὐτὸ τὸ
ὑποκείμενο, ποὺ εἶτανε ὅμοιο μὲ φάντα-
σμα, καθὼς κ' ἀπὸ τὰ παράξενα καὶ μυστη-
ριώδη λόγια του, ποὺ δὲ μπόρεσε νὰ κα-
ταλάβῃ γιατί ὅλη τούτη ἡ οἰκογενειακὴ
ἱστορία ποὺ τοῦλεγε ἐκεῖνος ὁ τύπος, ἀπὸ
ποῦ ὡς ποῦ; Τοῦκανε ἐντύπωση ἢ εὐ-
κολία καὶ ἡ δύναμη μὲ τὴν ὁποία μι-
λούσε, καὶ ποὺ εἶτανε τόσο διαφορετικὴ
ἀπὸ τὴν ἐπιτόλαιη καὶ θεατρικὴ πολυλο-
γία τῶν Ἰταλῶν. Κεῖ ποὺ τὸν κοίταζε,
αὐτὸς ὁ ἀνθρωπάκος ξεδίπλωσε τὴν μτέρτα
του καὶ τραβήξε μιὰ πρέζα ταμπάκο μέσα
στὴ χούφτα του.

— Ἐνα μουλάρι, φώναξε ὁ Μπέρν,
ποὺν κατὰλαβε τέλος τὸ νόημα ποῦχανε
τὰ λόγια τοῦ Ἰσπανιόλου. Λὲς πὼς ὑπάρ-
χει κάποιο μουλάρι. Περίεργο! Γιατί λοι-
πὸν ἀρνηθήκανε νὰ μοῦ τὸ δώσουνε;

Τὸ ἀνθρωπάριο τυλίχτηκε πάλι στὴν
μτέρτα του μὲ μεγάλη ἀξιοπρέπεια:

— Quien sabe, εἶπε ψυχρὰ, ἀνασηκώ-
νοντας τοὺς ὤμους μ' ἀδιαφορία. Αὐτὸς
εἶναι κεῖνο ποὺ λέγει ὁ λόγος, ἓνας με-
γάλος «πολιτικός». Μὰ ἡ εὐγενεία σας
μπορεῖ νά'ναι σίγουρη πὼς στὰ φερσίματά
του εἶναι πάντα ἓνας θεομπαίχτης. Τοῦ-
τος ὁ ἄντρας τῆς συχωρεμένης τῆς ἀδε-
ρῆς μου ἔπρεπε ἀπὸ πολὺν καιρὸ νά'ξη
παντρευτῇ τὴ χήρα μὲ τὰ ξύλινα ποδάρια.

— Αὐτὸ τὸ βλέπω, λέγει ὁ Μπέρν. Μὰ
σοῦ θυμίζω, μ' ὅλα τούτα ποὺ λές, πὼς
ἡ ὑψηλότης σου εἶχε γίνῃ ἓνα μὲ τὸ
ψεύτη κάπηλα.

Δυὸ μάτια πονεμένα, ποὺ γυαλίζανε
ἔχοντας στὴ μέση μιὰ μύτη γυριστῇ, κοι-
τάζανε τὸν Μπέρν χωρὶς ν' ἀνοικοκλεί-
σουνε, μὲ ἐκείνη τὴν εὐερέθιστη διάθεση
ποὺ κρύβεται συχνὰ στὸ βάθος τῆς ἰσπα-
νιόλικης ἀξιοπρέπειας.

— Καμμιὰ ἀμφιβολία πὼς ὁ «σενιόρ»
ἀξιωματικὸς δὲ θά'χανε μὴδὲ μιὰ σταλα-
ματιά αἷμα, ἂν μοῦ τραβοῦσε μιὰ μα-
χειριά κάτω ἀπὸ τὸ πέμπτο παγίδι *),
εἶπε μὰ κεῖνος ὁ φουκαρὰς ὁ ψαράς δὲν
ἔχει δυὸ λόγια σὲ τούτη τὴν ὑπόθεση.

Κι' ἀλλάζοντας τὸν τόνο τῆς φωνῆς του:
«Σενιόρ, ἔνεκα τοὺς κακοὺς καιροὺς, ζῶ
ἔδω ἐξόριστος, παλιὸς Καστελλάνος καὶ
παλιὸς Χριστιανός εἰμαι ὑποχρεωμένος
νὰ ζῶ ἀνάμεσα σὲ τούτα τὰ βόδια, τοὺς
Ἀστουριανούς, καὶ νὰ κρέμονται ἀπὸ τὸν
πειὸ χειρότερό τους, πῶχει λιγώτερη συ-
νειδηση καὶ πειὸ λίγο φιλότιμο ἀπ' ὅνα
τσακάλι. Ἐπειδὴς εἰμαι ἓνας ἀνθρώπος
μὲ νιονιό, πορεύονται ἀναλόγως. Μὰ ὑπο-
φέρνω γιὰ νὰ συγκρατήσω τὴν περιφρό-
νησή μου. Ἀκούσατε μὲ τὴ λογῆς λόγια
σὰς κουβέντιασα. Ἐνας ἱππότης σὰν κ'
ἔσας ἔπρεπε νά'χε καταλάβῃ πὼς κάποιον
λάκκο ἔχ' ἢ φάβαν».

— Τὴ λάκκο; ρώτησε ὁ Μπέρν, δυσ-
ρεστημένος. Ἄ! Naί, κάτι εἶναι στὴ μέση.
Νό, σενιόρ, δὲν μαντεύω τίποτα. Στὴν
πατρίδα μου οἱ ἀνθρώποι δὲν τὰ ξέρουνε
αὐτὰ τὰ πράγματα ἐπομένως, σὲ ρωτῶ
νέτα σκέτα ἂν ὁ κάπηλας εἶπε τὴν ἀλή-
θεια στὰ ἄλλα ἐρωτήματα ποὺ τοῦ κά-
ναμε.

— Στ' ἀλήθεια, δὲν ὑπάρχουνε Γάλλοι

*) Πλευρά.

σ' αὐτὴ ἔδω τὴν περιφέρειαν, εἶπε ὁ Ἰσπα-
νός, πέρνοντας πάλι τὸ ἀδιάφορο ὕφος του.

— Μῆτε κλέφτες, λησταί;

— «Ληστὲς σπουδαῖοι» ὄχι βέβαια, ἀ-
πάντησε μ' ἓναν τόνο ψυχρὸ καὶ ζωηρό.
Τὶ ἀπόμεινε γιὰ δαύτους, μιὰ ποὺ περά-
σανε οἱ Γάλλοι; Δὲν ταξιδεύει καὶ κα-
νένας τούτα τὰ χρόνια. Ἡ περίστασις
φτάνει τὸ ληστή. Κ' ὕστερα, ὁ θαλασσι-
νός σας φαίνεται παλληκάρι, καὶ δὲ λο-
γαριάζει τίποτα ψωροπόντικα. Ὡστόσο,
πρέπει νὰ ποῦμε καὶ τὰλλα, ὅπου ἔχει
μέλι ἔχει καὶ μυῖγες.

Αὐτὰ τὰ ἀκατάληπτα λόγια κάνανε
ἔξω φρενῶν τὸν Μπέρν. «Γιὰ τὸνομα
τοῦ θεοῦ, πὲς μου καθαρά, ὁ ἀνθρωπὸς
μου εἶναι ἀσφαλισμένος καὶ ποὺ ταξι-
δεύει;»

Τ' ἀνθρωπάριο, ἄρπαξε τὸ μπράτσο
τοῦ ἀξιωματικοῦ, ἐνῶ τὸ πρόσωπό του
ἄλλαζε μὲ μιὰς ἔκφραση. Τὸ σφίξιμο
ἐκείνου τοῦ μικροῦ χεριοῦ εἶτανε κατα-
πληκτικό:

— Σενιόρ, Μπερναρδίνο τὸν ξήγησε
καλὰ. Τὶ νὰ σὰς πῶ περσότερο; Ἀκούστε
με: Χαθήκανε κάμποσοι ἀνθρώποι σ' αὐ-
τὸν δρόμο, σὲ κάποια μεριά αὐτοῦ τοῦ
δρόμου, ἀπάνου στὸν ὁποῖον ὁ Μπερναρ-
δίνο ἔχει ἓνα σπίτι, ἓνα κατελεῖο, κ' ἐγώ,
ὁ κουνιάδος του, εἶχα καὶ νοίκιαζα ἀμά-
ξια καὶ μουλάρια. Τώρα δὲν ἔχει πειὰ
μῆτε ταξιδιωτὲς, μῆτε ἀμάξια. Οἱ Γάλλοι
μὲ καταστρέψανε. Ὁ Μπερναρδίνο ἀπο-
τράχθηκε ἔδωπέρα, γιὰ κάποια αἰτία
ποῦναι δικὸς του λογαριασμὸς, ἀφοῦ πέ-
θανε ἡ γυναῖκα του. Εἶδαν καὶ πάθανε
γιὰ νὰ τὴν πεθάνουνε ἀπὸ τὴν πείνα:
αὐτὸς ἢ Ἐρμίνια καὶ ἡ Λουτσιλά, οἱ
δυὸ οἱ θειάδες του, ὅλοι τοὺς πουλημένοι
στὸ διάβολο. Καὶ τώρα μοῦκλεψε τὸ τε-
λευταῖο μουλάρι μου. Εἴσατε ἀρματο-
μένος. Βάλτε του τὸ πιστόλι στὸ κούτελο,
σενιόρ, καὶ πέστε του νὰ σὰς τὸ δώσῃ,
κ' ὕστερα τρέξτε πίσω ἀπ' τὸν ἀνθρω-
πό σας, ποὺ σὰς εἶναι τόσο πολῦτιμος.
Κ' ἔτσι θὰ γυρίσετε πίσω γεροὶ κ' οἱ
δυὸ σας γιὰ τὴν ποτὲς δὲν ἔτυχε νὰ χαθοῦν
δυὸ ταξιδιωτὲς μαζί, σ' αὐτὸν, τὸ δρόμο.
Ὅσο γιὰ τὸ μουλάρι, ἐγὼ ποὺ εἰμαι ὁ
ἀφεντικός του, τὸ ἐμπιστεύομαι μετὰ
χαρὰς στὴ εὐγενεία σας.»

Ὁ Μπέρν πήγε νὰ γελάσῃ μὲ τὴν
πονηριὰ μὲ τὴν ὁποία ὁ ἀνθρωπάκος σχε-

δίασε όλη εκείνη την ιστορία για να πάρη πίσω τὸ μουλάρι του. Μὰ κράτησε τὴ σοβαρότητά του χωρίς νὰ κοπιᾷ καὶ πολύ, γιατί αἰσθανότανε μέσα του κάποια περίεργη ὄρεξη νὰ κάνη αὐτὸ τὸ ταξίδι.

Δὲν γέλασε, μὰ τὰ χεῖλα του ἔτρεμαν. Τότε ὁ Ἰσπανὸς ξεκόλλησε τὰ μαῦρα καὶ ἀστραφτερά μάτια του ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ Μπέρν καὶ τοῦστριψε τὶς πλάτες, μὲ κάποια κίνηση καὶ κάποιο ρίξιμο τῆς μέρας πού ἔδειχνε μαζί περιφρόνηση, ἀπογοήτευση καὶ πίκρα. Ὑστερα γύρισε τὸ πρόσωπό του καὶ ἔμεινε σὰν καρφωμένος στὸ χῶμα, μὲ τὸ καπέλλο στραβὰ κατεβασμένο μέσα στὰ μάτια. Ὡστόσο, κατὰδέχτηκε νὰ πάρη τὴν ἀσημένια μονέδα πού τοῦ πρόσφερε ὁ Μπέρν, λέγοντάς του:

— Πρέπει τώρα νὰ βιασθῶ νὰ πάγω ἀπάνω στὸ καράβι.

— Βάγια οὔστε κὼν Ντίος, μουρμούρισε ὁ νάνος.

Κι' αὐτὴ ἡ συνομιλία ἐπῆρε τέλος μὲ μιὰ χαιροτοῦρα ἐδαφιαία καὶ σαρκαστική, ὅστερ' ἀπὸ τὴν ὁποία τὸ καπέλλο ἐμπήκε πάλι στραβὰ ὅπως πρῶτα.

Μόλις πῆγε ἡ βάρκα ἀπάνου στὸ καράβι, κάνανε πανιά, καὶ ὁ Μπέρν διηγῆθηκε ὅλη τούτη τὴν ιστορία στὸν καπετάνιο, πού εἶτανε λίγο πειὸ ἡλικιωμένος. Τοῦ φάνηκε παράξενη, χωρίς νὰ δώσῃ μεγαλύτερη σημασία. Ὡστόσο, χωρίς νὰ ξέρουν γιατί, ἀρχίσανε ν' ἀνησυχοῦνε γιὰ τὸν Τόμ. Ἀνεβήκανε κάμποσες φορὲς στὴ γέφυρα, μόνον νὰ κοιτάζουνε τὴν ἀκρογυαλιά, σὰν νὰ μπορούσε νὰ τοὺς πῇ τί ἀπέγεινε ὁ ἀνθρωπὸς τους. Ἡ στεριά ὀλγένα καὶ ἔσθινε, ξεμάκρυνε στὸν ὀρίζοντα, βουβή, ἀπελπιστική, ἄγρια, ἀνάμεσα στὶς ἴσιες γραμμὲς πού ἔγραφε ἡ βροχή. Ἀπὸ τὸ μπουνέντη ἐρχότανε καὶ βάραγε τὸ καράβι ἡ φουσκοθαλασσιά μὲ τὰ φουρισμένα καὶ πλατεῖα κύματά της, καὶ κάτι πυκνὰ μαῦρα σύννεφα περνούσανε ἀπὸ τὸ καράβι σὰν καταχθόνια λιτανεία.

— Μὰ τὸ θεό, θάτανε καλύτερα ἂν εἶχατε κάνει ὅ,τι σᾶς συμβούλευσε ὁ Ἰσπανὸς μὲ τὸ κίτρινο καπέλλο, εἶπε ὁ καπετάνιος στὸν Μπέρν, κατὰ τὸ ἀπόγευμα, ἐκνευρισμένος.

— Ἀλήθεια, κύριε, ἀπάντησε ὁ Μπέρν, δὲν ξέρω τί θὰ λέγατε ἀργότερα. Ἐπρεπε νὰ φήσω τὴν ὑπηρεσία μου γιὰ νὰ κλέψω

ἓνα μουλάρι πού ἀνήκει σὲ κράτος συμμάχικὸ μὲ τὴν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα... Μολαταῦτα, πρόσθεσε μὲ χαμηλὴ φωνή, θάτανε προτιμώτερο νὰ τῶκανα.

Οἱ δύο αὐτοὶ ἀνθρώποι εἶχανε ἐκνευρισθῇ, καὶ δὲ μπορούσανε μήτε νὰ σκεφθοῦνε πὼς αὐτὴ ἡ ἀνησυχία μπορούσε νὰ βαστάξῃ ἔξω ὀλάκερὲς μέρες, τὸ λιγώτερο. Ὡστόσο τὸ καράβι βολτατίζαριζε ὅλη εκείνη τὴν βαρεῖα νύχτα, βάζοντας κάθε τόσο πλώρη κατὰ τὴ στεριά, σὰν νὰ γύρευε τὸ ναῦτη του.

Τὰ γλυκοχαράματα, ξεκόλλησε ἀπ' τὸ καράβι μιὰ βάρκα καὶ τραβήξε κατὰ τὸ λιμανάκι. Ὁ Μπέρν ἤθελε νάβγῃ ἔξω χωρὶς νὰ τὸν πάρη εἶδηση κανεὶς, μὰ ἡ βάρκα δὲ μπορούσε νὰ πάγῃ γυαλό, παρὰ μονάχα στὸ λιμάνι. Εὐτυχῶς, τέτοια ὥρα οἱ χωρικοὶ κοιμῶντανε ὅλοι.

«Δὲν εἶχε ἀκόμα φωτίση καλὰ—καλὰ, καὶ ἐγὼ βρισκόμουνα στὸ μέρος πού εἶτανε στρωμένο μὲ τὰ ξερὰ φύλλα, τραβῶντας στὸ μοναχικὸ δρόμο τοῦ χωριοῦ. Ψυχὴ ζωντανή! μήτε γαῖγισμα σκυλιοῦ! Ἡ σιωπὴ εἶτανε βαθυτάτη, καὶ πολὺ παράξενο μοῦ φάνηκε πὼς δὲν ὑπῆρχανε σκυλιά μέσα στὸ χωριό, ὅπου ἄξαφνα ἄκουσα ἀπ' ὅλα λοξὸ δρομάκι, ἀνάμεσα σὲ δύο φράχτες, πετάχτηκε ἓνας φοβερός σκύλος μὲ τὴν οὐρὰ ἀνάμεσα στὰ σκέλια. Πέρασ' ἀπὸ κοντά μου δείχνοντάς μου τὰ δόντια του, καὶ χάθηκε τόσο ἀπτόμα, πού θάλεγε κανεὶς πὼς εἶτανε ὁ διάολος μεταμορφωμένος. Αὐτὸς ὁ σκύλος φανερώθηκε καὶ χάθηκε μὲ τόσο μυστηριώδη τρόπο, πού τὸ κέφι μου χάλασε πειὸ πολὺ, σὰν νάτανε κείνο τὸ συχαμερὸ ζῶο, κάποιο κακὸ σημάδι».

Ὁ Μπέρν ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν ἀκρογυαλιά ὅσο πειὸ γρηγορότερα μπορούσε, χωρὶς νὰ τὸν δῇ κανέναν, τραβῶντας κατὰ τὸ μπουνέντη καὶ παλαίβοντας γενναῖα καταπάνω στὸν ἄνεμο καὶ στὴ βροχή, ἀπάνου σ' ἓνα ἴσιωμα γυμνὸ καὶ σκοτεινὸ, κάτω ἀπὸ ἓναν οὐρανὸ γιομάτον στάχτη.

Πέρα μακρυνά, ἄγρια καὶ ἀπελπιστικά βουνά, μὲ τὶς ἀπτόμετες καὶ γυμνὲς κορφές τους, νόμιζες πὼς τὸν περιέμεναν καὶ τὸν φοβερίζανε. Κατὰ τὸ βράδυ σταμάτησε λιγάκι, χωρὶς νὰ ξαίρη πού βρισκεται. Εἶτανε μούσκεμμα, πεθαμένος τῆς

πείνας, σκοτωμένος ἀπ' τὸν ἀδιάκοπο δρόμο τῆς μέρας σ' ἓναν δρόμο σκαμμένον μέσα στὸ βουνό. Εἶχε συναπαντήσει μόνον ἓνα—δύο ἀνθρώπους καὶ δὲν μπορούσε νὰ μάθῃ ἂν πέρασε ἀπὸ κει ὁ Τόμ Κορμπίν. «Ἐμπρός, ἔμπρός», ἔλεγε μέσα του.

Ἡ μέρα ἔσθινε γρήγορα, τὴν ὥρα πού ἔφταξε ἓνα χαλασμένο γιοφύρι. Κατέβηκε μέσα στὴ ρεμματιά, πέρασε ἓνα μικρὸ ποταμάκι, καὶ σὰν σκάλωσε ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, βρέθηκε μὲ μιὰς βουτηγμένος μέσα σ' ἓνα σκοτάδι πού τοῖφραζε τὰ μάτια σὰν νάτανε δεμένα μὲ κανένα πανί.

Ὁ ἄνεμος πού ἔδερνε μέσα στὸ σκοτάδι τὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ, χτυποῦσε σ' αὐτιά του, μουγκρίζοντας σὰν θάλασσα φουρτουνιασμένη. Φοβότανε μὴν ἔχασε τὸ δρόμο. Ἀκόμα καὶ τὴ μέρα εἶτανε δύσκολο νὰ προχωρήσῃ, γιατί ὁ τόπος εἶτανε γιομάτος ἀπ' ὅλα σωρὸ λάκκους, πέτρες καὶ μικρὰ χαμόδενδρα. Ὡστόσο, κενόνισε τὸ δρόμο του κατὰ τὴ διεύθυνση τοῦ ἀνέμου. Τραβήξε, μὲ τὸ καπέλλο χωμένο ὡς τ' αὐτιά, τὸ κεφάλι χαμηλά, σταματώντας ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ γιὰ νὰ πάρη ἀνάσα, καὶ γιὰ νὰ συγκεντρώσῃ τὸ σαστισμένο μυαλό του. Σὲ μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς στάσεις πού ἔκανε, τοῦ φάνηκε πὼς ἄκουσε κάποιον ἦχο, σὰν νὰ χτύπησε κάποιος ἀπάνω σὲ ξύλο, καὶ ὁ ἀγέρας τοῦ τὸν ἔφερνε ἀπὸ μακρυνά. Ὁ ἄνεμος ἔπεσε μεμιὰς.

Ἡ καρδιά του ἄρχισε νὰ χτυπᾷ ἀκατάστατα. Ὁλόγυρά του αἰσθανότανε τὸ ἀπέραντο διάστημα ποῦχε περάσει, ἔρημο, ἓναν κόσμον ὁλότελα ἀκατοίκητον. Ὡπως σήκωσε τὸ κεφάλι, κατάλαβε σὰν νὰ πέρασε μπρὸς ἀπὸ τὰ μάτια του κάποια ἀχτίδα ἀπὸ ἓνα φῶς φανταστικόν, ὅπως γίνεται συχνὰ μέσα σὲ πυκτὸ σκοτάδι. Ἐκεῖ πού προσπαθοῦσε νὰ τρυπήσῃ τὸ σκοτάδι, ἦρθε πάλι σ' αὐτὴν ἓνας ὁμοιος ἦχος, μὰ πειὸ ἐλαφρὸς, καὶ κατὰ ὅμοιον τρόπο, μὰ πειὸ ὀγκος τοῖφραζε τὸ δρόμο. Τί εἶναι ἄραγε! Κανένα ὕψωμα; Κανένα σπίτι; Εἶτανε ἓνα σπίτι, σὲ δύο θήματα ἀπόστασης, σὰν νάχε πεταχθῇ μὲς ἀπὸ τὴ γῆ, ἢ σὰν νάχε γλιστρήσῃ μπροστὰ του μὲς ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ νύχτα, ἄχρωμο καὶ βουβόν. Αὐτὸς ὁ ὄγκος τοῦχε κόψει τὸν ἀγέρα μὲ μιὰς. Τρία πατήματα ἀκόμα καὶ θάπεφτε ἀπάνω στὸν τοῖχο. Πάλι ξανά ἄκουσε ἐκεῖνον τὸν ἦχο, σὰν

νὰ χτυποῦσε κάποιος μὲ προφύλαξη.

Σὲ λίγο, μιὰ γλῶσσα φῶς ἔκοψε σὰν σπαθιά τὸ κατράμι τῆς νύχτας. Ὁ Μπέρν χώθηκε μέσα στὴν ἀνοιχτὴ πόρτα, ἐνῶ ὁ ἀνθρώπος πού βρισκότανε ἀπ' ἔξω χάθηκε μέσα στὸ σκοτάδι, βγάζοντας μιὰ φωνὴ πνιγμένη. Ἀπὸ μέσα ἀκουσθήκανε κάτι σὰν φωνὲς τρομαγμένες. Ὁ Μπέρν ρίχτηκε ἀπάνω στὴν μισοκλεισμένη πόρτα, καὶ μπόρεσε, σπρώχνοντας, νάμτῃ μέσα.

Ἐνα ἄθλιο λυχναρί ἔκαιγε στὴν ἄκρη ἐνὸς τραπεζιοῦ. Σ' αὐτὸ τὸ ἀδύνατο φῶς εἶδε τότες ὁ Μπέρν κάποια κοπέλλα, αὐτὴ πού τοῦ ἔσπρωχνε τὴν πόρτα. Φοροῦσε ἓνα κοντὸ μαῦρο φουστάνι, καὶ ἓνα σάλι πορτοκαλλί. Τὸ πρόσωπό της εἶτανε πολὺ μελαχροινόν, τὰ μαλλιά της μαῦρα καὶ πυκνὰ σὰν δάσος, μὲ μιὰ χτένα καρφωμένη ἀπάνω καὶ μερικὲς μπούκλες πέφτανε στὸ μετωπὸ της καὶ τὸ σκίαζαν.

Ἀξαφνα, δύο φωνὲς μαζί οὐρλιάσανε «Μιζερικόντια (*)» ἀπὸ τὸ βάθος αὐτῆς τῆς μεγάλης κάμαρας, πού μέσα στὰ σκοτάδια της ἀντιφέγγιζε κάποιο τζάκι. Ἡ κοπέλλα ἀνάσαινε δυνατὰ καὶ ἡ ἀνασασμιά της σφύριζε ἀνάμεσα στὰ σφιγμένα δόντια της.

Ὁ Μπέρν ἔκανε κάμποσες ἐρωτήσεις καὶ καθυσέχασε τὶς δύο γοῆς πού καθόντανε, ἢ μιὰ ἀπὸ δῶ καὶ ἡ ἄλλη ἀπὸ ἀπὸ κει, πλάγι σὲ μιὰ φωτιά, πού ἀπάνω ἔβραζε ἓνα εἶδος μεγάλο πήλινο τσουκάλι. Τοῦ Μπέρν τοῦ φάνηκε ἀμέσως πὼς βρισκότανε μπροστὰ σὲ δύο μάγισσες, πού ξαγρυπνοῦσανε βράζοντας κάποιο θανατηφόρο ποτό... Ὡστόσο, σὲ μιὰ στιγμή πού ἡ μιὰ ἀπὸ δαυτὲς μετατόπισε τὸ σακατεμένο κορμὴ της καὶ ἀνεσήκωσε τὸ καπάκι αὐτῆς τῆς χύτρας, κατάλαβε πὼς ὁ ἀχνὸς πού ἐβγῆκε ἀπὸ μέσα εἶχε μιὰ μυρουδιά ὀρεχτική.

Ἡ ἄλλη γοῆ δὲν κουνήθηκε ἀπὸ τὴ θέση της, καθόταν ζαρωμένη, καὶ τὸ κεφάλι της κουνιότανε ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ κει.

Εἶτανε καὶ οἱ δύο τους φοιχτές. Κάποια ἔξωτικὴ πνοὴ ἔβγαине ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα ἐκεῖνα ἔρεπια. Βλέποντας κανεὶς τὰ φαφούτικα στόματά τους, τὶς γυριστὲς μῦτες τους, τὴν ἀδυναμία τῆς μιανῆς (ἐκείνης πού σάλευε), τὰ κίτρινα καὶ σαχλὰ μάγουλα τῆς ἄλλης (ἐκείνης πού ἔτρεμε

(*) «Ἐλεος».

τὸ κεφάλι της),—βλέποντάς τες λοιπὸν κα-
νεῖς θάπιανε τὰ γέλοια, ἂν τὸ θέαμα ποὺ
παρουσιάζανε τὰ σκέλεθρα ἐκεῖνα δὲν ἤ-
τανε ἀπαίσιο καὶ φοβερό, νὰ βλέπεις μέσα
σ' αὐτὰ τὰ πτώματα τῇ ζωῇ νὰ ἐπιμένῃ
νὰ σταθῇ, πᾶγμα ποὺ προκαλοῦσε τὴν
ἀηδία καὶ τὴν φρίκη.

Γιὰ νὰ νικήσῃ αὐτὴ τὴν ἐντύπωση, ὁ
Μπέρν ἄρχισε νὰ μιλᾷ. Τὶς εἶπε πὼς εἴ-
τανε Ἑγγλέζος, πὼς γύρευε κάποιον συμ-
πατριώτη του ποὺ ἔπρεπε νάχε περάσῃ
ἀπὸ κεῖ. Ἄξαφνα, τοῦρθε στὸ νοῦ ὁ
τζουτζὺς μὲ τὸ κίτρινο καπέλλο, ὁ κά-
πηλας ὁ Μπερνάντινο. Τί διάολο! Αὐτὰ
τὰ δυὸ τὰ σκιαχτὰ μήπως εἴτανε οἱ θειά-
δες αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, οἱ πουλημένες
στὸ διάολο!

Ὅ,τι καὶ νᾶτανε ἄλλη φορὰ, δὲ μπο-
ρεῖ κανεὶς νὰ φαντασθῇ τί ὑπηρεσία μπο-
ροῦσανε τώρα πειὰ νὰ προσφέρουνε στὸ
διάολο πλάσματα τόσα ἀδύναμα, σὲ τοῦ-
τον τὸν κόσμον τῶν ζωντανῶν. Ποιὰ ἦτανε
ἡ Λουσιίλλα, ποιὰ ἡ Ἑρμίνια; Τώρα
αὐτὰ τὰ ὄντα εἴτανε δίχως ὄνομα. Σὰν
ἔπαψε νὰ μιλᾷ ὁ Μπέρν, κράτησε μιὰν
ἀπόλυτη σιωπὴ κι' ἀκίνησία. Ἡ μάγισσα

ποὺ βαστοῦσε τὸ κουτάλι ἔπαψε νὰ ἀνε-
κατώνῃ τὸ τσουκάλι. Γιὰ μιὰ στιγμή
ἔπαψε καὶ τῆς ἄλληνῃς τὸ τρεμουλιασμα.
Στὸ διάστημα αὐτοῦ τοῦ δευτερολέ-
πτου, φάνηκε τοῦ Μπέρν πὼς βρισκό-
τανε ἐπὶ τὰ ἴχνη, πὼς ἔφτασε στὸ τέρμα
τοῦ δρόμου, σχεδὸν λὲς καὶ ἄκουγε τὴ
φωνὴ τοῦ Τόμ.

«Τὸν ἔχουνε δῆ» σκέφθηκε. Εἴτανε
ὁμως σίγουρος πὼς θ' ἀρνιόντανε ὅτι ξέ-
ρανε τίποτε γι' αὐτὸν τὸν «Ἰγκλὲς». Μο-
λαταῦτα, αὐτὲς τοῦ εἶπανε χωρὶς νὰ δι-
στάσουνε πὼς ὁ σύντροφός του εἶχε φάγῃ
κ' εἶχε περάσῃ τὴ νύχτα στὸ σπίτι τους.
Κ' οἱ δυὸ μέγαιρες πιάσανε καὶ φωνά-
ζανε κ' οἱ δυὸ μαζί, καὶ τοῦ περιγρά-
φανε τὴ φυσιογνωμία του καὶ τοὺς τρό-
πους του. Σὰν νὰ τὶς εἶχε πιάσῃ ἓνα εἶδος
ἄγρια ἔξαψη. Ἡ μάγισσα μὲ τὴν καμ-
πούρα κουνούσε σὰν ρόπαλο τὸ ξύλινο
κουτάλι της, τὸ τέρας σηκώθηκε ἀπὸ τὸ
σκαμνὶ του φωνάζοντας, κουνάμενη καὶ
ζυγιάζοντας τὸ κορμὶ της πότε στὸνα της
ποδάρι πότε στᾶλλο, καὶ τὸ κεφάλι της
πηγαινοερχότανε. (Ἐχει συνέχεια)

Εἰκόνες Γ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Παράφραση Φ. ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

Ὁ φερόμενος ὡς συγγραφεὺς τοῦ Μπερτόλντο, Τζούλιο Τσέζαρε Κρότσε.

ΜΙΑ ΜΑΤΑΙΗ ΠΑΝΤΑ...

Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ Ἀποδημίες.

Μιὰ μάταιη πάντα ἀναμονὴ
καὶ μιὰ θλιμμένη νοσταλγία:
— στὴ θάλασσα τὴ μακρινὴ
περὶν καὶ χάνονται τὰ πλοῖα...

Τὶ καρτερῶ πὺν τόσο ἀργεῖ,
πὺν δὲν τὸ φέρνουνε τὰ χρόνια;
... Κάποιος γιὰ μένα ὁδοιπορεῖ
πὺν σὰ νὰ χάθηκε στὰ χιόνια.

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

ΤΖΟΥΛΙΟ ΚΑΪΜΙ Ο ΜΠΕΡΤΟΛΝΤΟ, Ο ΙΤΑΛΟΣ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ

Μὲ τὴν εὐκαιρίαν μιᾶς καινούργιας Ἰταλικῆς
καλλιτεχνικῆς ἐκδόσεως τοῦ Μπερτόλντο.

Ἄν γιὰ τὴν Ἑλλάδα ὁ Καραγκιόζης
εἶναι ὁ τύπος τοῦ λαοῦ ποὺ θέλει νὰ διεκ-
δικήσῃ τὸ χωριάτη πάνω στὸν αἰῶνιο λό-
γιο ποὺ τὸν δυσφημίζει, στὴν Ἰταλία τέ-
τοιος τύπος εἶναι ὁ Μπερτόλντο.

Τὸ βιβλίο τοῦ Μπερτόλντο εἶναι τὸ
πιὸ λαϊκὸ στὴν Ἰταλία, καὶ ὅπως ὅλα τὰ
ἀριστουργήματα, εἶναι πιὸ πολὺ ὀνομα-
στὸ παρὰ διαβαζόμενο, καὶ θὰ τὸ βρῆς
ἐκεῖ σ' ὅλα τὰ καλύβια καὶ τὰ σπίτια,
μαζὶ μὲ τὸν «Ὁρλάντο Φουριόζο» τοῦ
Ἀριόστο, καὶ κάποτε καὶ μὲ τὴ «Θεῖα
Κωμῳδία».

Λένε πὼς τὸ πρωτοτραγοῦδαγε στοὺς

δρόμους κάποιος σιδηρουργός, Τζούλιο Τσε-
ράρε Κρότσε ὀνομαζόμενος, ἀπὸ τὴν Αἰ-
μιλία, καὶ πὼς τὸ ἔχει συνθέσει ὁ ἴδιος.
Ἄλλᾳ, χωρὶς ἄλλο, ἡ λαϊκὴ ἀστειολογία
ἔχει παλὴν παράδοση, καὶ ὑπῆρχε σ' ὅλους
τοὺς τόπους καὶ σ' ὅλα τὰ χρόνια.

Καὶ πράγματι, ἂν κοιτάξετε καλὰ τὸν
Μπερτόλντο, θὰ δῆτε πὼς πάει βῆμα μὲ
βῆμα ἐπάνω σ' ἓναν λατινικὸ διάλογο ποὺ
γίνεται ἀνάμεσα στὸν βασιλεῖ Σολομῶντα
καὶ σ' ἓναν Μαρκόλφο, ποῦταν μεταφρα-
σμένος μάλιστα Ἰταλικά ἀπὸ πολὺ παλιὰ
χρόνια. Ὅπως ὁ Μαρκόλφο διεκδικεῖ ὅλες
τὶς πνευματικὲς δυνάμεις καὶ δικαιώματα

του ιδιώτου μπροστά στο φιλόσοφο, έτσι κι' ο χωριάτης Μπερτόλντο προσπαθεί να νικήση τὸν παντοδύναμο βασιληά.

Τὸ βιβλίο τοῦ Μπερτόλντο εἶναι μιὰ τριλογία, πού τὸ πρῶτο μέρος της λέει γιὰ τὴν ἐξυπνάδα καὶ σοφίαν τοῦ Μπερτόλντο καὶ γιὰ τὴν ἀποφθεγματικὴ γυναικα του, τὸ δεύτερο γιὰ τὴν κουταμάρα τοῦ γιοῦ τοῦ Μπερτόλντου μετὰ τὴν πονηρὴ καὶ δύστροπη γυναίκα του, καὶ τὸ τρίτο γιὰ τὴν τρέλλαν καὶ τὴν βλακίαν τοῦ Κασσασένο, παιδιοῦ τοῦ Μπερτόλντου. (τὸ τρίτο αὐτὸ μέρος τὸ ἔχει προσθέσει ὁ καλόγερος ὁργανίστας Μπανκιέρη, λίγα χρόνια ἀργώτερα).

Ὡστε ἔχουμε ἐδῶ ὅλη τὴ βαθμολογία τοῦ λαϊκοῦ τύπου, ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ, καὶ μέσα σὲ τούτη τὴν τριλογία ἐπαναλαμβάνονται διάλογοι, ἀνέκδοτα, παραμύθια γνωστὰ καὶ παλιά, πού μοιάζουν τόσο πολὺ μετὰ τὰ τοῦ Αἰσώπου, ὅσο ἡ καμπουρα καὶ τὸ μουστάκι τοῦ Ἑλληνα αὐτοῦ δούλου μοιάζουν παράδοξα μετὰ τὰ τοῦ Μπερτόλντο καὶ τοῦ Καραγκιόζη.

Οἱ ἀστεῖσμοι τοῦ Μπερτόλντο, καθὼς κ' ἡ μωρίες κι' ἡ ἀπλοϊκότητες τῶν ἀπογόνων του, (τοῦτοι οἱ δύο ὁμολογοῦμε πῶς ἀξίζουν λιγώτερο ἀπὸ τὸν πρῶτο) λές καὶ βγαίνουν ἀπὸ ἀνδρίκελλα, κ' ἐμεῖς εἴμαστε θεατὲς καὶ πέρνουμε ζωντανὸ μέρος στὴν ὑπόθεσι τοῦ δράματος. Εἶναι δηλαδὴ τὸ λαϊκὸ παντοτεινὸ θέατρο, τὸ θέατρο κάθε ἐποχῆς, μετὰ τὴν ἀλληλουχία ἀπὸ ἀξιώματα, σοφίσματα καὶ ἀδικαιολόγητες ἐξυπνάδες, πού δὲν ἔχουν σχέση μετὰ τὴν ψυχὴ τῶν προσώπων. Ὁ λαὸς στὴν τεχνὴ του, θέλει μάλλον νὰ παραστήσῃ τὸν παραδειγματικὸ τύπο παρὰ τὸν πραγματικὸν ἀνθρώπου, μάλλον τὸν ἀφηρημένο χαρακτήρα.

Ὡστε ὁ λαὸς ἔπλασε μετὰ τὸν Μπερτόλ-

ντο τὸν τύπο τοῦ ἐξυπνοῦ χωριάτη, ἐνῶ μετὰ τοὺς ἄλλους δύο τὸν τύπο τοῦ ἀπλοϊκοῦ καὶ τοῦ κουτοῦ.

Ὁ Μπερτόλντο, ὁ γιὸς τοῦ Μπερτόλντινι, κι' ὁ ἐγγονός του Κασσασένο, ζούσανε μιὰ φορὰ κ' ἔβαν καιρὸ, στὰ χρόνια τοῦ βασιληά Ἀλβόινου (τῶν Λογγοβάρδων), ἡ, ἂν ἀγαπᾶτε, στὰ χρόνια τὰ δικά μας. Ἦτονε ξυλοκόποι ἀπάνω στὰ βουνὰ Ἀπένινα. Κατεβήκανε μιὰ φορὰ στὴ ζωὴ τους, καὶ τὰ εἶπαν ὅλα ὅσα εἶχαν νὰ ποῦνε καὶ ἔπραξαν ὅσα εἶχαν νὰ πράξουν, μπροστὰ

στὸ Βασιληά. Τὸν Βασιληά τὸν τριγυρίζουν Ἀφεντάδες κι' Ἀρχοντες, μὰ δὲν ἔχει μούτρα γιὰ βασιληά. Καὶ νάσου ξαφνικὰ ὁ Μπερτόλντο μπροστὰ του, χωρὶς νὰ βγάλῃ τὸ καπέλλο του, καὶ χωρὶς νὰ προσκυνήσῃ διόλου. «Τὸ μέτωπό του εἶναι ζωμένο» καὶ «τὰ φρύδια του εἶναι ἄγρια σὰν γουρουνότριχες» καὶ «τὰ μάτια του κόκκινα σὰν φωτιά».

«Φοράει χονδρὲς κάλτσες καὶ τσαρούχια βαριά». «Τὸ στόμα του μυρίζει σκόρδα». Ὁ βασιληάς, πού εὐτυχῶς ἦταν καλόκαρδος, φαντάστηκε ἀμέσως πῶς ἦταν κάποιος ἰδιότροπος καὶ δὲν τοῦπε τίποτα. Ἐγείνε λοιπὸν ἡ ἐξῆς συνομιλία:

Βασιληάς: Ποιὸς σέφερε δῶ πέρα;

Μπερτόλντο: Τὸ νὰ πιστεύω δηλαδὴ πῶς ἔνας βασιληάς εἶναι πῶς μεγάλος ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους δέκα ἢ

δώδεκα πιθαμές, καὶ πῶς στέκεται πῶς φιλὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὅπως στέκεται τὸ καμπαναριὸ ἀπὸ πάνου ἀπὸ τὰ σπῆτια. Ἀλλὰ βλέπω πῶς εἶναι ἕνας κοινὸς ἀνθρώπος.

Βασιληάς: Στὸ ἀνάστημα εἶμαι κοινὸς ἀλλὰ στὴ δύναμη καὶ στὰ πλοῦτη ξεπερνῶ

τοὺς ἄλλους ὄχι μονάχα δέκα πιθαμές, ἀλλὰ ἑκατὸ, χίλιες πῆχες. Μὰ ποιὸς σ' ἐσπρωξε νὰ κάνῃς τέτοιους συλλογισμούς;

Μπερτόλντο: Ὁ γάϊδαρος τοῦ περιβολάρη σου.

Βασιληάς: Τί σχέση ἔχει τὸ γαδοῦρι τοῦ περιβολάρη μου μετὰ τὸ μεγαλεῖον τοῦ παλατιοῦ μου;

Μπερτόλντο: Προτοῦ νὰ ὑπάρχῃς ἐσὺ καὶ οἱ ἄρχοντές σου, τὸ γαϊδοῦρι γκάριξε χίλια χρόνια προτιήτερα.

Βασιληάς: Ποιὰ εἶναι ἡ μεγαλύτερη τρέλλα τοῦ ἀνθρώπου;

Μπερτόλντο: Τὸ νὰ νομίζει κανεὶς τὸν ἑαυτὸ του σοφὸ.

Βασιληάς: Ποιὸ εἶναι τὸ καλύτερο κρασί;

Μπερτόλντο: Κεῖνο πού πίνουμε στὸ ξένο σπίτι.

Βασιληάς: Λοιπὸν πές μου τί θέλεις νὰ σοῦ δώσω καὶ θὰ σοῦ τὸ δώσω ἀμέσως.

Μπερτόλντο: Ὅποιος δὲν ἔχει ἀπὸ δικά του, δὲ μπορεῖ νὰ δώσῃ τίποτα στὸν ἄλλον.

Βασιληάς: Γιατὶ δὲ μπορῶ νὰ σοῦ δώσω ὅτι ἐπιθυμῆς;

Μπερτόλντο: Ἐγὼ γυρέβω εὐτυχία καὶ σὺ δὲν τὴν ἔχεις γιὰ νὰ μοῦ τὴ δώσῃς.

Βασιληάς: Δὲν εἶμαι λοιπὸν εὐτυχής, ἀφοῦ κάθομαι σὲ τοῦτον τὸ ψηλὸ θρόνο;

Μπερτόλντο: Πῶς ψηλὰ κάθεται κανεὶς, πῶς κινδυνεύει νὰ πέσῃ.

Καὶ ὁ διάλογος ἔακουσθε καὶ τὰ ἀξιώματα τοῦ Μπερτόλντο βγαίνουν τὸνα πίστ' ἀπὸ τὰλλο. «Ὅποιος ἐμπιστεύεται στὸν ἄλλον, γίνεται κορόιδο». «Ὅποιος κακολογᾷ, σχεδὸν πάντα μαντεύει», «Κακότυχος ὁ σκύλος πού ἀφίνει νὰ τοῦ πιάνουν τὴν οὐρά του». «Γυναίκα, νερό, φωτιά μᾶς χαλᾶνε πάντα τὸν κόσμον». «Ὅποιος σπέρνει ἀγκάθια, ἂς μὴν περιπεταῖ ξυπόλυτος», «Τοῦ γουρουνιοῦ καὶ τοῦ βατράχου μὴν τοῦ πάρεις τὴ λάσπη» κ. τ. λ.

Βασιληάς: Γιὰ δὲς πόσοι ἄρχοντες καὶ

Ὁ Λορέντζο Μαγνίφικο
δεχόμενος τοὺς καλλιτέχνες στὰ περιβόλια του
[βλ. «Ἀνέκδοτα Μιχαηλαγγέλου»]

βαρόνοι στέκονται ὀλόγυρά μου γιὰ νὰ ὑπακούσουν καὶ νὰ με τιμήσουν.

Μπερτόλντο: Καὶ τὰ μερμύγια κάθονται γύρο γύρο στὴν ἀγριοαχλαδιὰ καὶ τῆς ροκανίζουν τὴ φλούδα.

Στὸ τέλος ὁ βασιληάς συμπαθεῖ τὸν Μπερτόλντο.

Βασιληάς: Ἐλα νὰ καθίσῃς μαζί μου πάνω σὲ τοῦτο τὸ βασιλικὸ θρόνον.

Μπερτόλντο: Ὁχι δά, δὲ χωρᾶνε τέσσερα κωλομέρια πάνω σὲ ἕνα κάθισμα.

Κι' ἐπειδὴ ὁ Μπερτόλντο ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θέλει νὰ προσκυνήσῃ, ὁ βασιληάς ἀποφασίζει καὶ διατάζει νὰ μικρύνουν τὴν πόρτα, ὥστε μπαίνοντας ὁ Μπερτόλντο νὰ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ σκύψῃ. Κι' ὁ Μπερτόλντο μπαίνει, ἀλλὰ ἀνάποδα, μετὰ τὸν πισινό του. Ἀνάμεσα τοῦ βασιληά καὶ τοῦ Μπερτόλντου ὑπάρχει μιὰ κρυφὴ συμπάθεια. Κι' ὁ χωριάτης θὰ περνοῦσε φῖνα στὸ Παλάτι, μ' ὅλον πού τοῦ υποβάλλανε

νά λύση αινίγματα και νά υπερπηδήσει πολλά παλούκια που τοῦ στήνανε οἱ αὐλικοί, ἂν δὲν ὑπῆρχε καὶ μέσα ἡ βασιλισσα. Μόνο νάβγαζε φωνὴ αὐτὴ ἡ γυναίκα, καὶ ὁ Μπερτόλντο ἔτρεμε.

Μὲ τὸν θάνατο τοῦ Μπερτόλντο τελειώνει ἡ πρώτη ἐποποιία. Κι' ὁ χωριάτης ποὺ κατόρθωσε νά ξεγλυστήσει τὸ χειρότερο κακό, δηλαδή τὴ γυναίκα, πεθαίνει, τὶ εἰρωνεῖα, ἀπὸ τὴν πολλὴ περιποίηση ποὺ τοῦκαναν οἱ γιατροὶ τῆς Αὐλῆς. Ὁντας ἄρρωστος στὸ κρεβάτι του, γύριψε νά τοῦ φέρουν ἓνα καζάνι φασόλια μὲ κρεμίδα καὶ γλυκοπατάτες ψημένες μέσα στὴ χόβολη.

Ἀλλὰ οἱ γιατροὶ τὸν υπέβαλαν σὲ δίαιτα, ὅπως κάνανε οἱ μεγάλοι. Ἀφ' οὗ καὶ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ τάφου του τελειώνει ἔτσι:

Μπερτόλντο τονε λέγανε, τοῦ Ρήγα
|εἶχε τὴ χάρη,
Μὰ πέθανε ὁ δύστυχος μὲ πόνο καὶ
|πικράδα.
Π' οὔτε κρεμίδα ἔφαγε καὶ οὔτε καὶ
|φασολάδα.

Βιβλία τοῦ Μπερτόλντο ὑπάρχουν στὴν Ἰταλία ἀμέτρητα, ἀλλὰ αἱ περισσότερες ἐκδόσεις εἶναι ἀκρωτηριασμένες, τεχνοτροπιμένες καὶ ἀνακριβεῖς. Μόλις πρὸ ἓνα μῆνα

βγήκε μιὰ Ἰταλικὴ καινούργια ἐκδοσὴ τόσο ωραία καὶ μελετημένη, ποὺ ἀξίζει νά συγκαταλεχθῇ μεταξὺ τῶν καλλιτεχνικωτέρων ἐκδόσεων τῆς ἐποχῆς μας.

Κ' εἶναι ἀπὸ αὐτὴ ποὺ μεταφράσαμε τὰ κομμάτια ποὺ δώσαμε, καὶ ποὺ μᾶς ἐνέπνευσε νά ποῦμε ὅσα εἴπαμε. Τὸ βιβλίο αὐτὸ* ἔχει 20 παληὲς χαλκογραφίες τοῦ ζωγράφου Κρέσπι (1600), τοῦ λεγομένου τότε Σπανιόλο, καὶ εἶναι τυπωμένο μὲ στείχια πολυτελείας καὶ σὲ φινό χαρτί, καὶ κοστίζει παραπάνω ἀπὸ χίλιες δραχμὲς τὸ ἀντίτυπο.

Δὲν νομίζετε λοιπὸν πὼς ἔπρεπε καὶ ἐδῶ νά βρεθῇ ἓνα σοφὸ μυαλὸ νά μαζέψῃ ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς λαϊκῆς ἀστειολογίας, ἀφοῦ «ἡ ἐξυπνάδα τοῦ λαοῦ, δείχνει τὴν σοφία τοῦ τόπου» ὅπως λέει ὁ Ἀγγλος βάρδος!

Σπάνια εἶναι τὰ βιβλία ποὺ τὸ περιεχόμενό τους εἶναι τέτοιο, ὥστε νά συνενώνῃ τὴν ἀγνότητα, τὴ χαρὰ καὶ μαζὶ τὴν κλασσικὴ μορφή. Τέτοιο εἶναι ὁ Μπερτόλντο.

* Ἐκδοσις Clondio Argentieri. Spoleto 1926. Τιμᾶται λιρόττες 250.

ΑΥΓΗ

Σὲ ῥόδα παρθενίας ἀγροβαμμένη
ἐνυπνᾷ ἀπὸ τὸν ὕπνο της ἡ Φύση.
Μὲ κόπο. Μὴν ἠθέλοντας ν' ἀφήσῃ
τὰ ὄνειράτά της, ποὺ ἦταν βυθισμένη.

Σὰ μιὰ καινούργι' Ἀγάπη, ὄνειρεμένη,
ποὺ μὲς στὸ κόσμον τώρα θὰ σκορπίσῃ
καὶ κάποια νέα ζωὴ θενὰ γεννήσῃ
στὸ κάθε ἀπάνω φαίνεται γραμμένη.

Στὸ πρῶτο ἀγροχαμόγελο, ποὺ ἡ μέρα
σκορπίζει πρὶν ὀλότελα προβάλλει,
τὸ κάθε τι μὲ χιλίους τρόπους ψάλλει.

Τραγούδια στὸν ἀσύληπτο Πατέρα,
μὲ φῶς μὲ χρῶμα, ἡ τόνος μ' ἴδια χάρη
τὸ ζῶο, τὸ δέντρο, τ' ἄνθος, τὸ χορτάρι.

Κέρκυρα.

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΤΖΙΦΡΑΣ

P. ΒΑΛΤΑΣΑΡ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΜΕΓΑΛΩΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ

Ο ΜΙΧΑΗΛΑΓΓΕΛΟΣ

Λένε πὼς μιὰ φορὰ ὁ Μιχαηλάγγελος, συνβενιιάζοντας μὲ τὸ φίλο του τὸ Βά-
ζαρη, τοῦπε ἀστεεινόμενος: «Ἄν σήμερα,
Τζιόρτζιο, ἔχω κάποια ἐπιτυχία στὴ γλυ-
πτική, αὐτὸ τὸ χρεωστῶ στὴν παραμάννα
μου, ποὺ μὲ τὸ γάλα
της βύξαε τὴ σμιλὴ
καὶ τὸ σφυρί μου».

Καὶ πράγματι ὁ Λου-
δοβίκος Λεονάρδος
Μπουοναρρότσι Σιμό-
νι, ἀρχοντας τοῦ κά-
στρου τοῦ Κιοῦσι (τῆς
Τοσκάνας), ἀπόγονος
τῆς εὐγενεστάτης καὶ
ἀρχαιστάτης δυνα-
στείας τῶν Κομήτων
τῆς Κανόσσα, τὸν
εἶχε ἐμπιστευθῇ, ἀμέ-
σως μόλις γεννήθηκε
(1474), στὴ γυναῖκα
ἐνὸς μαρμαρᾶ ἀπὸ
ἐκείνους ποὺ ἐργα-
ζόντανε στὰ λατομεῖα
τῆς Φλωρεντίας.

Δὲς καὶ ὁ Μεσαί-
ωνας, πρωτοῦ σβύσει
μὲ τὸ κλασσικισμὸ τῆς
Ἀναγεννήσεως, θέ-
λησε μὲ τὸ ἐλικὸ δαι-
μόνιο τοῦ Μιχαηλαγγέλου, καθὼς καὶ
μὲ τὸν πνευματικὸ Θεοτοκόπουλο, νά
στείλῃ μιὰ στεγνὴ ἀναλαμπή, ποὺ μέσα
της νά φανῇ ὅλο τὸ παρελθόν του.

Ὅσο οὐράνιος εἶναι ὁ Θεοτοκόπουλος,
ἄλλο τόσο γήινος εἶναι Μιχαηλάγγελος.

Ἡ περιέργη δυνατὴ φύση τοῦ Φλωρεντινοῦ
αὐτοῦ τεχνίτη, ποὺ μὲ ὅλη τὴν ἀδιάκοπη
δουλειά, ἔζησε γερὸς 90 χρόνια, εἶτανε
τόσο ἀπορροφημένη ἀπὸ τὴν τέχνη ποὺ
τὸν ἔκανε νά ζήσῃ ἀπομονωμένος, μέχρι
στὸ σημεῖο νά μὴν
θέλῃ νά δέχεται κα-
νένα στὸ σπίτι του.
Γιὰ τοῦτο ὁ κόσμος
τὸν ἔλεγε μισάνθρω-
πο καὶ τσιγκούνη.

Μιὰ μέρα, ἓνας
παπᾶς φίλος του
τοῦπε: «Τὶ κρῖμα
ποὺ δὲν παντρεύτη-
κες, γιὰ τὰ παιδιὰ
σου τώρα θὰ κληρο-
νομούσανε τοὺς τίμι-
ους κόπους σου». Κι'
ὁ Μιχαηλάγγελος τοῦ
ἀπάντησε: «Θέλεις
γυναῖκα χειρότερη
ἀπὸ τούτη τὴν τέχνη,
ποὺ πῆρα, καὶ ποὺ
μὲ βασανίζει μέρα
νύχτα; Τὰ ἔργα ποὺ
ἔκαμα εἶναι τὰ παιδιὰ
μου. Γιὰ δὲς τώρα
τὸν Γκιβέρτι, ἐκείνον

Μιχαηλάγγελος

ποὺ ἔφτιαξε τὴν πόρτα τοῦ Ἁγίου Ἰωάν-
νου: τὰ παιδιὰ του τοῦ πόλησαν καὶ τοῦ
ἔφαγαν ὅτι ἄφησε, ἐνῶ ἡ πόρτα του στέ-
νεται πάντα ὄρθια».

Ὁ Μιχαηλάγγελος εἶχε ἑπτὰ ἀδέρφια
καὶ ὅλα ἦταν τεχνίτες ἐργουργοί. Ὅσο γιὰ

τὸν ἴδιο, ὁ πατέρας του θέλησε νὰ τὸν βάλλῃ νὰ μάθῃ γράμματα, ἀλλὰ ἐπειδὴ πάντα, ἀπὸ τὰ πῦρ μικρά του χρόνια, τὸν ἔβλεπε νὰ ἔχῃ τὴ μαγία νὰ σχεδιάζῃ μὲ τὸ μολύβι ὅποτε τοῦ δινότανε εὐκαιρία, ἀποφάσισε νὰ τὸν βάλλῃ στὴ **Μποτέγκα** (ἐργαστήριον), (ἦτανε τότε ὁ Μιχαηλάγγελος 14 χρονῶν) τοῦ φημισμένου ζωγράφου Γκιρλαντάιο, πὺν δούλευε μαζί μὲ τὸν ἀδελφὸ του.

Γιὰ νὰ δείξουμε πὺς τότε μαθαίνανε τὰ παιδιά τὴν τέχνη τῆς ζωγραφικῆς, μεταφράζουμε ἐδῶ παρακάτω τὸ περίεργον συμβόλαιον πὺν ἔγραψε ἰδιοχείρως ὁ Λουντοβίκος Μποκοναρόνης, πατέρας τοῦ τεχνίτη μας, καὶ πὺν βρίσκεται ἀκόμα στὰ βιβλία τοῦ Γκιρλαντάιο: «1488 ἐνθυμίζω τὴν ἡμέρα αὐτὴ πρώτη Ἀπριλίου, ὅτι ἐγὼ, ὁ Λουντοβίκος Μποκοναρόντι, συμβάζω τὸν υἱόν μου Μιχαὴλ Ἀγγελο μὲ τὸν Δομίνικον καὶ Δαυὶδ τοῦ Τομμάζο τοῦ Κορράδου, γιὰ τὰ τρία προσεχῆ ἔτη, ὑπὸ τοὺς ἐξῆς ὅρους: ὅτι ὁ εἰρημένος Μιχαὴλ Ἀγγελος ὀφείλει νὰ μένῃ μὲ τοὺς εἰρημένους ὅλα τὰ ὡς ἄνω ἔτη γιὰ νὰ μάθῃ ζωγραφικὴ καὶ νὰ ἀσκεῖται εἰς τοῦτο τὸ ἐπάγγελμα συμφῶμως μὲ ὅσα τὸν προστάζουν οἱ εἰρημένοι. Οἱ δὲ Δομίνικος καὶ Δαυὶδ ὀφείλουν νὰ δώσουν κατὰ τὰ τρία αὐτὰ ἔτη εἰκοσιτέσσερα φλουριά εἰς μετρητά. Τὸ πρῶτον ἔτος ἔξη φλουριά, τὸ δεύτερον ὀκτὼ φλουριά καὶ τὸ τρίτον δέκα φλουριά, ἐν ὅλῳ ἐνενηντὰ ἔξ λίτρες».

**

Ὅ,τι ἔκαμε ὁ Μιχαηλάγγελος σὲ τοῦτη τὴ πρώτη περίοδο τῆς σπουδῆς του, εἶναι τόσο ἀξιοθαύμαστο, πὺν, ὅταν ἦτανε περὶ 76 χρονῶν, φώναξε: «Σὰν εἶμουναι παιδὶ εἴξεναι πολὺ καλύτερον ἀπὸ τώρα ποῦμαι γέρος».

Ἡ πρώτη ζωγραφικὴ σύνθεση τοῦ Μιχαηλάγγελου, πὺν προξένησε μεγάλη ἐντύπωση, εἶναι ἕνας Πειρασμὸς τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, σχεδιασμένος μὲ πέννα καὶ ὕστερα χρωματισμένος. Ὅπου, γιὰ νὰ ἀποδώσῃ τὰ παράξενα σχήματα τῶν διαβόλων πὺν πειράζοντε τὸν Ἅγιο, πήγαινε καὶ γύρευε ψάρια ποῦχανε λέπια μὲ παράδοξα χρώματα. Συχνὰ ἀπομιμότανε θανμάσια τὰ ἔργα τῶν μεγάλων ζωγράφων καὶ τὰ ἔκαμε τόσο ἀπαράλλακτα, πὺν

εἶτανε ἀγνώριστα. Συνήθιζε νὰ τὰ βάφῃ, νὰ τὰ παλῶνῃ μὲ τὸν καπνὸ, καὶ νὰ τὰ λερώνῃ μὲ διάφορες οὐσίες τόσο καλά, πὺν δὲν τὰ ξεχώριζε ἀπὸ τὰ πρωτότυπα. Καὶ αὐτὸ τῶχανε μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὰ ἔργα τῶν μεγάλων ζωγράφων πὺν θαύμαζε, δίνοντας στοὺς ἰδιοκλήτας τοὺς αὐτὰ του τὰ ἀντίγραφα.

**

Τώρα θὰ σὰς πῶ πὺς ὁ Μιχαηλάγγελος ἔγινε ξαφνικὰ γλύπτης, ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ ἐπιδοθῇ στὴ ζωγραφικὴ. Μάθετε πὺς ὁ Λορέντζο τῶν Μεδίκων, πὺν τὸν ἔγινε Μανίφικο (Μεγαλοπρεπῆ), γιὰ τὸ στάθμῃ γιὰ τὴ Φιορέντζα, ὅ,τι ὁ Περικλῆς γιὰ τὴν Ἀθῆνα, (καὶ τοῦ Περικλέους πάλε ἔπαθε τὴ μαύρη μοῖρα), λυπότουνε πολὺ, βλέποντας πὺς ἡ ἐποχὴ του δὲν ἔβγαζε φημισμένους γλύπτες, ὅπως ἔβγαζε ζωγράφους. Γιὰ τοῦτο ἀποφάσισε νὰ ἰδρύσῃ μιὰ σχολὴ γλυπτικῆς μέσα στὰ περιβόλια του καὶ ἔστειλε νὰ εἰδοποιήσουν ὅ,τι ὅλες τίς «μποτέγκες» πὺς ἂν ὑπῆρχαν νέοι πὺν θέλανε νὰ ἀσκηθοῦν σὲ τοῦτη τὴ καινούργια τέχνη, νὰ τοὺς στέλνονταν στὰ περιβόλια του. Μιὰ μέρα, ὁ μικρὸς Μιχαηλάγγελος, πὺνχε πάει κί αὐτὸς στοὺς ἀρχοντικούς κήπους νὰ ἰδῇ πὺς δουλεύουνε οἱ μαρμαράδες, πῆρε κί αὐτὸς μιὰ σμίλη κί ἕνα σφυρὶ κί ἔφτιαξε ὅ,τι ἕνα κομάτι μάρμαρον ἕνα ὠραῖο κεφάλι σατύρου. Καὶ σὰν τὸ τελείωσε, ἀντελήφθη πὺς κάποιος πίσω του τὸν πρόσεχε μὲ ἱκανοποίηση. Ὁ κύριος αὐτὸς τότε τοῦ ἔκανε τὴν παρατήρηση πὺς οἱ σάτυροι, ἐπειδὴ συνήθως εἶναι γέροι, δὲν εἶναι δυνατόν νὰχοῦνε ὅλα τοὺς τὰ δόντια. Πέρνει λοιπὸν ὁ μικρὸς τὸ σφυρὶ καὶ τὴ σμίλη καὶ μ' ἕνα χτύπημα κόβει ἕνα δόντι ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ σατύρου. Τὴν ἄλλη μέρα γύρισε ὁ Μιχαηλάγγελος γιὰ νὰ ἀποτελειώσῃ τὸ πρῶτον τοῦ γλυπτικῆς ἔργον, ἀλλὰ ἀντὶ αὐτοῦ, βλέπει πάλι τὸν ἀγνωστο κύριον νὰ τὸν περιμένῃ ἐκεῖ, καὶ τοῦ εἶπε ὅ,τι τὸν σάτυρό του τὸν θαύμασε καὶ τὸν πῆρε ὁ μεγάλος ἀφέντης τῆς Φλωρεντίας, καὶ ὅ,τι, ἂν ἤθελε, θὰ τὸν πήγαινε στὸ παλάτι νὰ τὸν συνστήσῃ στὸν ἀφέντη. «Ἀν πρόκειται νὰ μοῦ δώσῃ τὸ σατυρὸ μου, τότε θὰρῶ» ἀπαντᾷ ὁ μικρός.

Ὁ ἀγνωστος κύριος, ὁ ὁποῖος, ὅπως

τὸ καταλάβατε, δὲν ἦτανε ἄλλος παρὰ ὁ ἴδιος ὁ Μανίφικος, ἀπεφάσισε νὰ βοηθήσῃ καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν Μιχαηλάγγελο, κ' ἔστειλε νὰ ποῦνε στὸν πατέρα του ὅ,τι ὁ μικρὸς στὸ ἐξῆς θὰ μένῃ στὸ παλάτι του σὰν νῆτανε γυνὴς του. Στὸ παλάτι ὁ Μιχαηλάγγελος ἔμεινε σὲ δικὸν τοῦ διαμέρισμα, κί ἔτρωγε μὲ τὰ παιδιά τοῦ Λορέντζου τοῦ Ἀφέντη, καὶ ἦτανε τιμημένος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀρχόντες καὶ τοὺς σοφοὺς τῆς Φλωρεντίας. Ἦτανε τότε 15—16 χρονῶν, κί ἔμεινε στὸ παλάτι ὅσο ἔζη ὁ Μανίφικος, δηλαδὴ 4 χρόνια. Ἐπερνε, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περιποίησιν καὶ ὁ φλουριά τὸ μῆνα γιὰ μισθόν. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὺς ὅλοι οἱ νέοι πὺν ἐργαζότανε στὰ ἀρχοντικά περιβόλια ἔπερναν μισθὸ καὶ φιλοδωρήματα ἀπὸ τὸ μεγαλόψυχον ἐκεῖνον ἀφέντη. Καὶ τὰ περιβόλια τοῦ Μανίφικο ἦτανε πλουσιοκοσμμένα ἀπὸ ἀγάλματα ἀρχαῖα καὶ νέα, καὶ ἀπὸ θαυμάσιες ζωγραφίες.

**

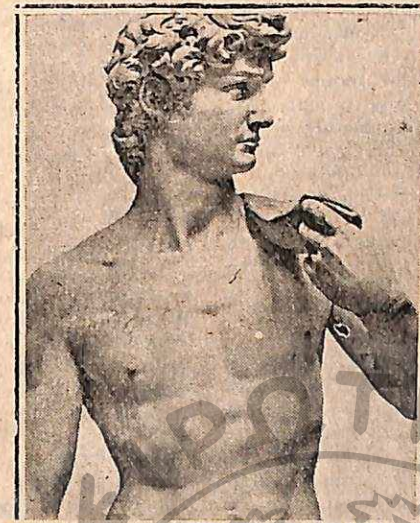
Λέγε πὺς κάποιος ζωγράφος Τοριτζίανον λεγόμενος, ἀφοῦ ἔδεσε φιλία μὲ τὸν Μιχαηλάγγελο, μιὰ μέρα, ἀπὸ τὴ μεγάλη του ζήλια πὺν τὸν ἔβλεπε ἱκανότερον καὶ πὺν δοξασμένον ἀπὸ αὐτόν, τοῦ τράβηξε μιὰ γροθιά στὴ μύτη μὲ τόση δύναμιν πὺν τοῦ τὴν ἔσπασε, ἀφήνοντάς του τὸ σημάδι γιὰ ὅλη τὴ ζωὴν του. Αὐτὸν τὸ Τοριτζίανον ἔπειτα τὸν ἐξώρισαν γιὰ πάντα ἀπὸ τὴ Φλωρεντία. Μιὰ μέρα ὁ Μανίφικος πέθανε μυστηριωδῶς, καὶ ἡ τύχη τοῦ Μιχαηλάγγελου ἄλλαξε ξαφνικὰ. Κάποτε ἕνας ἄσημος γλύπτης Σιμόνε, εἶχε ἀρχίσει νὰ σκαλίσῃ ἕναν γίγαντα ὅ,τι ἕνα μάρμαρον 9 πῆχες ὕψος, ἀλλὰ ἐπειδὴ δυσκολευότανε πολὺ νὰ τὸν ἀποτελειώσῃ, τὸν ἄφησε στὸ τέλος στὴ μπάττα. Ἐτυχε νὰ ἰδῇ μιὰ φορὰ ὁ Μιχαηλάγγελος αὐτὸ τὸ μάρμαρον καὶ χωρὶς κανεὶς νὰ τὸ ἀν-

τιληφθῇ, τὸ μεταμόρφωσε ὅ,τι ἕναν Δαυὶδ μὲ τὴ σφενδόνη στὸ χέρι καὶ τὸ φτιαξε σὲ τρόπο ὥστε νὰ φαίνονται στὴν ἀκρὴν του τὰ χαράγματα πὺν εἶχε κάνει ὁ Σιμόνε, τὰ ὁποῖα ἀκόμα σήμερον φαίνονται. Καὶ σὰν τελείωσε τὸν Δαυὶδ, ἔρχεται κί ὁ ἱππότης πὺν τὸν παράγγειλε νὰ τὸν ἰδῇ, καὶ ἐπειδὴ παρατήρησε ὅ,τι ἡ μύτη τοῦ ἀγάλματος εἶτανε μεγάλη, ὁ Μιχαηλάγγελος ἀνεβαίνει, πέρνοντας πρῶτον στὸ χέρι του ὀλίγη σκόνῃ καὶ μιὰ σμίλη καὶ προσποιούμενος ὅ,τι διόρθωνε τὴ μύτη ἔρχοι τὴ σκόνῃ χωρὶς ν' ἀγγίξῃ διόλου τὴ μύτη. Καὶ ἔλεγε στὸν ἱππότη: «Κυτάξετέ

το τώρα». Κί ὁ ἱππότης λέει: «Τώρα μ' ἀρέσει πὺν πολὺ, ἔχει πὺν ζωὴ ἀπὸ πρῶτα». Κί ἔτσι κατέβηκε ὁ Μιχαηλάγγελος καὶ γελοῦσε μέσα του γιὰ κείνους, πὺν θέλοντας νὰ δείξουν ὅ,τι εἶναι σπουδαῖοι, δὲν ξέρουν τί λένε.

Μιὰ φορὰ, κάποιος εὐγενής, Ἀγγελος ὀνομαζόμενος, παρήγγειλε στὸν Μιχαηλάγγελο μιὰ Παναγία. Ὁ Μιχαηλάγγελος, σὰν τὴν τελείωσε, τὴν ἔστειλε στὸ σπίτι τοῦ εὐγενῆ, μαζί μὲ μιὰ σημείωση ὅ,τι εἶχε γράψῃ τὴ τιμὴν της, δηλαδὴ 60 φλουριά.

Παραξευεντήκε πολὺ ὁ Ἀγγελος νὰ ξοδέψῃ τόσα γιὰ μιὰ εἰκόνα, κ' ἔστειλε μόλις 40 φλουριά. Ἀλλὰ ὁ Μιχαηλάγγελος τοῦστειλε πίσω τὰ λεφτά, καὶ εἶπε νὰ τοῦ ποῦνε ἢ 100 φλουριά, ἢ νὰ τοῦ δώσῃ τὴν εἰκόνα πίσω. Τότε ὁ εὐγενής, δέχτηκε νὰ τοῦ δώσῃ 60. Ἀλλὰ ὁ Μιχαηλάγγελος δὲν ἔμεινε ἱκανοποιημένος, ἀλλὰ τοῦτη τὴ φορὰ ζητᾷ τὸ διπλάσιον ἀπὸ τὴν πρώτην τιμὴν. Γιὰ νὰ μὴν τὰ πολυλογούμε, ὁ Ἀγγελος ὑποχρεώθηκε νὰ τοῦ πληρώσῃ 140 φλουριά γιὰ νὰ πάσῃ τὴν Παναγία, ἢ ὁποῖα σήμερον ἀκόμα βρίσκεται στὴν Πινακοθήκῃ τῆς Φλωρεντίας.

Μιχαηλάγγελου: Δαυὶδ

Λόγια και Πράγματα

Ίωσηφ Κόνρατ

Ο Ίωσηφ Κόνρατ, του οποίου αρχίζουμε να δημοσιεύουμε ένα από τα πειο δυνατά έργα του σ' αυτό το φύλλο, είναι από τους πειο μεγάλους και τους πειο πρωτότυπους συγγραφείς της Αγγλίας. Πολωνικής καταγωγής, εΐτανε καπετάνιος, προτοϋ γίνη συγγραφεύς. Εν τούτοις τὰ έργα του δὲν ἔχουν θέμα κυρίως τὸ στοιχείο αὐτὸ μέσα στὸ ὁποῖο ἔζησε, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἔργο του «Στὸν καθρέφτη τῆς θάλασσας». Μέσα στὰ ἔργα του βροῖσκει ὁ ἀναγνώστης τὶς ἀγωνίες καὶ τοὺς τρόμους μιᾶς ψυχῆς ἀνήσυγης καὶ ἐρευνητικῆς. Στὸ ἐπόμενο φύλλο θὰ δημοσιεύσωμε ἀποσπάσματα ἀπὸ κάποιες ἐπιστολές του, πού ὁ περὶ εὐρηγος αὐτὸς ἀφηγητὴς μιλά γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἐργαζότανε καὶ γιὰ τὴ δυσκολία πού εὗρισκε ὥσπου νὰ τελειώσῃ ἓνα ἔργο του.

Μειονότητες

ΠΡΟ τεσσάρων ἐτῶν ἔξεδόθη ἓνα βιβλίο γιὰ τὴ Βαλκανική. Ὁ συγγραφεύς του κ. Ι. Σοφριάνοπουλος πού ἐμελέτησε ὅσο κανεὶς τὰ προβλήματα τῆς χερσονήσου ἀφιέρωσε ἀρχετὲς σελίδες γιὰ τὶς μειονότητες. Σὲ κάποια παράγραφο μιλοῦντας γιὰ τὴν ἀδιαφορία πού δείχνουν πολλὰ κράτη γιὰ τὶς μειονότητες λέει τὰ ἑξῆς:

Αὐτὴν ὅμως τὴν ἀδιαφορίαν—καλλίτερα τὸν ἐμπαιγμὸν—ἀπέναντι τῶν μειονοτήτων θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν ἀναγνέιν κανεὶς ἀπὸ τὰς κυβερνήσεις τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας, ἀπὸ, ἰδιαιτέρως ἡ δευτέρα, καὶ τὴν Μικρὰν Ἀντὰν περιθάλπει, νομίζοντας ὅτι μὲ τὸ ἀναγκάζει αὐτὸ κατασκευάσμα εἰμπορεῖ νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς ἡττημένους ἀπὸ τὴν ἑξάπλωσιν, καὶ γενικώτερα ἀπὸ ἓνα ἀσθενικὸν ὁργανισμόν ὥπως ἡ Κ. Τ. Ε., ὁ ὁποῖος ἔξακολουθεῖ νὰ παρουσιάζεται εἰς τὰ μάτια τῶν ἀμερολήπτων ὡς ἓνα ὀλιγαρχικὸν κατασκευάσμα, πού προσπαθεῖ νὰ στερεώσῃ τὴ γεωγραφικὴ κατὰ τῆσιν τῶν κρατιδίων. πού ἐδημιούργησαν αἱ συνθήκαι, πάσῃ θυσίᾳ. Ὅμως ἂν αὐτὸ τὸ φαινόμενον τῆς ἐνόχου ἀδιαφορίας παρουσιάσεν ἡ Κ. Τ. Ε. εἰς τὰ ζητήματα αὐτά, διότι καμμία Δύναμις ἀπὸ τὰς ἐκπροσωπούμενας μέχρις ὥρας εἰς τὸ

Συμβούλιόν τῆς δὲν εἶχε τὸ ἡθικὸν θάρρος νὰ ἀντιταχθῇ εἰς τὴν βίαν καὶ τὸν τόσον γενικώτερα κινδυνώδη συνδυασμὸν τῶν κρατῶν αὐτῶν, ὑπάρχει δεβσιόνης ὅτι μετὰ τὴν εἰσόδον τῆς Γερμανίας εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν ἡ σκηνοθεσία θὰ ἀλλάξῃ. Ὅχι βέβαιον διότι ἡ Γερμανία πιστεύει περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἰς τὸ δίκαιον, καὶ δὲν τὸ θυσιάζει εἰς τὴν βίαν. ὅσο διότι ἀδικημένη σήμερα μὲ φιλανθρωπίαν τοὺς ἀνατολικούς πληθυσμούς τῆς, ἔχει ἄμεσον συμφέρον καὶ τὰς ἀδύναμεις τῶν Τσέχων καὶ τῶν Πολωνῶν νὰ πιστοποιήσῃ καὶ τοὺς συναδικηθέντας συντρόφους τῆς νὰ προστατεύσῃ. Ἐχὼ μάλιστα τὴν πεποίθησιν, ὅπως ὅλοι οἱ σοσιαλιστικοὶ κύκλοι τῆς Εὐρώπης, ὅτι μὲ τὴν εἰσόδον τῆς Γερμανίας εἰς τὴν Κ. Τ. Ε. θὰ σημειωθῇ νέα ἐποχὴ εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀποτελεσματικῆς προστασίας τῶν μειονοτήτων.

Αὐτὸ ἔγραψε πρὸ τεσσάρων χρόνων ἓνας μοναδικὸς ἐρευνητὴς τοῦ προβλήματος. Ὅταν ἡ σοβαρὴ αὐτὴ ἐργασία παρουσιάσθηκε οἱ ἀρμόδιοι τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἄφρισαν νὰ διαγραφῇ στὰ πρόσωπά τους τὸ αἰώνιο χαμόγελο τῆς ειρωνείας. Τὰ πράγματα ὅμως δὲν τοὺς ἐδικαίωσαν. Μετὰ τέσσαρα χρόνια, στὴν Κοινωνία τῶν Ἑθνῶν τίθεται ζήτημα μειονοτήτων κατὰ τρόπο πού δὲν τὸν εἶχαν φαντασθεῖ τὰ διάφορα ὑπουργεῖα τῶν ἐξωτερικῶν πού ἐνόμιζαν ὅτι καμμία δύναμις δὲν θὰ τολμοῦσε νὰ θίξῃ τὶς ἱμπεριαλιστικὰς διαθέσεις μερικῶν μεταπολεμικῶν κυριάρχων.

Κίνδυνος

Ὡς τώρα κάναμε λόγο γιὰ τὴν αἰσθητικὴ ἐμφάνιση τῶν Ἀθηναϊκῶν κτιρίων. Σήμερα μετὰ ὁρισμένες ἀνακοινώσεις πού ἔγιναν ἀπὸ σοβαροὺς ἀρχιτέκτονες ἐξ ἀφορμῆς τῆς καταρρέουσας τοῦ Πανελληνίου βγαίνει τὸ πολὺ ἀπλὸ συμπέρασμα πὼς διάφοροι ἐξ ἐσπερίας ἐλθόντες ἀρχιτέκτονες ὄχι μόνον κατέστρεψαν τελείως τὴν αἰσθητικὴν ὀψη τῆς πόλεως ἀλλὰ ἐδημιούργησαν καὶ ἀπειρους σοβαροὺς κινδύνους πού ἀπειλοῦν τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Γι' αὐτοὺς τοὺς τερατώδεις ἀρχιτεκτονικοὺς κολοσσοὺς εἴχαμε πάντα αἰσχυρὴ γνώμη καὶ ὑποψιάζομαστε πὼς ὁ τεχνίτης πού ἔχει

τόσο κατώτερο αἰσθητικὸ γούστο δὲν μπορεῖ νὰναι σοβαρὸς πούθενά. Τὰ τελευταῖα γεγονότα τὶς ὑποψίες αὐτὰς τὶς δυναμώνουν καὶ ἀπευθυνόμεθα στὴν κυβερνήση παρακαλῶντας τὴν νὰ σώσῃ τὴν Ἀθῆνα ἀπὸ τοὺς κινδύνους καὶ τὸ αἰσθητικὸ αἶσχος λαμβάνοντας ὅσα μέτρα χρειάζονται γιὰ τὸ σταμάτημα τοῦ κακοῦ.

Νοδεῖες

ΣΤΙΣ ἐκκλησίες τῶν Ἀθηνῶν δὲν ψάλλεται παιὰ ἡ βυζαντινὴ μουσική. Τὴν ἔχει ἀντικαταστήσει ἀπὸ χρόνια κάποιο ἄθλιο μουσικὸ κατασκευάσμα, πού περνᾷ γιὰ ἐξειλιγμένη δὴθεν μορφὴ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Μουσικοὶ σοβαροὶ, δικοί μας καὶ ξένοι, καταδικάζουν ἀπερίφραστα αὐτὴ τὴ λεγόμενη συγχρόνισή τῆς θρησκευτικῆς μουσικῆς. Μὲ τὸ ν' ἀνακατεῖν οἱ ψάλτες στοιχεῖα βυζαντινῆς μουσικῆς μαζὶ μὲ παιδαριώδεις μελωδίες-καντάδας καὶ μὲ παντὸς εἶδους αὐτοσχέδιους μελοδραματικούς ὑστερισμούς, μὴν νομίζουν ὅτι ἐξελίσσουν, ἀνανεώνουν τὴν παράδοσιν. Ἄν ἦσαν τεχνίτες, θὰ τὸ ἔδειχναν δημιουργῶντας μέσα στὰ ἥρια τῆς ἀνατολικῆς μουσικῆς, ὅπως κάνανε ὁ Λαμπάριος, ὁ Πελοποννήσιος, ὁ Φωκαεὺς. Τάλλα εἶνε χαμένα λόγια ὅπως ἀσχημάτως εἶναι καὶ οἱ δικαιολογίες ὅτι ὁ κόσμος θέλει καντάδες. Οἱ ἀληθινοὶ τεχνίτες δὲν συμμορφώνονται μὲ τὸ τι ζητᾷ ὁ κόσμος, μὰ οἱ ἴδιοι μορφώνουν τὸ γούστο τοῦ κόσμου. Κοῖμα, ἐκτελέστες καλοὶ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ὅπως λ. γ. ὁ ψάλτης τοῦ Ἁγίου Λουκά Πατησίων, νὰ μὴν περιορίζονται στὸ γνήσιο καὶ βαθύ αὐτὸ εἶδος τῆς μουσικῆς, παρὰ νὰ ἐπιμένουν νὰ τ' ἀνακατεῖν μὲ διάφορα ἀνοήσια μελοδραματικὰ τσακίσματα. Δὲν καταλαβαίνουν πὼς αὐτὰ δὲν ἔχουν καμμία μουσικὴ ἀξία, καὶ πὼς γι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲ μποροῦν νὰ ἀνυψώσουν τὴ ψυχὴ, παρὰ μόνον νὰ βλάπτουν τὴν αἰσθητικὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ ναοῦ. Τὰ ἴδια μποροῦν νὰ λεχθοῦν καὶ γιὰ τὸ ὕψος τῶν ἱερῶν.

Μιχαηλάγγελος

ΕΝΑΣ ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους καλλιτέχνας ὄλων τῶν ἐθνῶν καὶ ὄλων τῶν ἐποχῶν, καὶ γενικὰ μὲ ἀπὸ τὶς πειο ὑψηλές μορφές τῆς ἀνθρωπότητος. Ζωντανὸς ἀκόμα εἶχε θεοποιηθεῖ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του. Τὸ τεράστιο ἔργο του τὸ χαρακτηρίζει δύναμις ἀνυπερβλήτη, καὶ τὸ διαπνέει βαθυτάτη καὶ συναρπαστικὴ τραγικὴ πνοή. Τὰ πρόσωπα τῶν

συνθέσεών του εἶναι γίγαντες καὶ τιτάνες ὅλοι ὅμως κυνηγημένοι ἀπὸ βαρεῖα μοῖρα, δὲν μποροῦν νὰ εὕρουν ἀνάπαυσιν πούθενά. Ὁ Μιχαηλάγγελος δὲν εἶτανε μόνον γλύπτης, ἀλλὰ καὶ ζωγράφος, καὶ ἀρχιτέκτων καὶ ποιητής. Ἀπὸ τὰ γλυπτικά του ἔργα σπουδαιότερα εἶναι ὁ Δαυὶδ (πού δημοσιεύομε), ὁ Μωϋσῆς, οἱ Σκλάβοι, ὁ Χριστὸς νεκρὸς στὰ γόνατα τῆς Παναγίας (Pieta), κλπ., ἀπὸ τὰ ζωγραφικὰ ἡ «Δευτέρα Παρουσία», ἀπὸ τὰ ἀρχιτεκτονικὰ ὁ θόλος τοῦ Ἁγίου Πέτρου. Ὡς ποιητὴς ἀφησε συνέντα ἐφάμιλλα τοῦ Πετράρχα. Τὰ ἀνέκδοτα πού δημοσιεύομε, ὅπως εἶνε ἀπλά καὶ λαϊκά, δύνουν καὶ στὸν ἀνίδεο αἰσθητικὰ ἀναγνώστη νὰ καταλάβῃ κάπως τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς καὶ τὸ χαρακτῆρα τοῦ καλλιτέχνη.

Πὰ μὰ συνεργασία

ΟΙ ὥραιες μελέτες καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ ἀνέκδοτα, πού φιλοτεχνεῖ γιὰ τὸ περιοδικὸ μας ὁ κ. Τζούλιο Κάιμη, ἀσφαλῶς θὰ ἐκίνησαν τὴν προσοχὴ τῶν ἀναγνώστων, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους πολλοὶ θὰ ἀγνοοῦν ὅτι πρόκειται περὶ Ἑλλήνων συγγραφέων. Ὁ Τζούλιο Κάιμη, ἑβραϊκῆς καταγωγῆς, εἶνε γυιὸς τοῦ Μωϋσῆ Κάιμη πού πέθανε τελευταίως, καὶ πού ὑπῆρξε ἓνας ἀνθρωπος τῆς σκέψης καὶ ἄντικε στὴν ἐπτανησιακὴ πλειάδα, φίλος τοῦ Μαβίλη, τοῦ Θεοτόκη, τοῦ Πάλλη, τοῦ Κογεβίνα κλπ. Ὁ νέος Κάιμης συνεχίζει τὴν πνευματικὴν παράδοσιν τοῦ πατέρα του. Προικισμένος μὲ λεπτὸ γούστο, μὲ παρατηρητικότητα καὶ διεύθυνση, ἰδιότητα κατ' ἐξοχὴν ἑβραϊκὴν, σταχυολογεῖ καὶ ἀποδίδει μὲ εὐσυνειδησία ὅτι ἐκλεκτὸ καὶ ἐνδιαφέρον εὗρει στὴ σύγχρονη λογοτεχνία, κυρίως τὴν Ἱταλικὴν Χάρις στὴ συνεργασία του δάχμον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ προσφέρωμε στοὺς ἀναγνώστας μας ὥραϊα καὶ δυσμενέστα πράγματα, γραμμένα ἀπὸ τὸν ἴδιον στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, πού τὴν ἀγαπᾷ σὰν μητρικὴν καὶ τὴν θαυμάζει γιὰ τὴν ἐκφραστικὴ τῆς δύναμιν.

Ἡ εἰκόνα μας

ΕἶΝΑΙ ἔργον τοῦ Ἱταλοῦ ζωγράφου Ντιάντι. Ὁ καλλιτέχνης ἐπηρεασμένος προφανῶς ἀπὸ τὶς βοήμικες ἀφηγήσεις τοῦ Μιρτζέ θέλησε νὰ μᾶς δώσῃ κάπως πραγματικὸν τὸν τύπον τοῦ πτωχοῦ κατὰ τὸν ἀσχυροῦ πού ἀσχυροῦται μὲ τὸ ἀκατάστατο νοικοκυριό του. Ὡστόσο τὸ ἔργο δείχνει ἓνα ζωηρὸ αἰσθητικὸν χρώμα καὶ μὴ πνοὴ ποιητικὴ.

Ένας σκύλλος... Λέτε: Ένας σκύλλος. Έτι, άπλούστατα: Ένας σκύλλος. Δηλαδή τίποτε, Ένα ζώο οποιοδήποτε, ανάμεσα σε εκατομμύρια πολλών ζώων, χωρίς καμμία σημασία, χωρίς χαρακτήρα, χωρίς ψυχολογία, χωρίς ψυχή. Λέτε όμως και: Ένας άνθρωπος. Και τὸ λέτε ήχητικά και μεγαλόπρεπα, με φωνή από κεφαλαία γράμματα, με σεβασμό και βαρύτητα. Λέτε: Ένας άνθρωπος, δηλαδή τὸ πᾶν, σᾶν νὰ ήταν μόνος, ξεχωριστός, άτομικός, ανάμεσα από εκατομμύρια άλλων ανθρώπων, προσωπικότης μ' ἑξαιρετική σημασία, δυνατός χαρακτήρας, περίπλοκη και βαθύτατη ψυχολογία, ψυχή απ' αυτές στις οποίες καθορεφίζεται και εκδηλώνεται ὅλη ή θέληση τοῦ Θεοῦ. Ἐγὼ όμως δὲν μιῶ σᾶν και σᾶς. Στὴ φωνή, τις περισσότερες φωνές, τὰ κεφαλαία τὰ δίνω στὸν σκύλλο. Για τὸν ἄνθρωπο, για τοὺς ἄνθρώπους γενικῶς, τὸ ἀλφάβητο με τὰ μικρὰ γράμματα μοῦ εἶναι ἀρκετός. Ἀνάμεσα στοὺς ἄνθρώπους, ἔχω πολὺ λίγους φίλους. Ὁ πειδὸ ἀγαπητὸς ὅμως και πειδὸ πιστός, ὁ καλὸς μου σύντροφος εἶναι τώρα Ένας σκύλλος ποῦ τὸν λένε Φῶξ Τρότ, γάλλος πολίτης, γεννημένος στὶς Κάννες. Ξέρει ὅμως δύο γλώσσες, γιατί ἂν ὁ πρῶτος του κύριος ἦταν γάλλος, ὁ δεύτερος εἶναι ἰταλός.

Τὸν ἐγνώρισα ἐδῶ και τέσσερα χρόνια, στὶς Κάννες, στὴν ὁδὸν Ἀντίμπ, τὸ βράδυ τῆς 24 Δεκεμβρίου, τὴν ὥρα ποὺ τὰ στενὰ πεζοδρόμια τῆς γαλλικῆς ἐκείνης πολιτείας για τοὺς εκατομμυριούχους τοῦ κόσμου, ἦταν γεμάτα ἀπὸ κόσμο ποὺ πηγαινοερχόταν μπροστὰ στὶς καταστόλιστες προσθήκες, φορτωμένα με πακέττα και πακεττάκια, κ' ἐτοιμαζόνταν ν' ἀπολαύσῃ στὶς σπιτικές ἡδονές τῆς Χριστουγεννιάτικης ὁλονυκτίας. Στὴ Γαλλία διατηροῦν ἀκόμη κατὶ παλιές παραδόσεις, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει λαὸς συντηρητικώτερος ἀπ' αὐτόν, ποὺ ἐπαναστάτησε τόσες φορές. Γι' αὐτό λοιπόν, κατὰ τις ἔντεκα τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων μαζεύονται ὅλοι στὰ σπίτια τους και στοὺς δρόμους δὲν βρίσκεται οὔτε σκύλλος.

Και ὅμως, ἐκεῖνο τὸ βράδυ, ἐδῶ και τέσσερα χρόνια, ὑπῆρχε Ένας σκύλλος. Εἶχα μπῆ στοῦ «Μπουζ» για ν' ἀγοράσω γλυκὰ και σαμπάνια και, ἀφοῦ ἔστειλα τις προμήθειες στὸ σπίτι, ἐκεῖ κάτω, ἀνάμεσα στὶς βίλλες ποὺ ἀπλώνονται στοὺς πρόποδας τοῦ πράσινου και ἀνθισμένου, λόφου ὥστε ἐδῶ τὸν ὀνομάζουν Καλιφορνία, ἐκάθισα για νὰ πιῶ Ένα πόντς, νὰ ζεσταθῶ λιγάκι.

Ἔτσι, εἶδα για πρώτη φορά τὸν φίλο μου, με τὰ ἄσπρα πόδια του στη-

σιγμένον στὰ κρύσταλλα τῆς ἐξώπορτας, με τὸ μακρὺ του μοῦτρο κολλημένο στὸ τζάμι και τὰ μάτια, Ένα κίτρινο και τᾶλλο ἄσπρο, καρφωμένα, ἀκίνητα, ἀπάνω μου. Ὅπως ὁ κόσμος ἐμπαινόβγαίνει, σὲ κάθε ἀνοιγμα τῆς πόρτας, ὁ φίλος μου ἔκανε τὴν προσπάθεια νὰ μπῇ μέσα στὴ ζέστη, για ν' ἀκούσῃ ἴσως και τις ἀρμονίες μιᾶς ἐξευγενισμένης τζᾶζ μπᾶντ. Πάντα ὅμως ὁ φίλος μου, ἀφοῦ ἔκανε δυὸ βήματα για νὰ μπῇ μέσα, εὑρίσκει τὸ πόδι μιᾶς ὑπαλλήλου, ἔτοιμο νὰ τὸν κλωτοῖσῃ ἔξω. Καί, ἀφοῦ ἔκλεινε ἡ πόρτα τις ἐλπίδες του, ὁ φίλος μου ἐστήριξε πάλι τὰ πόδια στὸ κρύσταλλο τῆς πόρτας κ' ἐκάρφωνε ἀπάνω μου τὰ μάτια.

Ἦταν ἀκόμη ἐκεῖ, ὁ φίλος μου, ὅταν ἤρθε ἡ ὥρα νὰ φύγω. Καί, καθὼς βγῆκα ἔκανε πάλι τὴν προσπάθεια για νὰ μπῇ μέσα. Ἀλλὰ ἡ θυρωρὸς ποὺ μοῦ ἄνοιγε, ἔκλεισε ἀμέσως γι' αὐτόν, δίνοντάς του και μιὰ κλωτσιά, ποὺ αὐτὸς ὅμως κατόρθωσε ν' ἀποφύγῃ. Τοῦ κάκου ἐπεκαλέσθηκα τὴν εὐσπλαχνικότητα τῆς θυρωροῦ.

— Ἀφήστε τὸ νὰ μπῇ μέσα, δεσποινίς — τῆς εἶπα. — Ἴσως νὰ ζητήῃ κανέναν.

— Βρίσκειτ' ἐδῶ ἀπὸ δύο ὄρες, κύριε. Δὲν ζητάει κανέναν. Εἶνε τὰ γλυκὰ ποὺ τὸν τραβοῦνε.

Δὲν ἦταν δὲ και μεγάλο ἔγκλημα. Καί ἐδῶ ἀκόμη, ὁ ἄνθρωπος ἀντιμέτωπος τοῦ σκύλλου: και ἦταν ἀνώτερος ὁ σκύλλος. Ἄν στοῦ «Μπουζ» μπαίνει χωρίς νᾶμαρτήσῃ Ένας ἄνθρωπος για νὰ φάῃ Ένα γλυκὸ με δύο φράγκα ποὺ τ' ἀρνήθηκε λίγο πρὶν σ' Ένα ζητιάνο, γιατί κατηγοροῦμε Ένα σκύλλο ποὺ θέλει νὰ φάῃ Ένα γλυκὸ χωρίς νὰ τὸ πληρώσῃ ἀφοῦ δὲν ἔχει χρήματα οὔτε για ν' ἀγοράσῃ κατὶ, οὔτε για νὰ κάμῃ ἐλεημοσύνη; Μιὰ μέρα, σὲ μιὰ φτωχὴ συνοικία τῆς Μασσαλίας, εἶδα Έναν σκύλλο νὰ κλέβῃ Ένα ψωμάκι για νὰ τὸ φέρῃ σ' Ένα παιδί. Ποιὸς ὅμως θὰ διέτρεχε τὸν κίνδυνο γὰ πιαστῇ για κλέφτης, για νὰ μὴ μ' ἀφήσῃ νὰ κοιμηθῶ νηστικός;

Ὁ φιλικὸς μου σκύλλος δὲν ἦταν φτωχός. Θὰ σᾶς πῶ μετὰ τὴν ἱστορία του. Ὑπάρχουν ὅμως τόσα φτωχὰ σκυλιά, και πουνθενὰ περισσότερα ἀπ' ὅσο στὶς πλουσιώτερες πολιτείες τοῦ κόσμου. Γι' αὐτὸ ὅμως φταῖνε τὰ σκυλιά, ποὺ δὲν

θέλουν νὰ πεισθοῦν πὼς οἱ εκατομμυριούχοι πᾶνε με αὐτοκίνητο. Πὼς λοιπόν θὰ μπορέσῃ Ένας τραπεζίτης νὰ καταλάβῃ τις ἀνάγκες ἑνὸς σκύλλου τῆς Ριβιέρας; Στὸ Μόντε Κάρλο, ὅπου οἱ εκατομμυριούχοι πᾶνε πεζοὶ ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο τῶν Παρισίων στὸ Καζίνο, ἡ τύχη τῶν σκύλλων εἶνε διαφορετική. Ἄλλοι στὶς Κάννες, ὅπου οἱ πλούσιοι ἀπὸ τὴν ταράτσα τοῦ «Πρεσβευτικοῦ» πέρνουν αὐτοκίνητο για νὰ πᾶνε στοὺς πλούσιους δρόμους τῆς Καλιφορνίας, τὰ σκυλλὰ πεινοῦν, και δὲν βρίσκουν λίγη εὐτυχία, παρὰ ἀποφασίζουν νὰ πᾶνε ἐκεῖ πάνου, στὸ Καννέ, πίσω ἀπ' τὸ χρυσάφι τῶν βουλεβάρτων, στὰ σπίτια τῶν ἐργατικῶν, ὅπου τὰ δέχονται με κάποια καλωσύνη... «Δὸς μου τὸ χέρι σου... Λίγη σοῦπα θὰ βρεθῇ και για σένα». Συμπάθεια: ἄλλο μυστήριο αὐτὸ ποὺ πλησιάζει τοὺς ἀνθρώπους ἢ τοὺς ἀπομακρύνει. Καθὼς ὅμως ἡ μαγεία αὐτὴ πλησιάζει Έναν ἄνθρωπο πρὸς τὸν ἄλλον, ἔτσι κάνει και τὸν ἄγνωστο σκύλλο φίλο ἑνὸς ἀγνώστου διαβάτη.

Δὲν εἶχα κάμει δυὸ βήματα στὴν ὁδὸν Ἀντίμπ, και ὁ σκύλλος μας ἀφήσε ἀμέσως τὴν πολιορκία τοῦ ζαχαροπλαστείου κι' ἄρχισε νὰ τρέχῃ πίσω μου. Στὴν ἀρχὴ ἐνόμισα πὼς θὰ ξαναγύριζε πίσω, ἀλλὰ τοῦ κάκου. Ἐπροχώρησα ἀρκετά, με τὴν ἐλπίδα νὰ βρῶ κανένα αὐτοκίνητο, και ὁ σκύλλος μ' ἀκολουθοῦσε κατὰ Έναν περιεργο τρόπο, ἔτρεχε δηλαδή μπροστὰ μου και γύριζε ἀπὸτομα πίσω, με ὁλόκληρη στροφὴ, ἂν κ' ἔξακολουθοῦσε νὰ προχωρῇ, για νὰ ἰδῇ ἂν τὸν ἀκολουθοῦσα. Φαινόταν λοιπόν ὅτι, ἀντὶ νὰ περπατῇ, ἔκαμνε τις στροφές ἑνὸς φῶξ Τρότ. Κ' ἔτσι, ἐπειδὴ τὸν ἔβλεπε νὰ χορεύῃ και δὲν ἤξερα τ' ὄνομά του, μοῦ ἤρθε ἡ ἰδέα νὰ τὸν φωνάξω: «Ἐλα ἐδῶ Φῶξ Τρότ!»

Στοὺς σκύλλους, βέβαια, μιλάμε ὅλοι ὅπως και στὰ μικρὰ παιδιά ποὺ δὲν ἔχουν ἀκόμη τὴν ἱκανότητα τῆς ὁμιλίας. Μιλάμε ὅμως για μᾶς, και ὄχι γι' αὐτοὺς. Νομίζουμε, ὅτι τὰ παιδιά και τὰ σκυλλὰ δὲν καταλαβαίνουν. Καί ὅμως, νοι-ώθουν πολὺ καλὰ τί τοὺς λέμε. Ὅπως, ἀνάμεσα στὸ φῶς και στὴ σκιά, ὑπάρχει μιὰ ζώνη ἀπὸ ἡμίφως, ὥστε, για τὰ παιδιά και τὰ σκυλλὰ, ἀνάμεσα στὴν ὁμιλία και τὴ σιωπὴ, ὑπάρχει μιὰ ζώνη ὅπου

τὰ λόγια δὲν ἔχουν καμμιὰ σημασία καὶ τὸ πᾶν εἶνε ὁ τρόπος ποὺ τὰ προφέρει κανεὶς. Χωρὶς λοιπὸν νὰ νοιώθουν καλὰ τὶ τοὺς λέμε, τὰ παιδιά καὶ τὰ σκυλλιά καταλαβαίνουν ἀπὸ τὸν τόνο τῆς φωνῆς μας τὴν ἀγάπη. Ἐγὼ ξέρω νὰ μιλάω στὰ σκυλλιά, ἐπειδὴ τ' ἀγαπᾶω. Ἔτσι, μπόρεσα νὰ μιλήσω, στὴ λεωφόρο Μεριμὲ στὸν νέο φίλο μου Φῶξ-Τρότ πού, κουνώντας τὴν οὐρά του σὲ σημεῖο εὐχαριστίας, προσπαθοῦσε στὴν κουβέντα μου νὰ καταλάβῃ, ὄχι μιὰ λέξη ἀλλὰ μιὰ σημασία, ὄχι γεγονότα ὠρισμένα, ἀλλὰ ἓνα αἶσθημα.

— Ὡστε λοιπόν, καλέ μου Φῶξ Τρότ — τοῦ εἶπα — εἶσαι μόνος καὶ δὲν ἔχεις κανέναν στὸν κόσμο; Ἐχασες τὸν κύριό σου καὶ δὲν τὸν ξαναβρήκες; Καὶ φοβάσε νὰ μένης σ' αὐτὴ τὴν πολιτεία, ὅπου γνωρίζεις κάθε γωνία ἀλλὰ κανέναν ἄνθρωπον; Θέλεις λοιπόν, προσωρινῶ, νὰ ῥθῇς μαζί μου; Σοῦ ἐμπνέω ἐμπιστοσύνη καὶ συμπάθεια; Ἀπὸ τόσους ἀνθρώπους ποὺ βγήκαν πρὶν ἀπὸ μένα, ἀπὸ τοῦ Μπούξ, ἐδιάλεξες ἑμένα γιὰ νυχτερινό σου προστάτη. Θέλεις λοιπόν νὰ ῥθῇς γι' ἀπόψε στὸ σπίτι μου; Θὰ σὲ φιλοξενήσω μ' εὐχαρίστηση. Θὰ περάσῃς τὴ βραδυὰ σου στεγασμένος. Καὶ αὐριο τὸ πρωῒ, ἴσως ὁ κύριός σου θὰ σὲ ζητήσῃ στὴν ἐφημερίδα «Φῶς» μὲ μίαν ἀγγελία: «Ἀπολέσθη κύων...» Καὶ ἂν δὲν σκεφτῇ αὐτὸς νὰ σὲ ζητήσῃ, θὰ φροντίσουμε ἐμεῖς νὰ τὸν βροῦμε, μὲ μίαν ἀγγελία στὴν ἴδια ἐφημερίδα: «Εὐρέθη κύων...»

Φαίνονταν πῶς ὁ Φῶξ Τρότ τὰ καταλάβαινε ὅλα, τόσο κουνοῦσε τὴν οὐρά του ἀπὸ χαρά. Καὶ καθὼς μ' ἔβλεπε σκυμμένον ἀπάνω του, προσπαθοῦσε νὰ μοῦ φιλήσῃ τὰ χέρια μὲ τὴ γλῶσσα. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐσυμφωνήσαμε πῶς θὰ γινόμαστε προσωρινοὶ φίλοι, τοῦ εἶπα: «Καλὰ λοιπόν, εἶμαστε σύμφωνοι. Δός μου τὸ χέρι σου.»

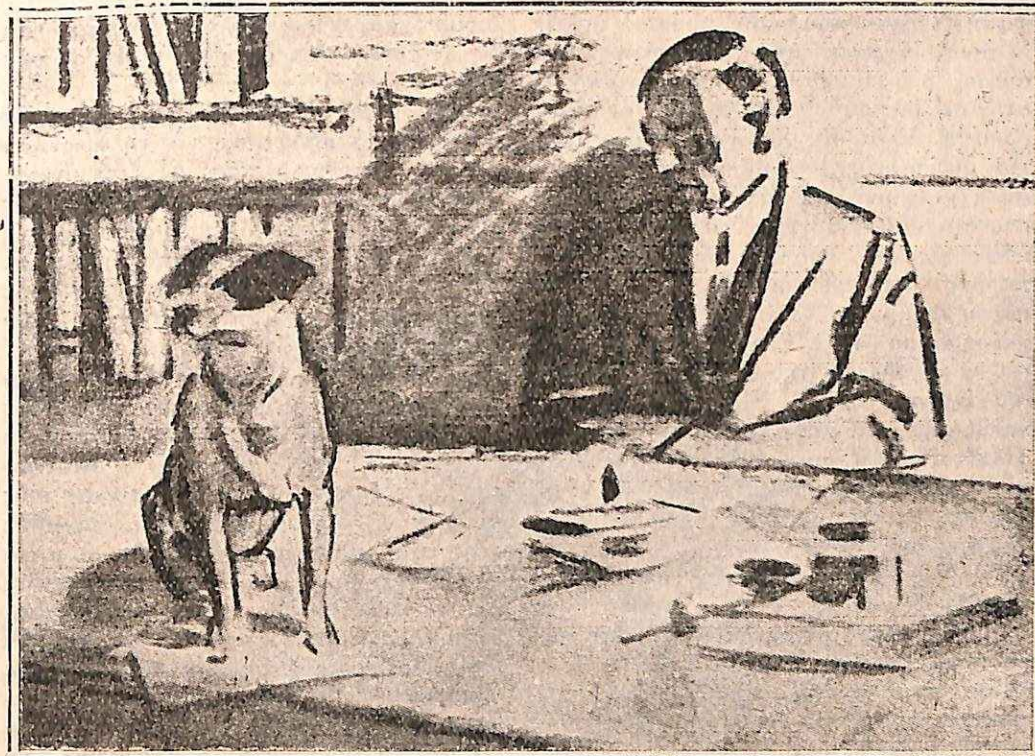
Μοῦδωσε τὸ δεξιὸ μὲ σοβαρότητα, σὰν νὰ δεχόνταν τὴ συμφωνία. Καί, συνειθισμένος φαίνεται, μοῦ ἔδωσε μετὰ καὶ τ' ἀριστερό. Ἐπειτα ἐκάθησε στὸ πεζοδρομιο καί, γιὰ νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του, μοῦδωσε τὰ δυὸ πόδια μαζί.

Τότε, ἑμένα σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς μικρὲς ἐκείνες ἐπαύσεις ποῦ βρίσκονται γύρω ἀπὸ τὴ ρωσικὴ ἐκκλησία. Ἐκείνῃ τῇ χρονίᾳ εἶχα μαζί μου τὴν οἰκογένειάν

μου καὶ ἀρκετοὺς φίλους, ὥστε, μπαίνοντας ἀπ' τὸν κῆπο στὸ σαλονάκι τοῦ ἱσογείου, ὁ Φῶξ Τρότ ἔγινε τὸ ἀντικείμενο μιᾶς πολὺ θερμῆς ὑποδοχῆς. Μὲ τὴν μεγαλύτερη ἀφέλεια ἔκαμε τὸν γῦρο τοῦ σαλονιοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ἀφοῦ ὅλοι τοῦ ζητοῦσαν τὸ χέρι, ὁ Φῶξ Τρότ συμπεριφέρθηκε σὰν εὐγενὴς ἐπισκέπτης, φιλώντας μάλιστα καὶ τὰ χέρια τῶν γυναικῶν, κατὰ τὸν δικόν του τρόπο. Ὅταν ἀπόκτησε τὴν συμπάθεια τῶν γυναικῶν, ποὺ ἄκουσαν μ' ἐνδιαφέρον τὴν περιπετειώδη τοῦ ἱστορία, ὁ Φῶξ Τρότ δέχτηκε μετὰ χάδια καὶ χαμόγελα, πάστες καὶ φοντάν. Ἐπειτα ὅμως ἀρνήθηκε μὲ ἀξιοπρέπεια κάθε ἄλλη προσφορά, ἤρθε σιμὰ μου καὶ μοῦ κουλουριάστηκε στὰ γόνατα, μ' ἓνα ὕφος σὰν νὰ ἤθελε νὰ πῇ στοὺς ἄλλους: «Μὴ νομίζετε ὅτι ἤρθα στὸ σπίτι σας ἀπὸ λιχουδιὰ ἢ ἀπὸ πείνα. Ἀκολούθησα αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ποὺ μὲ φιλοξενεῖ στὸ σπίτι του, μονάχα ἀπὸ συμπάθεια γιατί μοῦ ἀρέσει.»

Ἀπαθῆς στὴν ὁσμὴ καὶ στὴ γεύση, αἰσθάνθηκε ὅμως ὅλη τὴ γοητεία τῶν χρωμάτων. Ὅταν μιὰ μεγάλη τζαμόπορτα διπλώθηκε κι' ἄφησε νὰ φανῇ ἓνα θαυμάσιο Χριστουγεννιάτικο δέντρο, γεμάτο χρυσάφια, ἀσήμια καὶ πολύχρωμα φῶτα, ὁ Φῶξ Τρότ, σ' ἓνα ἀπότομο ἔσπασμα ἐνθουσιασμοῦ, ἐπήδησε ἀπὸ τὰ γόνατά μου κ' ἔκαμε, τρέχοντας, τρεῖς φορὲς τὸ γῦρο τοῦ φωτισμένου δέντρου. Ἐπειτα, στηρίζοντας τὰ πόδια στὴ βάση του, ἄρχισε νὰ γαυγίξῃ χαρμόσυνα σὰν νὰ θελε νὰ πῇ σ' ὅλους τὸ θαυμασμό του, ὅχι σὰν τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὸν κρατοῦσαν μέσα τοὺς ἀπὸ φθόνο. Τέλος, κουνώντας στὸν ἀέρα τὰ αὐτιά του τὰ ὀρθωμένα, ἔτρεξε πάλι σιμὰ μου, στάθηκε ὀρθὸς καὶ κουνοῦσε τὰ μπροστινὰ πόδια ἀπὸ εὐγνωμοσύνη, νομίζοντας ἴσως ὅτι τὸ δέντρο αὐτὸ τὸ εἶχα κάμει ἐγώ, καθὼς καὶ ὅλα τὰ ὠραία πράγματα ποῦ ἔβλεπε τριγύρω.

Ἐκείνῃ τῇ στιγμῇ, κάτι ἄλλο, παιδῶνα καὶ θαυμαστό γι' αὐτόν, τὸν ἔκανε νὰ ξαναγυρίσῃ σιμὰ στὸ δέντρο, ἢ μονοσυκὴ... Ἀλλ' ἀπὸ ποῦ ἐρχόνταν; Ποιὸς ἦταν μέσα στὸ ξύλινο ἐκεῖνο τὸ κουτί, ποῦ δὲν μποροῦσε νὰ τὸν δῇ, ἂν καὶ εἶχε ἀνέβῃ πάνου σὲ μιὰ καρέκλα; Στάθηκε ἐκεῖ, ν' ἀκούσῃ, ἐκστατικός. Ἐπειτα, ἔτρεχε γιὰ μιὰ στιγμὴ σιμὰ μου, γιὰ νὰ

Ἐπήδησε ἀπάνω στὸ τραπέζι. (σελ. 352)

μ' εὐχαριστήσῃ, ἀλλὰ ξαναγύριζε ἀμέσως στὴν καρέκλα του. Κ' ἐνῶ ἡ γυναῖκες ἄλλαζαν δίσκους στὸ μυστηριώδες ἐκεῖνο κουτί ποὺ τραγουδοῦσε, ὁ Φῶξ Τρότ ἐγαυγίξε, γιὰ νὰ τοὺς πῇ βέβαια νὰ παίξουν, νὰ παίξουν ἀκόμη. Τότε ἀποκαλύφθηκε καὶ μιὰ ἄλλη ιδιότης τοῦ Φῶξ Τρότ. Καθὼς ἡ γυναῖκες ἐδιάλεγαν τοὺς δίσκους, εἶπε μιὰ ἀπ' αὐτές: «Ὁ Φῶξ Τρότ εἶναι γάλλος... θὰ τοῦ παίξουμε λοιπὸν τὴν Μασσαλιώτιδα».

Ὅταν, στὸ μυστηριώδες κουτί, ἀντήχησαν ἡ πρῶτες νότες τοῦ ἵμνου, ὁ σκύλος φάνηκε σὰν νὰ εἶχε μὲ μιᾶς τρελλαθῇ. Πήδησε κάτω ἀπ' τὴν καρέκλα κι' ἄρχισε νὰ τρέχῃ σὰν δαιμονισμένος μέσα στὴ σάλα, γαυγίζοντας μ' ἐνθουσιασμό πρὸς τὸ κλειστὸ γοαυσιόφωνο, πρὸς ἑμένα, πρὸς τοὺς ἄλλους, κ' ἔκανε κάτι ἀπελπιστικὰ πηδήματα, μὲ τὰ ὁποῖα φαίνονταν πῶς ἤθελε νὰ φτάσῃ τὸ ταβάνι.

Τὴ νύχτα κοιμήθηκε στὸ κρεβάτι μου, τυλιγμένος σὲ μιὰ κουβέρτα, μ' ἓναν ἑλα-

φρότατον ὕπνο, ὥστε κάθε φορὰ ποῦ μ' ἔβλεπε νὰ κινοῦμαι, ἐσήκωνε τὸ μούτρο καὶ μ' ἐκοίταζε μὲ φόβο. Φοβόνταν ἴσως, ὅτι στὸν ὕπνο του θὰ ἐφευγα καὶ θὰ τὸν ἄφηνα μόνον. Καί, τὸ πρωῒ, μ' ἐξύπνησε αὐτός. Ὄρθος, ἔξω ἀπ' τὴν κουβέρτα, ἐγαυγίξε χαρμόσυνα, σὰ νὰ ἤθελε νὰ μοῦ εἰπῇ: «Ἐύπνια, φίλε μου, εἶπε ἀργά. Ὁ ἥλιος ἔφτασε στὰ μέσα τοῦ κρεββατιοῦ σου». Στὸ κρεβάτι μου ὅμως, ἐκτὸς ἀπ' τὸν ἥλιο, ἦταν καὶ τὸ πρωῒνὸ φύλλο τοῦ «Φωτὸς τῆς Νικαίας». Τότε, μὲ τὸ ἓνα χέρι χαϊδεύοντας τὸν φίλο μου καὶ μὲ τ' ἄλλο παίονοντας τὴν ἐφημερίδα, εἶπε στὸν Φῶξ Τρότ: — Φοβάμαι, φίλε μου, ν' ἀνοίξω αὐτὴ τὴν ἐφημερίδα. Σ' ἐγνώρισα μόλις ἔδω καὶ δεκατρεῖς ὥρες, ἀλλὰ σ' ἀγαπᾶω ἀοκετά. Ἴσως ὅμως, σήμερα θὰ χωριστοῦμε. Θάταν καλύτερα νὰ μὴν ἐγνωρίζομαστε ποτέ. Ἔτσι σκέφτεται κανεὶς, ὅταν ἡ ζωὴ, ἀφοῦ ἐπλησίασε δύο ὑπάρξεις, τὶς χωρίζει. Σ' αὐτὴν τὴν ἐφημερίδα, ποῦ εἶναι ἀκόμη κλειστή, ὑπάρχει ἴσως ἡ

φωνή του κυρίου σου που σε καλεί. Όταν σ' έχασε, χτές, θά τηλεφώνησε άμέσως στη Νίκαια. Καί, σήμερα τὸ πρωί, στήν σελίδα τοῦ «Φωτός» πού εἶναι ἀφιερωμένη πάντα στίς Κάννες, ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν ἀφιξη ἑνὸς βασιλιᾶ καὶ τὴν ἀναχώρηση μιᾶς μεγάλης χαρεῦτριας, θά βρισκωνται καὶ τὰ λόγια αὐτά: «Ἀπωλέσθη κύων εἰς τὴν ὁδὸν Ἀντίμπ. Ὁ εὐρὼν παρακαλεῖται νὰ τὸν φέρῃ...». Νὰ σὲ φέρω, ἀκριβῶς. Ἀλλὰ πού; Σ' ἕνα μεγάλο κύριο ἢ σ' ἕνα φτωχὸν ἐργάτη, σ' ἕνα ξενοδοχεῖο τῆς Κροαζέτ ἢ σ' ἕνα σπιτάκι τῆς Καννέ; Εἶσαι ἕνα σκυλλὶ καλῆς ράτσας, ὥστε μπορεῖ νὰ ἔμνευε στὸ «Μάξεστικ» ἢ στὸ «Κάρλτον». Ἀλλὰ μήπως κ' ἕνας φτωχὸς δὲν μπορεῖ νάχη ἕνα σκυλλὶ καλῆς ράτσας; Ποιὸς μπορεῖ νὰ ξέρῃ τὴν ἱστορία σου;

Ὁ Φῶξ Τρότ μ' ἐκύτταξε, χωρὶς νὰ μὲ νοιώθῃ. Ἐνοιωθε δηλαδὴ μονάχα ὅτι ἤμουν ἀπασχολημένος μαζί του, ὅτι τοῦ μιλοῦσα γλυκὰ καὶ ὅτι τὸν ἀγαποῦσα. Ἀλλὰ δὲν ἤξερε ὅτι ἡ τύχη του ἐξαορίσθαι ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐφημερίδα, πού τὴν εἶχα ἀνοίξει καὶ κρύφτηκα πίσω ἀπ' τὰ φύλλα τῆς. Καὶ ζητοῦσα τὴν ἀγγελίαν αὐτὴ πού δὲν ὑπῆρχε, ὅταν ὁ Φῶξ Τρότ, ἐνοχλημένος ἀπὸ τὸ χώρισμα αὐτὸ πού εἶχα βάλει μεταξὺ μας, ἐσήκωσε τὸ πόδι του, ἔσχισε τὸ φύλλο, καὶ στήν ὁπὴ ἔχωσε τὸ μουντάκι του, μὲ μάτια πού ἔλαμπαν ἀπ' τὴ χαρὰ, ἐπειδὴ μὲ ξαναβρῆκε. Βρέθηκε ὅμως μπροστὰ σ' ἕναν ἀνάποφάσι-στον ἄνθρωπο, πού δὲν ἤξερε ἂν ἔπρεπε νὰ θεωρήσῃ δικό του ἢ ὄχι αὐτὸ τὸ σκυλλὶ πού τόχε βρῆ στὸ δρόμο τὴν περασμένη βραδύα, καὶ ἀγνοοῦσε ἂν ἔπρεπε ἢ ὄχι νὰ τ' ἀγαπᾷ. Ὁ Φῶξ Τρότ ὅμως φαινόταν ἀποφασισμένος νὰ μ' ἀγαπᾷ καὶ μὲ παρατηροῦσε μὲ μάτια ὅπου ἦταν καθρεφτισμένη μὲ εἰλικρινέστατη φιλία. Τὰ σκυλλιά, βέβαια, κάνουν σύντομα. Αἰσθήματα ἀπλά, πρωτόγονα: ἡ ἀγαποῦνε ἢ μισοῦνε, ἢ σὲ γλύφουν ἢ σὲ δαγκώνουν. Οἱ ἄνθρωποι ὅμως... Δισταγμοί, ἀντιθέσεις, σύρτα φέρτα τῆς καρδιάς, πάντα στήν ἴδια γραμμὴ, χωρὶς νὰ σταματοῦν ποτέ. Καὶ γιὰ νὰ δικαιολογήσετε ὅλ' αὐτά, λέτε μιὰ χονδρὴ λέξι: ψυχολογία. Σάμπως νὰ μὴν εἶχαν καὶ σκυλιὰ ψυχολογία. Τὴν ἔχουν, βέβαια, ἀλλὰ τὴν κρύβουν. Ἐμεῖς ὅμως, οἱ ἄνθρωποι, τὴν προβά-

λουμε ἑκατὸ φορές καὶ τίς ἐνενηντα ἑννιά δὲν ὑπάρχει. Ὑπεροχὴ τῶν ἀνθρώπων αὐτῇ, ἐννοεῖται.

Ἐσκέφτηκα ὅτι ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ σκύλου δὲν θά πρόφτασε νὰ τηλεφωνήσῃ ἀμέσως στήν ἐφημερίδα, κ' ἔτσι ἀνοίξα μὲ ἀγωνία τὸ φύλλο τῆς ἴδιας βραδυᾶς καὶ τὸ προῦνδ τῆς ἄλλης ἡμέρας, χωρὶς ὅμως νὰ βρῶ ἐκεῖνο πού μὲ ἀνησυχοῦσε. Ἐτσι ἄρχισα νὰ ἐλπίζω, ὅτι ὁ Φῶξ Τρότ θά μπορούσε νὰ μ' πῇ πραγματικὰ στήν καρδιά καὶ στή ζωὴ μου.

Ὡστόσο ὁ Φῶξ Τρότ συνήθισε στὸ νέο του περιβάλλον, πηδώντας δὲ ἀπὸ τὸνα δωμάτιο στ' ἄλλο, ἀπὸ τὰ δωμάτια στὸν κῆπο καὶ ἀπ' ἐκεῖ στήν κουζίνα, φαινόταν πῶς ἔμαθε καλὰ τὸ σπίτι καὶ τοὺς ἄνθρώπους. Μετὰ λίγες μέρες, τὰ μόνια μέρη πού προτιμοῦσε ἀπ' ὅλο μου τὸ σπίτι, ἦταν ἡ κουζίνα, ὅπου ἔτρωγε καλὰ, καὶ τὸ γραφεῖο μου ὅπου ἔμπαινε χορτασμένος καὶ ζητώντας λίγα χάδια. Ἄν ὑπάρχουν τόσοι ἄνθρωποι πού τοὺς εἶνε ἀρκετὸ νὰ γεμίσουν τὸ στομάχι, δὲν ὑπάρχει οὔτε ἕνας σκύλος πού, μὲ γεμάτο τὸ στομάχι, δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη, στήν εὐγνωμοσύνη του, νὰ γεμίσῃ καὶ τὴν καρδιά.

Ἐνῶ ἔγραφα, ἄκουα πολλὰς φορές τὸν Φῶξ Τρότ ν' ἀνοίγῃ τὴν πόρτα καὶ τὸν ἔβλεπα νὰ στηλώνεται δίπλα μου, προσμένοντας ν' ἀφήσω τὴν πέννα καὶ νὰ τοῦ χαϊδέψω τὸ τεντωμένο μουντάκι. Ἀφοῦ ἔπαιρνε τὸ χάδι, ξαπλωνόταν στὰ πόδια μου ἢ ἔτρεχε στὸν κῆπο νὰ κάμῃ τὸ ἴδιο, ὥς τὴν ὥρα πού αἰσθανόνταν πάλι τὴν ἀνάγκη νὰ πάῃ στήν κουζίνα. Μετὰ μιὰν ἑβδομάδα ἐνόμισα πῶς μπορούσε νὰ γίνῃ ἐπισήμως ὁ νέος κύριος τοῦ σκύλου, ἀφοῦ κανεὶς δὲν παρουσιάστηκε νὰ τὸν ζητήσῃ. Εἶπα λοιπὸν στὶς γυναῖκες νὰ τοῦ πάρουν ἕνα περιλαίμιο κ' ἕνα λουράκι. Ὁ φίλος μου ἔχαιρέτησε μὲ γαυγίσματα εὐγνωμοσύνης τὰ ὠραῖα ἐκεῖνα στολίδια, καὶ ὅταν μιὰ θυγατέρα μου τοῦ ἔδесе στὸ περιλαίμιο μιὰ κόκκινη κορδέλλα, ὁ σκύλος μου φάνηκε πειὸ χαρούμενος ἀπὸ τοὺς σοβαροὺς ἐκείνους κυρίους πού δέχονται ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ὑπουργοῦ τὴν κόκκινη Ταῖνία τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς. Τὴν ἴδια μέρα πῆρα τὸ φίλο μου στὰ χέρια, καὶ τοῦ εἶπα:

— Ἀπὸ σήμερα, ἀνήκεις στὸ σπίτι μου.

Τὸ σπίτι αὐτὸ ἀνήκει σ' ἕναν ποιητὴ πού, ἀφοῦ ἔκανε τὸ λάθος ν' ἀγαπήσῃ πολὺ τοὺς ἄνθρώπους, τώρα βρίσκει προτιμώτερο ν' ἀγαπήσῃ μὲ πάθος τὰ ζῶα, ἀφοῦ ἀπ' αὐτά, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς μικροενοχλήσεις τῶν ἐντόμων, δὲν ἐγνώρισε ποτὲ κακό. Οἱ ἄνθρωποι ὅμως, ἂν καὶ φοροῦσαν πάντα τὸν χιτῶνα τῆς καλῶσύνης καὶ τῆς φιλίας, τὸν ἔχουν βλάψει ἀρκετά: Εἶσαι ἕνας σκύλος, τὸ ξέρω. Μπορεῖ νὰ μὲ νοιώθῃς, ἀλλὰ δὲν καταλαβαίνεις βέβαια ὅλα αὐτὰ πού σοῦ λέω. Ἀλλὰ ἐπίσης δὲν μὲ κατάλαβαν καὶ αὐτοὶ πού εἶχαν μιὰ καρδιά ὅμοια μὲ τὴ δική μου κ' ἔμεταχειρίζονταν τίς ἴδιες λέξεις ὅπου μεταχειρίζομαι κ' ἐγώ. Σὲ ἄνθρωπινα μάτια δὲν εἶδα ποτὲ τὴν εἰλικρινὴ αὐτὴ φιλία πού λάμπει στὰ δικά σου. Ἐδιάλεξες ἑμένα στοῦ Μπούζ, ἀπὸ τόσους ἄνθρώπους πού βρῆκες μπροστὰ σου. Δὸς μου λοιπὸν τὸ χέρι σου, φίλε.

Ἐκεῖνη ὅμως ἀκριβῶς τὴ στιγμῇ, ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τῆς μαγείρισσας πού τὸν καλοῦσε ἀπ' τὸ βάθος τῆς σκάλας. Καὶ ὁ νέος φίλος μου ἔφυγε ἀπ' τὰ χέρια, κ' ἔτρεξε στήν κουζίνα.

Μετὰ τέσσαρες μῆνες, στήν προχωρημένη ἀνοίξη, ἔλαβα ἕνα γράμμα ἀπὸ τὴν ἴδια πολιτεία, μὲ ἄγνωστον γραφικὸ χαρακτῆρα, ἀνδρικό.

Μοῦ γράφει, ἀπὸ ἕνα σπίτι τῆς Καλιφορνίας, ἕνας ζωγράφος, πού τὸ ὄνομά του ὅμως μοῦ εἶνε ἄγνωστο. Τὸ γράμμα εἶνε σύντομο: «Ξέρω, μοῦ λέει, ὅτι εἶστε ἕνας ἰταλὸς συγγραφέας. Κάποιος πού σὰς ἔχει καλά, μοῦ εἶπε πῶς σὰς εἶδε μ' ἕνα ἄσπρο σκυλλὶ φόε—τερριώ, μ' ἕνα κίτρι-

νο μάλωμα στὸ ἀριστερὸ μάτι. Μπορεῖ αὐτὸ τὸ σκυλλὶ νὰ σὰς ἀνήκει καὶ νὰ πρόκειται μονάχα γιὰ μιὰν ὁμοιότητα. Ἄν ὅμως τὸ βρῆκατε στὸ δρόμο προσπαθήστε νὰ θυμηθῆτε πότε. Τὸ δικό μου, τὸ ἔχασα τὸ βράδυ τῶν Χριστουγέννων, στὰ περὶχωρα τοῦ Καζίνο, ἐκεῖ πῶς τρεχα νὰ πάρω ἕνα ταξὶ γιὰ νὰ πάω βιαστικά στὸ σπίτι μου». Δὲν ἔχασα καιρὸ καὶ τοῦ

ἀπάντησα: «Βρῆκα τὸν σκύλο τὸ βράδυ τῶν Χριστουγέννων, κατὰ τίς ἐντεκα, ἔμπροσ ἀπὸ τὸ ζαχαροπλαστεῖο τοῦ Μπούζ. Ἀφοῦ εἶμαι βέβαιος ὅτι σὰς ἀνήκει, ἔλατε νὰ τὸ πάρετε, κύριε, ὅταν θελήσετε. Τὸ πρωὶ βρίσκομαι πάντα στὸ σπίτι». Ἐστεῖλα νὰ τὸ ταχυδρομήσουν καὶ τὴν στιγμῇ ἐκεῖνη, σὰν ἄσπρο τόξο ἀπάνω στὸ χαλί, μπηκε ὁ Φῶξ Τρότ.

Ἄς γελάσῃ ὁποῖος θέλει: ἤμουν πολὺ λυπημένος. Αὐτὸς ὁ φίλος πού πηδοῦσε γύρω μου χαρμόσυνα, πού θάθελε νὰ μοῦ πηδήσῃ στὰ γόνατα, τώρα πού ἐγνώριζα ὅτι

ἐπρόκειτο νὰ τὸν χάσω θά ἤθελα νὰ τὸν ἀπομακρύνω ἀπὸ μένα ὅσο μπορούσα πειὸ γρήγορα. Θά ἤθελα νὰ χόταν ἀμέσως μετὰ τὸ γράμμα του ὁ ζωγράφος τῆς Καλιφορνίας καὶ νὰ περνε ἀμέσως τὸν Φῶξ Τρότ μὲ τὸ καινούργιο περιλαίμιο καὶ τὸ λουρί πού τὸν εἶχε δέσει γιὰ τόσο λίγο μὲ τὸ σπίτι μου, ὅπου δὲν ἔπιασε τόσο ὥρο τὸ κακόμοιρο ζῶο, καὶ ὅμως θάφινε ἕνα κενὸ τόσο μεγάλο μετὰ τὴ φυγὴν του.

Ὁ ζωγράφος ὅμως τῆς Καλιφορνίας ἔκαμε τρεῖς μέρες νὰ φανῇ, καὶ στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ φίλος μου ἔζησε συμμαζεμένος ἀπάνου στὶς πολυθρόνες, μιὰ ζωὴ ἀσθενική καὶ νυσταγμένη, καὶ κάθε πού

Προσπαθοῦσε νὰ μοῦ φιλήσῃ τὸ χέρι. (σελ. 348)

Ἐδῶ καὶ τρεῖς μέρες εἶχαμε Χριστού-
γεννα. Ὅπως πάντα, ὁ Φῶξ Τρότ ἦρθε
σὺν σπῆτι μας. Ἀλλὰ ἡ εἰσοδὸς του δὲν
ἦταν, ὅπως πάντα, θορυβώδης καὶ δια-
χυτική. Ἦρθε κατ' εὐθείαν σ' ἐμένα καὶ
ἐκουλουριάστηκε στὰ πόδια μου. Ἐρρῶ

μιὰ ματιά στο φωτισμένο δέντρο και στον κόσμο τριγύρω. Δεν έχαιρέτισε κανέναν. Ἀρνήθηκε νὰ πάρη γλυκά και φοντάν. Ἡ «Μασσαλιώτις» δὲν τὸν συγκίνησε καθόλου. Τοῦ κάκου ἡ μαγείρισσα τὸν ἐφώναζε στὴν κουζίνα.

— Δεν ἔχει διάθεση, εἶπαν οἱ φίλοι μου.

— Εἶνε ἐρωτευμένος, ἐπρόσθεσε κάποιος.

— Ὅχι, ἐγήρασε. . . εἶπε κάποιος ἄλλος.

— Θὰ εἶνε ἄρρωστος, εἶπε μιὰ κόρη μου.

— Ὅχι. Ἡ μυτίτσα του ἦταν δροσερὴ και ὑγρὴ. Κανένα πόνου, ὅπου και ἂν τὸν ἀγγίζαν. Τοῦ ἔβαλαν και τὸ θερμομέτρο . . . θερμοκρασία κανονικὴ.

— Τότε, θὰ ἔχη βάσανα τῆς καρδιάς! εἶπαν οἱ φίλοι μου.

Κ' ἐγέλασαν. Ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι θλίβονται μονάχα γιὰ τοὺς φυσικοὺς πόνους, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἄλλους γελοῦν. Αὐτὴ τὴ φορὰ ὅμως ἡ ἐπίσκεψη τοῦ Φῶξ Τρότ ἦταν περὶ σύντομη ἀπὸ ἄλλες φορές. Μὲ τὸν πρῶτον καλεσμένον ποῦ ἔφυγε, ὁ σκύλλος τὸν ἀκολούθησε. Ξαναγύρισε ὅμως τὴν ἄλλη μέρα, μετὰ τὴν ἴδια μελαγχολία.

Ἐπειδὴ δὲν μπορούσα νὰ ἐξηγήσω αὐτὴ τὴν ἐπιστροφή και τὴ μελαγχολία, ἐπῆγα τὸ ἀπόγευμα μαζί του στὴν Καλιφορνία. Ἐκεῖ, ἐκατάλαβα ἀμέσως τί συμβαίνει. Στὸ σπίτι τοῦ ζωγράφου εἶδα δύο μαῦρα παραπετάσματα μετὰ ἀσημένια κρόσια.

— Ἀπέθανε χθὲς τὸ βράδυ, μοῦ εἶπαν οἱ γείτονες. . . Ἀπὸ πνευμονία, σὲ τρεῖς μέρες. . .

Και μοῦ ἐξηγοῦν,

— Ὅταν πέθανε ὁ κύριός του, ὁ σκύλλος δὲν κινήθηκε ἀπὸ σιμά του. Τὸ βράδυ τὸν πῆρα μαζί μου στὸ σπίτι. Ἐκεῖ εἶδε τὸ Χριστουγεννιάτικο δέντρο και τῶρα

στὰ πόδια. Μετὰ μίαν ὥρα ὅμως, ξαναγύρισε σιμά στον κύριό του, και δὲν κινήθηκε ἀπὸ ἐκεῖ, ὡς σήμερα τὸ πρωῒ. πού τὸν ἔβαλαν στὸ φέρετρο. . . Τὸ καμένο τὸ σκυλλί! Τὸν ἀγαποῦσε.

Ναί. Τὸν ἀγαποῦσε. Καὶ σήμερα τὸ πρωῒ στοὺς ἡλιόλουστους δρόμους, ἀκολούθησαν μαζί του τὴν κηδεῖα. Μετὰ, ξαναγυρίσαμε στὸ σπίτι μου. Ἐκεῖ, στὸ γραφεῖο μου, τὸν ἔβαλα μπροστά μου, στὸ τραπέζι. Μὲ παρατηροῦσε μετὰ βλέμμα γεμάτο τρυφερότητα. Τὸ κακόμοιρο τὸ ζῶο! Μ' ἀγαπάει. «Μὰς ἀγάπησες, τοῦ εἶπα, και τοὺς δύο. Ἐσύ, ὁ σκύλλος, πόρρεςες νὰ μοιράσῃς τὴν ἀγάπη σου. Οἱ ἄνθρωποι ὅμως, ποῦ νομίζουν πῶς εἶνε ἄνωτεροί σου, δὲν ἔχουν, συχνά, ν' ἀγαποῦν οὔτε ἓναν. Τώρα θὰ μείνῃς μαζί μου. Αὐτὸ εἶνε τὸ σπίτι σου. Κ' ἐγὼ εἶμαι ὁ μόνος σου κύριος και ἡ μόνη σου ἀγάπη».

Ὅρκίζομαι, ὅτι ὁ Φῶξ Τρότ ἐκατάλαβαινε τί τοῦ ἔλεγα. Στὰ μάτια του καθρεφτιζόνταν ὅλη ἡ ἀπέραντη και μυστηριώδης ψυχὴ του. Ἀλλὰ εἶχε ξεχάσει και τὸνομά του. Ἀπ' τὴν κουζίνα, ἡ μαγείρισσα τὸν φώναζε: «Φῶξ Τρότ! . . . Φῶξ Τρότ! . . .» Ἐκύτταζε πρὸς τὴν πόρτα, ἀλλὰ δὲν τὸ κουνούσε ἀπὸ τὴ θέση του.

Μετά, τὸν φώναξα μετὰ τὸ ἄλλο του ὄνομα: «Γκαμέν! . . . Γκαμέν! . . .», ὅπως τὸν φώναζε αὐτὸς ὁ ἄλλος, ὁ δυστυχὴς ζωγράφος. . . Καὶ ἀμέσως ὁ φίλος μου ἔτρεξε. Καὶ τώρα εἶνε ἐκεῖ, στὴν κουζίνα, και τρώει, ἀφοῦ δὲν μπορεί νὰ ζήσει κανεὶς μονάχα μετὰ δάκρυα. Καί, ἀπὸ τώρα και στὸ ἔξης θὰ τὸν φωνάζουμε μονάχα ἔτσι: — Γκαμέν! . . .

Μετάφρ. ΜΙΧ. ΚΟΚΚΑΛΗ

LUCIO D'AMBERG

Φ. ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

ΓΙΑ ΝΑ ΠΑΡΟΥΜΕ ΜΙΑ ΙΔΕΑ ΑΠΟ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Σύμφωνα, λοιπόν, μετὰ τὰ ὅσα εἶπαμε στὸ δεύτερο σημείωμα, ὁ ἀληθινὸς τεχνίτης κάνει ἐρμῆνευση τῶν πραγμάτων, ποὺ ἀλλοῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν πῇ και ἀναγωγή, μ' ἄλλα λόγια, τὰ φέρνει στὰ δικὰ του ψυχικὰ μέτρα.

Τώρα, μπορούμε νὰ χωρίσουμε τὰ ἔργα τῆς τέχνης: α') σὲ ἔργα ὁμαδικῆς τέχνης και β') σὲ ἔργα προσωπικῆς τέχνης ἢ τέχνης τοῦ αὐτοῦ.

Ὁμαδική τέχνη εἶναι ἐκείνη ποὺ τὴ φτιάχνουν, τὴ μορφώνουν πολλοὶ ἄνθρωποι μαζί, μιὰ φυλὴ. Π. χ. ἡ ζωγραφικὴ κ' ἡ γλυπτικὴ τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Ἰνδῶν, τῶν Ἀσσυρίων, τῶν Ἑλλήνων, ἡ ταπητουργία τῶν Περσῶν, τὰ μωσαϊκά, τὰ εἰκονίσματα κ' ἡ μικρογραφία τῶν Βυζαντινῶν, ἡ κεραμοποιία τῶν Ἀράβων, τὰ vitraux (ζωγραφιστὰ τζάμια) ἢ ἡ γλυπτικὴ τῶν Γότθων, εἶναι ἐκδηλώσεις ὁμαδικῆς τέχνης. Βέβαια, πάλι τὸ ἄτομο εἶναι κεῖνο ποὺ δημιουργεῖ, μὰ συνταιριάζονται οἱ προσπάθειες πολλῶν τεχνιτῶν, και ὅλοι μαζί τραβᾶνε ἀπάνω σὲ τύπους ποὺ περνᾶνε ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ, σὰν τὰ ἔθιμα. Αὐτοὶ οἱ τύποι μορφώνονται σιγὰ σιγὰ μετὰ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων, ἔτσι ποὺ τὸ ἔργο τῆς ὁμαδικῆς τέχνης πέρνει τὴ στερεότητα και τὴ γνησιότητα ποὺ ἔχει ἓνα φυσικὸ φαινόμενο. Σ' αὐτὴ τὴν ὁμαδικὴ δουλειά, μπορεῖ κανεὶς νὰ ξεχωρίσῃ

εἰδῶν ἐργάτες, τοὺς τεχνίτες (artisan), δηλ. τοὺς ἀπλοὺς μαστόρους ποὺ ἐκτελοῦνε πιστὰ τὸν τύπο ποὺ βρήκανε κ' ὁλοένα τὸν ἐκναλαμβάνουν δουλικά, χωρίς νὰ τὸν ἀλλάξουν (ἢ ἂν τὸν ἀλλάξουν, θᾶναι σὲ τίποτα λεπτομέρειες ἀσήμαντες), και τοὺς καλλιτέχνες, ποὺ σέβονται μὲν τὸν τύπο ποὺ πῆραν ἀπ' τοὺς παλαιότερους, μὰ ἔχουνε και

τὴ δύναμη νὰ τὸν ἐρμηνεύσουν μετὰ δημιουργικὴ πνεύμα, νὰ τὸν ἀλλάξουνε δηλα-

δὴ σὲ τρόπο, ποὺ νὰ τοῦ δώσουνε νέα πνοή, χωρίς ὅμως νὰ βγοῦνε ἀπὸ τὸ νόημα ποὺ ἔχει ὁ παλιὸς τύπος. Οἱ τέτοιοι τεχνίτες, ποὺ κάθε τόσο βάζουνε τὴ σφραγίδα τοὺς ἀπάνω στὸ ἔργο τῆς παράδοσης, αὐτοὶ τὸ κάνουνε νὰ ἐξελισσεται, τὸ ἀνανεώνουν ὁλοένα, και δὲν τὸ ἀφήνουν νὰ πεθάνῃ.

Τὴν ἐποχὴ ποὺ θὰ λείβουνε τέτοιες δημιουργικὲς ιδιοσυγκρασίες, ἡ παράδοση σταματᾷ τὸ δρόμο της, καταντᾷ νεκρὸς τύπος στὰ χέρια τῶν δουλικῶν ἐκτελεστῶν, και σιγὰ σιγὰ, ὅχι μόνο δὲ μπορεῖ νὰ τραβήξῃ μπρός, μὰ οὔτε και νὰ σταθῇ ἐκεῖ ποὺ βρέθηκε, ἀλλὰ ἐκφυλίζεται σὲ κακὸτεχνά ἔργα, ἐπειδὴ οἱ μέτριοι τεχνίτες δὲν ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ καταλάβουν τὸ νόημά τους (τὸ τεχνικὸ δηλαδὴ νόημα), και γι' αὐτὸ τὰ παρελθόν. Ἔτσι, πεθαίνει

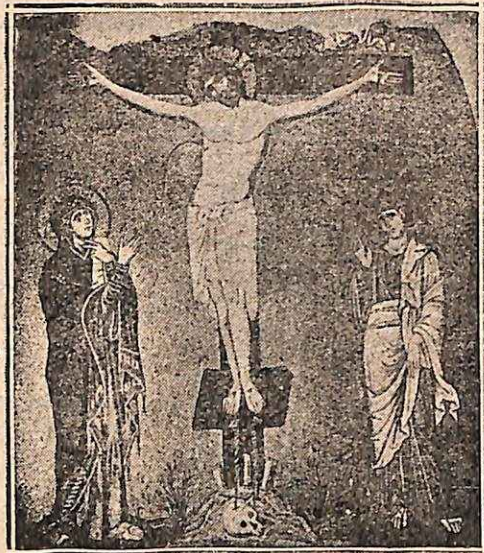
στὸ τέλος, ἡ ὁμαδικὴ δουλειά. Αὐτὸς ὁ θάνατος ἔχει βαθύτερη αἰτία τὸ ὅτι ἐστέρεψε ἡ πηγὴ ποὺ ἔδρεφε τοῦτο τὸ δέντρο,

Σχ. 1 Σταύρωση (VIII αἰῶνος)

π. χ. ή πίστη (θρησκευτική ζωγραφική), είτε γιατί γενικά ξέπεσε ή φυλή που έφτιννε αυτή την τέχνη. Για να τα κάνουμε λιανὰ αυτά που παμε παραπάνω, ἀς πάρουμε ἕνα παράδειγμα: Ἡ Βυζαντινὴ ζωγραφικὴ εἶ-
ταν κυρίως θρησκευτική, γιατί ὁ πολιτι-
σμός τῶν Βυζαντινῶν, ὅπως καὶ τῶν Ἰν-
δῶν, Αἰγυπτίων κλπ., εἶνε θεοκρατικός.
Ἀπὸ τίς κατακόμβες ἀκόμα, στὰ πρῶτα
χρόνια τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀρχίζει νὰ μορ-
φώνεται, νὰ **καλουπάρεται** ὁ «**εἰκονο-
γραφικὸς τύπος**» καὶ σιγὰ σιγὰ κατα-
σταλάζει καὶ ὀρίζεται ὅλο καὶ πειὸ νέτα.

Πρῶτα πέρνουμε
τύπο τὰ «πρόσω-
πα»: Χριστός, Πα-
ναγία, Ἄγγελοι, Ἁ-
γιοί. Ὑστερα οἱ
«συνθέσεις», σκη-
νές ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ
Χριστοῦ, τῆς Πανα-
γίας καὶ τῶν Ἁ-
γίων. Παρκαλου-
θώντας κανεῖς τὸ
σουλούπωμα, νὰ ποῦ-
με αὐτό, τὸ πῶς
δηλ. σιγὰ σιγὰ μορ-
φώνεται ὁ «εἰκονο-
γραφικὸς τύπος»,
βλέπει πῶς τὰ ζω-
γραφικὰ στοιχεῖα
ὅλο καὶ πειὸ πολὺ
ισορροποῦν, οἱ φι-
γούρες μεταθέτον-
ται ἀπὸ δῶ, ἀπὸ
κεῖ, ὥς πού στὸ τέ-
λος βρίσκουνε τὴ

Σχ. 2. Σταύρωση, Μωσαϊκὸ τοῦ Λαφνιοῦ.
(Ἀκμή τέχνης)

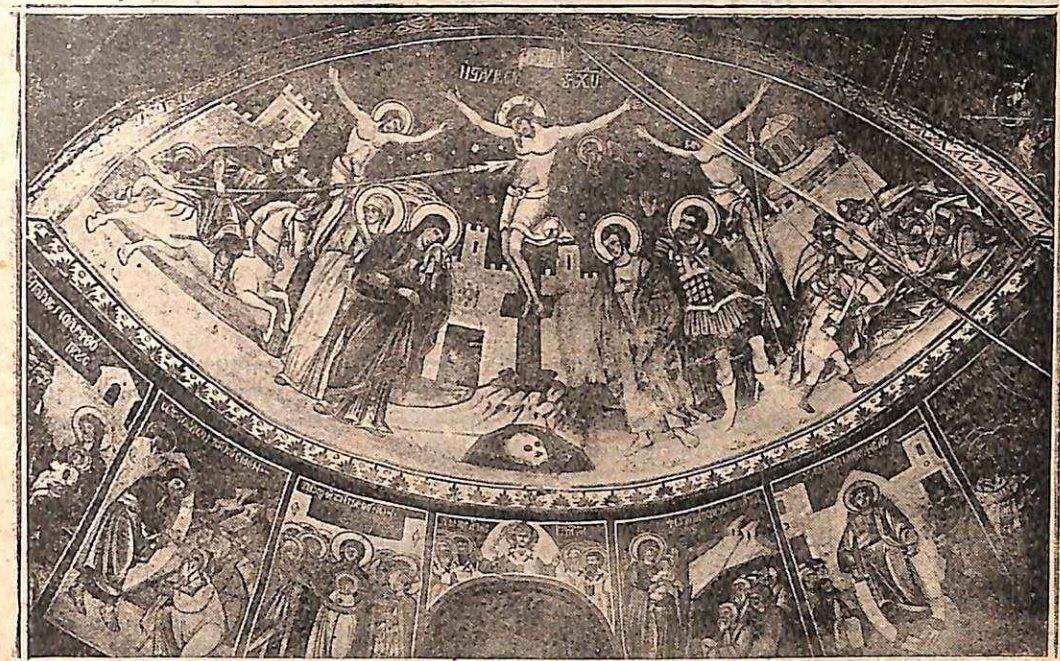
πειὸ σωστὴ θέση τους. Πέρνουμε γιὰ παρά-
δειγμα τὴ Σταύρωση. Στὴν ἀρχὴ (σχ. 1)
ὁ Χριστὸς παριστάνεται ντυμένος ἀπάνου
στὸ σταυρό, ζωντανός, μ' ἀνοιχτὰ τὰ
μάτια, ἴσιο τὸ κορμὶ του, ἴσις τὰ χέρια
του, χωρὶς ἄλλη φόρμα μὲ πολὺ τεχνικὸ
νόημα. Κάτω ἀπ' τὸ σταυρὸ στέκονται
τὰ ἄλλα πρόσωπα, ἔτσι σκόρπια, ἕκτος
ἀπὸ τοὺς δύο στρατιῶτες οἱ ὁποῖοι κεν-
τᾶνε τὸ Χριστό, πού δίνουνε κάποιο ρυ-
θμὸ μὲ τίς λόγχεις ἀπὸ τίς δύο μεριεῖς
τοῦ σταυροῦ. Πέρνουμε τὸν ἴδιο εἰκονο-
γραφικὸν τύπον σὲ ἐποχὴ πού εἶχε πειὸ
τορνευτὴ μέσα σὲ 500 χρόνια (σχ. 2). Στὶς
μεγάλες γραμμὲς τῆς ἡ σύνθεσης ἔχει ἰσορ-
ροπήσει (εἶναι ζυγισμένη) στὰ καθέκα-

στα, καὶ κάθε φιγούρα χωριστὰ ἔχει πάρει
φόρμα αὐστηρή. Ὁ Χριστὸς εἶναι γυμνός,
μὲ τὸ κεφάλι γυρτὸ στὸν ὄμο του, τὰ χέ-
ρια ἀπλωμένα ἀπάνω σὲ μιὰ τοξοτὴ γραμμὴ
γυρισμένη ἐλαφρὰ πρὸς τὰ ἀπάνω, τὸ κορμὶ
του λοξεύει πρὸς τὰ δεξιὰ, ξεβγάζει
ἀπὸ τὴ γραμμὴ τοῦ σταυροῦ, κ' ὕστερα
τὰ πόδια τραβᾶνε στὰ δεξιὰ μὲ τὰ γό-
νατα διπλωμένα. (στὰ μεταγενέστερα εἰκο-
νίσματα, γιὰ λόγους ρυθμοῦ, καὶ τὰ δύο
πόδια εἶναι καρτωμένα μ' ἕνα μόνο καρφί,
τόνα πάνω στ' ἄλλο). Τὰ ἄλλα πρόσωπα,
ἐδῶ, ἔχουνε μοιραστῇ σύμφωνα μὲ τὸ γε-
νικὸ ρυθμὸ τῆς ζω-
γραφίας. Δεξιὰ πα-
ρατρίεκεται ἡ Πα-
ναγία, μὲ τὸ χέρι
στὸ μάγουλο καὶ
τὰ ἄλλα σκωμένο
πρὸς τὸ γυρτὸ της, ὁ
Ἰωάννης, «ὁ ἀγαπη-
μένος μαθητής»,
στέκεται ἀριστερά,
μὲ τὸνα χέρι σφογ-
γίζοντας τὸ δάκρυ
του, καὶ μὲ τ' ἄλλο
κρατῶντας τὸ ροῦχο
του. Οἱ δύο αὐτὲς
φιγούρες βρίσκονται
σὲ ἀνταπόκριση ἡ
μὴ μὲ τὴν ἄλλη.
Πλάγι σ' αὐτές, ἀπὸ
τὴν μιὰ μεριά, εἶναι
οἱ ἅγιες γυναῖκες
πού παρηγορᾶνε τὴ
μᾶνα, κ' ἀπὸ τὴν
ἄλλη ὁ ἐκατόνταρ-

χος, κοιτάζοντας μὲ πίστη στὸ σταυρό.
Κάτω τὸ τοπεῖο εἶναι λιτώτατο, μὲ δύο
πράγματα: Βράχια σκιστὰ καὶ σκαλωτὰ,
«ὁ Κρανίου τόπος» καὶ μέσα σὲ μιὰ σκι-
σμάδα μπηγμένος ὁ σταυρός. Κάτ' ἀπ' τὴ
ρίζα του μιὰ μύρη τρύπα (μύρη γιὰ
νὰ δείξῃ καλύτερα τὸ ἄσπρο νεκροκέ-
φαλο) καὶ μέσα τὸ ἄσπρο καύκαλο τοῦ
Ἀδάμ. Στὸ φόντο, ἀπὸ τίς δύο μεριεῖς τοῦ
σταυροῦ, δύο ἄγγελοι θλιμμένοι, γιὰ νὰ
κόψουνε τὸ φόντο, γιὰ νὰ γιομίσουνε τὸ
ἄδειο μέρος π' ἀφίνει ὁ σταυρός.*

Τὸ σχ. 3 παριστάνει τὸν τύπον τῆς «Σταύ-
ρωσης».

(*) Ἐπειδὴ δὲν ὁρᾶμε τέτοιον τύπον Σταύρω-
σεως, βάζουμε τὴ Σταύρωση τοῦ Λαφνιοῦ.

Σχ. 3. Σταύρωση (παρακμή, 1700)

ρωσης», ὅπως κατήντησε στὴν παρακμὴ
τῆς Βυζ. τέχνης.

Τὸ κάθε τι, μπορεῖ νὰ εἶναι σύμβολο
θρησκευτικὸ, πού ὁ εἰκονογράφος ὑποχρε-
ώνεται νὰ τὸ εἰκονίσῃ, ἀλλά, γιὰ νὰ παρα-
σταθῇ, πρέπει νὰ γίνῃ καὶ **παραστάση**
ζωγραφικὴ, καὶ νὰ ὑποταχθῇ στὸν τε-
χνικὸ ρυθμὸ τοῦ ἔργου. Ἔτσι, τὸ χαρτὶ
πού γράφει «τὴν αἰτίαν τῆς σταυρώσεως»
γίνεται ἕνα σχῆμα ὀριζόντιο πού στεφα-
νώνει τὸ κεφάλι τοῦ σταυροῦ, ἡ νεκροκέ-
φαλή, μαζὶ μὲ τὸ βράχο πού τὴν κορνι-

ζώνει, δίνει τὴ ρίζα τοῦ σταυροῦ μὲ τὴν
κάτω γραμμὴ τῆς ζωγραφίας, ὁ ἥλιος καὶ
ἡ σελήνη εἶναι στρογγυλὲς βούλες στὶς
δύο μεριεῖς τοῦ οὐρανοῦ. Γιὰ νὰ ἐξελιχθῇ
αὐτὴ ἡ παράσταση καὶ νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν
πρῶτη φάση (σχ. 1) στὴ δεύτερη (σχ. 2),
μεσολαβήσανε κάποιοι ἀπ' τοὺς **δημιουργοὺς**
τεχνίτες, πού εἶπαμε παραπάνω, ἐνῶ,
σ' ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια, οἱ **ἀπλοὶ ἐκτε-**
λεστὲς δουλεύανε πιστὰ ἀπάνω στὸν τύπον
πού μορφώσανε οἱ πρῶτοι.

(Ἔχει συνέχεια)

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΓΟΡΤΥΝΙΑΣ

Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ τοῦ κ. Χ. Σακελλαρίδη.

- Βλαχοῦλα τὴν καπότα σου τὴ στρογγυλοκομμένη,
δὸς μού τη, βλάχα, δὸς μού τη, νὰ σκεπαστῶ μὴν κρυώσω.
- Σκιάζομαι, βλάχο, σκιάζομαι, μὴπως τὸ μαρτηρήσεις
καὶ θὰ ν' τὰκούσει ἡ γειτονιά καὶ θὰν τὸ μάθει ἡ δοῦγα
καὶ θὰν τὸ μάθει ἡ μᾶνα μου κ' ὁ σκύλος ἀδελφός μου
καὶ θὰ μού κόψουν τὰ μαλλὰ καὶ τίς χρυσὲς πλεξούδες
πὰ τὰ μαλλάρια θάχω γὼ νὰ πάω στὸ πανηγύρι;

ΘΕΣΣΑΛΙΚΕΣ ΗΘΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΘΚΕΙΑ ΤΖΕΒΗ

— Σε καλό σ' κορίτσιμ' ἄμ' ἄνεμος ἔγινες; Πότε πήγες καὶ ἦδες κι' ὅλας;

Εἶπεν ἡ θκεία-Τσεβή χωρὶς νὰ γυρίσῃ, στηλώνοντας σιγὰ-σιγὰ τὴ μέση της, ποῦχε μούδιάσει τόση ὥρα τώρα σκυμμένη καθὼς ἦταν στὴ φωτιά, πότε φυσώντας ν' ἀνάψῃ φλόγα κάτω ἀπὸ τὸν νταβὰ πὺν σιγόβραζε κάτι, πότε σκαλίζοντας τὰ ξύλα κάτω ἀπὸ τὴ γάστρα πὺν ἄρχιζε ν' ἀναδίνῃ μιὰ ὁμορφὴ μυρωδιά ψημένου ψωμοῦ, ἀκούοντας τὸ γνωστὸ θρούϊσμα ποῦκαναν τὰ φορέματα τῆς Ρήνας τῆς θυγατέρας της.

— Τί ἤθελες, μάννα; νὰ χαζεύω στὲς στράτες; ἢ νὰ πιάσω λιανοκουβέντα στὴ βρύση; εἶπεν ἡ Ρήνω κατεβάζοντας ἀπὸ τὸν ὄμο της μιὰ μεγάλη στάμνα ἀγορασμένη ἀπ' τὸ πανηγύρι τῆς Παναγιάς.

— Δὲν ἦταν γυναικὲς στὴ βρύση;

— Λιγοστές... ἡ κουμπάρα ἡ Ἀγόρω, ἡ γειτονοπούλα μας ἡ Βαΐα κι' ἡ θκεία ἡ Πέτρινα! εἶχε γράμμ' ἀπὸ τὸν Κώτσιο· εἶναι καλὰ οὐλα τὰ πηδιά γράφ', μουνάχα πῶχουν κάμμα πολὺ...

— Ποιὸς ξέρει πῶς περνᾶνε τὰ πηδᾶκια μας μέσα σ' αὐτὸ τ' ἡλιοπύρι, εἶπε κουνώντας τὸ κεφάλι της ἡ θκεία-Τσεβή... Στὸ χειράκι σ' νὰ τᾶξ Παναίτσα μ'... ἄχ! οὐ Μιτσιάκος μ' πὺν δὲν ἦταν καὶ μνημένος...

Σώπασαν οἱ δύο γυναῖκες ὕστερ' ἀπ' αὐτὲς τὲς κουβέντες καὶ σκεπτότανε, σκεπτότανε μὲ σκυμμένο τὸ κεφάλι, σὰν νὰ φοβῶνταν νὰ τὸ σηκώσουν, νομίζοντας πῶς ἂν τὸ σηκῶνανε θὰ δείχνανε τὰ μάτια τους, πὺν μέσα τους καθρεφτιζόντανε οἱ σκέψεις τους.

— Τὰ χρόνια περνᾶνε, σκεπτότανε ἡ κακομοῖρα ἡ γρηά, καὶ τὸ κορίτσι ἀκόμα ἀνύπανδρο... Τί θὰ γίνῃ μονάχο του ἂν κλείσῃ ἔτσι ἄξαφνα αὐτὴ τὰ μάτια;

Ἀνθρωποὶ εἴμαστε, ἀπὸ μᾶς θὰ περάσουν ὅλα τὰ κακὰ ὕστερα, ἦταν καὶ μεγάλη—εἶχε τρανέψει ὅταν οἱ λιπάηδες ἦταν ἐδῶ ἀκόμη... θὰ κοντεύῃ τὰ ὀγδόντα.

Ἄ!... νὰ ἐρχότανε ὁ Μίτσιος της θὰ τᾶκλεινε μὲ ἡσυχία... Ἀλλὰ... πάλι πῶς; Ἔ! νὰ ἐβάζε καὶ τὴ νύφη της στὸ χορὸ κι' ὕστερ' ἄς...

Δίσταζεν ὅμως πάλι, δὲν ἤθελε νὰ βάλῃ στὸ νοῦ της τὸ κακό... «Εἶναι οὐρσουζ-λιά» σκεπτότανε. Γιατί, ἐπιτέλους, νὰ μὴ ζήσῃ νὰ τρανέψῃ ἓνα της ἀγγονάκι... δύο... τρία... Σταμάτησεν ὅμως ἴσαμ' ἐκεῖ.

Ἡ σκέψη της, πὺν ἔπερνε φτερά καὶ ἔτρεχε σὲ τόσο μακρυνὸ καιρὸ προστά, ἄρχιζε νὰ θολώνεται. Προστά;... μπουστά; Μόνο πρὸς τὰ πίσω ἔπρεπε νὰ πάῃ αὐτὴ τώρα, καὶ μόνο τὰ περασμένα νᾶχῃ στὸ νοῦ της. Σκεπτόντανε ὅτι θᾶτρωγε τὸ ψωμί ἀπ' τ' ἀγγονάκι της σὰν ζούσε καὶ θ' ἀνέπνεε τὸν ἀέρα τους... θὰ τοὺς ἔκλεβε τὲς χαρὲς τους, νόμιζε, ἐνῶ στὲς λύπες θὰ τᾶφινε νὰ λυπᾶνται μόνον τους.

Μ' ὅλ' αὐτὰ θὰ ἤθελε νὰ... μεγάλωνε καὶ τὸ τέταρτο!

Γλυκεῖα ποῦναι ἡ ἔρμη ἡ ζωὴ, ἂν κι' εἶνε γιομάτη ἀπὸ βάσανα καὶ καὺμούς, καὶ μάλιστα σὰν τὴ ζωὴ της.

Σὰν ἔμεινε μονάχη ὕστερ' ἀπὸ τὸν πεθαμὸ τοῦ μακαρίτη της, Θεὸς χωρὲς τον, τί τράβηξεν ὥσπου νὰ τὰ μεγαλώσῃ, μωρουδέλια τόσα δᾶ, ἓνας Θεὸς ξέρει! Εἶδε κι' ἀπόσωσεν ὥσπου νὰ τρανέψῃ τὸ πρῶτο της καὶ νὰ τῆς δώσῃ κάποια βοήθεια, ἀλλὰ κεῖ πὺν νόμισεν ὅτι θὰ ξεκουραζόντανε λίγο, νὰ κι' ἓνας βραχνᾶς τὴν καταπλάκωσε πάλι. Ἐνα πρωὶ τῆς φέρανε τὸ γυιὸ της σκοτωμένο ἀπὸ τὸν λόγχο ἓνα κοτρώνι τὸν εἶχε πλακώσει.

Ἄλλες λύπες τότες... Ἀρρώστησε κι'

αὐτὴ καὶ κόντεψε νὰ πεθάνῃ ἀπὸ τὸν καὺμό της... σπολάτι, ἦταν τὸν καιρὸ πὺν εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὰ Τοῖκκαλα ὁ κύρ-Γιάννης. Στάθηκεν αὐτός, ἔβαλεν ἐργάτες, ὥσπου μεγάλωσ' ὁ Λάμπρος, τᾶλλο της... χαρὲς πάλι στὸ σπίτι, καινούργιες ἐλπίδες, μὰ «ὅ,τι ἔγραψε δὲν ξεγράφει».

Ὁ χάροντας φαίνεται τὴν βοήκε ἀνίκανη νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ παιδιὰ της. Μὰ πὺν νὰ βοῇ δυνάμεις ἢ κακομοῖρα; πῶς νὰ μπορέσῃ νὰ τοῦ κλείσῃ τὰ κοκκαλιασμένα του χέρια, πὺν κοκκάλωσαν ἀπὸ τὸ πρῶτο της καὶ καθὼς φαίνεται δὲν κλείνανε ἂν δὲν δεχότανε κι' ἄλλο στὴν ἀγκαλιά του. Δὲν ἄργησε στ' ἀληθινὰ ν' ἀρπάξῃ στὴν ἀγκαλιά του καὶ τὸν Λάμπρο. Στὰ 12, στὸν πόλεμο, σκοτώθηκε. Πῆγε γιὰ τὴν Πατρίδα...

Θυμᾶται τὸν παπᾶ ποῦβγαλε λόγο... Ὅλοι αὐτοὶ πῆγαν στὸν παραδείσο, εἶπε. Ἡ γειτόνισσες τῆς ἔλεγαν «Ἔ! γιομάτος οὐ τόπους εἶναι». Παρηγορήθηκε κι' αὐτὴ εὐκολα τώρα, ἡ καρδιά της εἶχε σκληρύνει, ἔμαθε πειὰ στὴ λύπη ἔπειτα εἶχε καὶ τὰ παιδιὰ.

Ὁ Μίτσιος μεγάλωσε πειὰ... πῆρε τὴ χειρολάβα κι' ἔκανε χωράφι, κι' ἡ Ρήνω τὰ ἴδια, μὰ ἔλα πάλι πὺν ἦταν μοναχὲς. Χρόνια τώρα ὁ Μίτσιος ἦταν στρατιώτης. Ζούσανε ὅμως... ζούσανε καλὰ μὲ τὰ λίγα προβατάκια πὺν βοισκόντανε ἀπὸ τὸν μακαρίτη, βγάζανε τὸ τυρὶ τους, φκιάνανε κανένα ζευγάρι τσερέπια... Χωραφάκια καλούτσικα εἶχανε, πέρνανε τὸ ψωμί τους... Γειὰ μονάχα... Γειὰ, ἤθελεν αὐτὴ.

Ἀποκοιμήθηκε μάννα; Αἶντε σήκω, κατέβασε τὸ φαί, ἡ μπουγάτσα ψηθκε, εἶπε κατεβάζοντας τὴ γάστρα καὶ ἔσκα-πάζοντας ἓνα ἀφράτο ψωμί ὁδοκόκκινο, πὺν τῆς ἔμοιαζε καὶ στὸ χρῶμα καὶ στὴν ἀφράδα, λὲς κι' ἡ μπουγάτσα ἦταν κα-

θρέφτης καὶ γέροντας ἀπάνω του ἡ ὁμορφὴ χωριατοπούλα τὸν γέμιζε μὲ τὸ χρῶμα της: ὁμορφὸ σταράτο, σφιγτὸ καὶ δεμένο κορμί, πὺν μ' ὅλα τὰ φλουκάτα καὶ τὲς φουστὲς ποῦχε πανωθὲ του, δὲν μπορούσε νὰ κρύψῃ τὲς θεϊκὲς του, καμπύλες. Τὰ πόδια της γυμνά, καὶ καθὼς εἶχε τὴ βαρεῖα γάστρα ἀκόμη στὰ χέρια της, φουσκῶναν, ἀρχίζοντας κάτω ἀπὸ τὰ δάκτυλα κι' ἀνεβαίνοντας παραπάνω, ὥσπου κρυβότανε κάτω ἀπὸ τὸν ὀλοκάθαρο σαῖά της... Τὸ πρόσωπό της ἀπὸ τὸ βάρος κοκκίνισε, γίνθηκε ὁδόχρωμο κι' ἐρχότανε σὲ δυνατὴ ἀντίθεση μὲ τὰ δόλωμαυρα μάτια της τὰ στεφανωμένα μὲ δυὸ δρεπάνινα βλέφαρα.

— Γρήγορα μάννα, γρήγορα κι' ἄλλοι τᾶμασαν τὰ εἰσοδήματα ὅλα κι' ἡμεῖς τίποτες ἀκόμα... θέλω νᾶλθ' οὐ Μίτσιους καὶ νὰ τοὺν βάλουμε στὴ δουλειὰ οὐδὲ τότες;

— Καλὰ λές, πηδάκι μ', ἀπάντησε ἡ θκεία — Τσεβή, καὶ ἄρχισε γρήγορα — γρήγορα τὲς ἐτοιμασίες γιὰ τὸ φαγὶ πὺν θὰ πέρνανε νὰ φᾶνε ἔξω, στὰ χωράφια... Τὰ χέρια της δουλεύανε γρήγορα σὰν νᾶχαν

Σώπασαν οἱ δύο γυναῖκες

φτερά, πὺν τῆς τᾶδωνε ἡ ἐλπίδα τοῦ γυρι-σμοῦ τοῦ γυιοῦ της, τοῦ Μίτσιου της...

Καρδιὲς πιγνιμένες ἀπὸ λύπες, συνηθισμένες στοὺς πόνους, σὰν ἔρθη μιὰ χαρὰ δὲν τὴν πιστεύουν γι' ἀλήθεια, γιατί συνήθισαν στὶς σκληρὲς ἀλήθειες μόνον· ἀλλὰ κι' ἂν κάνουν πῶς τὲς πιστέψαν, δὲν τὲς ἀποζητᾶνε, ξέρουν τῆς μοῖρας τους τὸ γοαφτό, πὺν μόνο ἐμπόδια ἀγκαθερά στῆς ζωῆς τους τὸ δρόμο ἔχει βάλει.

Τί ζητᾶνε λουλούδια σ' ἓναν τέτοιο δρόμο; Μήπως γιὰ δόλωμα σὲ κατοπινὲς μεγαλύτερες δυστυχίες; Ἄ, ὄχι, τὸ στόμα τους δὲν τὸ ἀνοίγει ποτὲς τὸ γέλιο, γιατί

ξέρουν ότι είναι καταδικασμένο γρήγορα να τελειώσει και να τους κάνει έτσι να λυπηθούν περισσότερο. Γι' αυτό κι η θκειά-Τσεβή, ακούοντας μία μέρα στη βρύση, ότι ήρθ' ο Αργύρης της Λουλούδενας από τον πόλεμο και ότι θάρουν κι' όλα τ'άλλα τα παιδιά, δεν θέλησε να το πιστέψει. Μά πώς; Άντε, έτσι γρήγορα-γρήγορα;

Αυτή, που τόσα χρόνια τώρα καρτερούσε το γυρισμό του Μίτσιου της, παραξενεύεται για τον τόσο γρήγορο κι' ανεπάντεχτο γυρισμό του!... είχε συνηθίσει με το σήμερα κι' αύριο σε μία κατάσταση αναμονής, που κράταγε χρόνια τώρα. Κι' αυτό το νέο που άκουσε στη βρύση την καλούσε να χαλάσει αυτή τη συνήθεια... πάλι φοβόταν να το πιστέψει: νάνε καλά το παιδάκι της, σκεπτόνταν; Μά και πώς να το πιστέψει; θυμάται αυτή το Δώδεκα και Δεκατρία σαν έγιν' η απόλυση και γύριζαν τα παιδιά καμπάνες στο χωριό, χαρές, τραγούδια, όλοι βγήκαν και τα περίμεναν έξω στο «Σταυρό»... Μά πάλι αφού το λένε; Αποφάσισε κι' αυτή να πάη στις Λουλούδενες.

— Κουστάντου, ο Κουστάντου, μέσα είστε, μαρή;

— Μέσα κυρά-θκειά, πέρασε! άκούστηκε μία φωνή από μέσα από το σπίτι. Μέσα, έχουμε τον Αργύρη μας σι καλά χάλια.

Σαν άκουσε για κακά χάλια η θκειά-Τσεβή, άμέσως μία σπαθιά τη πέρασε, φαντάστηκε και το δικό της Μίτσιο, αδύνατο με πρασινοκίτρινο χρώμα, κατάκειτο εκεί στη γωνιά... Άμ' καλά αυτή δεν ήθελε να πιστέψει, σαν να προεξοφλούσε με την ιδέα του γυρισμού και συμφορές. Στα στεγνά αποφάσισε να μπή. Στο βάθος διέκρινε ένα κάτι, σαν πρόσωπο, και το σώμα, για να του κρύψουν, φαίνεται, ίσως την αδυναμία του ρίξαν άπάνω του όσα σκεπάσματα μπορούσε, χωρίς κόπο, να σηκώσει. Το πρόσωπό του είχε πάρει μία χλωμάδα σαν τους ζωγραφιστούς άγιους κανενός ερημικού παρακλησιού· δεν είχε και ανάγκη από το φτωχικό φως της καντήλας για να φωτισθί, μόνο του σκορπούσε απόκοσμες άχτιδες. Ίσως έβγαζε τις παράξενες αυτές αναλαμπές, για να μπορέσει να παρασέρνει τους παραστεκόμενους, ώστε να μη προσέχουν

την άγριάδα των ματιών του, για να μπορέσει έτσι να μη τους φανερώνη τη συμφορά του πόλεμου που καθρεφτιζόντανε στα μάτια του.

— Τι κάνε πηδάκιμ', είπε σιγά-σιγά η θκειά-Τσεβή.

— Καλά θκειά... ήταν η άπάντηση που βγήκε, τραχειά όμως. Τραχειά κι' απότομη σαν αντίλαλά από κανένα κτύπημα που δεν βρήκε μία σχισματάδα, ένα βαθυλόωμα· ήταν τραχειά σαν νάβγαινε από ένα έντελως άδειο κουφάρι! Με την απότομη αυτή άπάντησή η θκειά-Τσεβή δέ θέλησε να συνεχίσει τες έρωτήσεις· έξ' άλλου αυτή η φωνή της φάνηκε έντελως ξένη... ξένη απ' τους ανθρώπους, σαν ν' έρχόταν από τον άλλο κόσμο, καθώς λένε· άμ' τότες; Μήπως το παιδί της ήταν στον άλλο κόσμο, για να ρωτήσει αυτή την άγνωστη φωνή για κείνον. Μά αυτή η φωνή πάλι της είπε.

— Ού Μίτσιους θκειά θάρθ' σε λίγες μέρες... Τουν έσωσα. Άπ' τ' Αφίον ίσια με τη Σμύρνη τουν έσερνα στούν όμοθεμασμένο... Άπό κει μπάρκαρε για την Αθήνα, όπου νάνε θάρθ.

Έφυγε χωρίς να πη τίποτες, κι' έφθασε στο σπίτι τους την ώρα που η Ρήνω έδενε στη ρούγα τις γιδούλες τους.

— Έρχετ' ού Μίτσιους, μαρή, γρήγορα φουκάλει καλά... καθάρς' του καντήλι.

— Αλήθεια μάννα; αλήθεια; λέγει η Ρήνω, και μένει μ' άνοιχτό το στόμα.

— Σήκω, μαρή, κι'...

— Σκώθικα μάννα, φώναξε σαν να συνήλθε από κανένα όνειρο. Μπήκαν μέσα, σκούπισαν, η Ρήνω άνοιξε την κασέλα κι' έβγαλε δυο χοιράκια προκιάρικα δικά της, για να στρώση να καθήση ο Μίτσιος, καθάρισαν και το καντήλι που είχε από τη βραδεία της Πασχαλιάς να ρουφήξει πετρέλαιο, και κάθησαν να περιμένουν. Το πρωί τις βρήκε ξύπνιες και τις δυο να περιμένουν ακόμα. Πέρασε κι' αυτή η μέρα και η δεύτερη νύχτα της άγρύπνιας. Την άλλη μέρα ο ήλιος βρήκε τη θκειά-Τσεβή στον «Σταυρό». Καραβάνια από καταξοχισμένους φαντάρους περνούσαν, μά Μίτσιος πουθενά.

— Στέκα πηδάκιμ' να σι πιάσου του μανίκ' σ.

— Σ' φχαριστώ, κυρά-θκειά, ακουόταν

πάντοτε μίαν άγρια φωνή που άπαντούσε, όσπου όλοι τη μάθανε.

— Κυρά-θκειά ιδώ του μανίκ', ο ένας, — Κυρά-θκειά ιδώ του πανταλόν', ο άλλος.

— Κυρά-θκειά ιδώ... Κι' έραβε τον έναν, μπάλλωνε τον άλλον, γιατί της φαινότανε ότι τον Μίτσιο της μπαλώνει, και περιποιείται. Σαν νύχτωνε, γύριζε σπίτι θλιμμένη για νάκούση τ' «άκόμα;» της Ρήνας κι' έπειτα να βυθισθί μαζί της στη βουβαμάρα.

Αυτή τη νύχτα η θκειά-Τσεβή πήρε άπόφαση να βάλει τη Ρήνω να κοιμηθί, γιατί τα μάτια της είχαν κοκκινίσει και

στο προσωπό της έπερνε να χυθί η όχρα. Μά την ίδια σκέψη έκανε κι' η Ρήνω για την μάννα της και σαν η θκειά Τσεβή, μίλησε για πλαγίασμα, δεν έφερε καμιά αντίρρηση. Μά όμως και οι δυο τους σαν πέσανε να κοιμηθούνε, νομίζοντας πάντα ότι η άλλη κοιμάται, μέναν κι' η δυο τους άγρυπνες. Ένα γλίστρημα της κόττας, που θάπεσε από τον «κάτσα» όπου κούρνιαζε, χτύπησε στη νοσηρή πειά άκοή τους σαν περπατησιά ανθρώπου και τις έκανε να πεταχτούν μαζί κι' οι δυο.

— Δεν κοιμήθικς μάννα;

— Δεν κοιμήθικς Ρήνω; Άκούστηκε ταυτόχρονα κι' από τις δυο, για να γυρίσουν πάλι στη σιωπή και πέσαν πάλι δίδεν για να κοιμηθούν. Κατά τα χαράματα άκούστηκε ένα χτύπημα. Καμιά κότα θάπεσε πάλι, σκέφτηκε η θκειά Τσεβή... τό γουρούνι θά ξύπνησε, νοιάστηκε η Ρήνω και γύρισ' από άλλο μέρος να μην την καταλάβει η μάννα της πώς ήταν ξύπνια.

— Μάννα... Ρήνω...

— Ού Μίτσιους, μάννα!... πετάχτηκε η Ρήνω, που χρόνια τώρα περίμενε την

ώρα αυτή για να γλυκάνει τη μάννα της μ' αυτά τα λόγια. Άνοιξ' η πόρτα κι' οι δυο γυναίκες άνοιξαν τες άγκαλιές τους.

«Η μαύρ' η Τσεβή τι τραβάει με τον τρελλό Μήτσιο της...»

Γάκουσεν, όπως σ' άκούω και μ' άκούε, μοναχή της η θκειά-Τσεβή, έτσι κατά τύχη, καθώς ήταν πίσ' από τον φράχτη, είδε κι' όλας να κουνάει και το κεφάλι της η γειτόνισσά της η Μάραϊνα, καθώς έλεγε τα παραπάνω λόγια στην ξαδέρφη της. Άμ' τόσο ξεπεσμό;... ώστε όλος ο κόσμος τώξερε πώς τις φερνότανε στο σπίτι ο Μίτσιος;

Άπό τότες πουρθε, μή'ες είχαν περάσει, μά... η καλή μέρα από την αύγή φαίνεται. Δεν είχαν περάσει· τότες· ούτε έξ' έφτά μέρες, και τις ζήτησε λογαριασμό με το νι και με το σίγμα: Πόσα φασόλια, πόσες φακές, πόσ' από τα... όλα του τα είπαν.

— Μετροτά; Έ! μετροτά δεν έχει; Η κακομοίρα η μάννα νόμισε ότι έπρεπε να δικαιολογηθί «ήταν, μά

ξοδεύτηκε για λίγο σκουτί της Ρήνως» Δεν μίλησε, μά τη διέκοψε μ' ένα κούνημα του κεφαλιού του που σχεδόν έλεγε «δεν μās ξεφορτώνεται κι' αυτή τώρα, με τα έξοδά της;»

Την άλλη μέρα φότωσε το γαϊδουράκι τους και πήγε στην πόλη. Μ' άγωνία τον περιμέναν ίσα με το βοάδι, μά όσπου να πλαγιάσουν δεν φάνηκε. Σαν χόρτασαν σχεδόν ύπνο, ένας γδοῦπος στην πόρτα τις έκανε να πεταχτούν έξω. Ένας όγκος ποιδ μαύρος κι' από το σκοτάδι σημάδιαζε καταγής, ένα βογγητό τις έκανε να καταλάβουν ότι εκείνος ο μαύρος σωρός ήταν άνθρωπος.

—... Το σταυρό σας, τα λεπτά μου θέλω.

Ένα γέλιο άκούστηκε ψηλά από τη ράχη (σελ. 363)

... Ἀνατρίχιασαν οἱ δυστυχισμένες, εἶχαν γνωρίσει τὴ φωνὴ τοῦ Μίτσιου, ἔσκυψαν γιὰ νὰ τὸν ἰδοῦν, μὰ μιὰ μπόχα κρασίλας τὲς πῆρε κατὰμουτρα... Ξανά-σκυψαν καὶ τὸν τράβηξαν μέσα σὰν πα-ράλυτο.

Τὸ πρῶτ' ἡ Ρήνω στὸ μέτωπο τῆς μάν-νας τῆς εἶχε διακρίνει μιὰ ζαρωματιά βα-θειά, μὰ τόσο βαθειά! Μὰ καὶ στῆς Ρή-νως τὰ μάγουλα ἐκεῖ, πού καθὼς γελοῦσε, γινόταν δυὸ λάκκκια, φανήκαν δυὸ μι-κρὲς ζαρωματίτσες, ἐλάφρες, μὰ ὄχι καὶ τόσο πού νὰ μὴ τις ἰδοῦν καὶ τὲς κου-τσομπολέψουν στὴ βρύση οἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια.

Ἀπὸ τότες κι' ἐδῶθε, κάθε δυό, τρεῖς μέρες—ὅσο δηλαδὴ βαστοῦσε τὸ μεθύσι—φόρτωνε μόνος του εἰσόδημα, πήγαινε στὴν πόλη, τῶκανε λεπτὰ, ἔπινε... ἔπαιζε χαρτιά καὶ ὕστερα... ὕστερα δὲν θυ-μῶταν τίποτε ἄλλο παρὰ τὴ βροσιά πού ἔλεγε πάντα στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ του γιὰ νὰ τὸν ἀκούσουν καὶ τὸν τραβήξουν μέσα.

Καὶ δὲν ἦταν μονάχος πού τῶκανε αὐτὰ, ὅλα τὰ παιδιά πού γύρισαν ἀπ' τὸ μέτωπο εἶχαν τὸ κακὸ αὐτὸ μέσα τους.

— Χάλασ' ὁ κόσμος ἔλεγαν οἱ γερον-τώτεροι.

— Ἀνάθεμα στὸν πόλεμο συμπλήρω-ναν οἱ ἄλλοι, σὰν νὰ θεωροῦσαν αἰτία τοῦ κακοῦ αὐτόν, πού δὲν τοῦφτανε τοὺς ἄρπαξε τόσα καὶ τόσα παλληκάρια, μὰ δὲν τοὺς ἄφηνε ἥσυχα κι' αὐτὰ πού γύρισαν ζωντανά. Τὸ δρομάκι πού πῆ-γαῖνε στὴν ἐκκλησιά χορτάρισε... μὰ πού νὰ βρεθοῦν κι' οἱ σιδερένιες πρόκες ἀπὸ τὰ τσαρούχια τῶν παιδιῶν γιὰ νὰ πατήσουν, νὰ κόψουν, νὰ καταστρέψουν τὸ χορτάρι ὅξω ἀπὸ λιγοστὲς γυναικοῦ-λες καὶ τοὺς γέρους, κανέναν δὲν πάταγε στὴν ἐκκλησιά. Τὸ καφφενεῖο ἦταν γε-μάτο, βούϊεν ἀπὸ μακρὰ καὶ μὲ τὸν καπνὸ ἀπὸ τὰ τσιγάρα πούβγαῖνε ἀπὸ τὰ παράθυρα φάνταζε γιὰ κυψέλη πού φυσᾶνε μέσα τῆς καπνὸ γιὰ νὰ ζαλίσουν καὶ σκοτώσουν τοὺς κηφήνες.

— Σπαθί.

— Μπαστοῦνι.

— Σπαθί... Σπαθιά στὴν καρδιά σας, ἀνακάτεψε μέσ' τὸ στόμα τῆς ἡ θειὰ-Τσεβὴ γιὰ νὰ μὴν ἀκουσθῇ καθὼς διάβαινε ἀπὸ τὸ καφφενεῖο γυρνώντας σπίτι τῆς.

Ἀχ! τὸ σπιτάκι τῆς ἄδειο! Τίποτε, τί-ποτε δὲν ἄφησε ἀπουλήτο ὁ... ὁ... «ἄφθαστος»... Ἀ... ἔλαφρωσε, τὴν εἶπε τέλος πάντων αὐτὴ τὴν κακιὰ λέξη πού τῆς ἔκαιγε τὰ σωθικά, ἀλλὰ πε-ρίμενε, περιέμενε καὶ μὲ τὸ παραπάνω μά-λιστα, νόμισεν ὅτι θὰ διορθωθῇ. Μὰ πού; Πολλὲς φορὲς τὴ σκεπτόντανε αὐτὴ τὴ λέξη, μὰ ὥσπου νὰ τὴν φέρῃ στὰ χεῖλια τῆς γιὰ νὰ τῆς δώσῃ ἤχο, ἄλλαξε γνώμη... τὸν πονοῦσε... καὶ τώρα δὲν θὰ τὴν ἔλεγε μὰ θυμήθηκα τὴν κατάντια τῆς Ρή-νως τῆς... κέρωσε τὸ κορίτσι τῆς.

Μὲ τὰ πρωτόβροχα, ὅλοι πῆραν τὴ χει-ρολάβια γιὰ χωράφι, ὁ Μίτσιος ὅμως οὔτε κουβέντα γιὰ δουλειά. Ἡ θειὰ-Τσεβὴ ἔστειλ' ἓνα ἀνηψοδάκι τῆς στὸ χωράφι. Ὁργωσε τὸ ἓνα, τὸ δεύτερο πηγαίνει στὸ τρίτο τὸ βροῖκει ὠργωμένο· τὸ τέ-ταρτο τὰ ἴδια τὸ πέμπτο, τότες τῶργωνεν ὁ κουμπάρος του ὁ Σπηλιός.

— Τίνος εἶν' αὐτὸ τοῦ χωράφι;
Θκόμ'... τὰγόρασα ἀπ' τοὺν Μήτσιου το' Τσεβὴς. Ἐφυγε τ' ἀνῆψι, καταλαβαί-νοντας ὅτι τὸ ἴδιο θὰ εἶχε συμβεῖ καὶ γιὰ τᾶλλα τὰ χωράφια. Σὰν τῶμαθε ἡ Τσεβὴ, μόνο πού δὲν ἔμενε στὸν τόπο καὶ μακάριζε τὸν ἄντρα τῆς πού τᾶκλεισε καὶ δὲν ἦπε αὐτὸ τὸ φαρμάκι.

Ἡ ὁθ' ἡ ἀνοιξη μὰ οἱ δυὸ γυναῖκες δὲν τὴν νοιώσαν... Σὰν ἔβγαῖνε ἡ Ρήνω στὸ τρανὸ λειβάδι γιὰ λάχανα, οὔτε τὰ λουλούδια πρόσεχε, πού μάζευε ἀγκαλιὲς ἄλλα χρόνια... μόνο ἔκοβε ἀπὸ κανένα χαμομήλι, ἔτσι ἀπὸ ἰδιαίτερη συμπάθεια. Τὴν Πασχαλιά ἦρθαν τὰ κορίτσια νὰ τὴν πάρουν γιὰ τὸ χορὸ, μὰ δὲν πῆγε... Μὲ τί σαῖα νὰ παρουσιασθῇ; Ἀκουγε τὰ τραγούδια τοῦ χοροῦ καὶ τῆς ραγι-ζόντανε ἡ καρδιά τῆς δύστηνης... ἡ μαύρη πόσο ἀλλοιώτικα εἶχε φαντασθεῖ τὸν χορὸ αὐτὸ τῆς Πασχαλιάς τότε πού ἀκουσεν ὅτι θ' ἀρχόντανε ὁ Μίτσιος... Ναι ὁ ἀδελφός τῆς... πού θάβαζε τᾶλληρο, τι; καὶ εἰκοσιπεντάρικο, στὸ κούτελο τὸ βιο-λιτζή· ἀλλὰ ὄνειρα, ὄνειρα;

Μὲ τὴ σειρά του ἔφθασε στὴ μέση ὁ Ἀπρίλης καὶ κοντεύαμε τὸ Μάη. Τὰ στά-ρια εἶχαν θεριώσει καὶ στὰ κριθάρια εἰ-κόλα μποροῦσε νὰ κρυφτῇ ἓνας κόντος ἀνθρώπος. Ὁ κοῦκος λαλοῦσε κάθε πρῶτ'

κι' ἔδινε τὸ σύνθημα γιὰ τὴ θεϊκὴ συ-ναυλία πού κάναν ὅλα μαζί τὰ πουλιά στὸ λόγγο, πού φουντωμένος ἔβωνε τὸ χωριὸ ἀπ' ὅλες τὲς μεριές.

— «Τ' Ἀθηνασίου καὶ τοῦ Μαγιοῦ
[τὴν πρωτομαγιά

συμμαζευτεῖτε λιγερὲς νὰ βάλωμε τὰ
[κλείδωνάααα... »

Τραγουδοῦσαν ὅλα τὰ κορίτσια στὲς ροῦγες, μὰ ἡ κακομοίρα ἡ Ρήνω δὲν εἶ-χεν ἀνάγκη νὰ λάβῃ μέρος σὲ μιὰ τέτοια γιορτή. Τέτοια γιορτὴ εἶχε γίνει πάνω τῆς. Μιὰ μέρα ἀπ' αὐτὲς γλεντούσανε οἱ μοῖ-ρες, θέλησαν νὰ χορέψουν, μὰ πῶς; Ἀς βάλουν κλείδωνα... πού; Μὰ καὶ πού θὰ βρῖσκανε καθαρότερο κουφάρι ἀπ' τὸ παραδεισένιο τῆς Ρήνως; Τῆς στολίσαν τὸ σωματάκι τῆς μὲ λογιῆς-λογιῆς λουλούδια, ὅπως τώρα στολίζανε τὸ καθαρίο τσου-κάκι τοῦ κλείδωνα τὰ κορίτσια, τὴν κλεί-δωσαν μετὰ τὴν ψυχὴ τῆς, ὅ ἓνα κου-τάκι χρυσὸ καὶ τὴν πῆραν γιὰ νὰ πάνε πολὺ, πολὺ, πολὺ μακριά.

Ὑστερ' ἀπ' τὸ θάνατο τῆς Ρήνως, νό-μισεν ἡ θειὰ-Τσε-βὴ ὅτι θὰ διορθωνό-τανε ὁ Μίτσος, μὰ πάλιν τὸ λίγο ἐκεῖνο κομματί τοῦ γαλα-νοῦ π' ἄρχισε νὰ βλέπη, γέμισεν ἀπὸ μαῦρα σύγνεφα.

Ἐνα βράδυ κα-θὼς ἦρθε πολὺ ἄρ-γά, τῆς ζήτησε νὰ πλυθῇ. Τέτοια ὥρᾱ νὰ πλυθῇ; Παρα-ξενεύθηκε καὶ ση-κώθηκε, μὰ καθὼς τὸν ἔχυνε νερό, εἶ-δε τὰ χέρια του βαμμένα κόκκινα... Φρίκη, ἦταν αἷμα! Τᾶχασε, ἓνας θόρυβος σκορπισμένα ξεσχισμένα τραπουλλόχαρτα. μακρυνὸς ὅλο καὶ κόντευε.

— Φονιά! μόνο αὐτὴ τὴ λέξη μπόρεσε νὰ πῇ καὶ λιγοθύμισε, τὴ στιγμὴ πού αὐτὸς χανόταν τρεχάτος ἀπ' τὴ ανοιχτὴ πόρτα. Τῆς φάνηκε ὅτι τὸ σκοτάδι τὸν εἶχε καταπιεῖ καὶ πραγματικά δὲν τὸν ξανάβλεπε.

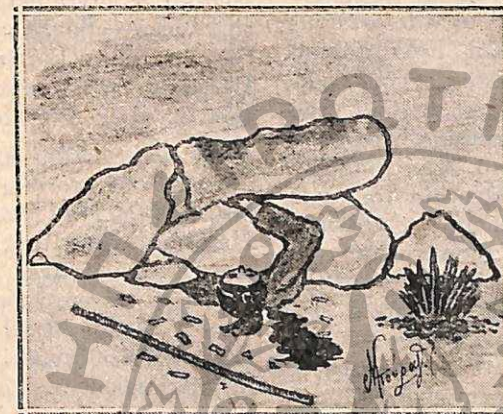
Γυρνοῦσε ἔτσι ἄσκοπα ὕστερ' ἀπ' αὐτὰ μέσ' στοὺς δρόμους· ἂν τῆς δύνανε κανένα κομματί ψωμι ἔτρωγε. Στὸ σπίτι τῆς πῆ-γαῖνε μόνο γιὰ νὰ ἀλλάξῃ τὰ ρούχα τῆς μ' ἄλλα χειρότερα. Μὰ νά, μιὰ Κυριακὴ τὴν εἶδαν ντυμένη στὰ καλά τῆς νὰ γυρνᾷ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά, πού βγήκε τελευταία ἀπ' ὅλες. Ὅλοι νόμιζαν ὅτι θάρχιζε μιὰ καινούργια ζωὴ ἡ θειὰ-Τσεβὴ μὰ...

Τὸ βράδυ ἄργά, πέρα ἀπὸ τὰ μεσάνυ-χτα, ὅλο τὸ χωριὸ ξύπνησε ἀπὸ τὴν κα-μπάνα κι' ἀπὸ φωνές. Μιὰ μεγάλη ἀνα-λαμπὴ φαινότανε κατὰ τὸ μέρος πού ἦταν τὸ καφφενεῖο... μιὰ μυρωδιὰ πετρελαιοῦ προδίδε τὸ χέρι πού εἶχε βάλει φωτιά.

— Χά! χά! χά! ἀκούστηκε ψηλὰ ἀπὸ τὴ ὄαρη. Ὅλοι γυρίσανε πρὸς τὰ ἐκεῖ κι' ἀπὸ τὴ μεγάλη ἀναλαμπὴ τῆς πυρ-

καῖας γνώρισαν τὴ θειὰ-Τσεβὴ, μέσα στὸν κοκκινωπὸ φόντο τοῦ καπνοῦ τῆς φωτιᾶς, νὰ γε-λᾷ, δείχνοντας τὰ δυὸ τῆς δόντια. Μερικοὶ κουνήθη-καν γιὰ νὰ τὴν πιάσουν, μὰ τὴν εἶδαν νὰ τρέχῃ ἴσια ἀπέναντι καὶ νὰ γροεμίζεται σὲ μιὰ βαθειὰ μελίστρα.

Τὴν ἄλλη μέρα τὴ βοῆκαν καταπλακω-μένη ἀπὸ κοτρώνια δίπλα τῆς ἦταν

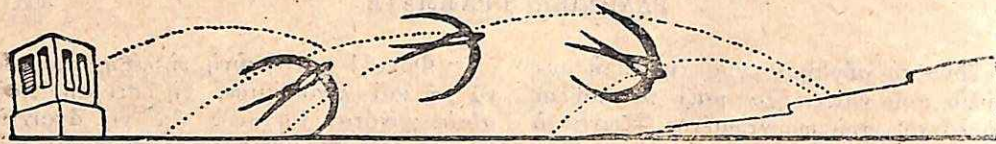

Τὴ βοῆκαν καταπλακωμένη με κοτρώνια

Σκίτσα τοῦ συγγραφέως.

ΝΙΚΟΣ ΜΠΟΥΡΗΣ

ΠΑΝΟΥ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΟΥ "ΝΟΥΜΑ,"

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗ ΒΟΥΛΗ

ΤΟ ΠΡΟΣΩΡΙΝΟ ΣΤΑΜΑΤΗΜΑ ΤΟΥ "ΝΟΥΜΑ,"
(1910-1917)

Τὰ κατοπινὰ χρόνια τοῦ Νουμά, — χρόνια δύσεχτα, μαῦροι καιροί, κιότατα παλιῶν δημοτικιστῶν, χαροπαλέματα γιὰ τὴν ἔκδοση τοῦ φύλλου, ξέχειλα ποτήρια πίκρας γιὰ τὸν Ἰδρυτὴ τοῦ περιοδικοῦ— περνᾶνε ἀνάμεσα σὲ δυὸ μεγάλα ἱστορικά γεγονότα: Τὴν ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ τοῦ 1911, ποὺ φέρνει στὸν ἄφρο, συνεχίζοντας τὴν παράδοση τῶν Εὐαγγελεικῶν καὶ τῶν Ὁρεστειακῶν, τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, γιὰ νὰ τὸ ρίξει καὶ πάλι στὰ νύχια τῆς ὀχλοκρατίας, καὶ στὸν πόλεμο τοῦ 1912 ποὺ μὲ τὸ κλείσιμο τῆς Ἀνατολῆς, συνταράζει ἀπὸ τὰ θεμέλια τοῦ τοῦ Περιοδικό, τὸ ξεινάει οἰκονομικά, ὥς ποῦ τὰ καταφέρει τὸ Μάη τοῦ 1917 νὰ τοῦ πάρει καὶ τὴν τελευταία του πνοή— ἀποκλεισμοί, Πανευρωπαϊκὸς πόλεμος, ἐσωτερικὲς διαμάχες, κυνηγήματα τοῦ Διευθυντῆ τοῦ Νουμά καὶ τῆς φιλίας του ἀπὸ τὴν ἀντίθετη πολιτικὴ μερίδα— νὰ τοῦ πάρει τὴν τελευταία πνοή, νὰ τὸ ἀπονεκρώσῃ καὶ νὰ τὸ σταματήσῃ.

Σὲ ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα, ὁχτὼ χρόνια δολόκληρα, ὁ Νουμάς ἐγνώρισε ὄχι γιὰ λίγες φορὲς τὴν ἀνθρώπινη ἀχαριστία καὶ ὄχι γιὰ λίγες φορὲς ἓνα πύρινο δάκρυ ἐστάλαξε ἀπάνω σὲ τραγικότερες σελίδες ποὺ χάραξε χέρι ἀνθρώπου. Δὲν εἶναι ἐδῶ οὔτε ὁ κατάλληλος τόπος— ὑποχρεωμένοι νὰ συντομέψουμε τίς γραμμὲς αὐτές, ποὺ γιὰ νὰ δειχτοῦνε κατακάθαρες θέλουνε τὴν ἀνεση καὶ τὸν ἀέρα τοῦ βιβλίου— οὔτε ἡ στιγμή ἢ κατάλληλη γιὰ νὰ βροντοφωνάξουμε καὶ ἡμεῖς πὼς «Ἕνας λαὸς ὑψώνεται ἀμὰ δεῖξῃ πὼς δὲ φοβᾶται τὴν ἀλήθεια», δείχνοντας ἔτσι τὴν

ἀλήθεια δόλγυμνη, τὴν ἀλήθεια ποὺ δὲν ἀρκεῖ μόνο νὰ λάμπῃ ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ σφάξῃ, κατὰ τὸ λόγο τοῦ Ποιητῆ.

Ὅμως— ἂν προσπερνᾶμε κάποια ἐσωτερικά, παρασκηνία τοῦ Περιοδικοῦ, ποῦ, μὲ τὸν καιρὸ τους θὰ τὰ φέρουμε στὸ φῶς, — δὲν μποροῦμε ἀπὸ τίς σελίδες αὐτές, νὰ μὴν καυτηριάσουμε τὴ Βουλὴ τοῦ 1911 ποὺ ἐψήφισε τὸ ἀνελεύθερο καὶ ἀντισυνταγματικὸ ἄρθρο γιὰ τὴ Γλῶσσα— βουλὴ ποὺ εἶχε γιὰ φωτεινὸ τῆς ἀρχηγὸ τὸ Βενιζέλο, τὸν ἐπαναστάτη Βενιζέλο, τὸν ἀνθρώπο τῆς γροθιάς καὶ τῶν μεγάλων ἀποφάσεων.

Μὲ ὅλη τὴν ἀντίδραση ποὺ φέρανε τὰ προοδευτικὰ στοιχεῖα ἐκεῖ μέσα— Μαβίλης, Μάνος, Παπαναστασίου, Κουτουπῆς, Πετμεζᾶς, Γρανίτσας, Ἀραβαντινός, Δεμερτζῆς, Καραπάνης, Λυμπερόπουλος, Ζαβιταῖνος, Κοντογούρης καὶ ἓνα δυὸ ἄλλοι— ἡ Βουλὴ τῶν Γκαλαβᾶδων, Πατσουράκων, Κουλουμβάκηδων, Γαλανῶν, Μπουφίδηδων καὶ τ. λ. καὶ τ. λ., πέτυχε— μὲ δειλιασμένο κάπως τὸ Βενιζέλο γιὰ νὰ μὴ χάσῃ ἄλλα ζωτικότερα ζητήματα, μιὰ καὶ τὸ Γλωσσικὸ σύρθηκε στοὺς δρόμους καὶ πῆρε ὅλα τὰ ταπεινὰ ἐλατήρια τῆς λαϊκῆς ἐκμετάλλευσης, — πέτυχε νὰ ψηφιστῇ τὸ περίφημο 107 ἄρθρο, προστατευτικὸ τῆς Καθαρεύουσας καὶ καταστρεπτικὸ, φυσικά, ὅσο παίρνει τῆς Δημοτικῆς.

Τὸ ἄρθρο αὐτὸ διατυπώθηκε στὸ Σύνταγμα ὡς ἑξῆς:

«Ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Κράτους εἶναι ἐκείνη εἰς τὴν ὁποίαν συντάσσεται τὸ πολίτευμα καὶ τῆς Ἑλληνικῆς νομοθεσίας

τὰ κείμενα— πᾶσα πρὸς παραφθορὰν ταύτης ἐπέμβασις ἀπαγορεύεται».

Ἡ πολεμικὴ, ποὺ ξέσπασε τότε ἀπὸ τίς σελίδες τοῦ Νουμά, εἶναι ἀπὸ τίς χαρακτηριστικότερες, μαρτυροῦντι σωστῶς, ἀγῶνας στῆθος μὲ στῆθος, ἀδελιαστο μᾶτι. Ἡ παραφθορὰ ὀνομάτων πῆρε καὶ ἔδωσε, ἡ σάτυρα ὀργίσα, ἄφρισε κυριολεκτικά.

Ὁ Παλαμᾶς, ποὺ λίγους μῆνες προηγήτερα εἶχε παρασημορηθεῖ μαζί μὲ τὸν Καρκαβίτσα, Ξενοπούλο, καὶ ἄ., τιμωρήθηκε μ' ἓνα μῆνα προσωρινὴ ἀπόλυση ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον γιὰ νὰ ικανοποιηθῇ καὶ νὰ λουφάξῃ ἡ ξαναμένη φοιτηταριά. Ἀφορμὴ στάθηκε τὸ ἄρθρο τοῦ «γιὰ νὰ τὸ διαβάσουν καὶ τὰ παιδιὰ» (σελ. 113, ἀρ. 424 τοῦ 1911) ποὺ διακήρυντε σ' αὐτὸ παλληναρίσια πὼς τὸ θεωρεῖ ἐπαινὸ τοῦ καὶ τὸ λογαριάζει δόξα του νὰ κρατῆται μαλλιαρός. **Ὁ μαλλιαρισμὸς**— ἔγραφε— **εἶναι ἡ Ἀρετὴ μου.**

Ὁ Ταγκόπουλος, πάλι, σὲ ἄρθρα τοῦ ἐνυπόγραφο, στὸν ἀριθμὸ 426, ἀποκαλοῦσε **ἡλίθιο** τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἀθῆνας, ἡλίθιο τὸ συγκρότημα αὐτὸ ποὺ «ξεφρενιασμένα καὶ ἀσυλλόγιστα καὶ λογομεθυσμένα» δίχως ἀγῆρι ἀντρισμοῦ, πέταξε μὲ βρισιὰς τὸν Ποιητὴ ἀπὸ τὸ γραφεῖο του, καὶ ψεῦτες καὶ συκοφάντες τοὺς Μιστριώτηδες καὶ τοὺς Πετραλιάδες ποὺ σπρώχανε μὲ τίς **Κεχρμπάρες**, τὸν **Παλιοκουβέντα** καὶ τίς σωρὸ ἀηδίες καὶ πατριδοκαπηλεῖες τοὺς τὸ Λαὸ σὲ ἐξεγερσῇ.

Οἱ φοιτητὲς πάνω στὸ μεθῆσι τους καὶ στὸν πολεμικὸ τους ἐνθουσιασμό, ποὺ τοὺς τότε κεντοῦσε ὁ παλιός, ἂν δὲν κάνω λάθος, ρήτορας τῶν Ὁρεστειακῶν, ὁ πολὺς Καπετανάκης, μελετοῦσαν γιὰ μιὰ στιγμή νὰ σπάσουνε καὶ νὰ κάψουνε τὰ στίγματα τοῦ «Νουμά», ποὺ τᾶνε κοντά τους, στὴ βορεινὴ πλευρὰ τῆς Βιβλιοθήκης, Ἰπποκράτους 11. Ἡ διαδήλωση ὁμῶς σταμάτησε στὴ γωνία Ἰπποκράτους— Πανεπιστημίου καὶ περιορίστηκε σὲ κραυγὲς καὶ σ' ἀναθέματα. Οἱ μαλλιαροὶ εἶχανε, βλέπετε, μπόμπες καὶ μυδραλλιοβόλα στὰ ὑπόγεια τοῦ «Νουμά». Ποῦ νὰ ζυγώσουνε τὰ παλληναρία! Ναι, ναι, εἶχανε μπόμπες οἱ μαλλιαροὶ τὴν πίστη τους στὸν ἀγῶνα. Καὶ μυδραλλιοβόλα τὰ στήθεια τους τὰ ξέσκεπα, καὶ τὰ λόγια τους τὰ σωστά:

Ὁ Ταγκόπουλος ἔγραφε σὲ παραγραφὰκι τοῦ στὸν ἀριθμ. 425, σελ. 137:

«Πάνου σὸ μεθύσι τους, (γιατί, φαίνεται, ἐδῶ στὸ μακάριο τόπο μας οἱ ἀνθρώποι μεθᾶνε καὶ ἀπὸ ἀεροκουβέντες) εἶπανε νύθοινε καὶ στὰ γραφεῖα μας καὶ νὰ μᾶς τὰ κάνουνε θαλάσσα. Καὶ ξεκινήσανε μάλιστα γιὰ ν' ἀρθοῦνε, μὰ στὸ δρόμο, φαίνεται, τὸ μετανιώσανε. Κρίμα!

Τὸ γραφεῖο μας βούσκειται σιμὰ στὸ Πανεπιστήμιον, δέκα δρασκελιὰς τόπο, καὶ ὅποια ὥρα θέλουνε ἄς κοπιᾶσουνε. Μὰ νὰ κάνουν τί; Νὰ μᾶς σπάσουν τὰ τῆμα, τὰ τραπέζια, ἴσως καὶ τὸ κεφάλι μας; Μωρέ, κακὸ ποῦ θὰν τὸ πάθουμε. Σάμπως ὁ ἀγῶνας μας νὰ κρατιέται ἀπὸ ἓνα γερὸ τῆμα ἢ ἀπὸ ἓνα κεφάλι ἄσπαστο!

Ἐμεῖς οἱ δημοτικιστὰδες διαδηλωσες δὲν κάνουμε, δὲ φοβερίζουμε, δὲ σειοῦμε τίς μαγκούρες μας. Συζητοῦμε. Μὰ τὰ ἐπιχειρηματὰ μας θάνα γερὰ, φαίνεται, γιὰ τοῦτο οἱ ἀντίθετοι ἀγριεύουν καὶ τρίζουν τὰ δόντια τους— τὸν καιρὸ μάλιστα ποὺ ἡμεῖς σφίνουμε κατὰ μέρος τὴ συζήτηση καὶ ξεκαρδιζόμαστε στὰ γέλια...»

Καὶ παρακάτω σ' ἄλλο παραγραφάκι:

«Νὰ, τὰ ὅπλα τους! Ἡ ψευτιά καὶ ἡ κακοήθεια. Πλάϊ στὰ «θυμήσου με, ἀφέντη, διὰν ἔρθεις στὰ πρόμακα» (Μνήσθητί μου, Κύριε, διὰν ἔθης ἐν τῇ βασιλείᾳ σου), Κεχρμπάρα (Ἡλέκτρα), Κωνσταντῆς Παλιοκουβέντας (Παλαιολόγος) καὶ στίς ἄλλες καθαρευουσιάνικες συκοφαντίες, ἀπὸ τὴν περασμένη Δευτέρα (21 τοῦ Φλεβάρου 1911) μπῆκε καὶ τὸ τροπάρι τῆς «Κασσιανῆς», ποὺ ἡ «Ἑσπερινή» μᾶς βεβαιώνει (τί λόγος!) πὼς μεταφράστηκε σὲ «Ἀφέντη, ἡ γυναῖκα ποὺ χαντακώθηκε στὰ πολλὰ παραστράφημα» κτλ.

Ὁ Μιστριώτης καὶ ὁ Καπετανάκης θάχουνε δῶ καὶ ὁμπρὸς ἀκόμα καὶ ἄλλο ἓνα δυνατό ἐπιχείρημα «κατὰ τῶν βεβηλωτῶν τῆς θεοσεβείας καὶ τῆς γλώσσας». Ἀδιάφορο ἂν καὶ αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα εἶναι βγαλμένο ἀπὸ τὸ ψευδορῶν χεῖρ τῆς Καθαρεύουσας...»

Ὁ Ψυχάρης, πικαρισμένος ἀπὸ τὴν ὅλη κατάστασιν καὶ πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ ἄρθρο γιὰ τὴ γλῶσσα, ἔγραφε στὸν ἀριθμὸ 428, τ' ὄνομα τοῦ Βενιζέλου, τοῦ **Ποιητῆ** Βενιζέλου, ποὺ τοῦ εἶχε ἀφιερῶσει ἓνα τὸν διήγημα.

Νά, γιὰ τὴν ἱστορία, ἡ σχετικὴ δήλωσις τοῦ Ψυχάρη:

«Ἕνα μου διήγημα, **Ἐθνικὸ Συμπόσιο**, ποὺ δημοσιεύθηκε στὸ **Νουμά** (καὶ ἀρ. 433) εἶναι, λέει, ἀφιερῶμένο τοῦ Βενιζέλου.

Ξεγράφεται ἡ ἀφιέρωσις, ὁ ἀνθρώπος καὶ τ' ὄνομά του.

Τὸ διήγημα μνησθεῖ.

ΨΥΧΑΡΗΣ

Ἄλλὰ ἐκεῖνο πού εἶναι νόστιμο καὶ ἀξίζει ν' ἀναφερθῇ ἐδῶ, εἶναι τ' ὅτι κατάφερε ἡ δημοκρατία καὶ ὁ συκοφαντικὸς συρφετὸς νὰ συσταθῇ **εἰδικὴ Κοινοβουλευτικὴ Ἐπιτροπὴ**, μὲ εἰσηγητὴ τὸν Πολύβιο Λαγοπάτη, γιὰ νὰ ἐξετάσῃ ἂν εἶναι ἀλήθεια πὼς οἱ Δημοτικιστὲς εἶναι ὄργανα ξένης προπαγάνδας, πωλημένοι, προδότες κ.τ.λ.κ.τ.λ. Τότε κάλεσαν καὶ τὸν ἰδρυτὴ τοῦ Νουμᾶ στὴν Εἰσαγγελία νὰ ξεκαθαρίσῃ πού τὰ βρήκε τόσα... ρούβλια, πού τάχε κρυμμένα σὲ ντουλάπι, καθὼς εἶχε καταθέσει, φανταστῆτε! μιὰ ὑπηρετρία μισότρελλη, διωγμένη ἀπὸ τὸ σπίτι μας. Τὰ ρούβλια εἶτανε... δεκάρες χάλκινες, κανωμένες σὲ χαρτοῦτσα, πρόχειρες γιὰ τὴν ἐπισκευὴ πού κάναμε τοῦ σπιτιοῦ μας κι' ἀπομεινάρια μιᾶς κληρονομιάς τοῦ θεῖου μας Ἀρχιάτρου Γιάγκου Ἀθανασίου, γνωστοῦ ἀρκετὰ στὴν Κέρκυρα.

Τὴν ἴδια σχεδὸν χρονικὴ περίοδο (1910) ἰδρύθηκε ἀπὸ μέλη τῆς παλιᾶς Ἐταιρείας ἡ Ἑθνικὴ Γλῶσσα, (κ' ἔχει γράψῃ γι' αὐτὴν ἀρκετὰ ὁ Νουμᾶς στὰ πρῶτα του χρόνια) ὁ «Ἐκπαιδευτικὸς Ὅμιλος» μὲ σκοπὸ «νὰ βοηθήσῃ τὴν ἀναγέννηση τῆς Παιδείας στὴν Ἑλλάδα, νὰ καλλιεργήσῃ τὴ δημοτικὴ καὶ τὰ ἐθνικὰ ἰδανικά τῆς Φυλῆς...»

Ἀλλὰ τὰ μέσα τῆς ἐφαρμογῆς πού διέθετε ὁ Ὅμιλος, ἡ ἀποστροφή τῶν περισσότερων ἀπὸ τὰ μέλη του πρὸς τὸν ὀρθόδοξο δημοτικισμό, σ' αὐτὸ τὸ ἔργο καὶ τ' ὄνομα τοῦ Ψυχάρη, πού τοὺς ἐφύβιζε σὰν μπαμπούλας, ἡ ξερομασημένη πολιτικὴ, **ναὶ μὲν ἀλλὰ καί**, ἡ μέση λύση προτιμότερη γιὰ τὴ γλῶσσα, ἔκανε τὸ «Νουμᾶ» κάθε ἄλλο παρὰ νὰ βλέπῃ μὲ συμπαθητικὸ μάτι τὸν Ἀγῶνα τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου ἢ Ἀνεμό-μυλον, καθὼς τὸν ἐβάφτισε ἀγρότερα ὁ Ψυχάρης. Τὸ ἂν εἶχε δίκιο ἢ ἄδικο ὁ Νουμᾶς, φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη πού πῆρε τὸ καλὸ αὐτὸ Σωματεῖο, πού ἰδρύθηκε γιὰ νὰ καλλιεργήσῃ μαζί μὲ τ' ἄλλα καὶ τὰ... Ἑθνικὰ Ἰδανικά τῆς Φυλῆς!

Ἐκπαιδευτικὸς Ὅμιλος κι' Ἀδερφάτο τῆς Πόλης—πού ἔχει ἀξιόλογη κι αὐτὸ παρασηνιανὴ δράση—δὲν κάνανε τίποτ' ἄλλο, ἔξω ἀπὸ τὶς γενικὲς τοὺς γραμμές, παρὰ νὰ σπέρνονε ζιζάνια καὶ τριβόλια στὸ δρόμο τοῦ Νουμᾶ, καὶ νὰ τοῦ πλέ-

κουνε τ' ἀγκαθωτὸ στεφάνι νὰ τοῦ ματώνῃ τὸ μέτωπο. Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφανειακὴ δημοτικιστικὴ δράση, ὁ ἀρριβισμὸς καὶ τὸ μικροσυμφεροντάκι ὀργιάζανε, μαζί μὲ τὴ δίψα τῆς Ἀρχομανίας, πού τῆς ἔφραζε τὸ δρόμο τὸ κοφτερὸ πελέκι τοῦ Νουμᾶ καὶ τὸ δυνατό σφιχτοδεμένο τοῦ Ψυχάρη πλοκάμι. Εἶναι θλιβερό, μὰ εἶναι κι ἀληθινὸ στὰ καθέκαστα, ὁλότελα καὶ θεόγυμνα **ἀληθινά**, τί ἄσχημο ρόλο καὶ τί κακὲς ὑπηρεσίες προσέφεραν γενικώτερα στὸν Ἀγῶνα, μερικοὶ καμποτῖνοι τῆς Ἰδέας, πὺ ἐπικίνδυνοι κι ἀπ' αὐτὸ τὸ Μιστριώτη, κι ἀπ' αὐτὸν ἀκόμα τὸ Χατζηδάκη, πού τοῦ γιορτάσαμε -ζωὴ νάχη- μὲ τόσο ἐπίσημο τρόπο, μόλις προχτές, τὴν ὀγδονταετηρίδα του!

Ἀπὸ γράμματα ἀνέκδοτα τοῦ Ἐφταλιώτη, Ἰδα, Πετροκόκκινου, τῆς κυρίας Δέλτα, τοῦ κυρίου Ἀλέξ. Πάλλη, τοῦ Ψυχάρη, φαίνεται πόσο μαζί μὲ τὸν Ἀγῶνα ἐνάντια στοὺς καθαρευουσιάνους, γινότανε κ' ἓνας Ἀγῶνας ἐνάντια στοὺς Σαύλους τοῦ Δημοτικισμοῦ, πού ἅμα πίνανε τὰ πόστα σὲ καμιὰν ἀνώτερη θέση, ξεχνούσανε καὶ Δημοτικισμό καὶ Ἰδέα καὶ ταμπούρι τοῦ Νουμᾶ καὶ γυρίζανε ὅλη τὴν παλιά τους ἀγάπη καὶ ὅλη τὴν ἀτράνταχτη πίστη τοὺς σὲ θανάσιμο μῖσος καὶ σὲ ὑποὺλη πολεμικὴ κατὰ τοῦ «Νουμᾶ», πού τοὺς ξεσκέπαζε. Γινόντουσαν οἱ **ραβδῆδες** γιὰ τὴ ράχη τοῦ Περιδικοῦ, ὅπως ἐπιτυχημένα τοὺς ἀποκαλοῦσε ὁ πατέρας μου.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω **γράμματα**, φαίνεται ἀκόμα πόσα φαρμάκια ἔπινε ὁ ἰδρυτὴς τοῦ «Νουμᾶ» κι ἀπὸ τοὺς ἴδιους αὐτοὺς τοὺς πρωτεργάτες τῆς Ἰδέας, πού ὁ ἓνας τοῦ ἔβαζε «πεντηκοντάδραχμο πρόστιμο» γιὰτὶ δημοσίεψε κάτι πού δὲν τ' ἄρεσε, ὁ ἄλλος τοῦ σύσταινε ν' ἀφήσῃ κατὰ μέρος τὴ δημιουργικὴ του ἐργασία, δράματα, διηγήματα, πρόζα καὶ στίχο, καὶ νὰ ἐπιδιοθεῖ περισσότερο σὲ **διορθώσεις**, νὰ μὴ γίνονται λάθη τυπογραφικά, κι ὁ τρίτος κι ὁ τέταρτος κι ὁ πέμπτος ἔκοβε τὴ συνδρομὴ του, ἀφήνοντάς τον στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, γιὰτὶ νόμιζε πὼς στὸ τάδε ἄρθρο θίγεται τό... πρόσωπο τοῦ μακαρίτη Βασιλέα Γεώργιου, ἢ στὸ δεῖνα φύλλο δημοσιεύεται ἔργο τοῦ Ἄλφα, πού μαζί του ἔχει προσωπικά. Γιὰ νὰ **κάνῃ** ὁλονῶνε τὸ κέφι ὁ Ταγκόπουλος καὶ νὰ

μὴν πάθουνε τὰ νεῦρα του κ' ἡ ἀληθινὰ σιδερένια ὑγεία του (πού κλονίστηκε τέλος) ἔπρεπε νὰ χρίσῃ καὶ τὸ Νουμᾶ του σὰν τὸ φοῦρνο τοῦ Ναστραδὶν Χότζα καὶ νὰ τότε γυρίσῃ ἀπάνω στὸ καροτσάκι, ὅπου ἄρεσε στὸν καθένα: Στὸ βορριά θέλεις; νά, στὸ βορριά. Δὲ σ' ἀρέσει ἐκεῖ; τὸν γυρνᾶμε κατὰ τὸ σορόκο....

Αὐτὰ, δυστυχῶς, τὰ ἐλάχιστα, ἀποτελοῦνε ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ **ἰδιαιτέρα** τοῦ «Νουμᾶ» πού τὰ ξεκαθαρίζουνε χωρὶς, νὰ μένῃ παραμικρὴ ἀμφιβολία, τὸ πλῆθος τῶν γραμμάτων τοῦ Ἀρχείου του. Ἰδιοὶ ἀπαράλλαχτοι καὶ σ' αὐτό, σὰν τοὺς πρόγονούς μας, κάναμε ἓναν Ἀγῶνα, κι ὅμως ἀναμεταξύ μας τρωγόμαστε σὰν τὰ σκυλλιά. Μεράκι καὶ σεβντὰς καὶ πόθος μας ἄσβυστος νὰ πιάσουμε τὰ γκέμια, ν' ἀνεβούμε στὴν ἀρχή, νὰ βαβαλλικέψουμε τὸ φτερωτὸ Πήγασσο, ἐμεῖς κι ὄχι ἄλλος. Κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ μεριά νάχουμε ἓνα ραγιά νὰ μᾶς θυμιατίσῃ, νὰ μᾶς ἐξυπηρετῇ, νὰ μᾶς λιβανίσῃ, γιὰτὶ; γιὰτὶ τοῦ πετόύσαμε ἓνα ξεροκόμματο, κι αὐτὸ γιὰ ν' ἀγοράσῃ χαρτί, νὰ στέλνῃ ταχυδρομεῖο, καὶ νὰ πληρώνῃ τὸν τυπογράφο, μὲ τὸ αἷμα—ἀλλοίμονο! τῆς καρδιάς του.

Ἀπὸ μακριὰ ὁ Δημοτικιστικὸς Ἀγῶνας ἔχει τὶς ὁμορφιές του, τὶς ἀπειρες ὁμορφιές του, εἶναι μιὰ παλαιότερα μὲ λεβέντες καὶ μὲ γενναῖο κονταροχτύπημα, εἶναι κ' ἓνα περιβόλι σπαρμένο μὲ λουλούδια καὶ μὲ τρεχούμενα νερά, μὰ δὲν πᾶνει ἀπὸ κοντὰ νὰ μᾶς δείχνεται μὲ ὅλα τὰ ψεγάδια πού χαρακτηρίζουνε τὴ Φυλὴ, μὲ ὅλες τὶς ἀσχήμιες καὶ τὰ πάθη μας, πού τοῦ φορτώσαμε ἐμεῖς οἱ Ρωμιοί, ὁ περιούσιος λαὸς τοῦ Κυρίου, οἱ μικροπεριούσιοι λαὸς τοῦ Βάθους καὶ θρωπάκηδες, οἱ ταπεινοὶ στὸ βάθος καὶ τιποτένιοι. Εὐτύχημα ἔπρεπε στὴν κατάλληλη ρυγμὰ τοῦ Ψυχάρη ἔπρεπε στὴν κατάλληλη **ἱστορικὴ στιγμή!** Τίποτ' ἄλλο! Ἀνάγκη ἀπαραίτητη ὁ Ἀγῶνας, καὶ ἔγινε. Μὲ ἀπαραίτητη τὴ λαμπεράδα του, μὲ ὅλη τὴ συνειδησιασμένη κάποτε θωριά του. Μὲ τὰ προτερήματα καὶ μὲ τὰ ψεγάδια του.

Σ' αὐτὴ τὴν περίοδο, πού ἀναφέρουμε, 1910—1917, δὲν εἶναι λίγοι οἱ Νέοι πού πρωτοφάνηκαν ἀπὸ τὶς στήλες τοῦ Νουμᾶ, οὔτε ἀσήμαντα τὰ ἔργα πού εἶδαν τὸ φῶς. Καὶ πρὶν ἀπ' ὅλα ἔχουμε τὶς κριτικὰς τοῦ Ρήγα Γκόλφη, πού ὡς **κριτικὸς τοῦ Νουμᾶ** εἶχε κινήσει τὴν προσοχὴ τοῦ

Χατζοπούλου καὶ ρωτοῦσε ἀπὸ τὸ Μόναχο νὰ μάθῃ ποῖος εἶταν, ἔχουμε τὰ Σημειώματα στὸ Περιοῶριο τοῦ Παλαμά, πού ἂν σήμερα φαίνονται σὰν παράκαιρα στὸ νέο βιβλίο τοῦ «Πεῖσοι δρόμοι», στὸν καιρὸ τοὺς (1910 ἀρχίσανε) εἶχανε τὸν τόπο τοὺς καὶ τὴν κριτικὴ τοὺς θέσῃ, ἔχουμε τὰ διηγήματα τοῦ Χατζόπουλου καὶ τοῦ Θεοτόκη, τὴν Τάσω (1910) τὸν Ὑπεράνθρωπο (1911) τὴν «Τιμὴ καὶ Χοῆμα» (1912) τὸν «Ὁθέλλο» τοῦ Σαῖ-πην σὲ δημοτικὴ γλῶσσα κ' ἐντεκασυλλαβο ἀψευγάδιαστο στίχο (1915), τὴ μετάφραση καὶ δημοσίευσή ὁλόκληρου τοῦ «βιβλίου τοῦ μικροῦ ἀδερφοῦ τοῦ Γκεῖ-γεροσταμ» (1915), ἔχουμε τὰ Ρομπιναῖα τοῦ Ὁμάρ Καγιὰμ ἀπὸ τὸν Κώστα Τριανέμη—Κ. Κασιμπάλη (1915—1916), τὸ Μαῦρο χέρι, (1911) δραματάκι μονόπραχτο, τὸν «Ἀρχισυντάκτη», θεατρικὴ σάτυρα καὶ τοὺς «Ἀπόγονους», ρομάντζο τοῦ Δ. Ταγκόπουλου, τὸ «Μεγάλο Παιδί» (1913) ἐπαναστατικὸ μυθιστόρημα τοῦ Κ. Παρορίτη, τὴ συζήτησι τὴν ἀρχὴ τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ καὶ τὴ συζήτησι στὰ 1916 ἂν πρέπει νὰ βγοῦμε κ' ἐμεῖς στὸν πόλεμο ἢ νὰ ταχθοῦμε στὸ πλευρὸ τοῦ Συνετοῦ Βασιλέα, καθὼς ὑπεστήριζε σὲ ἄρθρα του ὁ Α. Τρανὸς—Ἀλέκος Βαμβέτσος καὶ πολὺ πῶς χαριτωμένα ἀπ' αὐτὰ ἔχουμε τὸ ἀθάνατο «Κριτικὸ Περιβόλι»—Pro domo mea τοῦ Ξενοπούλου (1916) καὶ τὸ καυγαδάκι πού ἀναψε μετὰ Ξενοπούλου καὶ Ποριώτη καὶ Ταγκόπουλου, γιὰ νὰ **κάνῃ** γτόρο ὁ ἔξυπνος Ζακυνθινός!

Στὸ διάστημα αὐτὸ πρωτοφάνηκε, καθὼς εἶπα, ἀπὸ τὶς στήλες τοῦ Νουμᾶ ἀρκετοὶ νέοι πεζογράφοι καὶ ποιητὲς, πολλοί, πάμπολλοι, πλῆθος, λαὸς, πού ἄλλοι ἀκολουθήσανε, πῶς γνωστοί, θετικώτερους δρόμους καὶ μερικοὶ ἐξακολουθοῦνε ὡς τὰ σήμερα νὰ θεραπεύουνε τὶς ἀδερᾶπτες Μοῦσες. Ἐνας ἀπὸ τοὺς τελευταίους εἶναι καὶ ὁ ὑποφαινόμενος πού δημοσίεψε γιὰ πρώτη φορὰ διηγήματά του στὸν ἀριθ. 481 τοῦ 1912. Ὁ κριτικὸς Ἀλκης Θούλος πρωτοφάνηκε, —μὲ ποιήματά του ὅμως,—στὸ 569 φύλλο, 11·6 τοῦ 1915.

Ἐπίσης ἀπὸ τοὺς νέους, πού συνεργαστήκανε κάπως ταχτικώτερα τὰ τέσσερα πέντε αὐτὰ χρόνια στὸ Νουμᾶ (1912—1917) εἶνε ὁ Λέων Κουκούλας, ὁ Γερά-

Ο Πέτρος ἐρχότανε καβάλλο, τὸ πρόσωπό του εἴτανε μαυροκίτρινο, τὰ μάτια του κλειστά ὥπως στὸ λείψανο.

—Τὶ ἔχεις; τὸν ρώτησε ὁ Ἡλίας τρομαγμένος.
—Τὸ παιδί πέθανε! ἤρθα νὰ στὸ πῶ, ἀπάντησε ὁ Πέτρος—γύρνα στὸ χωριὸ γιατί πρέπει νὰ τὸ θάψης; ἐσὺ, ὁ Ἡλίας. Δοκίμασε τέτοια τρομάρα καὶ τέτοια ἀγωνία, ὥστε πετάχτηκε ἀπάνω. Μὰ καὶ σὰν ζύπνησε ἐνοιώθε ἀκόμα τὴν ἴδια ἀγωνία. Εἶχε κι' ὅλας ξημερώσει. Ἄκουσε τὸ παιδί νὰ κλαίῃ καὶ ἀμέσως σκέφτηκε μὲ πίκρα.

—Μὰ καὶ πεθάνει κι' αὐτό; καὶ τ' ὄνειρο εἴτανε ἡ προειδοποίηση; Ποτέ οἱ δυστυχίες δὲν ἐρχονται μονάχες. Κ' ἐγὼ πιστεύω στὰ ὄνειρα. Τοῦ φαινότανε πὼς τώρα πιά ὅλες οἱ δυστυχίες εἴτανε δυνατές, ἀναπόφευκτες. Ἀπ' τὴ μεγάλη του λύπη πῆγε νὰ δῇ τὸ παιδί. Τὸ βρῆκε νὰ κλαίῃ. Ἡ Μανταλένα ντυμένη στὰ μαύρα, πού τὴν κάνανε πολὺ χαριτωμένη, ὅλο νειάτα καὶ δροσιά, προσπαθοῦσε νὰ τὸ ἡσυχάσῃ μιλώντας του σιγά. Εἶχανε κι' ὅλα μαζεῦντε πολλοὶ συγγενεῖς. Τὸ σπῆτι εἴτανε θεοσκότεινο.

Ο Ἡλίας προχώρησε σιγά, στὸ πῶ σκοτεινὸ μέρος τῆς κἀμαρας.

—Τί ἔχεις;—ρώτησε σκύβοντας ἀπάνου στὸ παιδί—γιατί κλαίει;—ρώτησε κατόπιν τὴ Μανταλένα.

Τὸ παιδί τὸν κοίταξε μὲ τὰ μεγάλα δακρυσμένα μάτια του καὶ σάπασε μιὰ στιγμή. Τὸ στόματάκι του εἴτανε ἀνοιχτό καὶ ἔτρεμε, ἔπειτα ξανάρχισε τὰ κλάματα. Σήκωσε καὶ ἡ Μανταλένα τὰ μάτια στὸν Ἡλία καὶ τὸ χεῖλι τῆς ἀρχισε νὰ τρέμῃ.

—Σώπα, σώπα μωρό μου—εἶπε μὲ τρεμουλιαστή φωνὴ σφιγγοντάς το στὴν ἀγκαλιά της—ἔλα μὴν εἶσαι κακός. Νά, ὁ μάρμαρας δὲ θέλει νὰ κλαίς...—Μὰ ξαφνικὰ ἔγειρε κι' αὐτὴ τὸ πρόσωπό της ἀπάνω στὶς πλάτες του μικροῦ καὶ ἄρχισε νὰ κλαίῃ ἀπαρηγόρητα.

—Μὰ τί πράγματα εἶναι αὐτὰ Μανταλένα—εἶπε ὁ Ἡλίας—κι' ἀπομακρύνθηκε σὰν νὰ τὸν ἐσπρωχνε κάποιο ἀόρατο χέρι. Ἡ σκηνὴ αὐτὴ τοῦφερε τὸ αἷμα ἄνω κάτω. Αἰσθανότανε πὼς ἡ Μανταλένα δὲν ἔκλαιγε μονάχα γιατί ἔχασε τὸν ἄντρα της. Τὸ φλογερὸ βλέμμα τῆς τοῦ ἔξοικε τὴν καρδιά.

—Ο παππᾶ Πορτσεντοῦ ἔχει δίκιο—σκεφτότανε καθισμένος σὲ μιὰ γωνιά ἀνάμεσα στοὺς συγγενεῖς—τὸ παιδί θὰ μᾶς δέσῃ γιὰ πάντα! Εἶναι ἀνάγκη νὰ μὴν τὸ βλέπω, νὰ μὴν πηγαίνω κοντά του, γιατί ἀλιώτικα, χάρηκα.

Ὅλος ἐκεῖνος ὁ κόσμος πὺ μπαινόβγαине, λέγοντας τῆς συνειθισμένες εὐχές, τὸν στενοχωροῦσε φοβερὰ. Ποθοῦσε νὰ εἶχανε τελειώσει ὅλα, ἡ κηδεία, οἱ τρεῖς μέρες πού βαστάνε τὰ συλλυπητήρια, γιὰ νὰ βρεθῇ μονάχος μὲ τὸν πόνο του καὶ τοὺς πειρασμούς του.

—Ἀλλοῖμονο—σκεφτότανε—ἂν ὁ πειρασμὸς εἶναι κιόλας τόσο δυνατός, ἐνῶ τὸ λείψανο τοῦ ἀδερφοῦ μου βρίσκεται ἀκόμα ἐδῶ, τί θὰ γίνῃ ἀργότερα; Ὁχι, ὄχι, ὄχι!—ἔλεγε μὲ λύσσα—θὰ τὸν νικήσω! Πρέπει νὰ νικήσω καὶ θὰ νικήσω! Ὁ ἀγῶνας εἶχε ἀρχίσει καὶ πολὺ τρομερός. Οἱ πρώτες τρεῖς μέρες μὲ τὴν κηδεία καὶ τὰ συλλυπητήρια περάσανε σὰν ἓνα ὄνειρο.

Ἐπὶ τέλους ὁ Ἡλίας ξαναβρέθηκε στὸ κελεῖ του ξαπλωμένος στὸ κρεβάτι του, κουρασμένος, ὁλομόναχος. Δὲν τοῦ φεγγεῖ ἀπ' τὸ νοῦ ἡ νύχτα πού διάβαζε τὴν ἐπιστολὴ τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Καὶ ἡ θύμησις τῆς ἀτελεισιμένης του προσευχῆς τοῦ ξαναρχότανε ἐπίμονα σὰν τὴν ἡμέραν.

Καὶ τὸ ὑποῦλο ὄνειρο τὸν νικοῦσε. Τ' ἀνοιξιὰτικο ἀγέρι δροσερὸ καὶ εὐδιασμένο ἔμπαινε μέσα στὴν καμαρά του. Ἀπ' τὸ παράθυρο φαινότανε ἓνα κομμάτι οὐρανόσ τοσο βαθὺ καὶ τόσο γαλανό! Δὲν ἦταν ἄνθρωπο. κι' αὐτὸς σὰν τοὺς ἄλλους; Εἶχε ἀμαρτήσῃ! ὦρατα, καὶ ποῖος τάχα δὲν ἀμαρτάνει; Καὶ ποῖος τιμωριέται γι' αὐτὸ αἰώνια;

—Ναί, θὰ φύγω ἀπ' τὸ σχολεῖο καὶ θὰ δικαιολογηθῶ Πέθανε ὁ ἀδερφός μου καὶ μὲ χρειάζονται σιὸ σπῆτι. Ὁ κόσμος θ' ἀρχίσῃ τὸ κουτοσμπολιό, μὰ καὶ πότε ὁ κόσμος δὲν κουτοσμπολεῖ; Ὑστερα ἀπὸ ἓνα χρόνον θὰ πάθουν καὶ τότε!... Ἀ, τί εὐτυχία! Εἶναι δυνατὴ μιὰ τέτοια εὐτυχία; Μὰ ναί, ἐπὶ τέλους!

—Τί κουτὸς πού εἰμαι νὰ διατάζω, ἔλεγε παραπονεμένος γιὰ τὸν ἑαυτὸν του μὲ τίς ἀδικίες στενοχωρίες του. Αἰσθανότανε ἀνύποπτη χαρά, μὰ ξαφνικὰ ξανάπερτε δολόκληρος στὴν ἀπελπισία.

—Ὁχι! ὄχι! Τί εἶν' αὐτὰ πού λέω; ἔτσι θὰ νικήσῃς τὸν πειρασμό, Ἡλία Μπόρτολου; Ὁχι, ὄχι, ὄχι, πῆγαι πῶς μου σατανᾶ, θὰ σε νικήσω. Κ' ἐσφυγγε τίς γροθιές του σὰν γιὰ νὰ παλαίψῃ στ' ἀλήθεια. Ἐτσι περνούσαν οἱ ὥρες, οἱ μέρες, οἱ νύχτες καὶ οἱ μῆνες.

Μιὰ μέρα τὸν εἰδοποίησαν πὼς σὲ λίγο θὰ τὸν χειροτονοῦσαν. Οὕτε χάριζε οὕτε λυθῆκε. Τώρα πιά τοῦ φαινότανε πὼς ἀπόχτησε πείρα καὶ πὼς δὲν ἔπρεπε νὰ ξεγελιέται. Θυμότανε τὸν πρώτο καιρὸ τῆς ἀγάπης του, ὅταν ἔλπιζε πὼς ὁ γάμος τοῦ Πέτρου μὲ τὴν Μανταλένα θάρτανε γιὰ νὰ τοῦ γατριέψῃ τὸ πάθος. Μὰ τοῦ κακού!...

—Ὁχι, δὲν θέλω νὰ γελιέμαι—σκεπτότανε. Θὰ μείνω ἄνθρωπος ὑποκείμενος στὰ πάθη. Ἡ θεωρία μας δὲν βρίσκεται στὰ ἐμπόδια πού ὑπάρχουν ἀνάμεσα σ' ἡμᾶς καὶ στὴν ἀμαρτία, μὰ στὴν δύναμή μας καὶ στὴ θέλησή μας.

Ὅταν πῆγε στὸ σπῆτι γιὰ νὰ τοὺς ἀναγγεῖλῃ τὸ νέο, τοὺς βρῆκε ὅλους μαζεμένους. Εἴτανε καὶ ὁ Ματθαῖος ἓνας συγγενὴς τους, ὁ Γιάκου Φάρρε, πού μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Πέτρου σὺχναζε στὸ σπῆτι.

Ὁ Γιάκου Φάρρε αὐτὸς, εἴτανε ἀπ' τοὺς πρώτους τοῦ χωριοῦ, καὶ ἀνύπαντρος. Δάτρυνε τ' ὄρφανὸ τοῦ Πέτρου καὶ οἱ Πόρτολου κατασκοτωνόντανε ποῖος νὰ τὸν πρωτοπεριποιηθῇ μὲ τὴν ἐλπίδα μὲς κι' ἀφίσῃ ὅλη του τὴν περιουσία στὸ μικρό. Ὅταν μπῆκε μέσα ὁ Ἡλίας, τὸν βρῆκε νὰ κρατᾷ τὸ μωρὸ στὰ γόνατά του καὶ τοῦλεγε.

—Νὰ τώρα θὰ πᾶμε καβάλλα, πᾶμε στὸ πανηγύρι, ἔ;

Τὸ μωρὸ γελοῦσε. Ὁ Ἡλίας πειράχτηκε. Κοίταξε τὸ Φάρρε, πού μ' ὅλο τὸ πάθος του εἴτανε ὁμορφος ἄντρας, κοίταξε τὸ παιδί, κοίταξε τὴν Μανταλένα καὶ τὸν ἔπιασε ζήλεια. Γεγόρα ὅμως συγκρατήθηκε καὶ τοὺς ἀνάγγειλε τὸ νέο. Ἡ καλὴ αὐτὴ εἰδηση, εἴτανε γιὰ

τοὺς Πόρτολου καὶ προπάντων γιὰ τὴ θεία Ἀννέτα, πού ἡ λύπη τῆς γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Πέτρου τὴν εἶχε ὁλότετα γεράσει, σὰν ἀχτίδα ἡλίου.

—Δοξασμένο νᾶναι τ' ὄνομα σου Ἀη Φραγκίσκο μου—εἶπε ὁ μάρομα Πόρτολου. Τὴν περιμένα πὼς καὶ τί αὐτὴ τὴν ἡμέρα, ἂν δὲν εἶχα κι' αὐτὴ τὴν ἐλπίδα θὰ σκοτωνόμουν. Ἀ! χαμογελάτε! Χαμογελᾷς Γιάκου Φάρρε, δὲν ἔξερεις τὴν καρδιά τοῦ γέρο Πόρτολου! Κι' ἀναστένανε πολλὲς φορές. Ὁ Ἡλίας σκέφτηκε.

—Ὁ πατέρας μου μιλάει σοβαρά. Ἀν δὲν γίνω παπᾶς, θὰ πεθάνει ἀπ' τὴ λύπη του.

Μονάχα ἡ Μανταλένα δὲν ἔδειξε νὰ εὐχαριστήθηκε. Δὲν κοίταξε καθόλου τὸν Ἡλία, μὰ ὁ Ἡλίας δὲν γελᾶστηκε καθόλου γιὰ τὰ αἰσθηματὰ της.

—Μ' ἀγαπάει πάντα—σκεφτότανε φεύγοντας—ἄδικα ὁ Γιάκου Φάρρε θὰ τῆς κάνει τὰ γλυκὰ μάτια. Εἶναι δική μου, καταδική μου, θ' ἄρθῃ νὰ μὲ γυρέψῃ, θὰ κάνει ὅτι μπορεῖ γιὰ νὰ μοῦ μιλῇ, γιὰ νὰ μὲ πάρῃ, εἰμαι σίγουρος γι' αὐτό. Ἐγὼ τί θὰ κάνω;

Δὲν τόξερε, ὅπως δὲν ἔξερε πὼς καὶ πότε ἡ Μανταλένα θὰ μποροῦσε νὰ τοῦ μιλήσῃ. Μολαταῦτα περίμενε, καὶ περιμένοντας ἐτοιμαζότανε γιὰ τὸν ἀγῶνα. Ὅταν τοῦ λέγανε πὼς κάποιος τὸν ζητάει, ἄρχιζε νὰ χτυπᾷ ἡ καρδιά του καὶ σκεπτότανε:—Αὐτὴ εἶναι—μὰ κατόπιν ὅταν ἔβλεπε πὼς δὲν ἦταν ἐκεῖνη, ἡσυχάζε καὶ μελαγχολοῦσε μαζί. Ὅταν πῆγαινε στὸ σπῆτι φοβότανε μήπως συναντήσῃ τὴν Μανταλένα μονάχη, ἔμπαινε μὲ προφύλαξη κ' ὕστερα στενοχωριότανε βλέποντας πὼς ἡ Μανταλένα δὲν ἦτανε μόνη.

—Πρέπει ἐπιτέλους νὰ τελειώνουμε, ἔλεγε στὸν ἑαυτὸ του γιὰ νὰ δικαιολογηθῇ.

—Πρέπει νὰ κουβεντιάσουμε καὶ νὰ τελειώσουμε μιὰ φορὰ γιὰ πάντα. Πέρασε ὅμως κάμποσος καιρὸς καὶ ἡ Μανταλένα δὲν τὸν ἐνόηλε. Τὸ πῆγε ἀπόφαση, τόσο τὸ καλῆτερο! Ποῖος ἔχει; Μπορεῖ νὰ γελᾶστηκε. Ἰσως νὰ σκέπτεται περισσότερο τὸ Γιάκου Φάρρε ἀπὸ μένα! Ἐλεγε καὶ τοῦ φαινότανε πὼς εἶναι εὐχρηστημένος, μὰ στὸ βάθος ἐνοιώθε μιὰ παράξῃ καὶ ἀτελείωτη λύπη.

Ἐνα ἀπόγεμα ὅμως τοῦ Ὀκτώβρη, δυὸ καὶ τρεῖς μέρες πρὶν ἀπ' τὴν ἡμέρα τῆς χειροτονίας ἐνῶ μελετοῦσε στὸ κελεῖ του, ἤρθαν καὶ τοῦ εἶπαν πὼς τὸν ζητᾶνε.

—Αὐτὴ εἶναι—σκεφτηκε παραγμένος.

Δὲν ἦτανε αὐτὴ μὰ κάποιο γερονόπουλο σταλμένο ἀπ' τὴν Μανταλένα νὰ πῇ. Ὁ παππᾶ Ἡλίας (εἶται τὸν λέγανε κιόλας) γρηγόρα σπῆτι γιατί εἶν' ἀνάγκη.

—Σοὺ τὸ εἶπε καὶ ἡ μάνα μου; ρώτησε ὁ Ἡλίας.

—Δὲν ξέρω.

—Μήπως εἶναι ἄρρωστο τὸ παιδί;

—Δὲν ξέρω.

—Πῆγαινε, ἔρχουμε ἀμέσως.

Πῆγε μὲ τὴν καρδιά βαρεῖα ἀπὸ κάποιο κακὸ προαίσθημα. Ἡ Μανταλένα βοσκοῦτανε πραγματικὰ μονάχη τῆς σπῆτι. Ἡ θεία Ἀννέτα ἦτανε παγεμένη στὰ χωράφια, ὁ μικρὸς κοιμότανε. Τὸ σοκάκι ἦτανε ἔρημο καὶ γύρω ἀπ'

τὸ μικρὸ σπιτάκι βασίλευε ἀτέλειωτη γαλήνη.

Μόλις ἡ Μανταλένα εἶδε τὸν Ἡλία, ταραχτικὴ πολὺ κ' ἐνοιώσε πὼς τοῦ κάκου εἶχε ἐτοιμάσῃ τόσα νὰ τοῦ πῇ γιὰ νὰ τὸν κἀνῃ ν' ἀλλάξῃ ἀπόφαση. Εἶχε περάσει καιρὸς πού εἶχε πᾶει στὴν στάνη καὶ εἶχε νικήσῃ τὸν Ἡλία σ' ἓνα λεπτό. Τώρα εἶχε σεβασμό, ἴσως καὶ φόβο, στὸ σχῆμα τοῦ παλιοῦ τῆς ἐραστῆς, καὶ ἴσως τώρα μιλοῦσε μέσα τῆς περισσότερο ὁ ὑπολογισμὸς παρὰ τὸ πάθος. Ταραχτικὴ πολὺ καὶ τάχασε. Πρόσφερε στὸν Ἡλία καρέκλα, τὸν τράταγε ὥπως πάντα καφέ, ἔπειτα τὸν ρώτησε χωρὶς νὰ τὸν κοιτάξῃ.

—Τὴν Κυριακὴ λοιπὸν εἶναι ἡ χειροτονία;

—Δὲν τόξερες;

—Ναί τόξερα.

Σιγὴ

—Γιατί μὲ φώναξες; ρώτησε τέλος ὁ Ἡλίας.

—Γιατί; εἶπε ἡ Μανταλένα σὰν νὰ ρωτοῦσε τὸν ἑαυτὸ της. Ἀ, περίμενε, ζύπνησε τὸ παιδί. Ἡσυχάσε, μωρούλι μου ἔρχομαι, ἔρχομαι, νὰ τὸν βλέπεις τὸ θεῖο Ἡλία; Σηκώθηκε πῆρε τὸ παιδί στὴν ἀγκαλιά της. Τὸν Ἡλία τὸν ἔπιασε φόβος.

—Ἡλία—ἄρχισε—θὰ φαντάζεσαι τί θέλω νὰ σοῦ πῶ.

Ὁ Ἡλίας κούνησε τὸ κεφάλι.

—Δὲν σοῦ λέει τίποτα αὐτὸ τὸ ἀδῶο πλάσμα; καὶ ἡ συνειδήσή σου δὲ σοῦ λέει τίποτα; γιὰ ρότα τὴν, εἶναι ἀκόμα καιρὸς. Ὁ Θεὸς πού τὰ βλέπῃ ὅλα δὲ θὰ φχαριστήθῃ πῶς πολὺ ἂν ἀντὶ νὰ γίνῃς παπᾶς, κάνεις εὐτυχισμένο αὐτὸ τὸ πλάσμα;

Σάπασε κοιτάζοντάς τον καὶ περιμένοντας τὴν ἀπάντησιν. Ὁ Ἡλίας ἔβαλε τὸ χέρι του, πού ἔτρεμε, ἀπάνω στὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ κι' ἄρχισε νὰ τὸ χαϊδεύῃ ἀσυνειδήτα.

Τὶ νὰ σοῦ πῶ; τώρα πιά εἶναι πολὺ ἀργὰ Μανταλένα, ψιθύρισε.

—Ὁχι δὲν εἶν' ἀργά, δὲν εἶν' ἀργά!

Εἶναι ἀργά, σοῦ λέω, θάτανε τρομερὸ σκάνδαλο. Θὰ μὲ περνοῦσαν γιὰ τρελλό.

—Ἀ, εἶπε ἡ Μανταλένα, μὴ πιχρὸσκέπτεσαι τί θὰ πουν οἱ κακὲς γλώσσες καὶ ὄχι ἡ συνειδήσή σου.

—Μὰ ἡ συνειδήσή μου μοῦ λέει ν' ἀκολουθήσω τὸ δρόμο πού διάλεξα, Μανταλένα, εἶπε σοβαρὰ χωρὶς νὰ σηκώσῃ καθόλου τὰ μάτια, χαϊδεύοντας πάντα τὸ μωρό. Ὑπόθεσε ὅμως πὼς δὲ γίνουμε παπᾶς καὶ σὲ παντρεύομαι, θὰ μπορέσουμε νὰ πούμε ποτὲ πὼς τὸ μωρὸ εἶναι γυιὸς μου;

—Στὰ μάτια τοῦ κόσμου, Ἡλία, δὲ θὰ εἶνε ποτὲ γυιὸς σου. Μὰ θὰ μπορεῖς νὰ τοῦ φέρεσαι σὰν πατέρα.

—Καὶ τώρα θὰ τὸ ἀγαπᾶω, θὰ φροντίζω γι' αὐτό. Καὶ παπᾶς νὰ γίνω, κανένας δὲν θὰ μ' ἐμποδίσῃ νὰ κάνω τὸ καθήκον μου ἀπέναντί του.

—Ὁχι, ὄχι, εἶπε ἡ Μανταλένα, καὶ ἄρχισε νὰ τὴν κυριεύῃ ἀπελπισία.

—Ὁχι, ὄχι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο.

—Τὸ ἴδιο εἶναι σοῖ λέω Μανταλένα.

—Ἐσὺ τὸ λές, μὰ δὲν εἶνε τὸ ἴδιο πράγμα. Κι' ἔπειτα! ἔσπασε σηκώνοντας ὑπερήφανα τὸ κεφάλι. Τί θὰ γίνω ἐγὼ, Ἡλία; σὺ μὲ σκέπτεσαι ἔμένα;

— Δέν μπορώ, ψιθύρισε.

— Δέν μπορείς; και γιατί δέν μπορείς; Ήλίας; πάντα είναι καιρός! Είναι δυνατόν νά μή θυμάσαι τίποτα;

— Δέν μπορώ νά θυμηθώ. Κι' έπειτα, στο ξαναλέω, είναι πολύ άργά.

— Δέν είναι άργά, δέν είναι άργά, έλεγε άπελπισμένη γιατί δέν μπορούσε νά βρῇ τά λόγια πού είχε έτοιμάσει.

Ήτανε πολύ έξυπνη γιά νά μήν καταλάβῃ πώς ὁ Ήλίας ἦτανε ταραγμένος, τὸ χρώμα του εἶχε ἀλλάξει, τὸ χέρι του ἔτρεμε ἀπάνω στό κεφάλι τοῦ μοῦρου, πὼς λίγο νά τολμοῦσε θά τὸν νικούσε. Καὶ ἐννοιοῦθε τὴν ἐπιθυμία νά σηκωθῇ, νά τὸν ἀγκαλιάσῃ καὶ νά τοῦ μιλήσῃ ὅπως τούγχε μιλήσῃ ἄλλοτε στὴν στάνη. Μά μιὰ ἀνώτερη δύναμη τὴν κρατοῦσε ἀκίνητη καὶ δέν τῆς ἐπέτρεπε νά τὸν κοιτάξῃ. Ἡ κουβέντα τους ἐξακολούθησε ἄθλια καὶ τελείωσε ἄθλια.

Ἡ Μανταλένα ἀναμασοῦσε ὅλο τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια. Θύμῃσε στὸν Ήλία τὰ περασμένα, τοῦ εἶπε πὼς τὸν ἀγάπαγε πάντα, πὼς θά ζοῦσε

καὶ θά πέθαινε μὲ τὴ σκέψη του. Μά τώρα πιά δέν εἶχε τὸ συγκινητικὸ τόνο τοῦ πάθους, καὶ ὅλα τὰ λόγια τῆς καὶ ἡ λογικὴ τῆς δέν ἀξίζανε τὴ ματιὰ πού ξετρέλλανε τὸν Ήλίο στὴ στάνη. Κ' ἐκεῖνος τὰ κατάλαβε ὅλα αὐτὰ καὶ συγκρατήθηκε. Χωριστήκανε χωρὶς νά δώσουν τὰ χεῖρια. Ὅταν ὅμως ὁ Ήλίας βρέθηκε μόνος κατάλαβε πὼς ἡ νίκη του ἦτανε εὐχολὴ καὶ τιποτένια.

— Ἄν ἤθελε θά ξανάπεφτε στὴν ἁμαρτία— σκεπτότανε— ἂ! ἡμῶνα ψυχρὸς γιατί κι' αὐτὴ ἦτανε ψυχρὴ. Μά ποῖος ἔξερε τώρα πὼς ἄρχισε, νά ἐπιχειρήσῃ πάλι. Γιατί μ' ἀγαπάει...

Ἐννοιοῦθε τὸν ἑαυτὸν τοῦ θλιμμένου, ταραγμένου ἀδύνατο. Μά ἔλιπε στὴ χάρη τοῦ Θεοῦ καί, μὲ τὴν πικρὴ ἡδονὴ πού οἱ φανατικοὶ βασανίζανε τὸ σῶμα τους, ἐπιθυμοῦσε νά μὴν τὸν ἄφινε ἡσυχὸ ἡ Μανταλένα, καὶ νά τὸν ἔβαζε σὲ μεγάλο πειρασμό, γιά νά βασανιστῇ καὶ νά δοκιμάσῃ τὴν ἀντίστασίν του.

(Ἀκολουθεῖ)

MAURICE ΠΕΡ' ΑΠ' ΤΟΝ ΤΑΦΟ BARING

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XIV

Ἡ Φάνυ ἀνέρωσε γρήγορα. Στὸ μεταξὺ δέν ξαναεἶδε τὸν Γκρίν παρὰ μιὰ φορὰ μόνον, γιατί ὁ τακτικὸς γιατρός τους ξαναγύρισε στό Λονδίνο κι' εἶσι ἀέλαβε αὐτὸς τὴ θεραπεία τῆς. Ἀλλ' ὥστε ὁ Φράνσις Γκρίν εἶχε εἰδικευθῇ πιά, καταγινόμενος μὲ τὴν νευρολογία. Τώρα ἡ Φάνυ δοκίμαζε κάποια χαρὰ μέσα τῆς, σάν συλλογιζόταν, πὼς γνώρισε τὸν Φράνσις Γκρίν σὲ μιὰ τόσο ἐξαιρετικὴ περίσταση, θά μπορούσε λοιπὸν τώρα νά πειράξῃ περισσότερο τὸν Λέο Ντέτριξ. Οἱ σχέσεις τους ὅμως κόπηκαν ἀπότομα γιατί ὁ Ντέτριξ ἔφυγε ἔξαφνα γιά τὴν Αὐστραλία, λίγο πρὶν ἔπειτα ἀπὸ τὸ ἀτύχημα τῆς Φάνυ, μὲ τὴν πρόθεση νά μείνῃ ἕνα χρόνον ἐκεῖ.

Στὸ μεταξὺ γύρω ἀπὸ τὸ ἀντρόγυνο δημιουργήθηκε μιὰ ἐξαιρετικὴ κοσμικὴ κίνησις καὶ ἡ Φάνυ εἶχε ἀντικαταστήσῃ τώρα στὴν ὁμορφιά καὶ στὴ χάρη τὴν Ὑακίνθη. Δέν ἔλειπαν ἀπὸ τὴν Ὀπερα, ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα κονσέρτα, οὔτε ἀπὸ τίς διαλεχτὲς καλλιτεχνικὲς συγκεντρώσεις. Κι' εἶσι, ὅταν ὁ Ντέτριξ γύρισε ἀπὸ τὴν Αὐστραλία, νωρίτερα ἀπ' ὅτι εἶχε υπολογίσῃ, βρῆκε τὴ Φάνυ περιστοιχισμένη ἀπὸ ἕνα σωρὸ φίλους, μέσα στοὺς ὁποίους συγκαταλεγόταν κι' ὁ Ἀντρέας Βαλλᾶς, ὁ συγγραφεὺς πού ἡ γυναίκα τοῦ Μίσελ γνώρισε στὴν Αἴγυπτο. Ἐννοεῖται πὼς ἡ παρουσία τοῦ Βαλλᾶς πείραξε τὸν Ντέτριξ.

Ἐνα βράδυ τοῦ Ἰουλίου, ὁ Μίσελ πῆρε εἰσιτήρια γιά τὴ ρωσσικὴ Ὀπερα. Θάπαιζαν τὸν «Ἰβάν τὸν τρομερὸ» καὶ θά λάμβανε μέρος κι' ὁ Σαλιάνιν. Ὁ Μίσελ κάλεσε στὸ θεω-

ρεῖο τους μιὰ Ἰταλίδα πού εἶχε γνωρίσει στὴν Αἴγυπτο, τὴν κοντέσα Ζερβάτιο, τὸν Ντέτριξ κι' ἕνα νέον Ρώσο. Ἀπέναντι σὶὸ θεωρεῖο τους ἦταν ἕνα γκρουπ Ρώσων, μέσα σὶὸ ὁποῖο βρισκόταν κι' ἡ νεαρὴ κοντέσα Ζίκωφ. Ὁ Μίσελ ἔμεινε ἀτάπηκτος ἀπὸ τὴν ὁμορφιά τῆς.

— Ποιὰ εἶναι; ρώτησε τὸ φίλο τοῦ Δημήτρη Τόλ, σὶὸ διάλειμα.

Ὁ Τόλ τοῦ ἐξηγήσε ποιὰ ἦταν κι' ἔπειτα πρόσθεσε:

— Θέλεις νά τὴ γνωρίσης;

— Ὁ, ναι.

— Ἐλα μαζί μου νά σὲ συστήσω.

Στὸ θεωρεῖο πού ἦταν ἡ κοντέσα Ζίκωφ βρισκόταν ἕνας ῥωσὸς Κρανίτζκυ, ὁ Γκούϊ Κούνινγκαμ, ὁ Τζώρτζ Ἐϋτον κι' ἡ Λαΐδη Ζάρβιλ.

— Ποιὰ εἶν' ἐκεῖνη πού κουβεντιάζει μὲ τὸν Ντέτριξ; ρώτησε ἡ κοντέσα Ζίκωφ.

Εἶναι ἡ γυναίκα τοῦ Τζόγις, ἀποκριθῆκε ὁ Κούνινγκαμ.

— Ἀ, εἶναι πολὺ ὁμορφῇ. Ἐχετε τόσες ὁμορφιὲς στὴν Ἀγγλία κι' αὐτὸ εἶναι λίγο ἀπογοητευτικὸ γιά μᾶς τίς ξένες. Ἀλλ' ἀπ' ὅλες ὁσες εἶδα, αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ ἐνδιαφέρουσα.

Τὴν ἴδια στιγμὴ μπῆκαν σὶὸ θεωρεῖο ὁ Τόλλ μὲ τὸν Μίσελ. Ἡ κοντέσα εὐχαριστήθηκε γιά τὴ γνωριμία του κι' ἄλλαξαν τὰ συνηθισμένα τυπικὰ λόγια, πρὶν φύγει δὲ ὁ Μίσελ ἀπὸ τὸ θεωρεῖο τῆς ρωσίδας, τοὺς προσκάλεσε ὅλους νά σουπάρουν σὶὸ σπίτι του, μετὰ τὸ θέατρο.

— Πιτσεῖω πὼς θάχοιμε κάτι νά τοὺς προσφέρουμε, εἶπε στὴ Φάνυ.

— Ναι, τοῦ ἀποκριθῆκε γελώντας, τὸ πρόβλημα, γιατί ἤξερε πὼς θά καλοῦσε τὴ μισή σάλα νά σουπάρῃ μαζί μας. Ἀλλὰ πρέπει νά καλέσουμε καὶ μερικοὺς ἄλλους. Νά ὁ Βαλλᾶς, κοντὰ στὴν ὀρχήστρα.

— Εἰν' ἀπαραίτητο νά τὸν καλέσετε; ρώτησε χαμηλόφωνα ὁ Ντέτριξ.

Ἡ Φάνυ δέν τοῦ ἀποκριθῆκε.

— Νά κι' ὁ Τζών Μπρέντον, νά κι' ὁ Ραφαήλ Λύκ κι' ὁ Σόλβεϋ, ὁ πιανίστας... Καλέσέ τους; εἶσι θάχοιμε καὶ μουσικῇ.

Ἀφοῦ χόρεψαν ἀρκετὰ ἔπειτα κάθησαν νά σουπάρουν, κι' ἔπειτα ἄκουσαν τὸν Ραφαήλ Λύκ, πού τραγούδησε μιὰ λυπητερὴ μελωδία, γιά τὴ ματαιότητα τῶν ἐγκοσμίων, γιά τὴν ὁδύν τοῦ χωρισμοῦ καὶ γιά τὴ σκληρότητα τοῦ θανάτου... Ὅλοι οἱ νέοι ἀπὸ τὸ ἀκροατήριον εἶχαν μείνει ἐκστατικοί, γι' αὐτὸ μόλις τελείωσε ὁ Λύκ, ἡ Φάνυ εἶπε γελώντας στὸν Κρανίτζκυ:

— Ἡ νεότης ἀγαπᾷ τὰ ἀνώφελα δάκρυα.

— Ἀλλὰ καὶ σεῖς εἶσθε ἀκόμη ἀρκετὰ νέα, τῆς ἀποκριθῆκε ἐκεῖνος.

— Ἀ, περνᾷτε τόσο γρήγορα ὁ καιρός!

— Ἐπειτα τὸ ὅτι εἶσθε ἀκόμη νέα τὸ ἀποδεικνύει τὸ γεγονός ὅτι σᾶς περιτριγυρίζουν διαρκῶς τρία πρόσωπα.

— Ποιὰ; Γιά πέστε μου...

— Λέτε νά μὴν τὰ ξέρετε. Ἐστὼ... Πρῶτα πρῶτα αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων...

— Ὁ Λέο Ντέτριξ;

— Ἀκριβῶς; ἔπειτα ὁ ἄλλος ὁ μυθιστοριογράφος, πού μοῦ παρουσιάσατε.

— Ὁ ὁ Ἀντρέας Βαλλᾶς! Κι' ὁ τρίτος;

— Αὐτὸς εἶναι ὁ ἄντρας σας, πού ἀρχίζει νά γίνεται πολὺ ζηλιάρης μαζί σας.

— Ὁ Λέο Ντέτριξ... ὁ Ἀντρέας Βαλλᾶς, τί ἀστεῖο, θεέ μου... Νά σᾶς πῶ, ὁ Μίσελ δέν σκοτίζεται γιά κανέναν ἀπὸ τοὺς δύο τους.

— Δέν εἶπα αὐτὸ... ὅχι... δὲ ζηλεύῃ αὐτούς.

— Ἀλλὰ...

— Ποιὸς ξέρει, εἶπε ὁ Κρανίτζκυ.

— Μὲ πέρνετε γιά κοκέτα λοιπόν;

— Κοκέτα... Ὁ. Ὁχι... Εἶσθε κάτι χειρότερο... Ἐνα περίεργο, ἕνα ἰδιόρρυθμο πλάσμα. Οἱ ἄντρες πού σᾶς περιστοιγίζουν γίνονται τρελλοὶ γιά σᾶς ἐνῶ σεῖς τραβάτε τὸ δρόμο σας χωρὶς νά τοὺς κοιτάξετε καν...

— Ἐπειτα ἀδιαφορεῖτε νά τοὺς κοιτάξετε καν... Μά, θυμηθῆτε τὰ λόγια μου, γιατί αὐτὰ...

— Μά, θυμηθῆτε τὰ λόγια μου, γιατί αὐτὰ... Ὁριο φεύγω κι' ἴσως-ἴσως δὲ θά σᾶς ξαναδῶ ποτέ.

— Τί θά μοῦ συμβῇ λοιπόν;

— Τὴν ἡμέρα πού θ' ἀγαπήσετε, θά ἀγαπήσετε τρελλά... Κι' αὐτὸν πού θ' ἀγαπήσετε δὲ θά εἶναι οὔτε ὁ Ντέτριξ οὔτε ὁ Βαλλᾶς...

— Θά εἶναι κάποιος ἀναπάντεχος... Καὶ τότε ὦ, πόσο θά ὑποφέρῃ ὁ καυμένος ὁ ἄντρας σας, ἀφοῦ ὑποφέρῃ τώρα, πού δέν εἶναι τίποτα...

— Ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ ἦρθε ὁ Γκούϊ Κούνινγκαμ καὶ ζήτησε τὴ Φάνυ νά χορέψουν κι' ἐκεῖνη χαμογέλασε στὸν Κρανίτζκυ κι' ἀφῆθηκε νά σερβιρῇ ἀπὸ τὸν Κούνινγκαμ σὶὸ χορὸ πού ἀρχίζε.

Στὸ χορὸ πᾶνω τῆς ἦρθε σὶὸ νοῦ—ἀγνωστο

πὼς—ἡ Ὑακίνθη «μπᾶ δέν τὴ σκέπτεται πιά Τὴ λησιμόνησε» συλλογίσθηκε. Καὶ πραγματικὰ ὁ Μίσελ ἦταν θαμπωμένος, κυριευμένος τώρα ἀπὸ τ' ἀγνωστο θελγνῆρα τῆς γυναίκας του... Μπροστὰ τοῦ παρουσιαζόταν μιὰ Φάνυ ἀγνωστὴ, πού δέν εἶχε καμμιὰ σχέση μὲ τὴν παλιά, τὴ μελαγχολικὴ κι' ἀδιάφορη Φάνυ!

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XV

Τὸν Ἰούλιο ὁ Μίσελ καὶ ἡ Φάνυ πῆγαν νά μείνουν στὴ Σκωτία, σ' ἕνα σπίτι πού νοίκιασαν γιά λίγον καιρὸ. Πρὶν φύγουν ἡ Φάνυ τὸν ρώτησε ἂν θά προσκαλοῦσαν κανένα γνωστό τους νά περάσῃ τὸ καλοκαίρι μαζί τους κι' ἐκεῖνος ἀπέφυγε νά τῆς δώσῃ μιὰ ὀριστικὴ ἀπάντησι. Μάλιστα δοκίμασε κάποια ἐκπληξὴ γιατί ὁ Μίσελ δέν πρότεινε τὸν Τζώρτζ Ἐϋτον, πράγμα πού γινόταν συχνά.

— Νά ποῦμε στὸν Τζώρτζ... εἶπεν ἄξαφνα ὁ ἄντρας τῆς.

— Ἐστὼ, τοῦ ἀποκριθῆκε ἀδιάφορη ἐκεῖνη.

— Καὶ στὸν Λέο...

— Ὁ Λέο ἔφυγε πάλι γιά τὸ ἐξωτερικόν...

Ὅταν ἔμεινε μόνη τῆς ἡ Φάνυ συλλογίσθηκε: «Χωρὶς ἄλλο ὁ Μίσελ ζηλεύει τὸν Τζώρτζ». Στὸ τέλος κατέληξε νά προσκαλέσουν τὸν Ζάκ, τὸν Τζώρτζ, τὸν Νίκι, τὴν Μάργκαριτ Κλάιβ καὶ τὴ λαΐδη Ζούρβελ.

Τὸ καλοκαίρι, στὴ Σκωτία, περνοῦσε εὐχάριστα. Ὁ Μίσελ φαινόταν εὐτυχισμένος, βλέποντας τὴν παράλογη ζήλῃ αὐτοῦ νά ὑποχωρῇ μπροστὰ στὴν πραγματικότητα. Τὴν ποραμονὴ τῆς ἀναχωρήσεώς τους τοὺς προσεκάλεσαν σὲ γεῦμα, οἱ Ἀμερικανοὶ πού εἶχαν νοικιάσῃ ἐκεῖ κοντὰ ἕνα σπίτι.

Ἡ Φάνυ δὲ μπόρεσε νά παρευρεθῇ, γιατί τὸ κορίτσάκι τῆς ἡ Ἐστερ εἶχε λίγο πυρετὸ κι' ἔπρεπε νά μείνῃ κι' ἐκεῖνη σὶὸ σπίτι. Ὁ Τζώρτζ Ἐϋτον πάλι δὲ γύρισε ἀπὸ τὸ ἀπόγευμα, πού εἶχε φύγῃ γιά ψάρεμα.

Θά τὸ ξέχασε, φαίνεται, εἶπε ὁ Μίσελ. Δέν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ἄλλωστε πού τὸ παθαίνει.

Πραγματικὰ ἐδῶ καὶ λίγο καιρὸ συνήθισε νά γυρίζῃ ἄργα σὶὸ σπίτι. Τὸν περιμέναν ὡς τίς ἑννέα γιά νά φᾶνε μαζί κι' ἔπειτα ὁ Μίσελ θυμωμένος ἔλεγε στὴ Φάνυ ὅπως κι' ἀπόψε:

— Πές του ὅταν θά γυρίσῃ, ὅτι δέν φέρεται εἶσι ὁ κόσμος. Ἐπρεπε νάρθῃ μαζί μας.

Κι' ἀνέβηκε σὶὸ αὐτοκίνητο μὲ τοὺς ἄλλους.

Ἡ Φάνυ ἔφαγε ἀλαφρὰ κι' ἔπειτα πῆγε σὶὸ δωμάτιο πού εἶχαν τὴν Ἐστερ. Ἡ μικρὴ κοιμόταν ἡσυχᾶ. Στὸ μεταξὺ ἦρθε κι' ὁ γιατρός καὶ φεύγοντας τὴν διαβεβαίωσε πὼς ὁ πυρετὸς εἶχε πέσει. Στὶς ἑννέα τὸ βράδι γύρισε ὁ Τζώρτζ.

Εἶχε ψαρεύσει ἕνα πολὺ μεγάλο σολομὸ, πού τὸν βασάνισε κάμποση ὥρα. Ὅσο γιά τὸ δειπνόν, τὸ εἶχε ξεχάσει ὀλωσδιόλου.

— Πηγαίνετε στὴν τραπέζα νά σᾶς σερβίρουν, τοῦ εἶπε ἡ Φάνυ καὶ σήμανα τὸ κουδούνι.

Καὶ χωρὶς ἄλλη λέξη κατέβηκε στὸν κήπο.

Ἡ βραδιά ἦταν γαλήνια, γλυκειά. Πέρα στὰ οὐρανοθέμελα τὸ χρυσοκόκκινο χρώμα τῆς δύσης δέν εἶχε ξεθωριάσῃ ἀκόμη—ὅπως γίνεται στὶς αὐγουστιάτικες αὐτὲς βραδιὲς πού ἡ νύχτα ἀργεῖ νά εἴψῃ τὸ σκοτεινὸ τῆς πέπλο.

«Διαλύθηκαν κ' οί τελευταίες υποψίες του Μίτσελ» συλλογίζονταν ή Φάνυ, περπατώντας ανάμεσα στα δέντρα. Άλλά μόλις έκανα λίγα βήματα κουράσθηκε και κάθισε σ' έναν πάγκο. Σε λίγο κατέβηκε κι' ο Τζώρτζ από τὸ σπῆτι και διευθύνθηκε πρὸς αὐτήν. καπνίζοντας.

— Τί δημοφη βραδιά, εἶπε, ἐνῶ καθόταν κοντά της.

— Ναί...

— Άγαπῶ πολὺ τις καλοκαιριάτικες αὐτὲς βραδιές, πότε ἀργεῖ νὰ νυχτώσῃ... Καὶ τί κοῖμα, πὺν φευγομε αὐριο...

— Τοῦ χρόνου θὰ ξανάρθουμε.

— Θάρθω ἂν μὲ κα'έσετε, εἶπε ὁ Τζώρτζ, μὲ ἔμφραση.

Μεσολάβησε μικρὴ σιγὴ.

— Τί κάνει ἡ Έστερ;

— Ὁ γιαιτὸς μὲ ἡσύχασε.

— Τὸ πιστεύετε, πὼς δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω πότε πέρασε τόσος καιρὸς ἔτσι γρήγορα... Τί καλὰ νὰ ἦταν ἡ πρώτη ἡμέρα πὺν ἦρθαμε

— Ὁ καιρὸς περνάει γρήγορα, ἀποκρίθηκε ἡρεμὰ ἡ Φάνυ. Δὲν πειράζει τοῦ χρόνου θὰ ξανάρθωμεν...

— Ὡ, εἶναι τόσο διάστημα! Ὁ Θεὸς ξέρει πὺν θὰ εἴμαστε τοῦ χρόνου.

— Κ' ἐγὼ τὴν ἴδια σκέψη κάνω, μὰ πιστεύετε πὼς βρίσκομαι πάντα στὴν ἴδια θέση ἡ σὶ Χόκλεϋ ἡ σὶ Σκωτία.

— Ἡθελα νὰ πῶ... καὶ τὰ λόγια ἔβγαιναν μὲ κόπο ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ—ἡθελα νὰ πῶ ὅτι δὲ θὰ ξανάρθω πιά ἐδῶ!

— Καὶ γιαι; ῥώτησε μὲ τὴν ἴδια ἡρεμίαν πάντα ἡ Φάνυ.

— Πιστεύω νὰ μαντεύετε τὸ γιαιτί...

Ἡ Φάνυ δοκίμασε κάποια συμπάθεια γιὰ τὸν Τζώρτζ, ἀφίνοντας γιὰ μιὰ στιγμή τὴ συνηθισμένη ἀδιαφορία της. Ἡξερε τὸ ρομάντζο τοῦ Τζώρτζ μὲ τὴν ὡραία κυρία Χάουμαν, τὴς ὁποίας ὁ ἄντρας εἶχε πεθάνει ἐδῶ καὶ λίγον καιρὸ.

— Ἐγὼ δὲν ξέρω, οὔτε μαντεύω τίποτα, τοῦ ἀποκρίθηκε ξαναπέρνοντας τὴ γοητευτικὴ ἐταραξία της. Σὰς συμπονῶ ὁμως—πιστεῦτε με...

— Καὶ σεις ὁμως μοῦ φερθήκατε σκληρά, νὰ γιαιτί εἶμαι τόσο δυστυχισμένος.

Ἡ Φάνυ ταράχθηκε.

— Δὲν καταλαβαίνω τίποτα, ψιθύρισε Ἐπειτα ξαναπέρνοντας τὸ θάρρος της πρόσθεσε:

Ξέρετε, Τζώρτζ, πὼς δὲν προσέχω ποτὲ τις φλυαρίες... Ὡστε, ἂν ἔχετε ἀκούσει τίποτα, σὰς παρακαλῶ, νὰ μοῦ ξηγηθῆτε.

Καταλαβαίνετε καλὰ, εἶπε ἐκεῖνος, μὲ βαθεῖα καὶ τρεμάμενη φωνὴ καὶ ἔξαφνα τὴς ἀρπάξε ἀπότομα τὰ χεῖρια. Ἐκείνη δὲν φώναξε, οὔτε κάλεσε κανέναν σὲ βοήθεια, παρὰ μέσα σὶν ἡρεμὴ αὐγουστιάτικη νύχτα, τὴ φωτισμένη ἀπὸ τὴ ζωερὰ ἀνταύγεια τῶν ἀστρῶν καὶ τὴ μυρωμένη ἀπὸ τὴν ἀπόπνοια τῶν λουλουδιῶν καὶ τῶν φυτῶν. μιὰ ἐπίμονη καὶ σιωπηλὴ πάλῃ ἀρχισε. Ἡ Φάνυ εἶχε σηκωθῆ ὀρθια. Τὰ μάτια της γυάλιζαν οὖν δυὸ μαῦρα διαμάντια. Μέσα της δοκίμαζε μιὰ ἄγρια ὀργή, γιὰ τὴν ἀναπάντηξη αὐτὴ ἐπίθεση, τὸ πρῶτο πὺν της ὁμως εἶχε μιὰ παγερὴ ἔκφραση...

Σὲ λίγο

λυτρώθηκε ἀπὸ τὰ χεῖρια τοῦ, ἐνῶ ἐκεῖνος ὑποχώροῦσε, σὰ νὸ συναισθανόταν μόνο αὐτὴ τὴ στιγμή τὸ σφάλμα τοῦ.

— Συγχωρεῖστε με, τραύλισε. Μὴ φοβᾶσθε πιά... Ξαβήκα τὴν ψυχραιμία μου... Λυπούμαι... ναί.

— Τελείωσε πιά, εἶπε ἡ Φάνυ. Ἄς μὴν ξαναμιλήσωμε γι' αὐτό.

Ἀρῆστε με νὰ προσθέσω μιὰ λέξη—μιλούσε σιγὰ καὶ μὲ λυπητερὴ—Φταῖτε σεις.

— Ἐγὼ; Κοιτὸν κοίταξε μὲ μιὰ ἀπόλυτη εἰλικρίνεια, ἐνῶ ἐκεῖνος δὲν μπόρεσε νὰ ὑποφέρῃ τὸ ξάστερο ἐκεῖνο βλέμμα της καὶ κατέβησε τὰ μάτια.

— Λυπούμαι πολὺ, μὰ δὲν εἶμαι ὁ μόνος ὑπεύθυνος.

— Ἐξηγηθῆτε, σὰς παρακαλῶ...

Ξέρετε καλὰ ὅτι δὲν ἀγαπάτε αὐτὸν τὸν καλὸβολο Μίτσελ... Ὡ ναί μὴ μοῦ πῆτε ὅχι... Τὸν ἀγαπάτε—πὼς νὰ σὰς πῶ—μὲ μὰ... μ' ἕνα φίλτρο, ναί... Βέβαια τὸ δικὸ μου τὸ λάθος εἶναι χειρότερο... Μὰ προδόθηκα... Ἐπειτα ξέρω πὼς δὲ θὰ μ' ἀγαπήσετε ποτέ!

— Ὡ, σὰς ἱκετεύω... σωπάστε. Δὲν μπορῶ νὰ σὰς ἀκούω νὰ μιλάτε ἔτσι... Φεύγω... Πᾶω νὰ ἰδῶ τὴν Έστερ... Ξεχάστε τα ὅλα... Ἐπὶ τέλους τί θέλετε... Παραδέχομαι πὼς εἶναι λάθος μου καὶ σὰς ζητῶ συγγνώμη... Ἐλάτε, ξεχάστε τα ὅλα κι' ἄς μείνωμε φίλοι.

— Φίλοι! Ὑψιστε Θεέ! πρόσφερε μὲ συντριβὴ ὁ Τζώρτζ.

Τὴν ἴδια στιγμὴ ἡ Φάνυ σηκώθηκε.

— Φεύγω, εἶπε. Καὶ χάθηκε μὲ μιὰς μέσα σὰ δέντρα.

Ὅταν ἀνέβηκε πάνω ἡ μικρὰ Έστερ κοιμόταν ἀκόμη. Στάθηκε λίγες στιγμὲς πάνω ἀπὸ τὸ κρεβάτάκι της, κοιτάζοντάς τὴν μηχανικά. Ἐξαφνα χωρὶς νὰ ξέρῃ γιαιτί, χωρὶς νὰ μπορῇ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἑαυτὴ της. κάθισε σὸ κρεβάτι κι' ἀναλύθηκε σὲ δάκρυα... Ὡ, τώρα ὁ Μίτσελ θὰ τὰ καταλαβαίνει ὅλα... Θὰ τὴν ἔβλεπε κλαμένη. Οἱ στίχοι τοῦ Χάμλετ τὴς ἦσαν σὸ νοῦ:

— Πόσο ἐνοχλητικός, πόσο ἀνώφελες, μοῦ φαίνονται ὅλες οἱ συνήθειες τοῦ κόσμου!

Ὡ, ναί αὐτοὶ ἐξέφραζαν τὸ ὅτι δοκίμαζε ἐκείνη τὴ στιγμή. Ἐξαφνα τὴς ἦρθε σὸ νοῦ ἡ Ὑακίνθη: «Πόσο γρήγορα τὴ λησμόνησε ὁ Μίτσελ» συλλογίσθηκε κι' αὐτὸ—παράξενο—τὴς ἔκανε πὺν πένθιμες τὲς σκέψεις της.

«Ὁ Μίτσελ θὰ τὰ καταλάβῃ ὅλα ἀπὸ τὴ φυσιογνωμία τοῦ Τζώρτζ», σκέφθηκε. «Κι' ἔπειτα θὰ μὲ ἰδῇ κλαμένη».

Μὲ μιὰς τινάχθηκε ἀπὸ τὸ κρεβάτι της, πῆγε σὸ νιπτήρα κι' ἀρχισε νὰ χύνῃ κρῶ νερὸ, σὸ πρῶτο πὺν της.

Ἀκούσθηκε ἡ σάλπιγγα τοῦ αὐτοκινήτου, ἀπὸ μακριά.

«Ἐρχονται». Σφουγγίσθηκε γρήγορα—γρήγορα. Τὸ αὐτοκίνητο εἶχε φθάσῃ, σὸ μεταξὺ. Ἀκουσε τὸν Μίτσελ, πὺν ἀνέβαινε βιαστικός τὴ σκάλα.

— Σοῦτ... εἶπε. Ἡ Έστερ κοιμάται.

Ἐμειναν λίγα λεπτά σὸ σκοτεινὸ διάδρομο, ἐνῶ ἡ Φάνυ ἀρχισε νὰ τοῦ λέῃ μὲ χαμηλὴ φωνή—

τις ὁδηγίες καὶ τὲς προβλέψεις τοῦ γιαιτροῦ, γιὰ τὴν ἀρρώστια τὴς μικρῆς

Πᾶμε κάτω, τὴς εἶπεν ὁ Μίτσελ μόλις τελείωσε. Κατέβηκαν σὸν κῆπο. Ἐκεῖ ὁ Τζώρτζ μὲ τὸ ὕφος ἐνόχου, τοὺς ἐξηγήσε, γιαιτί εἶχεν ἀρρώγη.

— Σε συγχωρέσαμεν, ἔκανε ἡ λαῖδυ Ζάρβιλ. Ὁ Μίτσελ δὲ πρόσφερε λέξη ἡ φυσιογνωμία τοῦ εἶχε πᾶρει μιὰ σκοτεινὴ ἔκφραση.

— Νὰ ἰδῇς ἕνα ψάρι ὑπέροχο! τοῦ εἶπε ἡ Φάνυ. Τὸ εἶδες;

— Ὁχι, τὴς ἀποκρίθηκε. Καὶ γυρίζοντας σὸν Τζώρτζ τοῦ εἶπε ἀπότομα:

— Εἶχες τύχη! Τόσον καιρὸ πὺν ἔχομε ἐδῶ, ἐγὼ δὲν ἔπιασα παρὰ ὅλο μικρὰ ψάρια.

— Πᾶω νὰ ἰδῶ τὴν Έστερ, ἔκανε ἡ Φάνυ. Καὶ καληνύχτισε ὅλους. Μὰ μόλις ἔπιασε τὸ χεῖρ τὴς λαῖδης Ζάρβιλ κατάλαβε ὅτι ἡ λαῖδη εἶχε ἀντιληφθῇ, πὼς ἐδῶ καὶ λίγη ὥρα τὰ μάτια τὴς Φάνυς εἶχαν γεμίσει δάκρυα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XVI

Ἡ Φάνυ δὲ γελᾶσθηκε. Ὁ Μίτσελ κατάλαβε, πὼς σὶν ἀπουσία τοῦ ἔγινε κατὶ σοβαρὸ, γιαιτί ἡ ἀρρώστια τὴς Έστερ δὲν ἦταν ἀρκετὴ, γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ταραχὴ τὴς γυναίκας τοῦ. Ἐφυγαν ὡς τόσο γιὰ τὸ Χόκλεϋ, χωρὶς νὰ κουβεντιάσουν καθόλου πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Στὸ μεταξὺ ἡ Φάνυ ἀλληλογραφοῦσε μὲ τὸν Ντέντρικ, σὸν ἴδιον θερμὸ κ' ἐγκάρδιο πάντα τόνο, ἐνῶ ὁ συγγαμεὺς μάντευε τί γινόταν σὶν ψυχῇ της, ἀπὸ κάποιες λέξεις, σὶς ὁποῖες ὁσο κι' ἂν προσπαθοῦσε νὰ δώσῃ ἀπλὴ ἔκφραση, μολαταῦτα δὲν τὸ κατάφερεν...

Ὅταν ἡ Βουλὴ ἐπαλέαβε τὲς ἐργασίας της ἀναγκάσθηκαν νὰ γυρῶσουν σὸ Λονδίνο. Τὴν ἴδια ἐποχὴ νοκίσε κι' ὁ Λέω Ντρέκ, ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὴν Ἰταλία ἕνα διαμέρισμα γιὰ ἔξη μῆνες. Πρὶν φύγουν ὁμως ἀπὸ τὸ Χόκλεϋ τὰς κάλεσε ὁ Κουθμπερ Λίλεϋ καὶ ἡ ἀλεαφῇ τοῦ, νὰ προυν τὸ ἀποχαιρετιστήριό τσάι μαζί. Θὰ παρευρισ-όταν σ' αὐτὸ κ' ἕνας ἐξάδελφός της. Γιὰ μεγάλη ἐκπλήξη τοῦ Μίτσελ καὶ τὴς Φάνυς, ὁ ἐξάδελφός της δὲν ἦταν ἄλλος ἀπὸ τὸν Μπαζιλ Γοτέικ. Ὁ Μίτσελ εἶχε νὰ ἰδῇ τὸν ἀντρα τὴς Ὑακίνθης, ἀπὸ τότε πὺν πέθανε ἡ γυναῖκα τοῦ... Γι' αὐτὸ ἡ παρουσία τοῦ τοῦ φερν ἐλαφρὴ ταραχὴ, γιαιτί τοῦ θυμίζε μὲ μιὰς ἐκκίνη. Μετὰ τὸ τσάι ὁ ἄλλος ἔμεινεν σὸ σπῆτι, ἐνῶ ὁ Μίτσελ κι' ὁ Μπαζιλ κατέβηκαν γιὰ νὰ κάνουν ἕναν περίπατο, σὸ δάσος. Περπάτησαν γιὰ κάμποση ὥρα χωρὶς ν' ἀλλάξουν οὔτε μιὰ λέξη. Περιεργο, μὰ τώρα ὁ Μίτσελ δὲ δοκίμαζε καμμιὰ στενοχωρία ἀπὸ τὴν παρουσία αὐ τοῦ ἀνιρὸς τὴς πῆθαμενης.

Ἐξαφνα ὁ Μπαζιλ Γοτέικ εἶπε:

— Ἐπιθυμοῦσα πολὺ νὰρῶω ἐδῶ... νὰ σὰς ἰδῶ... Ἡθελα νὰ σὰς γράψω—ἔβηξε. Τώρα τελευταῖα τακτοποιῶσα τὰ συρτάκια ἑνὸς μικροῦ γραφείου, πὺν εἶχε ἡ Ὑακίνθη... Σ' αὐτὸ ἀνεκάλυψα ἕνα μυστικὸ συρτάκι, πὺν ἀπὸ πρῶτῃ ὄψη δὲ φαινόταν καθόλου. Τὸ ἀνοῖξα καὶ μαζί μὲ κατὶ ἄλλα χαριὰ βοήκα τὴ διαθήκη τὴς Ὑακίνθης... Στὸ ἴδιο αὐτὸ συρτάκι ὑπῆρχαν ἄκομη δύο ἐπιστολές: ἡ μία ἦταν γιὰ μένα, ὁ ἄλλος φάκελλος ἔγραφε: «Μιὰ ἀνά-

μνηση γιὰ τὸν Μίτσελ, ἂν πεθάνω». Αὐτὸ γράφηκε ὁπως βλέπετε, ἀπὸ τὴν ἡμερομηνία, πρὶν ὑποστῇ τὴν ἡμερομηνία, πρὶν ὑποστῇ τὴν ἐγχείρηση. Ὅριστε... πρόσθεσε δίνοντας σὸν Μίτσελ ἕνα φάκελλον, ὁ ὁποῖος φαινόταν πὼς περιεῖχε κατὶ σκληρό.

Ὁ Μίτσελ ἀνοῖξε τὸ φάκελλο καὶ βρῆκε ἕνα μενταγιόν, μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου. Ὁ φάκελλος δὲν περιεῖχε τίποτε ἄλλο, οὔτε μιὰ γραμμὴ.

Εὐχαριστῶ, εἶπε.

— Εἶμαι εὐτυχὴς πὺν τὸ βρῆκα καὶ σὰς τὸ ἔδωσα. Ἡ Ὑακίνθη σὰς ἀγάπησεν ὡς τὲς τελευταῖες τὲς ἡμέρες. Ἦταν ἀπὸ κείνες τὲς γυναῖκες, πὺν δὲν ἀλλάζουν εὐκολα.

Ὁ Μίτσελ κατάλαβε, πὼς σ' ὅλα αὐτὰ δὲν εἶχε τίποτα ν' ἀπαντήσῃ.

— Πάνε, συνέχισε ὁ Μπαζιλ, πέντε χρόνια ἀπὸ τὴν ἡμέρα πὺν πέθανε. Πότε πέρασαν ἀλήθεια!... Κι' ὁμως μοῦ φαίνεται πὼς πέθανε χθές... Ὑποφέρω τόσο... Δὲ θὰ μπόρῶ νὰ τὴν ξεχάσω ποτέ. Μὰ πὼς νὰ τὴν ξεχάσῃ κανεῖς!... Πόσο εὐχαιριστήθηκε γιὰ τὸ γάμο σας. Τὴς ἄρεσε πολὺ ἡ γυναῖκα σας καὶ φανταζόταν πὼς θὰ εἶσθε εὐτυχισμένοι... Ἀχ καμμιὰ φορὰ τὰ βάζω μὲ τὸν ἑαυτὸν μου καὶ τὸν κακίζω, γιαιτί δὲν τὴν ἔκανα ὁσο ἔπρεπε εὐτυχισμένη.

Ὁ Μίτσελ κούνησε τὸ κεφάλι.

— Ὡ ὅχι, σὰς παρακαλῶ, μὴ δοκιμάζετε νὰ μὲ παρηγορήσετε. Αἰσθάνομαι τύψεις. Ἦταν τόσο λίγο ἐγωῖστρια... Ποτέ δὲ μὲ δυσχεστοῦσε. Μὲ σεβόταν τόσο!

— Ὡ, αὐτὰ πέρασαν πιά...

— Ἀ, ὅχι, γιὰ μένα δὲν πέρασαν...

— Ξέρετε τί ἔλεγε γιὰ σὰς;

— Τί ἔλεγε; τραύλισε ὁ Μίτσελ.

— Ἀναρωτιόταν, ὅταν σὰς συνήνεσε: δυὸ χρόνια, ἔπειτα ἀπὸ τὸ γάμο σας, ἂν ἐκτιμούσατε τὴ γυναῖκα σας. Τὴν διαβεβαίωσα. Μὰ δὲν μὲ πίστευσε καὶ τόσο, γιαιτί πάντα εἶχα τὸ φόβο, πὼς δὲν ἐκτιμοῦσατε ὁσο θὰ ἔπρεπε τὴ γυναῖκα σας. Ἀ, ναί, εὐρίσκα τὴ γυναῖκα σας προικισμένη μὲ σπάνιες ἀρετές! Ναί, μὲ ἀρετές, πὺν σεις, ἐπιτρέψατέ μου αὐτὴ τὴ στιγμή νὰ μιλήσω χωρὶς τάντ, χωρὶς διάκριση, δὲν μπορούσατε νὰ ἐκτιμήσετε.

— Σὰς... εὐχαριστῶ, πρόσφερε ὑπόκωφα ὁ Μίτσελ, ὁ ὁποῖος αἰσθανόταν τώρα τὸν ἑαυτὸ του πολὺ ταραγμένο. Ἄλλ' ἡ ταραχὴ τοῦ αὐτὴ προερχόταν ἀπὸ μιὰ βαθειὰ ντροπὴ, πὺν δοκίμαζε, γιὰ ἕνα σωρὸ λόγους, μὰ ἰδίως γιαιτί ἡ εἰκόνα τὴς Ὑακίνθης εἶχε σβυσθῇ γι' αὐτὸν ἀπὸ πολὺν καιρὸ. Ὡ, πᾶσο τὸν εἶχαν ἀναστατώσει τὰ λόγια τοῦ Μπαζιλ!

«Κι' ἔπειτα ἀπ' ὅλ' αὐτὰ τοῖμῶ νὰ εἶμαι ἐγὼ ζηλιάρης! συλλογίζονταν. Νὰ ὁ ἄνθρωπος... πὺν...»

«Πρέπει νὰ πάψω νὰ ζηλεύω πιά τὴ Φάνυ. Πρέπει νὰ προσπαθῶ νὰ τὴν κάνω εὐτυχισμένη!»

Μὰ σύγκαιρα φοβήθηκε πὼς ἦταν πολὺ ἀργά πιά. Βέβαια οἱ γάμοι πὺν γίνονται ἀπὸ συνεικῆσια εἶναι συγγὰ οἱ καλύτερο, ἐνῶ οἱ γάμοι πὺν γίνονται ἀπὸ ῥωτα τελειώνουν πάντοτε μὲ μιὰ καταστροφὴ... Ὁ δικός του ἦταν ἀπὸ

συνοιζέσιο. "Ωστε δὲν ὑπῆρχε καμμιὰ ἀμφιβολία, πῶς θὰ ἦταν εὐτυχημένος ὡς τὸ τέλος του, ἀφοῦ μέχρι τῆς στιγμῆς κανένα σύγγεφο δυστυχίας δὲν εἶχε θολώσει τὸν ὁρίζοντά τους, ἐκτὸς ἀπὸ μικροπράγματα...

Στὸν ὑπόλοιπον περίπλοκο οἱ δυὸ ἄντρες μίλησαν γιὰ διάφορα πράγματα, ἄσχετα μετὰ τὴν πεθαρμένη. Μὰ ἐπιμονὰ ἐρχόταν τώρα στὰ μάτια τοῦ Μίσελ ἡ μορφή της, μ' ἓνα χαμόγελο, τοῦ ὁποίου δὲν μπορούσε νὰ καταλάβῃ τὴν ἐκφραση.

Σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα ἡ Φάνυ μιλοῦσε μετὰ τὸν Κούθμπερ. Ἐξαφνὰ ἐκεῖνος τῆς εἶπε: —"Ὁ Λέο Ντέτριξ μού φαίνεται καλύτερα τώρα.

—Ναί, τὸν ὠφέλησε ἡ διαμονή του στὸ ἐξωτερικό.

—"Ὅχι, τὸν ὠφέλησε τὸ ὅτι σὰς εἶδε, εἶπε γελώντας ὁ Κούθμπερ.

—Ἀλήθεια;

—Ναί, ἄλλαξε πολὺ... καὶ ἄλλαξε χάρη σὲ σὰς... γιατί ἦταν πολὺ διαφορετικὸς πρὶν τὸν γνωρίσετε.

—Μπᾶ; Τὸν ξέρετε χρόνια;

—Ναί, τὸν γνώρισα τότε πού ἦταν κυριευμένος ἀπὸ τὸ θέλητρο τοῦ Νταφνὲ Ἀντεάν... Ἀ, τὴν εἶχε πάθει κατακέφαλα τότε κι' αὐτὸς κι' ὁ φίλος του ὁ Φρανσίλ Γκρίνη.

—"Ὁ γιαιτρός;

—Ναί.

—Τὴν ἀγαποῦσε κι' ἐκεῖνος;

—"Ὡ, ναί, τρελλά.

—Κι' ἐκεῖνη ποῖον ἀγαποῦσε ἀπὸ τοὺς δυό;

—Δὲν ξέρω. Καὶ τοὺς δυὸ ἴσως... Μὰ μπορεῖ καὶ κανέναν. Ἐγὼ δὲν τὴν ἤξερα καλά.

—Μὴ θὰ μαντεύατε.

—Μμ, ἦταν δύσκολο, γιατί ἡ Ἀντιάν ἦταν ἓνα περίεργο πλάσμα, πού δὲν ἔμοιαζε μετὰ καμμιὰ ἄλλη γυναῖκα.

—Θὰ ἦταν πολὺ θελκτικὴ τότε...

—"Ὅχι μετὰ τὴν ἐννοια πού δίνομε συνήθως στὴ λέξη. Εἶχε κάποια ζωηρότητα... στιγμὲς μίᾳ θαυμασίας εὐθυμίας... Μετὰ λίγα λογισμοὺς τὴν ἐβλέπαν γιὰ πρώτη φορὰ αἰσθανόνταν τὴν ἀνάγκη ν' τὴν ξαναδοῦν. Κι' ὁ φίλος μας ὁ Λέο Ντέτριξ, πού λέτε δὲ σκεπτόταν παρὰ μόνο αὐτὴ, δὲ ζοῦσε παρὰ μόνο γι' αὐτὴ... Νὰ τώρα πού τὴν ξέχασε... καὶ τὴν ξεχάσε πρὸς χάριν σας.

—Μὴ τὸ λέτε, σὰς παρακαλῶ, μὴν τὸ λέτε τὸν διέκοψε ἡ Φάνυ.

—Κι' ὅμως εἶν' ἀλήθεια... Εἶν' ἀλήθεια ὅτι δὲν εἶναι πιά δυστυχισμένος. Δὲν ζῇ πιά γιὰ τὸ παρελθόν... Ξαναγύρισε στὴν πραγματικότητα. Βλέπετε, ἀγαπητό μου παιδί, ὅτι οἱ πεθαρμένοι δὲν μποροῦν νάχουν τὰ ἴδια δικαιώματα μετὰ τοὺς ζωντανούς, γέλασε μ' ἓναν τρόπον αἰνιγματικὸν τώρα ὁ Κούθμπερ.

—Δὲν μοῦ εἶπε ποτέ, οὔτε λέξη, εἶπε ἡ Φάνυ.

—Τὸ ξέρω, μὰ πρέπει νὰ ξερετε ὅτι χωρὶς τὴν Νταλνὲ δὲ θὰ σὰς εἶχε ἀγαπήσῃ. Μὰ, ξέρετε, πῶς μοιάζετε, δὲ ξέρω σὲ τί, μ' αὐτήν... Σὰς τὸ εἶπε κι' ἄλλος, νομίζω.

—Ναί, δουνταγματάρχης Μπράννησομ, ἄλλοτε.

—Εἶναι μιὰ ἀόριστη ὁμοιότητα... μὰ πάντως εἶναι ὁμοιότητα... Χωρὶς νὰ σὰς κοιταξῶ, δὲν εἶχε οὔτε τὸ δέκατο τῆς ὁμορφίας σας... ἄλλ' ἦταν χαριτωμένη.

Ἐγινε λιγότερη στιγμή. Ἐπειτα ἡ Φάνυ εἶπε: —Κι' ὅμως ὁ Μίσελ δὲ μ' ἀγάπησε ποτέ ἀληθινά.

Ὁ τόνος τῆς ζωῆς της εἶχε μιὰ μελαγχολικὴ ἐκφραση.

—Εἶμαι ὅτι τώρα σὰς ἀγαπάει, ἀποκριθῆκε ὁ Κούθμπερ.

—Αὐτὸ πού λέτε εἶναι ἀπόδειξη ἐκείνου πού σὰς εἶπα ἐγώ. Τώρα μ' ἀγαπάει, γιατί μετὰ ζηλεύει.

—Παίξετε μετὰ τὴ φωτιά, βλέπω.

—Ποιά φωτιά. Μετὰ τὸ Λέο Ντάτριξ.

—Φαντάζομαι πῶς ὁ Μίσελ εἶναι δυστυχισμένος.

—Δὲν εἶναι λάθος μου, νομίζω.

Ὁ Κούθμπερ δὲν εἶπε λέξη.

—Τι πρέπει νὰ κάνω, πέστε μου ξαναεἶπε ἡ Φάνυ.

—Ἄν δὲν μπορεῖτε νὰ τὸν κάνετε εὐτυχισμένο, τοῦλάχιστον μὴν τὸν κάνετε δυστυχῆ.

—Καὶ τί τὸν κάνει δυστυχισμένο;

—Οἱ ἄλλοι.

—Κούθμπερ, καταλαβαίνετε καλά, πῶς κάνω ὅ,τι μπορῶ... Περισσότερο δὲν μπορῶ, γιατί εἶνα μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μου εἶναι νεκρὸ πιά. Ἀγαπῶ πολὺ τὸν Μίσελ κι' εἶμαι πρόθυμος νὰ κάνω τὸ πᾶν γι' αὐτόν... Τὸν σέβομαι—ἀκοῦτε;—τὸν σέβομαι καὶ προσπαθῶ νὰ εἶμαι μιὰ «καλὴ σύζυγος». Πιστεῦτε με, Κούθμπερ, δὲ θὰ τοῦ κάνω ποτέ, μὰ ποτέ, κακό!...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XVII

Ἐνα βράδι, ἐνῶ ἡ Φάνυ περιμένε στὸ Λονδίνο τὸν Ντάτριξ, νὰ πάρουν τὸ σαβί μαζί, ἔξαφνὰ ἔλαβα μιὰ κάρτα του, μετὰ τὴν ὁποίαν τῆς ἀνάγγελνε ὅτι ἔφυγε γιὰ τὸ ἐξωτερικό. Καὶ δυὸ ἐβδομάδες ἀργότερα ἔπερνε ἓνα γράμμα ἀπὸ τὴ Ρουέν κι' ἡ Φάνυ τοῦ ἀπάντησε, ἡ ἀλληγογραφία ἐξακολούθησε, μετὰ ἄλλῃ οἰκειότητα ἐκ μέρους τῆς Φάνυ.

Ἐπειδὴ τὰ γράμματά σας εἶναι τόσο σύντομα:—ἔγραφε λίγες ἡμέρες ἀργότερα ὁ Ντάτριξ στὴ Φάνυ.—Φαίνεται ὅτι θὰ περνᾶτε πυρετώδη ζωὴ, πράγμα πού δὲ θὰ γινόταν, ἐννοεῖται, ἂν ζούσατε ἐδῶ. Περίεργο ἐδῶ ἔχω τὴν αἰσθησὴ ὅτι πέρρετε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς μου ὡς σήμερα. Γιατί ἄραγε; Ἐργάζομαι κάθε μέρα, πάνω σὲ βιβλίον μου κι' εἶσι θὰ τὸ τελειώσω πολὺ γρήγορα. Ὁ Μπώντλαϊρ ἄλλωστε τὸ εἶπε: «Ἡ ἐμπνευση δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἡ ἀδιάκοπη ἐργασία». Ἀπὸ τὴν ἡμέρα, πού ἐγκατεστάθηκα ἐδῶ, δὲν ἄλλαξα οὔτε μιὰ λέξη μετὰ κανέναν, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους καὶ τὴν ὑπηρετρία. Οἱ Γάλλοι ἔχουν γιὰ ὅλα τὰ πράγματα καλλιτεχνικὴ αἰσθησὴ. Θὰ ἦμουν ἐξαιρετικὰ εὐτυχῆς, ἂν ἐρχόσαστε μετὰ τὸν Μίσελ ἐδῶ, ὑπάρχει ἄλλωστε θέσις.

Διχὸς σας

Λ. Ν.

Μετὰ τὴν Πεντηκοστή ἡ ἀλληγογραφία ἔπαυσε ἀπτόμα, γιατί ἡ Φάνυ ἦταν ἀπασχολημένη, μετὰ τὴν κοσμικὴ ζωὴ, ἐνῶ ὁ Λέο ἔξα-

κολοιθοῦσε νὰ διάγῃ τὴν ζωὴ τοῦ ἐρημίτη. Ὅσο γιὰ τὸν Μίσελ, αὐτὸς ἦταν ἀποροφημένος μετὰ τὴν πολιτικὴ καὶ ἰδίως μετὰ τὴν ἡμερὰ τῶν Σουφραζετών. Μιὰ μέρα ὅμως ἡ Φάνυ πειροχθῆκε ἀπὸ μιὰ ἀτόμη ἀπάντησιν τῆς λαίδης Ζάρβιλ. Μιλοῦσε σχετικὰ μετὰ τὴν εὐκολὴ λησμοσύνη τῶν ἀνδρῶν καὶ ἡ λαίδη Ζάρβιλ εἶπε:

—Νὰ κι' ὁ Λέο Ντέτριξ ξέχασε...

—Λέτε γιὰ τὴν Νταφνὴ Ἀντιάν;

—Ναί, γέλασε αἰνιγματικὰ ἡ λαίδη, μὰ παρηγορήθηκε ἀμέσως.

—"Ὅχι δά, βίαισε τὸν ἑαυτὸ της ν' ἀπαντήσῃ ἡ Φάνυ.

—Ἀσφαλῶς, γιατί ἂν τὸν εἶχατε γνωρίσει ἄλλοτε... Καὶ εἰσθε σεις, ἀγαπητή μου Φάνυ, πού συντελέσατε στὴν ἀλλαγὴ αὐτῆς... Κάνατε μιὰ καλὴ πράξη, ἄλλωστε...

—Δὲν ἔχετε δίκιο, γιατί δὲν μοῦκανε ποτέ κόρτε ὡς τώρα... Ἀπλοὶ φίλοι εἴμεθα...

—Καὶ ὅμως ἄλλαξε

—Γιὰ πέστε μου, τὴν ἀγαποῦσε τὴν Ἀντιάν;

—Ναί, ἀγαπητή μου, πολὺ... Τὴν ἀγαποῦσε τυφλά.

—Κ' ἐκεῖνη;

—Ἐκεῖνη δὲν ἀγαποῦσε ἄλλον ἀπὸ τὸν ἄντρα της. Ἐτσιλένε. Μὰ ποῖος ξέρει πάλι... Ἐπειτα τὴν ἐρωτεύθησαν παλλοὶ αὐτῆς τῆς γυναῖκα.

—Ποῖος ἄλλος;

—"Ὁ Φρανσίλ Γκρίνη.

—"Ὁ γιαιτρός;

—Ναί. Τὸν ξέρετε;

—Τὸν γνώρισα ὡς γιαιτρό...

—Κ' οἱ δυὸ τοὺς ἀγάπησαν θερμὰ, ἀγάπησαν τρελλά τὴν Ἀντιάν—ὁ καθένας, ἐννοεῖται, μετὰ τὸ δικὸ του τρόπο.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸ διάλογον αὐτὸν ἡ Φάνυ ἀπεχωρίσθηκε τὴ φιλίᾳ της ἐλαφρὰ ταραγμένη, χωρὶς νὰ ξέρῃ κ' ἐκεῖνη γιατί.

Μαθαίνοντας ὁ Μίσελ τὴν πρόκλησιν τοῦ Ντατριξ εἶπε στὴ γυναῖκα του:

—Δὲν εἶναι ἀσχημὴ ἡ ἰδέα νὰ πᾶμε νὰ περάσωμε τὸν Αὐγουστο ἐκεῖ πέρα... Θὰ κάνομε καὶ τὰ μπάνια μας ἄλλωστε...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XVIII

Ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ δόθηκε καὶ ἡ ἀπάντησιν τῆς Σερβίας στὴν Αὐστρία, ἀπάντησιν πού προηγουμένως τὸν πόλεμο. Στὸ Λονδίνο τώρα τὸ γενικὸ θέμα στὶς συζητήσεις ἦταν αὐτό: πῶς ὁ πόλεμος θὰ γινόταν ἀναπόφευκτος, κι' ὁ Μίσελ ἐπιθυμοῦσε μετὰ κάθε τρόπο νὰ λάβῃ μέρος σ' αὐτόν, γιατί εἶχε κουρασθῇ πιά ἀπὸ τὴ Βουλὴ, ἀπὸ τὸ Λονδίνο, ἀπὸ τὴ ζωὴ.

—Δὲν ἔχεις δίκιο νὰ θῆς νὰ λάβῃς καὶ σὺ μέρος, τοῦ εἶπε ὁ φίλος του ὁ Τζώρτζ. Νὰ τὸ πῶ ἐγώ, ὁ ὁποῖος μπορῶ ν' ἀφήσω τὴ δουλειά μου, μάλιστα, ἀλλὰ σὺ...

—Γιὰ σένα φαντάζομαι ὅτι θὰ ἦταν πῶς δύσκολο, τοῦ ἀποκριθῆκε ὁ Μίσελ.

—Καθόλου.

—Καλὰ ἀφοῦ ἀποτελεῖς μέλος τῆς Κυβερνήσεως.

—Ναί, μὰ ἀνῆκα στὴ Βουλὴ τῶν Λόρδων

κι' αὐτὸ δὲν ὑπολογίζεται. Ἐνῶ σὺ, Μίσελ, εἶσαι ἓνας ἄνθρωπος μετὰ μέλλον.

—"Ὡ, πάψε, σὲ παρακαλῶ. Ἀκούω τὴν ἰδια κουβέντα ἐδῶ καὶ δεκαπέντε χρόνια.

—Αὐτὸ θὰ εἶναι ἀνοησία, εἶπε ἡ Λαίδη Γουέστον νὰ σηκωθῇ νὰ πάη κανεὶς στὴ Σερβία.

Ἡ Φάνυ δὲν ἔλεγε τίποτε. Ὅλος αὐτὸς ὁ θόρυβος: γιὰ τὸν πόλεμο τὴν εἶχε κάνει σκεπτικὴ. Τὴν ἰδια ἡμέρα ἦρθε καὶ ἡ κ. Τρέϊσι, ἡ ὁποία ἤθελε νὰ διοργανώσῃ ἓνα νοσοκομεῖο ἐκστρατείας καὶ νὰ φύγῃ γιὰ τὴ Σερβία. Ἡθελε μάλιστα νὰ πάρῃ μαζί της καὶ τὸν Μίσελ—ὁ ἐνθουσιασμός της ἦταν ἀκράτητος.

—Δὲ λέω ὅχι, τῆς ἀποκριθῆκε ὁ Μίσελ, ἀκούοντας τὴν πρότασιν της.

—Καὶ ἡ Βουλὴ, ἡ Φάνυ, τὰ παιδιά, τί θὰ γίνουν; ρώτησε ἡ Λαίδη Γκέστον.

—Θὰ πάω κι' ἐγώ, εἶπε ἡ Φάνυ. Μ' ἀρέσει πολὺ νὰ περιποιοῦμαι ἀρρώστους.

—Ἀγαπητό μου παιδί εἶναι τόσο δύσκολο! Οἱ ἐρασιτέχνῃς ἡσες νοσοκόμας εἶναι—μπελάς περισσὸ ἐρο, παρὰ ὠφέλεια!

—Θὰ τὸ κανονίσουμε, θὰ τὸ κανονίσουμε, ἔκανε ἡ κ. Τρέϊσι, μετὰ τὸ ἐνεργητικότητος.

Ἄλλωστε θάρρη μαζί μας κι' ὁ Κούθμπερ.

Ὁ Κούθμπερ γέλασε καλοκάγαθα.

—Ὅστε φαντάζεται πῶς θὰ γίνῃ εὐρωπαϊκὸς Πόλεμος; ρώτησε ὁ Τζώρτζ.

—"Ὁ! αὐτὰ εἶναι κουταμάρες, εἶπε ἡ Λαίδη Γκέστον. Δὲ θὰ γίνῃ τίποτα! ἀκοῦστε καί μενα.

Ἡ Φάνυ δὲν ἔλεγε τίποτε. Εἶχε ὅμως τὴν αἰσθησὴ ὅτι κάποια θύελλα προσέγγιζε, δὲν ἤξερε ὡς τόσο ἂν αὐτὸ θὰ ἦταν ὁ πόλεμος!

Ἐκεῖνοι πού ἔχουν ἄλλες ὑποχρεώσεις, ποσὸσθε ἡ Λαίδη Γκέστον δὲν πρέπει νὰ πᾶνε στὸν πόλεμο.

Τὴν ἰδια στιγμὴ ἡ Φάνυ κοίταξε τὸν Μίσελ. Ὡ, πόσο καθαρὰ διάβαζε στὴν ἐκφρασὴν του, πῶς ἤθελε νὰ φύγῃ γιὰ τὸν πόλεμο, καὶ ὅτι ὁ πόλεμος γι' αὐτὸν ἦταν μιὰ εὐκαιρία.

Τὸ ἴδιο ἀπόγευμα ἀπεφασίσθηκε ἡ διοργάνωσις ἐνός νοσοκομεῖου ἐκστρατείας ὁριστικὰ ἀπὸ τὴν κ. Τρέϊσι. Σ' αὐτὸ θὰ λαβαίναν μέρος ὁ Μίσελ, ἡ Φάνυ καὶ ὁ Λέο. Ἡ Λαίδη Γκέστον καίτοι ἡ ἰδέα αὐτὴ τὴν ἔκανε ν' ἀγανακτῇ μόλις ταῦτα θεωροῦσε περὶ τὸ νὰ συζητήσῃ πιά, γιατί φανταζόταν ὅτι δὲ θὰ πραγματοποιοῦνταν ποτέ.

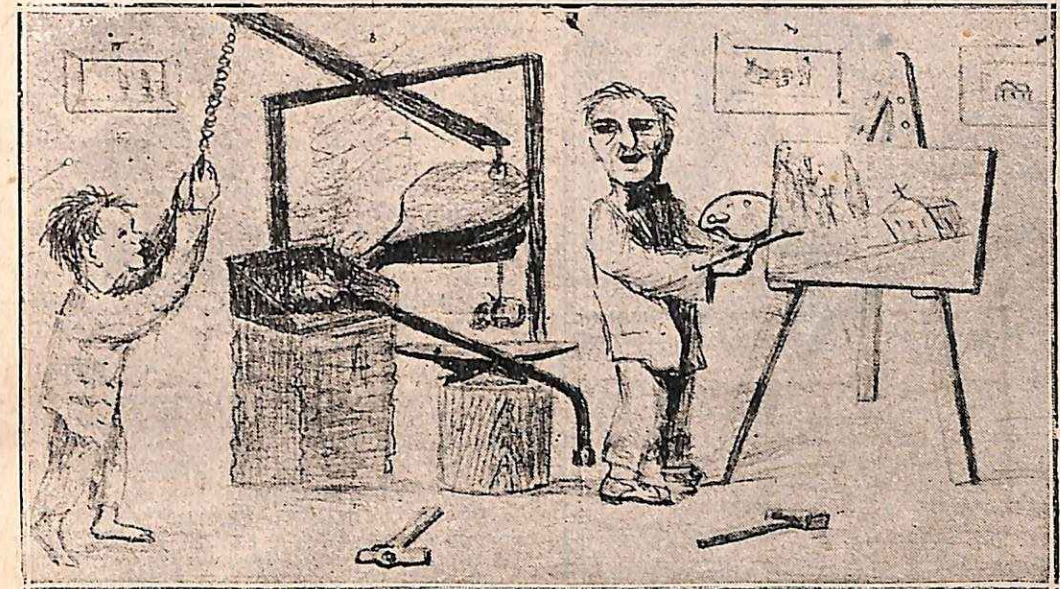
—Ἄν ὅμως ἡ Γερμανία χτυπήσῃ τὴ Γαλλία, εἶπε ὁ Μίσελ, καὶ ἡ Ἀγγλία κρατήσῃ οὐδετερότητα, τότε θὰ πάω ἐθελοντῆς στὸ γαλλικὸ στρατό.

Τὴν ἄλλη μέρα—Τρίτη—ὁ Ἀσκούϊθ ἔλαβε τὸ λογὸ στὴ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων, καὶ μίλησε σχετικὰ μετὰ τὴ νέα κατάστασιν πού δημιουργοῦνταν γιὰ τὴν Ἀγγλία. Ἡ Φάνυ πῆγε καὶ τὸν ἀκούσε. Ὅταν ὅμως βγήκε ἀπὸ τὴ Βουλὴ ἦταν βέβαιη πιά, πῶς ὁ πόλεμος θ' ἀρχίζε σὲ λίγο. Ἐτσι, ὅταν συναντήθηκε μετὰ τὸν Μίσελ, πρὶν ἐκεῖνος τῆς πῇ «καλησπέρα» τῆς ἀνῆγει μετὰ στεναγμὸ ἀνακούφισης.

—Εἴμεθα ἐμπόλεμοι πιά.

(Ἀκολουθεῖ)

Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΠΑΛΙΟΥΡΑΣ

— Μαστροσπύρο ή σωλήνα έβρασε...
— Σκάσε βρέ, και τώρα πέρνω την ψυχή του τοπείου.

Σκίτσο κάποιου φίλου του.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

τόσο νέος κ' έχει τόση τεχνική έμπειρία, πού άσφαλώς θα νικήση.

ΝΕΜΟΣ

Β. Πέσσε: Παναγία.

Έκθεση Γ. Β. Πέσσε (Λύκειον Έλληνίδων).
Ο νέος αυτός καλλιτέχνης, Αυστριακός την καταγωγή, ουσιαστικά ανήκει στην Ελλάδα, πού την αγαπά σαν πατρίδα του. Το χρώμα της τόν τραβά ολοένα, γι' αυτό, αφού επί ένα διάστημα ταξίδεψε στην Αγγλία, στη Γαλλία και στην Ισπανία, γύρισε πάλι πίσω στη νοσταλγική Ελλάδα, στο αγαπημένο του νησί της Σκύρου. Έκεί και παντρεύτηκε τελευταία, και μάλιστα βαφτίστηκε ορθόδοξος και ονομάστηκε Γιώργης. Όλες αυτές οι πληροφορίες χαρακτηρίζουν λίγο πολύ τον άνθρωπο. Ως τεχνίτης, αφού επί κάμποσο διάστημα εργάστηκε με κάποιον τρόπο πού είχε λίγη ουσία ζωγραφική και περισσότερη μανιέρα (κάποιο παρακλάδι της ακαδημίας), κατώρθωσε τέλος να ξεφύγει από τον άχαρο δρόμο της και να ζητήσει πειο γνήσιο και πειο άπλο τρόπο για να εκφρασθή. Τα νέα του έργα παρουσιάζουν περισσότερο ενδιαφέρον, μολονότι είναι άνωστα και διαφέρουν στο ύψος. Έν τούτοις δε μπορούμε να μη σημειώσουμε μερικά κεφάλια του, ιδίως τον μεγάλο του πίνακα του Τολέδου, αδιάφορο αν τώδε μέσα από τη μυστική φαντασία του Θεοτοκόπουλου ακόμα κι' αυτή του ή πρόθεση τόν δείχνει καλλιτέχνη δραματιζόμενον. Οι φυλογραφίες του μάς φαίνονται πειο ενδιαφέρουσες από τη ζωγραφική του. Το ίδιο «Τολέδο» χαραγμένο σε ξύλο είναι πειο εκφραστικό και πειο σωστό ως τόνος.

Για να συνοψίσω σε δυο λόγια αυτό το σημείωμα, ο κ. Πέσσε δίνει έλπίδες για το μέλλον. Όλες αυτές οι ανησυχίες του κάπου θάβγουν. Είναι

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

“ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ,”
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΕΧΝΗΣ - ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ: { Κ. ΜΠΑΤΣΙΔΗΣ
Β. ΜΑΛΑΤΑΚΗΣ
ΟΡΟΙ ΕΓΓΡΑΦΗΣ
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΤΗΣΙΑ ΔΡΧ. 100
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΔΡΧ. 60
ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ Ο ΣΤΙΧΟΣ ΔΡΧ. 7

ΠΕΝΘΗ

ΓΙΩΡΓΗΣ ΝΙΚΟΛΗΣ

Διωγμένος απ' το Στρατηγείο μιας Μεραρχίας στο όποιο υπηρετούσε, έστάλη στο Σύνταγμα μας κατέχον γραμμήν προκαλύψεως. Έκεί τόν εγνώρισε τόν Δεκέμβριο του 1921. Πολλά για την περασμένη του ζωή δεν ξέρω, γιατί ο Νικόλης μιλώντας για όλα τα πράγματα, ποτέ δεν άπασχολούσε τόν συνομιλητή του με ζητήματα πού τόν άφορούσαν από τις πολλές όμως κουβέντες πού κάναμε την περίοδο εκείνη της τραχειάς ζωής μας ογαίνον λίγα πράγματα.

Γεννήθηκε σ' ένα χωριό της Εύβοίας κοντά στην Κύμη, ακολούθησε γυμνασιακές σπουδές στη Χαλκίδα και ύστερα ήρθε στην Αθήνα και ένεγράφη στα νομικά. Φοιτητής ήταν όπως όλα τα φτωχά παιδιά πού γράφονται στο Πανεπιστήμιο παρακολουθούσε δηλαδή όσες ώρες μπορούσε παραδόσεις και τις άλλες, τις περισσότερες, δούλευε. Η κλίσις του στη δημοσιογραφία ξεδηλώθη από τότε, αν και ήταν ακόμα ή εποχή πού το επάγγελμα ως μόνο όφελος είχε την στέρηση και την άβεβαιότητα. Αυτά όμως δεν τόν έπτόησαν και επέτυχε να δουλέψει στην «Ακρόπολη», παρακολουθώντας τόν Γαβριηλίδη. Έπειτα, στα 1919 έστρατεύθη.

Έζησε τα παιδικά του χρόνια κοντά στα λιγνυτορυχεία της Κύμης και εγνώρισε την εργατική δυστυχία και άθλιότητα. Η ιδιосуγκρασία του τόν έφερε κοντά στους άδικουμένους κι' ή φυγή του έπανεστάτησε. Όταν πήγε στο στρατό ήταν διαμορφωμένος επαναστάτης.

Την περίοδο της στρατιωτικής μας ζωής, θα τή θυμάμαι για πολύ. Στόν εϋζωνα με τα ρούχα πού χωρούσαν δυο σάν κι' αυτόν και τόν κυλινδροειδές φέσι, μάς άπεκαλύφθη μια καρδιά με άπέραντη καλωσύνη, ένας τολμηρός όνειροπόλος κι' ένας άνθρωπος πού είχε άκατανίκητη δίψα στο να μαθαίνει. Ότι είχε άφίσει ήμπετες σε διδασχή, προσπαθούσε να τόν συμπληρώσει εκεί. Έδιδάχε, ό,τι ήταν δυνατόν να φθάσει ως εκεί, έφημερίδες, βιβλιάρια, περιοδικά. Στο τέλος παρουσιάστηκε ατοδιδάκτος σε δυο γλώσσες.

Τότε έδωλάμε μαζί τή «Φούντα». είμεθα συνδιευθυνταί, μά ήταν αυτός κυρίως ή ψυχή της. Τί παραγωγή, θεέ μου, είχε! Σ' όλα ήταν μέσα. Ποίηση, πεζογράφημα και σκίτσο ακόμα. Κι' έν τή με-

ταξύ έδιάβαζε ό,τι εύρισκε, προσπαθούσε να μάθω ό,τι μπορούσε. Έμεις όλοι τού είχαμε εξαιρετικό σεβασμό. Ήταν ο αγαπημένος μας, τόν «στουπόχαρτο» όπως τόν είχαμε βγάλει.

Ως δημοσιογράφος ο Νικόλης, διέπρεψε, σε τόσο μάλιστα καιρό, καθώς στή δουλειά εργαστήκαμε μαζί του θα θυμώμαστε μ' εξαιρετική συγκίνηση τόν φίλο-εργο συνάδελφο πού έπιανε πάντα τή γωνιά και ήταν σκυμένος για ώρες στις ξένες έφημερίδες και στα χειρόγραφα, τόν μεγάλο αλτρουίστη, πού την ατοθυσία του ένοιωσε ως καθήκον υπέρτατο, τόν σεμνό άνθρωπο πού άρνήθηκε τόν κόσμο, τούς δικούς του για να υπηρετήσει με φανατισμό την υπόθεσι των άδικουμένων. Έδώ και λίγες μέρες τώρα ο άνθρωπος πού έμπαινε δειλά-δειλά στο δημοσιογραφικό γραφείο, μ' ένα μάτσο έφημερίδες στη μασχάλη κι' ένα βιβλίο στην τσέπη, έπαψε πιά να έρχεται. Ας είναι τόν χρώμα πού τόν σκεπάζει έλαφρό!...

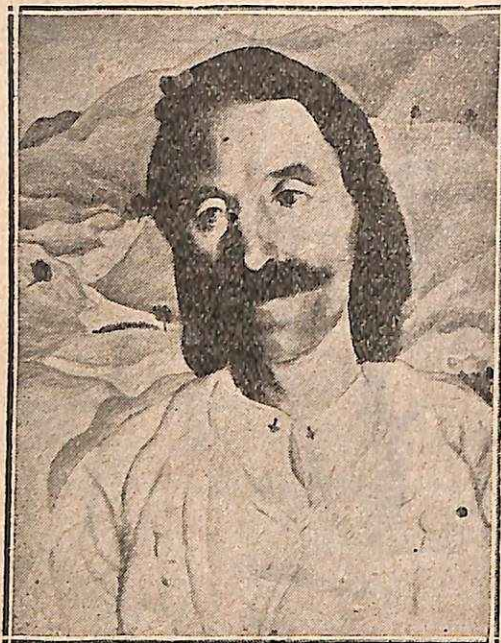
Θ. ΜΑΛΑΒΕΤΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΕΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Τό Σχολείο μας, (μαθητικό περιοδικό).
“Έκδοσις Έκπαιδευτηρίων Μίνας Αηδογπούλου.” Πολύ καλή ή ιδέα της διευθύνσεως του παραπάνω σχολείου να εκδώση περιοδικό με αποκλειστική συνεργασία των μαθητριών. Τα δημοσιεύόμενα κομμάτια δεν είναι, φυσικά, τίποτε εξαιρετικά πράγματα, αλλά είναι καλογραμμένα, επιμελημένα και ευχάριστα. Ιδιαίτερη σημασία έχει ή στήλη του περιοδικού πού περιλαμβάνει τις «Κριτικές Δοκιμές», στην όποια δημοσιεύονται κρίσεις μαθητριών για διάφορα βιβλία. Τό σημείωμα για «Τό βιβλίο του μικρού άδερφού» του Γκέστερταμ είναι γραμμένο με πολλή και γνήσια συγκίνηση, γιατί ή πνοή του έγγίζει πολύ βαθειά τή γυναικεία καρδιά: «Είναι κάτι πού θα μείνη πάντα νέο, όσο υπάρχουν άθωια παιδικία στον κόσμο, όσο ζή ή άπειρη μητρική στοργή, όσο αισθανόμαστε και πονούμε».

Και στην εμφάνιση τόν μικρό αυτό περιοδικό είνε φροντισμένο, και στολίζεται από σκίτσα πάλι μαθητριών.

Γ. Πέσος: Βοσκός της Σκύρου.

***Εκθεσις Σπύρου Παλιούρα** (Γωνία. Πλατεία Κολοκοτρώνη).—Αυτός ο γνήσιος ζωγράφος αξίζει ιδιαίτερη προσοχή. Δεν εφοίτησε σε πολυτεχνεία, δεν πατά σε μουσεία, δεν διαβάσει φιλολογία: Είναι σιδεράς. Γι' αυτό η τέχνη του έχει γνήσια στοιχεία μέσα της και χάρες που δεν τις βρίσκει κανείς σε ζωγράφους με τεχνική κατάρτιση. Στα έργα του δεν υπάρχει καμιά πρόθεση, τάχα βαθύτερη. Ζωγραφίζει για το κέφι του, για να ικανοποιήσει το γούστο του, όπως ο μερακλής που παίζει σαντούρι ή φουσαρμόνικα. Και για να μεταχειριστούμε τα λόγια που έλεγε ο σύντεχνός του, ο Παλιούρας της Γαλλίας, ο τελωνοφύλακας Ρουσσώ (Rousseau le douanier) «ζωγραφίζει για διασκέδαση δική του και των όμοιών του.»

Η εκθεσις του οργανώνεται από τους καλλιτέχνες Τόμπον, Χατζηκυριάκον, Πικιώνη και Κόντογλου, κι' αυτό είναι μια εκδήλωση της αγάπης και εκτίμησής τους για τον Παλιούρα. Παρακάτω δημοσιεύουμε τη γνώμη τους, τυπωμένη στον κατάλογο των έργων της εκθέσεως:

Πολλοί μεταχειρίζονται την τέχνη για διοποριστικόν επάγγελμα. Άλλα μόνο μια έσωτερική ανάγκη έκανε τον Παλιούρα να ζωγραφίζει.

Κανένας δάσκαλος δεν μπόρεσε να τον πείσει να φορέσει γυαλιά. Η κόρη του οφθαλμού του είναι γνήσια.

Στην εποχή μας, και στον τόπο μας, αυτός ο αὐτοδίδακτος, δίνει σ' όλους ένα μάθημα εντιμότητας.

Ν. ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΟΣ ΓΚΙΚΑΣ

—Δεν είναι πάντα το ζωγραφικό αίσθημα κτήμα των σπουδασμένων στις ακαδημίες. Γιαυτό ένας άνθρωπος μπορεί από ένστιχτο κι από ταλέντο να ζωγραφίζει—και με πολύ λιγότερες τεχνικές εμπειρίες.

Ο εργάτης Παλιούρας θέλει με το έργο του να πετύχει μια μαστοριά δυνατή, αυτοκρινόντας την τεχνική του με τις κριτικές αρετές του εργάτη.

Τα μάτια του όμως, βλέποντας έξω από τα εμπειρία χέρια του, πρωτόγονα αρπάζουν τη μορφή, με τον ίδιο άφελή στοχασμό ενός μικρού παιδιού. Δηλαδή ο Παλιούρας, άγνοει τη ματιέρα, τις συνταγές του καθηγητή, τη χρωματική αρμονία που μάς έρχεται από την αναγέννηση, άνομα άγνοει όλες τις ακαδημαϊκές σκηνοθεσίες, που πετυχαίνουν μια συμβατική σύνθεση.

Μ' άλλα λόγια το χρώμα το βλέπει με το αίσθημα του πρωτόγονου ανθρώπου. Έδώ ακριβώς υπάρχει η ανύποπτη πλευρά του έργου του, η αξία του ή ζωγραφική. Ως τεχνίτης, κάνω τη σύσταση στο κοινό και στους διανοούμενους να τον προσέξουν και να τον ενισχύσουν.

Μ. ΤΟΜΠΡΟΣ

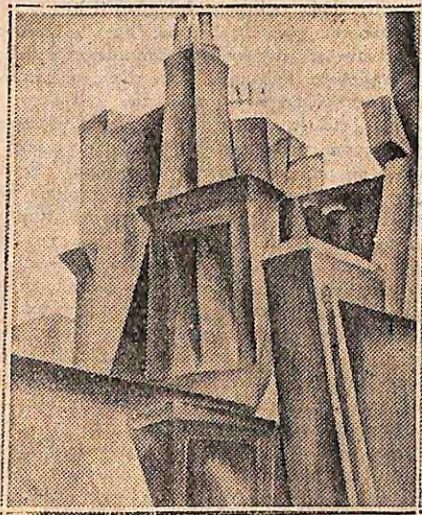
—Τις περισσότερες φορές, η ζωγραφική μας μόρφωση δεν είναι τίποτε άλλο, παρά η κατάκτηση ενός ώριμμένου κύκλου γνώσεων και δεξιοτήτων, κάτω από τις όποιες η αγνότης της προσωπικής μας όρασεως θάβεται τελειωτικά.

Όσοι είναι σε θέση να κάνουν αυτή την οδυνηρή διαπίστωση, αυτοί μάλιστα που έχουν γνωρίσει με τις ενδόμυχες αδυναμίες της διανοήσεως όπως και με τους κινδύνους που τούτη κρύβει για το αίσθημα, δεν μπορεί παρά να χαρούν και να εκτιμήσουν στα έργα του αὐτοδίδαχτου Παλιούρα, τ' αληθινά στοιχεία μιας γνήσιας ζωγραφικής αίσθησεως.

Το γεγονός πως τα έργα τούτα γίνηκαν ανάμεσα στις χειρότερες συνθήκες σκληρής βιοπάλης, μάς λέει πολλά.

Το κοινό, που έμαθε να θεωρεί την τρέχουσα ζωγραφική μόρφωση ως απαραίτητη προϋπόθεση για να χρισθεί κανείς ζωγράφος, έχει να ωφεληθεί πολύ, αν μπορέσει κι' αναθεωρήσει απάνω στα απλά αυτά έργα, τα μέτρα των αξιών του.

Δ. ΠΙΚΙΩΝΗΣ

Γ. Πέσος: Στέγες στο Λονδίνο

ΜΟΥΣΙΚΗ

—Η 4η συμφωνία και ο κ. Ίτουρμπι.

—Η 5η και ο κ. Χούμπερμαν.

—Η 6η Λαϊκή Συναυλία.

Η Αθήνα και φέτος όπως πέρσι παρουσιάζει εξαιρετική μουσική κίνηση. Οι μεγάλοι καλλιτέχνες μάς επισκέπτονται πλέον τακτικά. Έτσι, έπειτα από τον Τιμπώ, τον Χαίφτε, τον Ρόζενταλ, ξανακούσαμε με μεγάλη χαρά τους διασημούς κι' αγαπημένους στο Αθηναϊκό κοινό καλλιτέχνες Ίτουρμπι και Χούμπερμαν.

Ο πρώτος συνέπραξε στην τετάρτη συναυλία συνδρομητών που διηύθυνε ο κ. Μητρόπουλος με το Κονσέρτο υπ' αριθ. 4 του Μπετόβεν. Το έργο αυτό που είναι από τα ωραιότερα που έγραψε ο Μπετόβεν εξετελέσθη από τον κ. Ίτουρμπι με ζωνή και μπρίο εις το Allsgro και το Boudo με συγκρατημένον αίσθημα εις το Andante. Ο κ. Ίτουρμπι αναγκάσθηκε να παύει τέσσαρα ακόμα κομμάτια έξω από το πρόγραμμα: δυο συναντίνες του Κουπρέν, την 11ην Ραφωδιάν του Λίστ και την γνωστή «Ναβάρα» τ' Albeniz.

Η συναυλία αυτή όμως υπήρξε ακόμα πιο ενδιαφέρουσα, διότι ακούσαμε για πρώτη φορά τρία έργα, άνωστα στην Αθήνα.

Το πρώτο είνε η «Εισαγωγή του Βασιλέως Στεφάνου» του Μπετόβεν που γράφτηκε για κάποιο δραματικό έργο του Κόφμπου και που δεν παρουσιάζει τίποτα από την σφραγίδα της μεγαλοφυΐας του διδασκάλου. Ακούεται ευχάριστα χωρίς να συγκινή.

Το δεύτερο «Τα ευγενικά κ' αισθηματικά Βάλς» του Ραβέλ εξετελέσθησαν πολύ ικανοποιητικά από την ορχήστραν, μολονότι δεν έκαναν εντύπωση εις τον πολύν κόσμο.

Το έργο αυτό που πρωτοπαίχτηκε στο Παρίσι, στα 1911, και που ανεγράφετο στο πρόγραμμα, χωρίς όνομα του συνθέτου, με την περιεργή έναρμόνισή του, με την λεπτή μα πλούσια ανοργήστρωση του, έχει όλα τα χαρακτηριστικά της μουσικής του Ραβέλ: μις μουσικής που αναζητά λεπτές «Sonorités» που δεν παρασύρεται από την φαντασία και την αισθηματικότητα, αλλά θυμίζει το πνεύμα των Γάλλων μουσουργών του 18ου αιώνα.

Η 3η συμφωνία «του Ρήνου» του Σούμαν—το τρίτο έργο που παιζόταν για πρώτη φορά στην Αθήνα—έχει μεγάλη ποικιλία θεμάτων και είναι πλούσια σε έμπιστη και καταντά μονόκομη. Η εκτέλεσή της από την ορχήστρα δεν διήρξε όσο θα έπρεπε ικανοποιητική και παρουσίασε αστάθεια και ανισότητα στα διάφορα μέρη.

Η πέμπτη συμφωνική συναυλία των συνδρομητών δεν ήταν τίποτε άλλο παρά συναυλία Χούμπερμαν με συνοδεία της ορχήστρας.

Μετά την σύντομη, μα τόσο χαριτωμένη εισαγωγή από την «Απαγωγή από το Σεράι» του Μότσαρτ, ο κ. Χούμπερμαν εξετελέσε πρώτα το Κονσέρτο για βιολί σε σόλ μεζόν του Μότσαρτ σε τρία μέρη. Το πρώτο, γραμμένο στον ύπο της σονάτας, είναι σαν πρόλογος, που το αρχικό του θέμα παίζεται από την ορχήστρα. Το δεύτερο, Adagio, γεμάτο ρεμβασμό και ποίηση, βοθίζει τον ακροατή σε κάποιο γλυκό όνειροπόλημα. Το τρίτο, Rondo, σε

παρασύρει με τη δροσιά του που αναβλύζει σαν από χαρούμενη ψυχή.

Το «Πόημα» του Chausson με την βαρεία μελαγχολία του και τον θλιβερό γενικά τόνο του, καθώς και το γνωστότατο «Κονσέρτο για βιολί» του Μέντελσον, (το μοναδικό που έγραψε), είτανε το έργο που έπαιξε ακόμα στη συναυλία αυτή ο κ. Χούμπερμαν.

Και η εκτέλεσις; Τι να γράψω κανείς; Να πούμε ότι ο Χούμπερμαν είναι υπέροχος. Ν' αναγράψω τους διθυράμβους των εφημερίδων; Το θεωρούμε περιττό. Είναι παγκόσμια η φήμη του βιολιστού, ώστε ότι και να γράψωμε θάναι πάντα κατώτερο της πραγματικότητας. Τον Χούμπερμαν πρέπει κανείς να τον ακούση γιατί γοητεύει τα πλήθη, γιατί τα καθηλώνει άφωνα, παράλιτα, θυσιμένα σ' έναν άλλο κόσμο γιατί οι συναυλίες του είναι αληθινές λειτουργίες.

Η ορχήστρα στη συναυλία αυτή αναδείχθηκε αντίξια του μεγάλου καλλιτέχνη που είχε την τιμή να συνοδέψη. Ένας δίκαιος έπαινος όφειλεται στους Έλληνες μουσικούς και στον μάεστρο κ. Μητρόπουλο, που κατόρθωσε, με κόπους βέβαια, να παρουσιάση στην συναυλία αυτή ένα σύνολον αρμονικώτατο.

Στην έκτη λαϊκή με την διεύθυνση του συμπαθούς μάεστρου κ. Μπούτνικωφ, έπαίχτηκαν έργα γνωστά. Ακούσαμε και πάλι ευχάριστα τα «Πρελούδια» του Λίστ και την «Παθητική Συμφωνία» του Τσαϊκόφσκι, που αποδόθηκε με τον τρόπο εκείνο που μόνο ο κ. Μπούτνικωφ γνωρίζει όταν πρόκειται να έρμηνεύση συνθέτας της πατρίδος του. Είχε μίαν δικαίαν και μεγάλη επιτυχία.

Η Δίς Ίδλη Μπουκουβάλα, πιανίστα, έπαιξε μετρίως μερικά κομμάτια του Σοπέν και του Λίστ.

ΑΚΡΟΑΤΗΣ

ΔΙΔΑΚΤΕΥΤΑ

Φ. Αλεξιάδην, Στ. Σεργιάννην, Κατ. Περγαδικάρην. Συνδρομή, έλήφθη. Ευχαριστούμεν.—Θ. Βαλτάν. Συνδρομή έλήφθη. Ευχαριστούμεν.—Γ. Καλογερόπουλον. Συνδρομή έλήφθη. Ευχαριστούμεν. Τεύχη εστάλησαν.—Ανίδα Μ. Μακαρόνα. Συνδρομή έλήφθη, ευχαριστούμεν.—Αλ. Αλεξιάδην. Ο δ' τόμος αρχίζει από το 38 τεύχος της 1 Ιανουαρίου.—Ν. Ν. Έλήφθη το διήγημά σας «Η κουτή πλειοψηφία», όχι όμως και το 25δραχμον, δικαίωμα συμμετοχής εις τον διαγωνισμόν. Σας το καθιστώμεν γνωστόν και φροντίστε να μη αποκλεισθήτε.—** Έλήφθη το διήγημα «Όταν ξαναγύρισε» για τον διαγωνισμό. Ο συγγραφέας παρακαλείται να μάς γράψη, για να βάλουμε τόνονά του, επειδή δεν τώχει υπογράψει. Το γράμμα του, που αυτό τουλάχιστον είταν υπογεγραμμένο, παράπεσ δυστυχώς, πριν σημειώσωμε τον αποστολέα.—Γ. Έύσταθίου. Για φύλλα του «Νουμά» αποταθήτε στον εκδότη Γανιάρη, Σοφοκλέους 3. Για το άλλο ζήτημα που μάς ρωτάτε, είμαστε έντελώς αναρμόδιοι.—Ν. Σταθάτον. Ο «Μάρτης» αρκετά καλός. Στα άλλα, τίποτα το εξαιρετικό στη σύλληψη, κι' άτεχνος ο στίχος.—Ν. Παπαναστασίου. Λυπούμεθα γιατί δεν εφωλόξαμε το έντυπόν σας. Έπρεπε να μάς το πήτε κατά την αποστολήν. Ξέρετε πως

τά χειρόγραφα καταστρέφονται. — **Θ. Θεοφιλήδην.** Στά ποιήματά σας κάπου κάπου ξεπερνάει κανέναν καλός στίχος, μα γενικά δεν είναι καλά δουλεμένα. — **Ν. Δημακίδην.** Το ποίημά σας αρκετά καλό, στρωτός ο στίχος. — **Π. Μητσόπουλον.** Το διήγημά σας δεν είναι τέχνη, είναι κοινές, συνειθισμένες μαθητικές αναμνήσεις, όπως όλες. Το πρόσωπο που λαμβάνετε για θέμα, για να βγάλετε κάποια ραχοκοκαλιά στο γραφόμενο σας, δεν φτάνει να δώσει σ' αυτές τις εντυπώσεις ενδιαφέρον μεγαλύτερο. — **Μ. Καρέκον.** Θα δημοσιευθεί η ώραία μελέτη σας. — **Ε. Θεόφιλον.** Το ένα ποίημά σας όχι απάνω από το μέτρον: το «Πέθανε η φτώχεια» είναι καλύτερο, πειθ' αιδόρητο με κάποια χάρη, χιούμορ και καλόν στίχο. — **Ν. Σαντορινιόν.** Θα δημοσιευθούν σε κάποιο φύλλο, μα όχι και το Ιταλικό κείμενο. — **Βασ. Θεοφανιδίου.** Το διήγημά σας «Το θέλημα του Θεού» μάς φαίνεται μπόρικο και κενολόγο. Μπορώ σαν την Παναγία και τον Ίωσήφ δεν μπορούν να παρθούν με τον τρόπο αυτόν. «Όλες αυτές οι ψυχικές καταστάσεις που περιγράφονται μέσα εκεί, μπορούσαν καλύτερα ν' αφορούν πρόσωπα άλλα, σύγχρονα ίσως, μα όχι μορφές που ή θρησκεία κ' η ιστορία τις ανύψωσε σε σύμβολα. Τεχνικά, το διήγημά σας έχει πολλά ψεγάδια επίσης. Περιττολογία μεγάλη, εκζητημένες και εμφαντικές φράσεις, αφύσικος διάλογος (Τι επάγγελμα έχει η Μαρία; ρωτά ο άπογραφός μες σ' ένα γυναικείο δεν έχουν επάγγελμα, και τώρα ακόμα, στην Άνατολή). Είναι έγγυος; κλπ.), άσκοπες παλινοδείες, ύψος κουβέντας που δεν ταιριάζει σ' ένα βιβλικό θέμα. Ο νευρικός και κάπως ύστερικός τρόπος, με τον οποίο μιλάνε τα πρόσωπα, θυμίζει την κακή έρμηνευση τύπων της Άνατολής από αρτίστες του κινηματογράφου, που χειρονομούν με επιτήδευση. Κυρίως όμως, όπως είπαμε παραπάνω, σ' αυτόν τον τρόπο, γιατί, από ποιά ανάγκη, πνιπτε ένα θέμα βιβλικό, μόνο και μόνο για να το απλώσετε (κ' έτσι να το άτονίσετε) και να το στολίσετε με διάφορες γαρνιτούρες που τ' άδικούν; Το Εὐαγγέλιο όλα ταύτα τα λέγει τόσα έξοχα, και το κυριώτερο, με δύο λόγια απλά και σκέτα. Πιστεύουμε να εκτιμήσετε την αγαθή μας πρόθεση, πώς λάβαμε άφορμή από το διήγημά σας να μιλήσουμε διεξοδικά, χωρίς να φροντίζουμε μὴν τυχόν δυσανεστήθῃτε. Άπλούστατα, το έργο σας έχει τρωτά τέτοια, που οι λίγες γραμμές που λέγονται απ' άφορμή του να έχουν ευεργετικό αποτέλεσμα κι' απάνω στους άλλους νέους, που ασχολούνται με τη λογοτεχνία. — **Ν. Γκινόπουλον.** Η περιγραφή των Γαργαλιάνων θάμπη άργυροτερα. Έλήφθησαν δημ. τραγούδια. — **Γ. Δαμάσκον.** Το ποίημά σας μίμηση άλλων που διαβάσετε. Δεν έχετε βρῆ ακόμα τη δική σας έκφραση, παρ' ότι ο στίχος δεν είναι κακός. — **Κλ. Μιμίον.** Καλά, πρό πάντων ή συμπόνια. Το «Καράβι» ρητορικό. — **Θ. Γ. Β.** Τα ποιήματά σας άξίζουν περισσότερο από τα συνειθισμένα. ο στίχος σας όμως θέλει δούλεμα. Ίσως δημοσιευθεί κάποιο. — **Φ. Τζιφραν.** Άρκετά καλά, πρό πάντων ή «Αύγη», που θα τη δημοσιεύσουμε. — **Δ. Τσελέκην.** Η μετάφραση καλή την κρατάμε για δημοσίευση. Το άλλο, κοινοτοπία. — **Ν. Μαργαντιωνίδην.** Η «Βρύση» σας είναι ένα τρυφερό ποιηματάκι. Τάλλα, μετριώτατα. — **Κ. Μινέρβαν.** Το ποίημά σας άτεχνο και σχολαστικό. Πρέπει να πετάξετε από πάνω σας την άφόρητη αίσθηματολογία του Παράσχου. — **Χ. Ακριάνα.** Το κομ-

μάτι που μάς στείλατε είναι ένα έρωτικό παραλήρημα χωρίς πολύ ενδιαφέρον για εκείνον που το διαβάσει. Έπαναλαμβάνουμε και σε σας, ότι λέμε συχνά στους νέους που γράφουν: Η Τέχνη δεν είναι κοινές αισθηματολογίες. Μπορεί να κλαίμε όταν γράφουμε κάτι, μα αυτό δεν σημαίνει ότι το γραφόμενο μας θα συγκινήσει και τους άλλους. — **Δ. Χ. Κ.** Άρρητος ξεθυμασμένος ρομαντισμός. — **Ντίνον Έλευσίνιον.** Όπως κ' έσείς μάς γράφετε, βλέπουμε κ' έμεις πως το ποίημά σας έχει «κάποιαν αλλοιώτικη πνοή, καινούργια», μα δε συμφωνούμε στο ότι ποιήσης θα πῇ να λέγει κανείς δ, τι το «κατέβει, και μόνο να μὴν είναι «των παλαιοῶν κανόνων». Τι θα πουν όλα ταύτα; Την πρωτοτυπία δυστυχώς δεν την φτάνει ή περιφρόνηση στους κανόνες, ούτε οι φράγκικες λέξεις, ούτε σύγχρονος άνθρωπος θα πῇ εκείνος που «λιμοκοντορλίζει» και πειράζει με πικάντικες έξυπνάδες. Μολαταῦτα, δε μπορούμε νάβρηνθούμε πως έχετε κάποια φλέβα. Αυτό τουλάχιστον δείχνουν μερικά στίχοι σας της 4ης στροφής. — **Μ. Κριαράν.** Από τα τέσσερα καινούργια ποιήματά σας, κανένα δεν είναι σαν το πρώτο, «Ήδονισμός, επικίνδυνο θέμα για νέους, γιατί παραφέρνουνται εις βάρος της μορφής. — **Χ. Πατσόν.** Τεύχη πολυτελείας μὴ εξαντληθέντα υπάρχουσι τα 33, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, πρόσ 10 δραχ. Έκαστον Συνδρομή έτησια δραχ. 360. — **Κατσούλην.** Ο Α' και Β' τόμος άδειοι τιμώνται δρ. 75 έκαστος μετά των ταχυδρομ. — **Π. Μαπούλον.** Σπαρτήν. Συνδρομή έλήφθη ένεγράφητε από 1-3-29. **Κυρ. Χατζηιωάννου.** Ευχαριστούμε για την προσφορά σας. Άποστείλατε κάτι. — **Δαράκην.** Όσα γράψαμε στον κ. Ντίνον Έλευσίνιον, τα ίδια σχεδόν μπορεί να πῇ κανέναν και για τα δικά σας ποιήματα. Μα να προσποίσασθε τον νευρασθενικό, γιατί σας κάνει, τάχα, ιδιότροπον. Μα το κάτω-κάτω ο blasé δεν είναι πειθ' της μόδας. — **Γ. Δενδρινόν.** Το διήγημά σας έχει αρκετή παρατήρηση και χάρη άφηγηματική, μα είναι γιομάτο από παρομοιώσεις επιτηδευμένες, βαρείες, από λεπτολογίες άσκοπες και μάταιες. Ίσως δημοσιευότανε, αν το θέμα δεν ήτανε λίγο εκζητημένο. — **Λυκοῦργον.** Διήγημα διαγωνισμού έλήφθη. — **Μητσόακην.** Άποστείλατέ μας, παρακαλούμεν, το χειρόγραφό σας προτού σας απαντήσουμε σε όσα γράφετε. — **Τάκην Έλευθεριάδην.** Για τα δεκαπενθήμερα έχετε δικιο, μα έτσι έτυχε τέλος πάντων. Όσο για τις ρεκλάμες, λάβατε υπ' όψει σας ότι σε ευρωπαϊκά περιοδικά μπαίνουνε πολλές φορές και στη μέση του κειμένου. Άλλως τε, μάθετε και τούτο, ότι κυρίως χάρις σ' αυτές ζῇ και υφίσταται ένα περιοδικό, περισσότερο, παρὰ χάρις στους συνδρομητές του. Η μετάφρασή σας καλή και πιθανώτατα να δημοσιευθεί σε κάποιο φύλλο. — **Α. Φ.** Τα ποιήματά σας, καλά και με περιεχόμενο. δίνουν πολλές ελπίδες. Το πρώτο έχει κάποιους στίχους άτεχνους, ή μάλλον, άπρόσεχτους. Τα κρατάμε και θα δημοσιεύσουμε κάποιο, μα όταν το επιτρέψει ο χρόνος. — **Καίτην Δασκαλάκη.** Έλήφθη το διήγημά σας για το διαγωνισμό. — **Μ. Κριαράν.** Τα ποιήματά σας μαρτυρούν πρόοδο, μα νομίζουμε πως το είδος το οποίο ταιριάζει στην ιδιοσυγκρασία σας είναι «το τραγούδι», δηλ. το μικρό, χαριτωμένο και αιδόρητο κομψοτέχνημα, που δεν είναι διόλου είδος χωρίς αξία. Ίσως-ίσως! Και όμως, τάχουμε ολότελα αφήσει κατά μέρος, στην Έλλάδα. Τέτοιο είναι «ή Άναμνή». — **Κ. Άνδρέον.**

Περάστε κάποιο άπόγεμα απ' τα γραφεία μας. — **Γιάννην Μπερέτην** και **Φ. Αλεξιάδην.** Τα διήγηματά σας άλήφθησαν, αλλά θα περιμένετε την απάντησή μας σ' αυτή τη στήλη μετά ένα-δύο φύλλα, για να τα μελετήσουμε. — **Σ. Κ. Αϊκατερίνην.** Αν και ή απάντησή στο έρώτημά σας δεν είναι της άρμοδιότητός μας, μολαταῦτα, ή γνώμη μας είναι ότι ή λέξις λαχρ σημαίνει βέβαια **κραυγήν** (έμφύχου), φανταζόμεθα, ότι είναι δυνατόν, να χρησιμοποιηθεί ίσως ή έκφρασις σας, κατ' αναλογίαν με άλλας έκφράσεις, σαν νάναι έμφυχα τα τηλεόλα κι' ή θροντή είναι ή φωνή τους. Η καθιερωμένη φράσις όμως είναι «ή θροντή των τηλεόλων». Μα, όλα αυτά δεν είναι λίγο ξεθωριασμένα λεκτικά σχήματα, που δεν γίνονται πρωτότυπα μ' όποιον τρόπο κι' αν τα παραλλάξει κανείς; — **Άνδρέαν Ρόδον.** Θα δημοσιευθεί ή μελέτη σας. — **Γιάνον Δημητριάδην.** Θα σας φανῇ ίσως παράξενο, αλλά πολλές φορές μιμούμεθα άσυναίσθητα, χωρίς και να ξέρουμε ποιόν μιμούμεθα. Το ύποσυνειδητό μας είναι ένας ύποδολεὺς που κρύβεται τόσο τεχνικά, ώστε πέρνουμε ότι μάς κανοναρχεί για δικό μας, πέρα πέρα. Άπλούστατα, ρωτήσετε τον έαυτό σας: «Θάγραφα όπως γράφω τώρα, αν δεν είχα διαβάσει δικούς μου;» «Το Σόμα» είναι καλό. Πρόκειται για το χωριό της Μ. Άσίας ή για άλλο; Δε γράφατε καλύτερα «στο χωριό μου». Τέλος, αν θέλετε, γράφετέ μας σχετικά. Δύο λόγια ακόμα: Μήπως κι' εδῶ δεν ύποφύσκει Μαδίλης! Με τη διαφορά ότι αυτό καθεαυτό καλό. — **Φ. Αλεξιάδην.** Το διήγημά σας «Πυγολαμπίδα» φαίνεται ότι καθυστέρησε στο ταχυδρομείο, γιατί είναι λίγες μέρες μονάχα που το λάβαμε και σας απαντώ παραπάνω. Έλήφθησαν αί 100 δραχμαί και ευχαριστούμε. Σχετικά με την επιστολή σας, επιτρέψατε να σας πούμε δυο λόγια επάνω στο ζήτημα της προσαρμογῆς στα γούστα του κοινού. Έχουμε την ιδέα ότι ο τεχνίτης (για τέτοιον σῶς λογαριάζουμε) δεν πρέπει να συμμορφώνεται με το τι θέλει ο πολὺς κόσμος, αλλά να τραβά το δρόμο του. Υποχώρηση σημαίνει συμβιβασμό, που δεν αποκλείεται βέβαια, αλλά προκειμένου, για ομαδικότερες προσπάθειες (περιοδικό, εφημερίδα, θέατρο) που αγωνίζονται να χειραφετήσουν πνευματικῶς σιγά-σιγά το πολύ κοινό. Ο τεχνίτης

όμως εκείνος, που ή άποστολή του δεν είναι να βοηθήσει την ομαδική αυτή έξύψωση, μα να εκδηλωθῇ σύμφωνα με το μέτρο της δυναμικότητός του, δεν μπορεί παρά νάναι ολότελα ελεύθερος στο έργο του, χωρίς να λαμβάνη υπ' όψει κανένα σχετικό μέτρο. Έτσι οι τεχνίτες γίνονται οι πρωτοπόροι του πολιτισμοῦ, κ' οι μεγάλοι μάλιστα, **προφήτες και ήρωες** της ανθρωπότητος. Έπειτα, για ποιά ύποστήριξη μιλάτε; Την υλική; Άλλοίμονο αν την έχετε ως γνώμονα! Την ήθική; Δεν έχει καμιά αξία, όταν την κερδίζετε με συμβιβασμούς. — **Σκαρίμπαν.** Διήγημά σας διαγωνισμοῦ έλήφθη. — **Δ. Κ.** Τα ποιήματά σας πολύ άτεχνα. Θάργγισι, πολύ ακόμα ή μέρα που θα μπορούσατε να δώσετε κάτι καλό. Κυνηγάτε την ομοιοκαταληξία με κάθε τρόπο, αδιάφορο αν πέφτετε σε έκφράσεις χωρίς νόημα. Και όμως διακρίνουμε μέσα στα γραφόμενά σας κάποια ψυχή. — **Α. Μαγγανάρην.** Το ποίημά σας έχει περιεχόμενο, μα ο στίχος του είναι σκληρός και συχνά κακός. («Κ' οι παιδικές μου αναμνήσεις που εξαφανίστηκαν επίσης»). — **Σ. Αγουστάκην.** Έχετε αξιολογή ποιητική φλέβα. Τα ποιήματά σας είναι άνισα, μα και τα πειθ' μέτρια από δαυτά στέκονται στα πόδια τους. Σε μερικά έχετε απλότητα ζηλευτή και μουσικότητα δημοτικού τραγουδιού. Η «Βρύση», ένα από τα καλύτερα, άσφαλως θάπρεπε να τελειώνη στον προ-προτελευταίο στίχο. Οι άλλοι δυο είναι κακοβαλμένοι και παραφορτωμένοι το ποίημα. Η «Επιθυμία» λαμπρό, φρέσκο και διάφανο. Η «Προδομένη» κακό, γιατί ή άφορμή που το γέννησε είναι κάποια έξυπνάδα που κλείνει ο τελευταίος στίχος (Στην τέχνη, τέτοιου είδους πνευματώδη εύρημαμα όχι μόνον δεν έχουν την αξία πώγουνε στην κουβέντα, μα και πρέπει να άποφεύγῃ ο ποιητής την κάποια γοητεία τους). Μονάχα μὴ πάρετε δρόμο και γράφετε, εις άδρος της ποιότητος των ποιημάτων σας.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

Στην «Ιστορία της Μάσκας» του προηγούμενου φύλλου, από τυπογραφική άβλεψία έγινε «Comedia del arte» το «Commedia dell'Arte» του χειρογράφου.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

Κεφάλαια Μετοχικά και Άποθεματικά Δρ. 1.193.393.789.21

Καταθέσεις (τῇ 31ῃ Δεκεμβρίου 1928) „ 5.700.000.000.—

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

83 ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΘ' ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΝ ΕΝ ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ, 7 WALL STREET

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντας ὄρους.

Δέχεται δὲ καταθέσεις (εἰς πρώτην ζήτησιν, ἐπὶ προθεσμίᾳ καὶ ταμιευτηρίου εἰς δραχμὰς καὶ ξένα νομίσματα μὲ λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΟΣΜΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΚΕΦΑΛ. ΚΑΤΑΒΕΒΑΛΜΕΝΟΝ ΔΡ. 25.500.000

ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ ΔΡ. 830.228

ΕΔΡΑ ΕΝ ΒΟΛΩ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

F I L I A L E S

Τράπεζα Λαρίσης — Λάρισα

Τράπεζα Τρικάλων — Τρίκαλα

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ

Εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰς κυριωτέρας τοῦ ἐξωτερικοῦ

Ταμιευτήριον μέχρι 100.000 δραχμῶν μὲ 7^ο/_ο. — Ἐκτελεῖ πάσης φύσεως

Τραπεζητικὰς ἐργασίας

ΑΓΟΡΑΖΩ γραμματόσημα οἰασδήποτε ἀξίας εἰς τὰς πλέον συμφερούσας τιμὰς, ἀσφράγιστα καὶ σφραγισμένα. ΠΡΟΤΙΜΩ ΤΟΝ ΑΝΩ ΤΥΠΟΝ γραμματοσήμου. Δίδω δάνεια ἐπὶ γραμματοσήμων (συλλογῶν, στόκ., κλπ.). Ἐνδιαφέρομαι διὰ παλαιὰς ἐπιστολάς μὲ γραμματόσημα.

ΔΗΜ. Α. ΣΠΑΝΟΣ

Πλατεῖα Κλαθμῶνος

Ὁδὸς Γερμανοῦ Παλαιῶν Πατρῶν.

ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΟΙ ΕΞ ΠΡΩΤΟΙ ΤΟΜΟΙ ΕΠΙ ΠΙΣΤΩΣΕΙ

Οἱ 6 ἐκδοθέντες ἤδη τόμοι πωλοῦνται μὲ πίστωσιν 10 μηνῶν ἀντὶ δραχμῶν 1.800 ἐξ ὧν δραχμαὶ τριακόσιαι (300) προκαταβολικῶς αἱ δὲ 1.500 πρὸς δραχμὰς (150) μηνιαίως.

Οἱ ἐπὶ πιστώσει ἀγορασταὶ παραλαμβάνουσι τοὺς ἐξ τόμους ἅμα ὑπογράφωσι τὸ συμφωνητικὸν καὶ προκαταβάλλωσι τὰς δρ. 300.

Πωλήσεις καὶ ἐγγραφαὶ συνδρομητῶν εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Ἑταιρίας Λυκοῦρου 18, εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖον Ξένων Ἐφημερίδων καὶ Περιοδικῶν Σταδίου 24 καὶ εἰς τοὺς ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις ἀνταποκριτάς.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ

Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ & Π. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ

ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ 5^Α

ΒΙΒΛΙΑ

ΙΑΤΡΙΚΑ

ΝΟΜΙΚΑ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ

ΛΕΞΙΚΑ ΚΤΛ.

ΜΕ ΜΗΝΙΑΙΑΣ ΔΟΣΕΙΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΙΣ “ΘΕΜΙΔΟΣ,” “ΚΩΔΙΚΟΣ,”

ΦΩΤΟΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΖΩΓΡΑΦΙΔΟΥ

ΟΔΟΣ ΧΡΥΣΟΣΠΗΛΙΩΤΙΣΣΗΣ 3

(ΜΕΓΑΡΟΝ ΠΟΛΥΖΩΗ) ΤΗΛ. 11-26 ΝΕΟΝ

Πλουτισθὲν διὰ τῶν τελειω-
τέρων μηχανημάτων καὶ δια-
θέτων ὅλα τὰ μέσα ἀναλαμ-
βάνει κάθε ἐργασίαν, μὲ τα-
χύτητα καὶ καλλιτεχνίαν ἀπα-
ράμιλλον.

ΤΙΜΑΙ
ΣΥΓΚΑΤΑΒΑΤΙΚΑΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ

ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑΙ, ΦΕΙΔΙΟΥ 3
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΟΝ ΔΡΑΧ. 2.700.000

Μέτοχοι: Καλλιτέχναι Φιλότεχνοι — ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος

ΤΜΗΜΑ ΩΔΕΙΩΝ

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΟΔΟΣ ΦΕΙΔΙΟΥ 3

Διδάσκονται ἅπαντα τὰ ὄργανα καὶ μαθήματα
Μονωδία, Δραματικὴ, Ἀπαγγελία, Ἱστορία Μου-
σικῆς, Prima Vista, Ρυθμικὴ σύστημα Dalcroze.

Εἰς τὰ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΜΗΝΑ ΑΗΔΟΝΟΠΟΥΛΟΥ & Σίας Α. Ἀλεξάνδρας 15
ΔΗΜ. ΧΑΤΖΗΜΕΛΛΙΝΟΥ—Ἀχαρνῶν Σουρμελῆ
ΓΕΡ. ΣΤΑΒΡΑΝΟΥ—Κεραμίδων—Ἐλευσινίων
ΛΕΟΝΤΕΙΟΝ ΛΥΚΕΙΟΝ—Τέρμα Πατησίων
ΡΑΔΕΛΦΩΝ ΠΡΟΤΟΠΑΠΛΑ—Πατησίων 306
ΜΙΧΑΗΛ ΠΙΤΙΔΗ—Παγκράτι
ΑΛ. ΣΕΡΒΟΥ—ΛΑΖΑΡΟΠΟΥΛΟΥ—Καλλιθέα
ΠΑΝ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ—Κηφισοῦ
Ν. ΜΠΟΡΟΥΝΗ—Πειραιᾶ
Μ. ΠΕΤΡΑΚΗ—Πειραιᾶ
ΜΑΡΚΟΥ καὶ ΜΑΚΡΗ—Ν. Φάληρον
Α. ΦΑΛΤΩΦ—Ν. Φιλαδέλφεια

ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΤΜΗΜΑΤΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
> > ΧΑΛΚΙΔΟΣ
> > ΚΟΡΙΝΘΟΥ
> > ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ (ΚΡΗΤΗΣ)
ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΧΑΝΙΩΝ (ΚΡΗΤΗΣ)
ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΧΙΟΥ
> > ΒΟΛΟΥ

Μέσος ὁδὸς φοιτῶντων μαθητῶν κατ' ἔτος 2500

“ΒΟΤΡΥΣ”

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΙΝΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Κεφάλ. Μετοχικὸν καὶ Ἀποθεματικὸν
Δρ. 90.000.000 τὴν 31 Δεκεμβρίου 1927

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΠΡΑΤΗΡΙΟΝ:

ΟΔΟΣ ΑΘΗΝΑΣ ΑΡ. 27α

ΟΙΝΟΙ ΧΥΜΑ: Λευκοί, ἐρυθροί,
γλυκοί, μωσχάτοι

ΟΙΝΟΙ Εἰς ΦΙΑΛΑΣ: Ἐπιτραπέζιοι

ἐπιδόρπιοι, ὀρεκτικοί, τονωτικοί,

ΒΕΡΜΟΥΤ: Ἐκ παλαιοῦ μωσχάτου
Οἴνου

ΜΑΥΡΟΔΑΦΝΗ: Ἀπαράμιλλος
ΠΑΛΑΙΟΝ ΑΠΟΣΤΑΓΜΑ ΟΙΝΟΥ “ΒΟΤΡΥΣ”

ΚΟΝΙΑΚ ΒΟΤΡΥΣ

Ἐφάμιλλον τῶν καλλιτέρων Γαλλικῶν Κονιάκ
Πωλοῦνται εἰς ὅλα τὰ κέντρα καταναλώσεως

Ἡ ὀδοντόκρεμα **ΚΟΛΥΝΟΣ** καθάρι-
ζει τοὺς ὀδόντας, τὰ οὖλα, τὸ στό-
μα ὁλόκληρον.

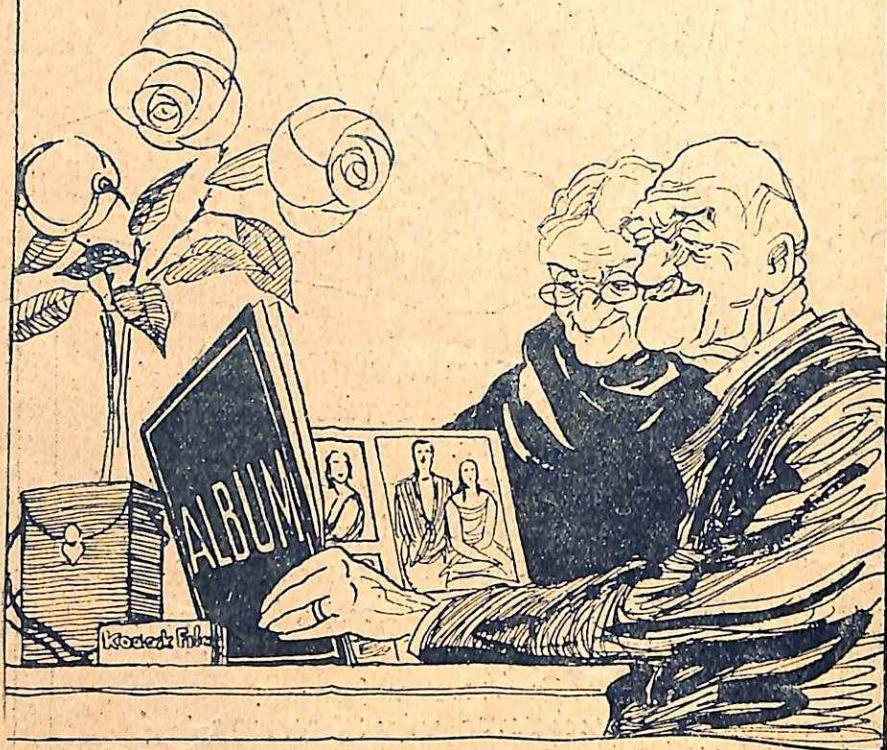
Τὰ ἀντισηπτικά τῆς συστατικῆς
κατασκευῆς τὰς ἐπικινδύνους νο-
σογενεῖς ἐστίας τοῦ στόματος, εἶναι
προστατευτικὴ κατὰ τῆς ὀδοντο-
γίας, τῆς σήψεως, τῆς οὐλίτιδος καὶ
τῆς γενικῆς ἐκασθενήσεως.

Δοκιμασατε τὴν **ΚΟΛΥΝΟΣ** ἐπὶ
μῖσιν ἡμέραις ψήκτρας. Θὰ αἰ-
σθανθῆτε τὴν καθαριότητα
καὶ δροσερότητα τοῦ στόμα-
τος.

ΚΟΛΥΝΟΣ
ΟΔΟΝΤΟΚΡΕΜΑ

ΜΟΝΟΣ ΠΡΟΝΟΜΙΟΥΧΟΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΜΩΡΙΣ ΦΑΡΑΤΖΗ
4 Εὐριπίδου 4 ΑΘΗΝΑΙ

KODAK

“Αμὰ περάσουν μερικά χρόνια, ἀνοίγοντας
τὸ λεύκωμά σας μὲ τὶς φωτογραφίες θὰ
ξαναζήσετε τὶς ὡραῖες εὐτυχισμένες στιγμὲς
τῆς ζωῆς σας, τὶς ἐκδρομὲς σας, τὰ τα-
ξείδια σας.....

“Ὅλα περνοῦν.....

.....οἱ φωτογραφίες **KODAK** μένουν

ΜΟΔΕΛΑ ΑΠΟ ΔΡΑΧ. 225